уметничка академија

ИСТОК

књажевац

ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ И КУЛТУРНУ БАШТИНУ
Књажевац, број 7– 8, година II, јул – децембар, 2015. године
Број 9, година III, јануар – март, 2016. године
ISSN 2335-013X = Исток

ИСТОК

Издавач
УМЕТНИЧКА АКАДЕМИЈА ИСТОК КЊАЖЕВАЦ

За издавача
Обрен Ристић, *главни и одговорни уредник*

Редакција
Др Стојан Богдановић, мр Срба Игњатовић, Зоран Вучић, Мирослав Тодоровић, Драгослав Живковић, Дарко Динић, протојерej Синиша Ђорђевић

У условима које диктира недефинисана матерјална основа *Уметничке академије Исток* Књажевац, као оснивача и издавача часописа *Исток* и отежаног колективног рада уредништва (дела редакције), и овај број уредио је главни и одговорни уредник, у тавним шумама Тресибабе.

Спољни сарадници
Др Недељко Богдановић, Данијела Трајковић, Јасмина Нешковић, Гордана Боранајашевић, Дејан Ђорић, мр Мирослав Радовановић

Слика на корици
Горан Митровић, *Панонски ходочасници*, уље на платну

Адреса редакције
УМЕТНИЧКА АКАДЕМИЈА ИСТОК Кеј Д. Туцовића 8, 19350 Књажевац, пошт. фах 58
E-mail: istok.akademija@gmail.com

Лектура и коректура
Др Недељко Богдановић

Дизајн
Јована Банић

Технички уредник и компјутерски слог
Млађан Ранђеловић

Штампа
Галаксијанис Луково, galaksijanis@gmail.com

Часопис излази четири пута годишње. Годишња претплата 2.000 динара, за иностранство 80 евра. Цена једног примерка 500 динара. Претплату слати на рачун издавача, са назнаком за часопис Исток, жиро рачун 200-2703160101921-09

Упутство сарадницима
Радове за *Исток* достављати у Word-u (фонт Times New Roman, величина 11, ћирилица) и у PDF-u (ради осигурања веродостојности текста). Текст треба да садржи име и презиме аутора, портрет и основне податке о себи, адресу и наслов рада а код приказа књига, у поднаслову, име аутора и назив књиге која се приказује, издавача, годину и место издања.

Радови објављени у Истоку изражавају ставове аутора, који су одговорни и за стручну и фактографску страну прилога, те не морају у свим случајевима бити и ставови Уредништва.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82+7+39

ИСТОК : часопис за књижевност, уметност и културну баштину / главни и одговорни уредник Обрен Ристић. - Год. II, бр. 7–8 (јул – децембар, 2015). Год. III, бр. 9 (јануар – март, 2016.), - Књажевац : Уметничка академија Исток, 2014- (Ниш : Галаксијанис). - 21 cm

Тромесечно
ISSN 2335-013X = Исток
COBISS.SR-ID 205811468

Штампање овог броја помогло је Министарство културе и информисања Републике Србије

САДРЖАЈ

НАША АНТОЛОГИЈА

Бранко Миљковић
ТРАГАЊЕ ЗА БИЋЕМ | ИЗБОР ИЗ ПОЕЗИЈЕ 8
Марија Јефтимијевић Михајловић
ПЕСНИК ВАТРЕ И СМРТИ, ПРАЗНИНЕ И ЗАБОРАВА | О НЕКИМ ОСНОВИМ ЕЛЕМЕНТИМА МИЉКОВИЋЕВЕ ПОЕТИКЕ 15

РАЗЛОГ

НАГРАДА *РАДЕ ТОМИЋ* 27
Саша Радојчић
АУТОПОРТРЕТ ПЕСМЕ 28
Ненад Трајковић
ВЕТАР СА ЈЕЗИКА | ИЗБОР ИЗ НАГРАЂЕНЕ КЊИГЕ 30

ЖИВОПИС

Недељко Богдановић
ДИМИТРИЈЕ МИЛЕНКОВИЋ | РАЗГОВОР 39

МОСТОВИ (ПРЕВОДИ)

Фиона Сампсон
ДАНТЕОВА ПЕЋИНА 66
Захари Бос
КУПАЊЕ КАМЕНА 71
Хелена Кардона
НОЋНИ ГЛАСНИК 74
Ламбер Шлехтер
СТРАШНА ЈЕ ТО ИГРА 76
Роза- Мариа Франсоа
БЛАГОВЕСТ 78
Клод Дони
КРАК КОМПАСА 79
Томислав Дретар
БОЛ СТАРЕ РАЗГАЖЕНЕ ЦИПЕЛЕ 80
Филип Лек
УЛИЦА КАРГО 82
Филип Мати
ТРАГ 84

Филип Лекеш
НА ИВИЦИ ЈЕЗЕРА 86
Ерик Брње
ОТИСАК ЖЕЉЕ 88
Вернер Ламберци
БРОЈАЊЕ ЛИШЋА 90
Манолис Анагностакис
СИДОНСКА ОМЛАДИНА 92
Зои Карели
ЖУДЊЕ 94
Михалис Ганас
АМНЕЗИЈА 96
Кики Димула
ЛОПОВ У МИСЛИМА 98
Никос Карузос
ПРАВОСЛАВЉЕ 100
Јоргос Сеферис
ЛИСТ ТОПОЛЕ 101
Константин Скворцов
НЕЗЕМАЉСКА ЉУБАВ 103
Владимир Скиф
СРПСКОЈ БРАЋИ 105
Игор Тјуљењев
ПУШКИНОВ ТРГ 108
Генадиј Красников
УКРАДЕНО ПРОЛЕЋЕ 110
Агњешка Жуховска-Арент
ИЗ ДЕТИЊСТВА 113
Ева Влодарска
БУНАРСКИ АНЂЕЛИ 116
Јадвига Грабаж
КОРАЦИ 119
Катажина Мјарчињска
ПОРУКА 122
Олгерд Ђехђаж
ВЕЛИКОПОЉСКИ 126
Вјеслав Јарош
ДЕСТРУКЦИЈА ЧОВЕКА 128
Гжегож Гњади
СМРТ У КАПЕЛИ 131
Владимир Рајсел
ВЕТРОВИТА РУЖА 133
Јан Замбор
ЗВЕЗДЕ ПЕТРАЖАЛКЕ 134
Дамјан Дамјанов
САМО НОЋУ 137
Бојко Ламбовски
ГЛИНЕНИ ЧОВЕК 138

Љубомир Левчев
ХОТЕЛ КАЛИФОРНИЈА 140
Георги Константинов Христов
БЕСКОНАЧНОСТ 142
Едвин Стефанов Сугарев
ЖАЛБА 144
Кристин Димитрова
ПОСЛЕ ВАВИЛОНА 146
Екатерина Петрова Јосифова
ДОКАЗИ 148
Јаница Радева
КАМЕН 149
Марија Донева
ЗЛАТНИ АНЂЕЛИ 150
Ања Мугерли
НАМЕТЉИВИЦА 151
Цветка Бевц
ПРИСЛУШКИВАЊА 156
Емилија Славковска
МОДЕЛ 163
Звонко Танески
ЈАВНИ НАСТУП 168

ПОГЛЕДИ (ЕСЕЈИ)

Бранко Стојановић
БЕЗ ДИСТАНЦЕ ИЛИ ОСВРНИ СЕ У ГНЕВУ, СЕДОБРАДИ МЛАДИЋУ! 176

ЗАВИЧАЈНОСТ (БАШТИНА И КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ)

Владета Коларевић
МАЊЕ ПОЗНАТИ ЗАПИСИ СРПСКИХ НАРОДНИХ ПЕСАМА И БАСНИ ИЗ ОКОЛИНЕ КЊАЖЕВЦА ЈЕРЕМИЈЕ М. ПАВЛОВИЋА 194

НАША АНТОЛОГИЈА

ТРАГАЊЕ ЗА БИЋЕМ

избор из поезије

Бранко Миљковић

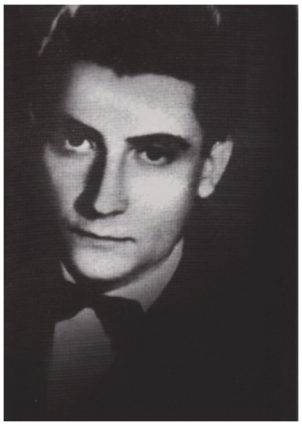

ПОЧЕТАК ТРАГАЊА ЗА БИЋЕМ

Лепи мој дане с душом елегије
Кад од Бића сенка бива пределима
Лутам у сузама страх ме обузима
Звездани утицај нада мном - ко да их сузбије (!)

Неиздвојен појавом још нико није
открио себе, свете, у твојим призорима
Врати ми дан ако га негде још има
Земљо поново непозната кад у лобањи легу се змије.

Поређане главе у заборављеном времену
Са узалудним мислима и последњим речима
Слуте свој лик у мутноме камену.

Тражим те у ветру ако те још има
Изговорена речи за светове пале
Тражим почетак сјај и сате стале.

ПОИСТОВЕЋИВАЊЕ БИЋА И РЕЧИ

Тражим почетак сјај и сате стале
Да живе мој живот и да га васкрсну
Из остатка збиље прерушене у сну
Кад ушав у пустињу натаји поспале.

Понављам речи које су ми дале
Тај цвет тај камен птицу што искрсну
Из ничега, сунце које се распрсну
Над светом који су саме одабрале.

Ослушкујем пун наде стране света.
Залази месец време. Непокретна
Реч је над светом за речи остале.

Дан слепе љубави мину полустваран.
Не прође памтећи свет балзамом зачаран
Кад су ти две тужне птице вечност дале.

КРАЈ ПУТОВАЊА

О све што прође вечност једна бива.
Сен која беше дрво које траје. Будан
Испод свога имена које буди
Рука са цветовима крв што себе окива.

Завршиће се путовање остаће тиха брда,
Сива празнина ветар који блуди,
Место које нема места у жељи ал нуди
Зло да нас спасе и истину открива.

То чему се молите је Жалосни Славуј.
Љубав никада није завршена.
Чега има људског у патњи? О чуј
Дан одјекује. Непокретне звезде стоје.
Празне руке празно срце пуста сена
И нема мене ал има љубави моје.

СВЕСТ О ПЕСМИ

1. *

Мене ничега више није стид.
Клону сунце преко свега. Жељен плод
пун је ноћи. Глас што себе сања, зид
откри у даљини где зазидан ми брод.

У том зиду чувам своју гордост, певам
из те зазиданости лепше но на слободи.
Откуд та моћ да себи одолевам,
а не одолеше виногради родни!

Је ли то чудна жеља да се живи
без себе? Жеља за песмом без песника?
Од прошлости и заборава време што се диви
издајству мога заустављеног лика?

Да ли то значи рећи промени: нећу!
И оставити песму да се сама мења?
Поклонити себе животињама и цвећу
и снагу своју дати глади црног корења?

У овој ноћи мене није стид
што певам из зида лепше но на слободи.
Сунце ми у пети бриди. Блешти зид
на крају пута што никуд не води.

2. **

Реч ватра! ја сам јој рекао хвала што живим
тој речи чију поседујем моћ да је кажем.
Њен пепео је заборав. Ако пред том
речи скривим
под челом ми поледица и дан поражен.

Реч крв! најлепша реч која се не сме.
А колико птица и звери у крви мојој преноћи!
Можда изван мога срца и нема песме,
јер крв је ванвремена мастило без моћи.

Реч жудња! једина још смисао не нађе;
И птица у паклу кроз тужну ми главу.
О горко море за моје беле лађе
кроз исписани предео и вербалну јаву!

Реч смрт! хвала јој што ме не спречава
да отпутујем у себе ко у непознато,
где ако не нађем себе и смисао што спасава
наћи ћу свога двојника и његово злато.

Реч ватра! ја сам јој рекао хвала што живим.
Реч смрт хвала јој што ме још не пречи
да волим самог себе и да се дивим
својој људској моћи да изговарам речи.

3. ***

Верујем да бих могао да говорим
да изађем из себе с надом на повратак,
макар кроз пустињу до места где горим,
макар кроз смрт до истинских врата.

У погрешном распореду речи утешно време
можда ћу наћи. Или ћу открити
како је бесцильно љубим ко киша, као време,
ко онај што мења речи а не свет скровити.

Верујем, мада без наде ући мора
у ноћ, у заборав кроз који се простирем,
та песма без завичаја, та птица без гора,
да смрт своју не издам, да живим док
умирем.

Онај ко пева не зна је ли то љубав
или смрт. Када мирис помери цвет,
где је цвет, да л тамо где мирише са руба
света пуног а празног, ил тамо где му је цвет?

Свака је песма празна и звездана,
Ни бол ни љубав не може да је замени.
Она је све што ми оста од неповратног дана,
Празнина што пева и мир мој румени.

Песмо празна и звездана, тамо,
твој цвет ми срце слаже, кроз крв шета,
ако га уберем оставља ме самог,
ако га напустим за лећима ми цвета.

АРИЉСКИ АНЂЕО

Анђеле горки празнине и снаге,
Кад указа се сунце какав није
Свет, где невољан јаче ћу волети драге,
Док плод посејан у паклу на небу не сазрије
Ако намере добре срцу воћу
Подари, каквом ватром вођени иду,
Док пчела ставља жаоку у слаткоћу
За смисао лета на искусном зиду.

О, опија ме ватра тако трезна
Око твоје главе ко пролеће!
Ко тебе није видео тај не зна
Себе, ко тебе не виде тај неће
Никуда стићи, јер бескрајан је пут.
Гле месец блиски изнад рујног цвета
Доби облик српа: лепота је смрт
Где врлина откри могућност узлета.

Непомичан си, зато те не могу стићи;
Тако близу мене други ваздух дишеш
Док силазак у дубину обећава све више
Звезда на коју треба се тек навићи.
Дивно празноверје што измишљаш крила
Ослепљеном ваздуху у тој сажетости,
Твоја је младост пре свих младости била
И остала на зиду ко слика милости.

О сретна младост која проћи неће!
Да би био разумљив срцу оста
Млад у издвојеном дану који поста
Светлост што ме мири са вечитим
пролећем.

Прах ружама такнут до мириса се вину
На звезданој промаји где ми дан одшкрину
Ватру, ватру, слепо то обожавање
Елемената, које сагоре сопствену
Будућност и сунце претвори у сену
Небескога биља пред мрачно свитање.

Ти ме згушњаваш на месту где падох,
Иза последње мисли последња надо!
Твоја чула себе ослушкују, своју
Нестварност, своју бескрајну успомену;
Твоја празнина свет и звезде крену
У чудно поимање твог духа у Броју.

(...)

Све је нестварно док траје и дише;
Стваран је цвет чија одсутност мирише
И цвета, а цвета већ одавно нема:
Беспућем до наде песму ми припрема,
Кад издан још волим ону која спава.
Успомено златни праже заборава!
Из пресађеног отрова дан расте и спрема
Почетак лепоте, а лепоте још нема:
У прекомерности и изобиљу се губи,
Лепо је мањкање у себи што љуби
Празнину и место још неопорављено
Од одласка анђела, свисло биље. Сено
На трагу одлуталог цвета чије име
Мирише изван врта и води ме
До чистих места, нестварних без наде,
Ружо померена најслађи мој јаде,
О како дивно трајеш измерена
Својом одсутношћу, одважно мислена.
Ватро безболна, о жестино даха
Оног чега нема, примедбо мог праха,
Што приста на себе, али наде пун,
Због које је сваки свршетак непотпун,
Одсевом циља непрозирност смири,
Увреду глине сунцу, сјај рашири.
Зид мутни што се под фреском отрезни
И ојача празни занос неопрезни,
Нек лепше од звука слути ми суштину,
Губљење вида и пут у долину.
Јер и пад је лет док се не падне
У себе; а тамо - нема нас, већ гадне
Кљују нас птице и ругло смо свима;
Ко нема више срца тај га има.
И пакао је љубав кад дозревање ока
Ружу у слику претвори, дубока
Расањаност да јој луди мирис кроти
И одузме срце ведрини и лепоти,
Јер ако крајности исто сунце дојн
Сувишно је срце где песма постоји.
Провидност лепоту опседну да плане
Кад презиром казни све излишне дане
Где досада је врлина без наде
Пепео одблеска који упознаде
Испражњен југ и посвећене руке
Сјајем нове звезде за прастаре муке
Кад пакао је љубав и исти огањ гори
У злочиначком срцу и на гори.

(...)

БОЛАНИ ДОЈЧИН

Је ли истинито оно што је стварно
Ил само влада? Победници беже.
Празан је празник биће је утварно
Док достојни шетње кроз врт мртви леже.
Сунце је болест и слабост је стрела
У сну одвојени водом док се мрзну.
У висини ватре хладно је без тела.
Ко поједе своје срце тај се дрзну
Да песник буде пределу без памћења,
Цвет недовршен кад пролеће већ прође.
Свет ће спознати онај ко га мења.
Слаби су позвани да постану воће.
Дозивај пепео без страха јер нема
Пепела већ само пламен који спава
У камену мутном што потајно спрема
Излазак сунца изнад мртвих глава.

ПОХВАЛА СВЕТУ

Не напуштај ме свете
Не иди наивна ласто

Не повредите земљу
Не дирајте ваздух
Не учините никакво зло води
Не посвађајте ме са ватром
пустите ме да корачам
Према себи као према своме циљу

Пустите ме да говорим води
Да говорим земљи
И птици која живи од ваздуха
Глас мој испружен као живац
Пустите ме да говорим
Док има ватре у мени
Можда ћемо једном моћи
Да то што кажемо додирнемо рукама

Не напуштај ме свете
Не иди наивна ласто

БАЛАДА

Охридским трубадурима

Мудрости, неискусно свићу зоре,
На обичне речи више немам право!
Моје се срце гаси, очи горе.
Певајте, дивни старци, док над главом
Распрскавају се звезде као метафоре!
Што је високо ишчезне, што је ниско
иструли.
Птицо, довешћу те до речи. Ал врати
Позајмљени пламен. Пепео не хули.
У туђем смо срцу своје срце чули.
Исто је певати и умирати.

Сунце је реч која не уме да сија.
Савест не уме да пева, јер се боји
Осетљиве празнине. Крадљивци визија,
Орлови, изнутра кљују ме. Ја стојим
Прикован за стену која не постоји.
Звездама смо потписали превару
Невидљиве ноћи, тим црње. Упамти
Тај пад у живот ко доказ твом жару.
Кад мастило сазре у крв, сви ће знати
Да исто је певати и умирати

Мудрости, јачи ће први посустати!
Само ниткови знају шта је поезија,
Крадљивци ватре, нимало умиљати,
Везани за јарбол лађе коју прати
Подводна песма јавом опаснија.
Онесвешћено сунце у зрелом воћу ће знати
Да замени пољубац што пепео одмара.
Ал нико после нас неће имати
Снагу која се славујима удвара
Кад исто је певати и умирати.

Смртоносан је живот, ал смрти одолева.
Једна страшна болест по мени ће се звати.
Много смо патили. И, ево, сад пева
Припитомљени пакао. Нек срце не оклева.
Исто је певати и умирати.

МОРЕ ПРЕ НЕГО УСНИМ

Свет нестаје полако. Загледани сви су
у зажљиво време на зиду: о хајдемо!
Границе у којима живимо нису
границе у којима умиремо.
Опора ноћи мртва тела,
мртво је срце ал остају дубине.
Ноћас би вода саму себе хтела
да испије до дна и да отпочине.

Путуј док још има света и сазнања:
биће леп од прашине, спознаћеш
прах и сјај.
Ослепи својим корачајући путем, ал знај:
лажно је сунце, истина је његова путања.
Нек трговци временом плове са
воском у ушима,
ти смело слушај како певају пустиње,
док клече беле звезде пред затвореним
морем и има
у теби снаге која те распиње.

Празнино, како су звезде мале!
Твој сан без тела, без ноћни ноћ,
придев је чистог сунца пун похвале.
То што те видим је л моја ил твоја моћ?
Прозирна оградо коју сјај савлада,
пуста провидности које ме страх хвата,
твој цвет је једини звезда изнад града,
твоја узалудност од чистога злата!

Свет нестаје полако, тужни свет.
Ко ће наше срце и кости да сахрани
тамо где не допире памћење, покрет
где нас не умножава и не понављају дани!
Ишчупајте ми језик и ставите цвет:
почиње лутање кроз светлост. Речи заустави!
Сутра ће сигурно и кукавице моћи
оно што данас могу само храбри и прави
који су у простору између нас и ноћни
нашли дивне разлоге другачије љубави.

Свет нестаје. А ми верујемо свом жестином
у мисао коју још не мисли нико,
у празно место, у пену када с празнином
помеша се море и огласи риком.

КАП МАСТИЛА

шта све може да стане у капи мастила
једно ненаписано сунце
једна непотписана птица
један ненацртани цвет
и још ће остати толико
да се напише епитаф:
две су звезде заноћиле
у чијем срцу у чијој ноћи
затим су два цвета никла
из чије крви из чије крви
и две су птице полетеле
из чије главе у чију ноћ
две звезде два цвета две птице
нико не зна чије су
нико не зна одакле су

ПОЕЗИЈУ ЋЕ СВИ ПИСАТИ

сан је давна и заборављена истина
коју више нико не уме да провери
сада туђина пева ко море и забринутост
исток је западно од запада лажно кретање је
најбрже
сада певају мудрост и птице моје запуштене
болести
цвет између пепела и мириса
они који одбијају да преживе љубав
и љубавници који враћају време уназад
врт чије мирисе земља не препознаје
и земља која остаје верна смрти
јер свет овај сунцу није једина брига

али једнога дана
тамо где је било срце стајаће сунце
и неће бити у људском говору таквих речи
којих ће се песма одрећи
поезију ће сви писати
истина ће присуствовати у свим речима
на местима где је песма најлепша
онај који је први запевао повући ће се
препуштајући песму другима
ја прихватам велику мисао будућих поетика:
један несрећан човек не може бити песник
ја примам на себе осуду пропевале гомиле:
ко не уме да слуша песму слушаће олују

али:

хоће ли слобода умети да пева
као што су сужњи певали о њој

ОРФЕЈСКО ЗАВЕШТАЊЕ АЛЕНА БОСКЕА

Поезија је победа над песником. Полазећи од те истине, Ален Боске открива суштину поезије која одбија да призна песника. Песник постаје песник оног момента када је престао да то буде, када се његово дело окреће против њега самог. Постоји један једини егзистенцијални критеријум за поезију: песма је добра ако је песник излишан.

Намера песникова је да *каже* неизрециво. Али пошто је неизрецивост јача од песника, она преузима његову намеру према њој се понаша сасвим слободно. Песма почиње да се игра оним што песник по сваку цену жели да каже. Песма и песник врло брзо замене своје улоге. Песник уместо да каже бива *казан.* Да би задржао своје право на речи, песник је принуђен да постане објекат поезије. Уместо да песник пише поезију, поезија пише песника.

Неизрециво је одбило да се исповеди речима, али је приморало речи да изврну своје џепове, да признају своју немоћ и неистинитост. Неизрецивост у оноликој мери налази своје оправдање у колико је мери реч издала стварност.

Чиме реч може да себе откупи? Тиме што ће престати да тврди и почети да се чуди и сумња. Уколико више сумња, утолико је потенцијално истинитија; уколико се више чуди, утолико је поетскија.

Песникова одисеја и недоумице почињу од оног стиха:"... Ја сам рекао „јабуко" јабуци; она ми је рекла „лаж". На самом почетку реч је доведена у питање. На самом почетку песма је изгубила свој онтолошки доказ. Песник је био приморан да сведе поезију на егзистенцију и физичку потребу за писањем. Али ту се само битисање успротивило питањем: „Живети или писати, писати или живети?" Песник је одговорио: „У речи моје је тело нашло свој доказ". Песник је одбранио реч, али је при том ризиковао себе. Тај ризик је потребан, „ако песма треба да пише свог песника". Уз велике опасносп реч је сачувана, али не као израз бића, већ као оправдање егзистенције.

Ален Боске је своју поезију ставио у трилему: песник — реч — нереч. Антиномију између речи и неизрецивог он није, као што смо видели, решио недокучивошћу бића, већ непредвиђеношћу егзистенције, Његов; поетика је егзистенцијална. Она није егзистенцијалистичка, јер по Алену Боскеу искуство песме претходи искуству песника. Песник не зна где престаје једно искуство а почиње друго: „Где почиње тело? Где престаје музика?". Али он зна да та два искуства постоје: искуство тела и искуство речи. Унутрашња искушења и против речности поезије Боске је успео да боаловски изрази као законе те поезије. Ти закони се више испољавају као механизми растргане модерне имагинације неголи што се испољавају у форми. Растрганост форме чини немуштим противуречности поетског садржаја. Зато је Алек Боске задржао класични облик стиха. Он је, у ствари извршио синтезу надреалистичке и симболистичке поетике. Строгост облика чини песму присебном, упркос свему што је изнутра раздире.

Без аналитичке форме, ова би поезија била панична, у својим противуречностима. Кроз те противуречности песма крчи себи пут, открива своје законе и начине постојања. Да би опстала, песма мора да измири противу речности, да успе да повеже неспојиво. Оно што у песми пева јесу везе и односи између појмова и слика, и између слике и његовог значења. Суштина тих веза одређује законе поезије. Ти закони нису логички, али постоји тенденција да се тако понашају. Све што живи живи себе Исти је случај и са песмом. Она опева себе саму, свој законе и њихове противуречности које их чине покретним. У време Боалоа ти закони су баш често техничке природе. Међутим, данас закони поезије

су закони бића и његовог постојања. Зато Боске каже: „Изван тела нема штива".

Данас поезија има пуно право да буде обузета собом, јер је превазишла чисто технички ступањ у свом развоју. Она је престала да буде вештина писања и постала је вештина живљења. То никако не значи да је она данас мање везана за реч неголи некад. Напротив, њен судбина је сада неодвојива од судбине језика. Али она више речи не схвата као средство комуницирања и конверзације, већ као средство доказивања и откривања бића. Са друге стране, језик је данас свеснији свога сиромаштва неголи икада раније. Језик је могао да буде задовољан собом док је служио за разговор и разумевањс Данас он жели да буде говор и одгонетање. Некада је песник певао безбрижно као птица на грани; данас он пева ризикујући себе, излажући се опасностима: „Ја себе ризикујем после свог сиромашног језика".

Највећа опасност поезије јесте издајство. То је цена коју сваки песник мора да плати за своје стихове. Општа места и недовољност речи су једино са чиме песник може да рачуна. Од њега зависи да ли ће општа места умети да учини судбинским да ли ће знати да изражајно оспособи негатив језика. Песник је срећан ако успе да недостатке поезије претвори у њену снагу. Алену Боскеу је то успело.

„Ја себе издајем, откривам, и то је моја једина срећа", пише Боске. Издати себе значи открити себе, а открити себе значи изгубити себе, да би се поново за собом трагало. Поезијом песник не полази од себе, већ се приближава себи. Песник је нешто што треба доказати Доказивање песника је писање поезије. Поезија почињебод чулног нереда, од поетске емпирије. Чулни неред значи чисту чулност која још није интелигибилношћу преуређена. Та чулност је оно што се опева. Ум је онај који пева. Свака је поезија по своме садржају чулна, а по својим настојањима интелигибилна. Када Боске каже: „Ја опевавам увек само неред", то значи: ја неред доводим у ред. То значи да се песмом преболео неред првобитних утисака, да се заборавило. „Сам заборав оста!" узвикује песник, а то значи да је остала чиста песма која тек сада може да се приближи песнику не кривотворећи га.

Песма почиње сећањем, завршава се заборавом. Заборав редуцира песму на њено властито искуство. Он је ослобађа свих помоћних средстава која су јој била потребна док је настајала. Тако песма постаје вечито памћење које себе не памти. Песника још мање. Али он је тога био од почетка свестан; зато је и рекао: „Заборавите ме, рефрени! Заборавите ме, стихови!" То је рекао у тренутку када му се песма сасвим приближила.

Поезија долази у једно стање које није ни стање језика ни стање нејезика у бланшоовском смислу. Песник више не жели да говори, да потврђује, али још увек није спреман да заћути. Он је решио да каже *не* свему: лету, равници, зори, сунцу, мору, путовању, телу, зими, равновесју, земљи, своме имену и речи. Али још увек му је остало да каже *да* песми: „Рекао сам да песми; остао је само пепео". Пошто је све порекао, остала је само песма као једина стварност. А тиме је и сам песник постао излишан: „Више ништа нећу рећи, све ће се одиграти без мене".

Али ту се игра песме са песником не окончава. Песник је издан и поражен, али још није уништен. Он каже: „Ја знам своју лекцију; ја морам рећи: „Постојим". То песниково „постојим" још увек оспорава дефинитивни тријумф песме. То безимено постојим позива се на не изрецивост: „Руже, руже без имена, ви сте стварније од свога имена..." Неизрецивост, која је испрва била разлог песниковог безнађа, сада постаје његов једини спас: „Безнађу треба рећи: „Хвала" 2. У почетку се песник жали да се речи које казује плаше да га кажу. Али кад су речи проговориле, он се уплашио. Уплашио се да не буде лишен неизрецивог.

Уплашио се једне истине која гласи: поезија нас лишава поезије. Песник узвикује: постојим! Песма каже: певам! И сви су изгледи да је песма стварнија. Тако песник, који је почео песму у неповерењу према речима, бива лишен своје стварности у корист речи и песме. Песма побеђује, али се њен творац не може томе радовати. Испада тако да се ни један песник не може радовати своме успеху. Он га подноси, али није срећан. Јер његов успех је његов пораз.

У своме „Првом завештању" Ален Боске је два пута био на прагу малармеовског онтолошког схватања поезије. Такво схватање поезије, које себе дугује средњовековном теолошком реализму и учењу о истини ante res, у суштини је супротно боскеовском егзистенцијалном схватању поезије, али је условљено у извесној мери тим схватањем. Ако су речи постале неистините у односу на стварност која је ишчезла, онда оне морају бити истините у односу на стварност којој претходе. У противном језик нема никакву моћ и никакву гаранцију за свој опстанак. Речи које су неистините у односу на оно што им претходи постају истините у односу на оно чему претходе. Реч је истинита само као стваралачки принцип. Али то не значи да је реч идентификована са бићем, већ да реч у одсуству бића обавља његове функције:

„Ја кажем „сунце", и реч светли;
ја кажем „голуб", и реч лети;
ја кажем , јабучњак", и реч је у цвету.

Маларме би рекао: ја кажем сунце, и сунце светли. Маларме изједначује реч и биће. Међутим, код Боскеа реч „сунце" остаје само реч, али реч која светли. По њему оно *што значи* може да замени оно *што постоји*. У томе је та разлика између његовог и малармеовског схватања реалности речи.

Истинитост се мери величином дејства, а не очигледношћу пуког постојања. Зато Боске каже: „Ствари пера, ствари написане истинскије су од најистинскијих ствари". Оно што постоји свој пуни смисао, оправдање и истинитост, постиже тек у речима: „Пролеће није пролеће ако се то није написало".

Оно о чему ће песник писати не одређује стварност већ језик. Ако се жели створити стварност у поезији, мора се поћи од језика као прве стварности, а не од ствари. Ко пође од ствари, тај ће у најбољем случају успети да их само ослови, именује, констатује. Сваки песник пише онако како то хоће његов речник. Речи имају суверено и апсолутно право над песником. То је песник у пуној мери осетио када је рекао: „Речи су тирани". Песник је онај ко може да поднесе ту тиранију. Песнику није потребна слобода. Славно и просвећено робовање речима Боске је изразио у следећим стиховима:

„Речи! ја падам под теретом својих речи.
Речи! речи су се сместиле у моме телу.
Речи! која ће ме од вас принети на жртву?"

Речи су сурови господари. Оне живе у песнику, али воде другачији језик од његовог. А када сасвим песмом ојачају, оне прогласе песников живот другоразредним:

„Ја играм једну другоразредну улогу у своме животу;
само моја песма зна зашто је тако".

Речи живе у песниковом телу и прождиру његово срце, као што је орао кљувао Прометеју џигерицу. Речи постају „mots carnivores". Поезија се пише властитом крвљу. Нека су речи још увек неистините, али је истинитата крв, тај бол писања. Песник би хтео да каже: „Не треба више писати, не треба више крварити". Он је то и рекао. Али је наставио да пише.

Из којих разлога песник наставља песму и онда кад она почиње да га, такорећи, физички угрожава. Можда из садизма. Шта значи кад Боске каже: „Ја пишем из порока!"? Па ипак ја бих то другачије покушао да протумачим. На једном врло високом ступњу писања поезије естетски критеријум песме постаје морални критеријум за песника. То је велики тренутак када песма мисли песника и постаје свесна његових метафизичких недостатака. Своје високе захтеве апсолутне поезије она подмеће песнику као његове властите перфекционистичко—етичке захтеве. Пошто песник не може да оствари те захтеве (Малармеов сан о апсолутној поезији остао је само сан), обузима га осећање гриже, треха и моралне нечистоте. У ствари, то није ништа друго него људска немоћ. Али човек (овог пута песник), као сваки верник (овог пута верник поезије), жели да казни себе због своје немоћи: „Ја пишем да бих себе ранио: ја хоћу да казним себе". Та жеља за кажњавањем себе је знак да је песник још увек спреман да каже *да* песми, иако се она већ окренула против њега.

Песма је постигла своју пуну зрелост у оном тренутку када се окренула против песника. У том тренутку песма постаје свој властити песник и свој властити тумач. Њој више нико није потребан осим слушалаца. Међутим, песма која је постала свој властити интерпретатор, постаје и свој сопствени непријатељ. Временом, она саму себе изнутра истроши. Њена зрелост постаје извор њене властите немоћи. Уништивши песника „поезија говори само о поезији". Тако почиње њена декаденција. Једном написана, независно од песника, песма може доносити нове плодове. Али једна песма не може да створи другу песму. Ненаписана поезија и даље остаје у власти песника. Међутим, оно што је створено одбија да призна свог творца. Па ипак, када се песми, која се ослободила свог песника, досади слобода, она се враћа песнику тако што га проглашава за своје дело. То је на први поглед велики комплименат који треба да је извини за њене раније безобразлуке. У суштини, пак, то значи да песма која је победила задржава свој приоритет над песником који је остао поражен и опеван. Али у томе и јесте песникова суштина: да пева поражавајући себе. Суштина поезије је да саму себе створи независно од песника, или, чак, упркос песнику. С обзиром на суштину поезије, песников пораз је његов подвиг достојан ловоровог венца.

Поема Алена Боскеа опева пут свога саморазвоја. Као песма по себи, она је окупирана могућностима свога настајања. Њу не интересује стварност као нешто према чему она треба да се стави у однос комуникације, већ као узор за властито отелотворење. Она не жели да изрази стварност, већ да је присвоји. Она жели да постигне биће. Песма је принуђена или да буде реална или да буде реалистичка. Она мора или да постигне своју сопствену реалност, или да остане дескриптивна, и у односу на себе другоразредна. Поезија мора да каже: „постојим", а не: „постоји оно о чему певам".

У своме саморазвоју до потпуног остваривања поезија пролази кроз три ступња. У моменту свога настајања, она све доводи у питање: и себе, и реч, и стварност. Постоји само песник и његов живот. Писање поезије је функција и оправдање његове егзистенције. Песма постоји ради песника.

Други ступањ је онтолошко—егзистенцијални. Песников живот је још увек гаранција за песму. Али у исто време, упркос песнику, песма је стекла

неограничено поверење у реч. Реч постаје јача од песника. Постигнута је апсолутна стварност језика. Реч „цвет" постоји и мирише као и сам цвет.

Трећи ступањ је објективно — онтолошки. Песма се ослободила свога песника. Она објективно постоји независно од њега.

Тај процес самоеманципације песме изгледа овако:

1. песник — постојим и певам;
2. реч — постојим упркос песнику;
3. песма — певам упркос песнику и речима;
4. Песник — песма је свој песник.

И на трећем ступњу свога развоја, када се њен однос према песнику сасвим променио, песма задржава свој егзистенцијални карактер. Питање њене истинитости, питање да ли је она у стању *да постоји,* своди се на питање да ли је она у стању *да постаје,* да живи, да се мења. Ако је у стању да постаје, шта постаје? Постаје свој песник. Ако је у стању да живи, шта живи? Живот песников. Ако је у стању да се мење, шта мења? Мења песников живот који је наследила. Песма коју је написао песник почиње да пише песника. Процес се наставља у обрнутом смеру. Свако закључивање је погрешно уколико није привремено. „Све изнова почиње. Не треба закључивати".

Па ипак нешто се може закључити. Поезија је победа над песником.

Избор из дела Бранка Миљковића[1] сачинила Марија Јефтимијевић Михајловић

[1] БРАНКО МИЉКОВИЋ (1934 – 1961) Живео је мало али написао релативно много. Збирке поезије: Узалуд је будим (1957), Порекло наде (1960), Ватра и ништа (1960), Смрћу против смрти (1959, збирка патротских песама заједно са Блажом Шћепановићем), затим песме расуте по часописима и листовима, већи број есеја, чланака, критика и бележака, као и преводи француске и руске поезије. После његове смрти појавило се доста књига избора из његове поезије разних издавача, књижевни клубови и институције у Србији као и неке песничке награде основане су са његовим именом

ПЕСНИК ВАТРЕ И СМРТИ, ПРАЗНИНЕ И ЗАБОРАВА
– О НЕКИМ ОСНОВИМ ЕЛЕМЕНТИМА МИЉКОВИЋЕВЕ ПОЕТИКЕ

Марија Јефтимијевић Михајловић

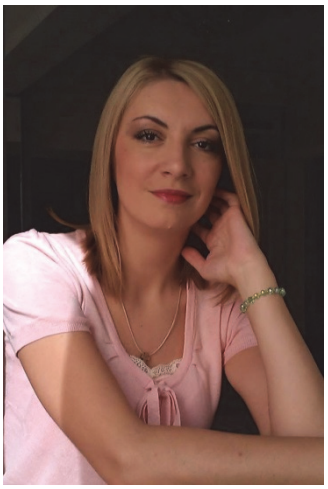

У периоду од 1951. до 1961. године, Бранко Миљковић је упркос кратком животном веку, створио књижевно дело које задивљује снагом и упечатљивошћу. Иако је кратко време био активан на сцени српске књижевности, иза себе је оставио богат опус, што се може видети из његових *Сабраних дела*, објављених у „Градини“ у Нишу 1972. године, у четири тома. Дела су разврстана на поезију, преводе, критике и есеје. Као песник и критичар настојао је да у свом делу превазиђе тадашња стваралачка ограничења и прошири стваралачке хоризонте. Његова поезија јесте поезија дубоке противречности, „усијана до експлозије“, разуђена у стварању еруптивне поетике. Са двадесет седам година много је започео а много и остварио. Остварио је довољно да уђе у историју српске књижевности као „принц песника“. Прикључио се плејади наших рано преминулих песника, али оно што је за тако крако време оставио иза себе сведочи снажан песнички дух.

Миљковићева поезија јесте спој интелекта и емоција, дионизијског и аполонијског начела. Поезија интелекта потиче од Малармеа, а њен највећи поклоник је Валери. Поезија апстракције води порекло од Рембоа и Лотреамона. У својим најбољим моментима Миљковић је писао „апсолутну поезију“, како су је назвали извесни критичари; апсолутну у тематском, језичком, жанровском и аксиолошком значењу овог појма.[2] У Миљковићевом случају, апсолутна поезија је спој метафизичке поезије и чисте лирике. За њега се може рећи да је једини међу послератним српским песницима писао метафизичку поезију. Његова рефлексија је више него рефлексија других песника његове генерације филозофски обојена, односно у његовој поезији присутнији су устаљени филозофски, метафизички или онтолошки термини. Он се издвојио и наметнуо мисаоношћу, сентенциозношћу,

[2] Милослав Шутић, „Архетип и песнички доживљај“, *Поезија и поетика Бранка Миљковића*, уредник Новица Петковић, Институт за књижевност и уметност – Дом културе „Бранко Миљковић“ у Гаџином Хану, Београд 1996, стр. 123.

али не само као мисаони песник, него и као песник који *мисли поезијом*, коме је мисао инкарнација израза, коме је певање и мишљење једно те исто.

Миљковићева поезија је лутање по пределима духа, што и сам потврђује стихом: „није важно Сунце већ његова путања“. Овим је прокламовао један битан принцип свог певања, који је проистекао из искуства модерне европске поезије, а састојао се у ставу да није битно да се нешто одређено саопшти него да песнички израз увек остане отворен за вишеструко разумевање.

Осим поезијом, Миљковић се бавио есејистиком и за шест година оставио шездесетак текстова овог жанра. Највећи број припада критици. Међу њима има и сасвим кратких написа, које бисмо могли назвати и белешкама. Ипак, те текстове с правом убрајамо у есејистику, јер књижевни поступак који се у њима примењује тежи ка уопштавању карактеристичном за оглед. Писао је критике о савременим српским, али и европским песницима а истовремено се бавио чином поетског стварања, проблемом језика, форме и садржине.

Миљковић је био прихваћен од готово свих струја и групација књижевног живота, јер је у свом изразу садржавао понешто од свих: био је близак најмодернијима и најавангарднијима, јер је и сам био отворен за ново; експлицитно је био везан за традицију наше модерне поезије, загрејан за везани стих и враћање древности нашем језику; као песник и као преводилац био је окренут токовима модерне европске поезије – Малармеу, Валерију, Блоку, Брјусову, Пастернаку, Мандељштаму. Такође, имао је слуха и за токове револуционарне и патриотске поезије.

Осим поезијом, критиком и есејима, Миљковић се бавио и преводилачким радом. Са превођењем је почео као сасвим млад, у гимназији. Превео је око две стотине песама за непуних осам година. Међу његовим рукописима сачувана је из тих дана преведена поема Владимира Мајаковског „Облак у панталонама“, и у листу *Глас омладине* од 1952. године песме Ивана Цанкара и Карела Дестовника Кајуха. Први Миљковићев озбиљнији превод је Елијаров „Песнички рад“, објављен у *Гледиштима* 1954. године. Њега су највише заокупљала песничка искуства Руса и Француза с краја XIX и почетка XX века. Он не само да преводи поезију ових песника, него је и изучава. Иако је пуно преводио, није све преводе објавио: Брјусова, Мајаковског, Тичине, Жида, Елијара, Фокнера, Ача. Са преводима које је за живота објавио они образују три велике целине; тако су и објављени у трећој књизи *Сабраних дела*. Прву целину чине руски песници: Брјусов, Бели, Блок, Мајаковски, Пастернак, Мандељштам, Мартинов и украјински песник Тичина. Другу – француски песници: Маларме, Рембо, Верлен, Мореас, Самен, Реније, Анжеље, Валери, Жид, Елијар, Бонфоа, Плишет, Терпинијан, Арно, Шабрен, Мезен, Дусе и Симонсели. Трећу – остали песници: Фокнер, Ач, Дием, Цанкар и Кајух.

Миљковић је трагично окончао живот неколико месеци након бледског конгреса филозофа и социолога који се може узети као датум у стварању једне нове климе интелектуалне радозналости, свекритичког духа и скептицизма. Својом поезијом он је на известан начин ту климу антиципирао: постао је песник свог времена не само због домета своје поезије, него и зато што је том тренутку нашег времена одговарао баш песник интелектуалних димензија, са мишљу која понорно трепери над сопственом судбином и сопственом речи, скептички и нихилистички решена да иде до дна.

Његова поезија била је веома утицајна крајем педесетих и почетком шездесетих година. Тај утицај се огледа како у часописима тог времена, тако и у збиркама младих песника. Његова појава била је нагла и упечатљива, па је и песников трагични крај дубоко одјекнуо међу српским песницима, при чему је „из поезије тумачен живот". Осим тога, утицај Миљковићеве поезије се открива и касније, при чему се констатује да се она заправо у исти мах налазила у извесној сагласности с књижевним развојем: она га је бар исто толико следила колико му је, са своје стране, давала подстицаја.[3] Међутим, Миљковићева поезија је утицајна и данас, што се може видети кроз утицаје на стваралаштво песника млађих генерација.

Будући да Бранка Миљковића не можемо сматрати само песником, занимљив је однос између његове *поезије и поетике*, који је код њега занимљивији и важнији него код већине савремених српских песника. Исто тако је занимљив и не мање битан однос између *експлицитно и имплицитно изражених поетичких начела*. Приликом доделе Октобарске награде Миљковић је у разговору рекао: „Па ти есеји које пишем можда су у већој мери условљени поезијом коју пишем, неголи поезијом о којој пишем. Свуда и на сваком месту тражим себе"[4]. Овим исказом он је одредио природу односа између две поетике које је градио. Други песници били су повод да се проговори о сопственом стваралачком поступку. У напису о поезији Десимира Благојевића он ће отворено саопштити да је оглед настао не толико на основи проучавања песника колико на основи инспирисања песником[5]. Ако такав метод у критици и нема научну утемељеност, у есејистици – а то је случај код Миљковића – он може бити веома плодотворан.

Своју поетику Миљковић је градио и експлицитно и имплицитно. У првом случају реч је о начелима изложеним у програмским текстовима, есејима и књижевним критикама, али и у стиховима у којима непосредније говори о природи и сврси поезије. У другом случају, његова поетичка начела могу се посредно извести из самих песничких творевина: њиховог склопа и композиције, песничких поступака, тематике и одређене слике света која се у песми успоставља.

Миљковићеви есеји су у једној врсти *плодног дијалога* са његовом поезијом. Више пута је написано да је у есејима и критикама о другим писцима, у ствари писао о себи, образлажући своју поетику, што се може уочити и код других великих стваралаца. Његов критички и есејистички рад зато можемо посматрати кроз перспективу коју обликује сам књижевни опус овог песника. Настојао је да кроз све видове књижевног деловања оствари истоветан књижевни програм или поетику. За готово сваку компоненту своје поетике изражене у поезији, Миљковић је дао образложење у есејима, али и у критичким написима. Из његових есејистичких текстова скоро је могуће извести једну „поетску теорију" која умногоме објашњава песничко стварање самог Миљковића. Зато је значај ових текстова велики. Теоријске импликације његове есејистике пружају много поузданих судова

[3] Новица Петковић, „Инверзија поезије и поетике", У: *Поезија и поетика Бранка Миљковића* (уредник Новица Петковић), Београд: Институт за књижевност и уметност, Гаџин Хан: Дом културе „Бранко Миљковић", 1996, стр. 11.
[4] *Сабрана дела Бранка Миљковића,* књ. IV, Градина, Ниш, 1972, стр. 267.
[5] Исто, стр. 51.

и о модерној поезији уопште, о правцима њених кретања и о могућностима њених узлета.

Градећи метатекстове о општим књижевним темама или о другим текстовима, Миљковић говори о себи и својој поетици. „Речи имају своју природу коју песник мора да познаје. Оне имају своје 'неравне димензије' које треба ускладити.“[6] Пишући о другим песницима, Танасију Младеновићу, Божидару Тимотијевићу, Десимиру Благојевићу, Алену Боскеу, Жилу Сипервјелу, он истовремено поставља постулате сопствене поетике (одвајање песме од стварности, брисање предметности, појам заборава, опевање празнине, синтеза певања и мишљења, неразумљивост поезије, певање поезије). Зато се и изречени судови о овим песницима могу сматрати аутопоетичким коментарима, односно, „повлашћеним предметом“ есејистичких и критичких радова Бранка Миљковића можемо сматрати - песничко дело Бранка Миљковића.

За њега се може рећи да је створио самосвојну индивидуалну поетику, мада не и до краја разрађену и систематизовану. Говорио је да жели да изгради један модеран песнички образац кроз синтезу симболистичке и надреалистичке поетике, при чему је јасно да је удео симболизма далеко значајнији. У својим поетичким начелима полазио је од искуства већег броја песника и мислилаца. Ту није реч ниокаквим механичким преузимањима, већ о стваралачком дослуху и додирима са размишљањима појединих европских песника и то првенствено симболистичког и неосимболистичког усмерења (Малармеов појам сугестије и апсолутизације речи, Валеријево поимање поезије као патетике ума, Сипервјелов заборав, Мандељштамов однос према речима, али и традицији). Својим есејима и песничким књигама он је први у послератној српској поезији постављао питање односа поезије и стварности, природе и бића саме песме, односа песме и песника, теоријски образлагао и користио песнички поступак заснован на тамном и загонетном говору, наглашеној моћи речи, симболизацији предмета и појава, инсистирању на строгим песничким облицима.

Миљковићева поезија је усредсређена на себе саму, али истовремено води дијалог са традицијом и културом. То је поезија у којој су спојени интелект и емоција, дионизијско и аполонијско начело. Његова рефлексивна поезија обојена је метафизичким и онтолошким терминима. У његовом опусу присутне су и песме са фолклорном основом. Он спаја литерарну и фолклорну традицију. Због метафоричности, симболике и присуства филозофских учења ова поезија је често доживљавана као херметична, нарцисоидна творевина. Али се у њој открива, у новом језичком руху, присуство наслеђа или традиције, националне и европске. По насловима песама и мотивима које развија препознаје се траг народне поезије („Гојковица“, „Болани Дојчин“, „Слуга Милутин“, „Тамни вилајет“, „Равијојла“, „Додоле“, „Расковник“), затим елементи преузети из грчке митологије („Феникс“, „Триптихон за Еуридику“, „Орфеј у подземљу“). Значајан је утицај на мисаоном плану, Хераклита и његове филозофије о вечном трајању и нестајању, од кога преузима праелементе за настанак овог света (земља, ваздух, вода, ватра) за које везује живот и смрт, светлост и таму, дан и ноћ. Поред ових праелемената на којима гради своју дијалектику света и стварања, Миљковић у своје песме уводи и

[6] Исто, стр. 15.

песничке суштине, неке од реалија овог света: биље, корен, цвет, камен, птицу, пламен, пепео, празнину и заборав.

Миљковића је необично привлачила теоријска мисао о речи, песми и песништву, као и феномен настајања саме песме, њена унутрашња модулација. Модеран песник следи ток настајања песме и саопштава га као песму. Тако сама поетика бива предмет певања, при чему се песник јавља као истражитељ законитости песме, услова њеног настајања и њеног духовног кретања.[7] За разлику од класичне поезије у којој је пажња била обраћана сагласности певања и мишљења, при чему се полазило од истородности једног и другог, модерна поезија је утврдила да између певања и мишљења не влада складан однос. У модерној поезији реч добија све већи значај, а тиме се смањује не само улога предметне реалности, него и улога самог песника. У модерној поезији не пева песник него реч, којој су уступљена сва првенства. Не води песник реч, но реч песника. Модерну поезију карактерише не само одстрањивање предметне реалности већ и песничког духа као императивне инстанце. Суштина односа између песме и песника је у ривалству које се преображава у отворено непријатељство, па и тежњу творевине да уништи свог творца („уби ме прејака реч“). Образложење овог поетичког исходишта Миљковићеве поезије налазимо у есеју „Орфејско завештање Алена Боскеа“[8]. Полазећи од аксиоматског става „поезија је победа над песником“, Миљковић развија „особену концепцију онтологизације вербалног света“ (слике света садржане у речима), чија је крајња консеквенца одузимање егзистенцијалног простора самом песнику. Песник не ствара песму, песма ствара песника. Однос је у том смислу промењен што је објективом постао песник[9].

За Миљковића је, дакле, суштинско питање – однос песме и песника, поезије и стварности, речи и бића. Овим темама је посветио највећи део свог песничког опуса. Бавио се промишљањем о стилским фигурама и сталним облицима песме. Писао је много у везаном стиху, истражујући форму, огледајући се чак у најтежој песничкој форми – сонетном венцу. Сматрао је да се одговарајућом формом најразличитији појмови могу слити у једну неразлучиву целину. Без строго одређеног облика нема савршености, јер нема убедљивог почетка и краја, нема довршености. Истински песник неће одбацити строгу форму и зато што је она „специфична за поезију“.

Свест о поетском и поетичком код Миљковића је била веома развијена. Међу темама његове поезије тема *песма* заузима нарочито место. Песма је за њега средиште духовног света. Све је важно једино у односу на њу и за њу.[10] Мотивом

---

[7] Исто, стр. 29.
[8] Исто, стр. 193.
[9] Исто
[10] Избор песама из Миљковићеве заоставштине које певају о аутопоетичким темама направио је Саша Хаџи-Танчић у књизи *Песме о песми*, објављене у „Градини“ у Нишу 1996. године. Песме је груписао у циклусе које је назвао: „Реч“, „Песме о песми“, „Песнички облици“, „Посвете“, „Седам мртвих песника“, „Свест о песми“, „Критика поезије“, „Лирски есеји“, а место су нашли и „Есеји и фрагменти о поезији“. Његов избор је заснован на идеји о свемоћи песме и видовима њене обликованости, а циклуси компоновани или структурисани као поетска експликација Миљковићевог мишљења песме песмом и његовог осећања света песме песмом.

песме он се придружује уметницима речи који су певајући тежили да одгонетну тајне самог феномена уметности и истовремено да демонстрирају критичку свест о сопственом стваралаштву. Његова „поетика песме“ је врло комплексна и мора се, ради лакшег поимања њене суштине, тумачити на неколико нивоа: 1) *рађање песме*, 2) *живот песме* и 3) *песник и песма*. Осим тога, за разумевање Миљковићеве песме, песме о којој пише и коју пише, неопходно је размотрити његову дефиницију поезије као *патетике ума*, као и релације: *поезија и заборав* и *поезија и онтологија*, али и кључну особину коју пропагира – *неразумљивост поезије*.

Своју „свест о песми“ Миљковић није градио само у истоименом циклусу. Трагање за песничком речи најпре је опевао у „Трагичним сонетима“ из збирке *Узалуд је будим*, затим је његова мисао о песми дозревала у циклусу „Свест о песми“ из збирке *Ватра и ништа*, да би своју пуну зрелост достигла циклусом „Критика поезије“ у последњој збирци *Порекло наде*. Истовремено, имплицитно опевана „свест о песми“ била је праћена есејистичким написима, као што су и критички текстови врло често пресецани Миљковићевим теоријским промишљањима о феномену званом песма. Колико је песма или поезија уопште била његова опсесивна тема може се закључити из самих наслова песама: „Пре песме“, „Грађење песме“, „Песма после пробдевене ноћи“, „Јутарња песма“, „Промени своју песму“, „После песме“, „Песма и наслов“, „Орфичка песма“, „Заједничка песма“, „Очајна песма“, „Паралелна песма“, „Док траје песма“, „Весела песма“, „Инвентар једне песме“, „Припремање песме“, „Проветравање песме“, „Заморена песма“, „Љубав поезије“, „Беда поезије“, „Поезију ће сви писати“. Изузимајући два значајна и у критици високо вреднована Миљковићева остварења, циклус „Утва златокрила“ и поему „Ариљски анђео“, могло би се рећи да је читава његова поетика сведена на – поетику песме.

Миљковић је био опчињен језиком. Замерајући Вуку што је језик сувише рационализовао, сматрао је да „нашем језику треба вратити тајанственост и древност“ и то на начин на који су покушавали Момчило Настасијевић и Станислав Винавер. Његова фасцинираност језиком дошла је до изражаја више у есејима него у песмама. Сваки песник помало види свет очима језика. „Језик једнога песника је оно што он зна о свету“, пише Миљковић. Сама његова општа начела излагана у есејима водила су ка „унутарњим наслагама песничких слика“, које Новица Петковић назива „језичким фантомима“[11], способним да очувају врло стара искуства, све до прадревних, митских. Након дуге фасцинације митом о Орфеју (у збирци *Узалуд је будим*), најзад је дошла исто тако јака фасцинација песничким, фолклорним и митским творевинама из матерњег језика (у збирци *Ватра и ништа*, односно циклусу „Утва златокрила“).

Из валеријевске естетике али и из естетике других француских симболиста Миљковић је преузео и концепцију поезије као „заборављеног сећања“. Као и претходно схватање поезије као „патетике ума“, и ова се концепција испољава и на нивоу експлицитне и на нивоу имплицитне поетике. Појам заборава је код њега везан за садржај који постоји пре и после песме, кога се она (песма) тек сећа. Песма је схваћена као трагање за оним чега песник не може да се сети. Док се код

[11] Новица Петковић, „Инверзија поезије и поетике“, стр. 27.

Валерија среће појам „сећања“, Миљковић употребљава „заборав“, кога срећемо код Жила Сипервјела. За Миљковића је заборав нужан услов поетског стварања. Ствари морају да буду „заборављене“ да би биле васпостављене на нивоу поетске реалности. Стваралац је утолико чвршће повезан са животом и истином, уколико се налази даље од њеног директног утицаја. А заборав је управо начин да се покидају везе са стварношћу и да се успоставе могућности за продирање у непознате светове, још неоткривене, иако невидљиве и непредвидиве. Миљковић је сматрао да је и метафора сачињена од заборава, јер „настаје у оном моменту када ствар не може себе да се сети“.

За пуно разумевање Миљковићеве поетике неопходно је сагледати његово тумачење односа поезије и онтологије, о којем је најексплицитније говорио у есеју „Поезија и онтологија“. Он користи основне онтолошке појмове као што су *биће* и *ништа* (празнина). Појам празнине срећемо колико у есејима, толико и у песмама. И сама песма за њега је „празнина што пева“. Али она је празна само у односу на емпиријске садржаје који одбацује као непоетске. Појам празнине везан је за стваралачки принцип и представља обзорје за нова стваралачка прегнућа. Празнина је идеални простор песме по којем неспутане речи могу остваривати своје спојеве. Међутим, за Миљковића је поезија „негативна онтологија“ што значи да се он према њој односио на два начина: прво, песма је биће у себи и по себи (поезија је онтологија) и – песма је простор у коме дух идеално остварује своје потенцијалне захтеве (поезија је негативна онтологија). Довођењем у везу ова два противречна става долази се до схватања песме као бића по себи које остварује извесну идеју.

Као једну од битних особина модерне песме Миљковић наглашава њену *неразумљивост*. Инсистирајући на прављену строге границе између *неразумљивости* и *конфузности*, он сматра да разумљивост може бити уметничка и неуметничка. Она може имати своје конструктивне и плодоносне разлике, али само под условом да је плод свесне песникове намере да таква буде. За такву поетску и филозофску неразумљивост увек постоји начин да се дешифрује њен контекст, ако већ не може да се схвати њен текст и садржај.

Овако конципирану „свест о песми“ у есејима, Миљковић је изнео и имплицитно, мада се не може рећи да је увек био доследан у спровођењу својих поетичких начела. Иако је „свест о песми“ грађена кроз велики број циклуса („Трагични сонети“, „Свест о песми“, „Лауда“, „Критика метафоре“, „Смели цвет“), у ретким песмама она је доследно и до краја спроведена. Само се за те и такве песме може рећи да су надмашиле и превазишле своја поетичка полазишта. То су, пре свих, песме „Балада“, „Поезију ће сви писати“ и „Море пре него усним“. Посебно се „Балада“ истиче као читава једна изграђена поетика. На раније изнет став да је „поезија победа над песником“ надовезује се испевани стих „исто је певати и умирати“. Певати за њега значи *бити*, постојати а и умирати. Песник је, као што је и у есеју „Орфејско завештање Алена Боскеа“ већ речено, унапред осуђен на пораз, јер је „поезија победа над песником“. Пошто је песник побеђен, проговорила је песма, тај „припитомљени пакао“. Та песма, у овом случају „Балада“ је једна од оних песама која својим најјачим стиховима побеђује самог песника.

Један од кључних симбола које је Миљковић при том користио била је *ватра*. Она је за њега „стваралачки елемент“, као и у Хераклитовој филозофији

одакле је преузео. Ватра је *credo*, која је свој најпотпунији израз добила у циклусу „Осећање света“. Ватра није само симбол песме, она је симбол живота и света уопште. У знатно мањој мери Миљковић је користио остала три старохеленска праелемента: земљу, ваздух и воду.

Осим ватре, Миљковићева се поезија артикулише око другог глобалног симбола – *смрти*. Појам смрти је врло комплексан, строго условљен, неодређен и на махове чак контрадикторан. Она се веома ретко јавља као „пријатељ и саучесник“, а још ређе као „непријатељ и оличење зла“. Заправо се читава Миљковићева филозофија певања и живљења може свести на две одредбе: „Уби ме прејака реч“ и „Исто је певати и умирати“. За разлику од прве, којом песник исповедно декларише фаталну веру у реч, у песму којој се мора веровати и коју смрћу треба потврдити, друга одредба није нимало фаталистичка и убилачка. Она би могла да значи и „исто је певати и живети“, јер певање је једна сложенија „завера свести“ и један суптилнији одраз. То је залагање за аутентичност и аутономију песме, која се овде поистовећује са умирањем. Али то није исто што и страх од њеног убилачког дејства.

Миљковић је у свом делу често инсистирао на новом. Али, колико год да је тежио новом, он никада није кидао везу са традицијом, са претходницима. Властиту оригиналност није могао постићи негирањем претходника, већ стваралачким прихватањем традиције и укључивањем у давно започети књижевни ток. Миљковић усваја традицију на два начина, тј. спаја литерарну и фолклорну традицију.

Његово схватање књижевне традиције може се врло јасно појмити из експлицитно изражених ставова о српским песницима прошлих времена, али и о његовим савременицима. Посебну пажњу посветио је оним песницима који чине стваралачку линију матерњег језика, коју је и сам својим делом продужио. Она почиње од Лазе Костића који није „узор“ већ „путоказ“, што је далеко више. Ту линију ће касније наставити Момчило Настасијевић, Станислав Винавер, Растко Петровић, Раде Драинац, Васко Попа, Десимир Благојевић.

Свој однос према књижевној традицији Миљковић је градио и имплицитно, циклусом „Седам мртвих песника“, који се може разумети као његов песнички дијалог са претходницима (Б. Радичевићем, Његошем, Л. Костићем, Дисом, Т. Ујевићем, М. Настасијевићем и И. Г. Ковачићем). Овај циклус сведочи колико о његовој песничкој култури, толико и о његовој развијеној свести да је традиција саставни део сваке савремености. Певајући о „мртвим“ песницима, Миљковић је опевао и самог митског певача Орфеја, који је као неисцрпна тема и вечити симбол песника присутан у светској и домаћој поезији, од Хомера до наших дана. Из мита о Орфеју рађа се мотив успаване лепотице, а касније мотив „мртве драге“, карактеристичан за романтизам. Тај мотив се код Миљковића може препознати већ у наслову збирке *Узалуд је будим*. Мит о успаваној лепотици оличен је у Еуридики. Овај мит препознајемо у познатом „Триптихону за Еуридику“, где је опеван Орфејев одлазак у подземни свет по Еуридику.

Као и велики број песника српске поезије XX века (Р. Петровић, М. Настасијевић, С. Винавер, В. Попа, А. Вукадиновић), и Миљковић је тежио успостављању дијалога са нашом народном традицијом, а тиме и са митским наслеђем садржаним у њој. Своје пуно остварење та тежња је добила циклусом „Утва златок-

рила“, која је Миљковића обележила као доследног настављача оних песника који су своју поезију градили на националној митологији и фолклорној традицији. Природу свог односа према усменој баштини Миљковић је дефинисао ставом: „Властити систем симбола може се изградити само на властитој народној машти“. Овај циклус обележен је настојањем да изгради поезију на националним симболима, који би добили „универзално значење“. Већ самим насловима песама он је направио разлику између симбола. Тако се могу препознати симболи из најопштијег фонда народне културе (коло, фрула, зова), затим симболи који се могу везати за поједина остварења усмене књижевности („Болани Дојчин“, „Зидање Скадра“, „Женидба краља Вукашина“, приче о тамном вилајету, расковнику итд.). Међутим, Миљковић је из ризнице традиционалних симбола преузео само оне који су се подударали с његовим погледима на песништво, па је строг избор симбола сачињен на основу њихове универзалне вредности, њиховог митотворног потенцијала. Зато се и његов однос према „фолклорном универзуму“ доживљава као својеврстан стваралачки и критички коментар.

Готово све најзначајније црте Миљковићеве поетике срећемо у поеми „Ариљски анђео“, која се сматра његовим најбољим песничким остварењем. Своје високе естетске домете ова поема је достигла сазревањем и кристализацијом оних елемената које чине суштину Миљовићеве поетике. У њој је успешно остварио синтезу имагинације и ерудиције, подсвесног и разумског, литерарне и усмене традиције, симболистичих и надреалистичких тежњи. Поема је створена „по мери закона уметности“, целовита, складна. Слика анђела који у руци држи пламен, којом се завршава поема, представља сублимацију читаве Миљковићеве филозофије певања: ватра је симбол стварања и живљења, и као таква достојна је да се претвори у смисао, синтезу песме.

Миљковић је умро у двадесет седмој години живота. Иза себе је оставио три збирке песама, једну заједничку збирку, једно библиофилско издање и низ необјављених песама, као и велики број превода, есеја и критичких написа. За њега се може рећи оно што је о самом себи рекао Александар Блок – да је главни јунак своје поезије. У својим последњим необјављеним песмама (касније штампаним у *Сабраним делима*), објединио је као нико пре њега, личну драму и универзално у истом поетском чину. „Песма за мој 27. рођендан“ писана је крајем јануара 1961. године, само неколико дана пред његову смрт. У тексту о Мајаковском Миљковић је раније записао да ће и „наш век видети још мртвих песника, ако има песника“. У песми „Пријатељу песнику“, нађеној у његовој соби након смрти, на једној цедуљици, записао је:

Срећан ко живи после свега што је рекао
Срећан ко изађе из опеване шуме, ко преброди опевано
Море и општа места од свега страшнија
Срећан ко своју песму не плати главом.

Његова поезија, како је писао и Џаџић, доказује једну снажну и изузетну песничку имагинацију, мисаону екстазу, версификаторске моћи. „Она сведочи један живот посвећен поезији у најбољем смислу те речи; сведочи и недовољну

бригу да се песничка реч максимално користи, да се савладају сви отпори тврде материје у којој настаје песма“.[12]

У савременом српском песништву, Миљковићева поезија означила је спој класичног и модерног. За нове песничке идеје и нове мисаоне тежње настојао је да пронађе савршен облик, а он се налазио у области класичних форми. Својим версификаторским умећем показао је да време сонета још није прошло, већ да је сонет најсавршенија поетска форма. Позиција његове поезије у новијој српској књижевности јасно је и високо одређена. У свом кратком веку он, ипак, није стигао да створи целовито и заокружено дело.

Иако је певао непуну деценију, Миљковић представља читав један песнички покрет. Он је био „маркер процеса преображаја српске књижевности“ у периоду након Другог светског рата и означио је нову етапу њеног развоја. Окончавши живот рано, он је први од послератних песника заокружио свој опус и постао узор који млади песници настоје да достигну и превазиђу у трагању за новим могућностима језика и новим схватањима живота. Његова поезија јесте баштина светске и националне поезије, филозофије и митологије, али је време као „мајсторско решето“ показало да је вредност његовог дела и у томе што је постало ризница песничког наслеђа генерацијама које су дошле после њега.

[12] Петар Џаџић, *Бранко Миљковић или неукротива реч*, стр. 156.

РАЗЛОГ

ВЕТАР
СА ЈЕЗИКА
ненад трајковић
НАГРАДА
раде томић
2015

НАГРАДА *РАДЕ ТОМИЋ*

АУТОПОРТРЕТ ПЕСМЕ

Саша Радојчић

Ако би требало да одредимо константе песничког света који долази до речи у књизи Ненада Трајковића[13] Ветар са језика, онда би то највероватније било, са једне стране, настојање да се језички изрази сложен и вишеслојан доживљај стварности, и са друге, свест о стварности песме као засебног слоја. Код Трајковића песма мора да обухвати најмање два вида стварног: онај који припада „спољашњем“ и онај који припада „унутрашњем“. Уобичајена лирска ситуација, помислио би неко верујући да се „унутрашње“ односи на психички домен субјективности, традиционалну, овешталу душу. У ствари, место душе у овој књизи припада самој песми. Песма укључује и сагледава себе саму. Трајковић је рефлексивни песник, а његова поезија портретише себе саму.

То је најуочљивије у средишном циклусу благо иронизованог наслова „Сасвим обични разговори“. Ти нимало обични разговори у ствари су солилоквији, преиспитивања себе (и песме!) у којима однос према другоме, дијалошком саговорику, служи да акумулира емоцију. Најчешће Трајковић сугерише стварносни оквир разговора и размену смисла између актера, али највреднији исход песме је говор о песми самој. Наизглед неутралним тоном тај говор осликава како компликоване валере комуникационе ситуације, тако и своје изгледе да изађе на крај са њима. Трајковићева песма није пуки медијум саопштавања, већ његов субјекат.

Већ уводна песма „Шетња градом“ демонстрира сложеност управо скицираног песничког поступка. У њој се изражавају два вида искуства – свакодневно и књижевно – која се преклапају и прожимају. Лепа песма „Кућа у сну“ додаје томе искуство оничких области. Она саму себе одређује као „прелазак преко границе“, дакле, искорак у међупростор у којем може да сачува своју аутономију. Штавише,

[13] НЕНАД ТРАЈКОВИЋ (Пирот, 1982) је песник, есејиста и књижевни критичар. Објавио две збирке песама: Трагови 2008. и Водим те у музеј 2011. Превођен на енглески, немачи, француски, пољски, македонски и бугарски језик. Објављивао у бројним књижевним часописима: Златној греди, Градини, Књижевним новинама, Корацима, Багдали, Бдењу, Пољима, Трагу, Истоку, Сенту, Савременику, Стремљењима, Литерарном отиску, Ријеч... Заступљен у више зборника савремене поезије. Добитник интернационалне књижевне награде издавачке куће „Мелник“ за најбољу песму Хлеб за просјака, на XIV сусрету писаца у Мелнику у Бугарској 2013. године. Један је од оснивача и уредника интернационалне књижевне манифестације Писанија у Врању, где и живи.

захваљујући свом самосталном домену, она може да издаје налоге свакодневици, да „тражи мир“.

Књига Ветар са језика се не исцрпљује у рефлексивном начину говора. Повремене искораке Трајковић распоређује по тексту (нпр. фини хумор песме „На жици“, или измењена фактура песме „Између“), а интензивније трага за њима у завршном циклусу књиге. Овде ионако сложеној ситуацији песме додаје димензију емотивних односа. У сваком случају, као резултат се стичу песме које само условно смемо да схватимо као вид љубавне поезије. Трајковић вешто исказује нестабилност позиција у оној размени енергија коју називамо љубављу; карактеристичне у том погледу су песме „На раскрсници“, „Поглед из две собе“, или насловна „Ветар са језика“. При свему томе он се не одриче императивног чиниоца своје поетике: пустити песму да дође до речи, пустити је да говори о себи.

ВЕТАР СА ЈЕЗИКА

ИЗБОР ИЗ НАГРАЂЕНЕ КЊИГЕ

Ненад Трајковић

ШЕТЊА ГРАДОМ

тек сада у 3 и 30 када нема никог
видим те неодмакнуте фасаде варошице
требало би рећи да ме подсећају
на описе Јурија Томина
у роману Чаробњак иде градом
иако не знам зашто
требало би рећи и да ме сви они велики
утихнули фабрички димњаци
подсећају на Јурија и његовог Чаробњака
то свакако има везе са исчезавањем
ноћас када киша пробада уличне

светиљке
које ионако не светле више јако
јер смо постали штедљиви
моје усне се повлаче у шупљине векова
тамо су наши отпали гласови
тамо је мрак кога се не треба прибојавати
на његовој страни окренутој сунцу
су ситни отпаци истине
ту где пролазим наши мириси
описују наша постојања
и колико далеко одлазимо на наша

ходочашћа
толико се другчији враћамо
тако када је локални песник прошао поред
и сагнуо поглед тражећи пут
учинило ми се да се сви враћамо вери
пре или касније
и то је изгледало сасвим у реду
као што је у реду и то
што нам асфалти тону у земљу
и све више окер фасада
и фабричких димњака у печеној цигли
који се не диме
ноћас у 3 и 30 док ходам градом
у тишини гађају ме питања пролазника
ја знам ничег новог нема за њихово

место
пребогато уранијумом
ваљда је неком морао бити јасан
тај карантин око нас
ваљда нас није требало разрешити
добрих књига и лепе уметности
ко је заборавио да човек треба на овом

свету
живети и одлазити са стилом
а ко је заборавио да увек треба кренути

даље
ноћас у 3 и 30 ходам пустим градом
и све више околне фасаде личе ми на

описе
из романа руских писаца 60-тих година
можда су Просвета ДОБ Нолит...
можда су бирале погрешне књиге
само зашто и другима не изгледа тако
ноћас у 3 и 30 док ходам градом
знам да се никад не газимо
зато ме не воли градска већница за

културу
у овом граду ми смо оно
што је Алберто Моравија давно открио
и бацио на нас његова мрачна

путовања
зато уметници овде не причају
тај боси презир из командне зграде
забада им пирсинг на језику
ноћас у 3 и 30 док ходам градом
поред је девојка коју волим
немогуће је објаснити јој да су сви отишли
а ми остали овде

КУЋА У СНУ

имао сам један сан који ми се често
враћао ноћу у тмини моје собе
водио би ме по мраку сличном оном
у ком сам хибернисан размишљао
о неодласку

ни човека ни животиње нигде није било
само пут надасве мистичан
на крају тог пута стајали су храстови
или борови (никада нисам био сигуран)
а у средини између тих језивих дрвета
висока кућа налик вили која ме је

посматрала
и неумољиво убрзавала моје дисање

та кућа није она у којој живиш
у којој ико живи
та кућа није као код Дејана Алексића
са сунцем пред којом мачка жмирка
та кућа има мрака око себе довољно
да од таме заспиш изнова и два пута се
пробудиш
та кућа је прелазак преко границе
које неминовно враћају искону
да све што ум доживи као туђе
пуста сметове нелагодности у нашем телу
и очајно тражи коренове да се веже
изнова

али та кућа коју никада нисам видео
пре
и која ме је често позивала на сусрет
ћутње
изнад чијег крова је само вирио месец
једва пробијајући се кроз оно безимено
дрвеће
дајући ми зрака да не изгубим сву
течност у себи

морала је имати разлоге свог постојања

након неколико година и преласка
са средњошколске литературе на
правне
на законе и обичаје на правду и
правичност
(синтагма која вечито тежи уједињењу
и вечито остаје супротстављена себи)
на норму и реч (она што беше некада
завет
јачи од свих норми овога света)
једног дана случајно сам се нашао
у једном месту
испред куће из мог сна
сећам се само да нисам могао да се
померим
и ничег другог се не сећам
не сећам се ни места где је кућа била
не сећам се ни пута којим сам дошао
до ње
не сећам се ни да ли су били храстови
или борови

знам само да је била толико стварна
да ми никада више није дошла у сан
иако та путовања ноћу
никада нисам истински разумео

НА ЖИЦИ

у селу одакле је отац
тоалети су били ваљски
са рђавом жицом за папир
када сам први пут ушао
затекао сам Емили Бронте
коју је деда покушао обесити
било је непријатно
бити са дамом унутра
зато сам је узео у руке
и изнео напоље

сутрадан
показали су ми пун кофер
осуђених писаца
спремних за вешање

и то су биле прве особе
које сам икада ослободио

НА РАСКРСНИЦИ

када сам пролазио раскрсницу
на путу за наш нови град
нисам стао
то је прихватање светова
прихватање реалности
наше жеље не могу то да врате
ти си се окретала – ја нисам
ти си пустила сузу
и оставила је
јер неко увек ожедни

када сам пролазио раскрсницу
застао сам
ти си се окретала - ја нисам
у твом свету неки су песници били
живи
рекао сам ти да их не читаш
туга је безвредна
са њом се не тргује
ти си пустила сузу
и оставила је
за случај да ожедним

ПОГЛЕД ИЗ ДВЕ СОБЕ

на твом каучу за опуштање
видео сам цртеже
у којима се могло заувек остати
затим су уследила
неколико питања
на која сам дао негативан одговор
у тоталној негацији свега
учинио сам да не постојиш

на мом каучу за опуштање
видела си цртеже који немају значења
након придобијања наклоности
питања су из мене текла стереотипно
твоје *не* је уливало наду
онда си рекла да тобом влада хаос
а да ја уопште и не постојим

тако си непостојећем облику
уредила стварање

РАЗГОВОР СА ОЦЕМ

човек просипа мир
у рефлексији дечије среће
колико год дете било старо
отац је отац
пришивен и закрпљен на твоме челу

ових дана отац испашта туђе грехе
које нисмо препознали
и ћути како бих га чуо
у том разговетном бистрилу и стрепњи
гледа ка кућној библиотеци
све више сумња

и знање прошаптано из коже
води нас у обилазак
армагедону
све је заборављено у речима других
чак и пре него да је речено
у овом дану не видим светлост
која нам може помоћи -
каже ми

под сијалицом водим разговоре са

писцима
облачим његов капут
узимам његов свет
зашто ми никад не прича о томе

прихватам своје стричеве више од туђине
и туђе ми је постало ближе
отац се не љути
његовог деду су прецртали из његовог

стабла
његово име променили
и очи су му од тад прозирније
треба наћи љубав
у навици препричавања
треба бол припитомити
да лута без уједа
треба омирисати супротност
треба остарити
и бити лепши од младости
треба кошницу прехранити зими
слатким кристалима
и тако чекати јутра
уз добра и блага дела
могу спасити тај свет
сувишних брига

ВЕТАР СА ЈЕЗИКА

ако дођеш ко туђинац
махни руком у час мирног пролаза
да знам како стварност је блискија
ту због разузданих ветрова са наших језика
имена градова су прекрила своја значења
да кружењем сустигнемо речи своје
које нису изречене

ако дођеш и подигнеш оклоп
показаћу ти очи
у којима још увек можеш видети филмове
у неповрат премотаване
и оног продавца кестена
над чијим смо жаром руке грејали
зачуђеним погледом говорећи
млада крв данашњице је тако хладна
и још понешто
и веселог малог циганина
који је тражио пар динара више него

другима
жена ти је тако срећна мора да је

трудна
док си ме стезала шаком
звезде су падале у твојим очима

ако дођеш и чујеш од других
да често обилазим наша места
као злочинац који изнова
проживљава свој

усуд
лажу те
ја никада нисам био тамо одистински
сплео сам се давно при првом сусрету са

тобом
тако знам
мали циганин је залуд добио
пар динара више

ЖИВОПИС

Разговор са Димитрије Миленковићем – Недељко Богдановић

ДИМИТРИЈЕ МИЛЕНКОВИЋ

РАЗГОВОР

У овом броју Истока доносимо разговор са Димитријем Миленковићем – књижевником, новинаром, друштвеним радником из Ниша.

Димитрије Миленковић (Ниш, 26. октобра 1935 –) позната је и призната личност српске књижевности и српске културне историје, са југоистока Србије, где се родио, где је живео и одакле је деловао. Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду, радио као ,,новинар, уредник и директор у новинским и издавачким кућама, директор нишког Народног позоришта, председник Одбора за међународну сарадњу Скупштине града Ниша."

У младости је друговао са најбољим нишким песницима – Горданом Тодоровић и Бранком Миљковићем, касније са другим песницима, књижевницима, научницима... организовао и развијао књижевни и културни живот Ниша и источне Србије (оснивање институција културе, покретање издавачке делатности, установљење награда у култури, организација књижевног живота). Негде је то чинио професионално, негде по креативној вокацији. Објављивао је (поред новинских написа) поезију (на српском и другим језицима), антологије – од дечјег до духовног песништва. Превођен је и награђиван. Спада у мали круг стваралаца који су књижевним делом и друштвеним ангажманом обележили најуспешније деценије у култури Ниша.

Објавио је књиге: Припитомљена светлост (1964), Копна (1972), Глас пријатеља (1974), Сонети о Наиси (1979), Осмех је најдражи гост (1988), Срце спавача (1985, Потоп и небеса (1989), Senza Noe (1990), Повратак у Наису (1995), Сиђевачке визије (1996), Таложење смисла (1999), Усхит и сан (2003), Иза дубоког света (2008), Велико јутро љубави (2015).

Преведене књиге: Крилата звезда (на бугарском, 1971), Senza Noe (на италијанском 1990), Таложење на смислата (на македонском 2005).

Антологијски избори и сабрана дела: Сабрана дела Бранка Миљковића (у сарадњи – 1972), Песме са крила зоре (1979), Све што цвета (1996), Светлост узнесења (Антологија светске духовне поезије – 2008).

Награде: Октобарска награда града Ниша, Златна медаља Европске академије уметности, Златна значка Културно-просветне заједнице Србије, Специјална плакета италијанских писаца; Награда из Фонда ,,Драгојло Дудић", (два пута) – за Културни догађај године, и више награда за појединачна остварења.

Живи у Нишу, као пензионер, и даље ствара.

Са Димитријем Миленковићем разговарали смо у више наврата на тераси његовг стана у Улици Мокрањчевој, у Нишу, са које се виде Сува планина (одакле су му преци), Сврљишке планине (иза којих је родно место часописа Исток), јужни ободи нишког виногорја, а кад се поглед спусти – пада преко Чегра, на Наису и Ћеле-кулу). Између су речи, књиге и – сећања.

• Поштовани колега Димитрије Миленковићу, за читаоце наше рубрике „Живопис“, коју Исток негује од првог броја, увек су, некако, занимљиви почеци људи који су нам саговорници. Реците нам бар нешто што Вам се догодило у детињству, у току основног и средњег школовања, што је имало пресудан значај за Ваш каснији развој као ствараоца и учесника културног живота.

* На самом почетку нашег разговора желим да Вам кажем и мимо постављног питања да мој живот, сагледан сада и из угла вечности, протиче у неком богом дарованом складу. При том не казујем да на животном путу нисам био суочен са бројним тешкоћама, оскудицама, великим и малим проблемима, изазовима судбине, неумитним хридима. Било их је великих, болних и трагичних. Породично окружење, васпитање, познавање стаза и богаза, научили су ме да у својим визијама, спознавањима света и људи, пре свега драгоцених људи, успевам повремено да пронађем магистрални ток, коначно да схватим и разлучим да поред површине постоје и тајновите дубине, како један критичар моје поезије рече – узвишене дубине, озарења нутарња и винућа.

Прво што непосредно памтим велика су разарања мог родног града Ниша од немачких и савезничких бомби, смрти најближих комшија, бекства из домова, спаљена велелепна здања. Кад у двориште моје Основне школе „Вожд Карађорђе“ уђу немачки тенкови, нас тек закорачиле у ђачке клупе шаљу на крајњу периферију у испражњене кафане према Пантелеју, у сеоске школе којима не прете бомбе. Сећам се да сам већ у другом разреду, посаветован од учитељице која је хитно морала да путује у град, одређен да будем испред клупа мојих другова и да им приповедам наше народне бајке и оне браће Грим, Андерсена, Пушкинове у стиху и многе друге. Признајем да је у мени било и неко необјашњиво задовољство. Тек касније сам докучио због чега сам доживљавао тај трачак радости. Причање бајки допуштало ми је, можда први пут у животу, да пустим машти на вољу ту у учионици. Маштарије из игара на градским улицама брзо је односио ветар.

Две мале епизоде остају трајно у моме животу. Прва би била са брега изнад нишких циглана, одакле су вредне руке циглара ископавале глину за црепове и цигле; успевали смо да пронађемо тајним каналима „дум-дум“ метке, вадили зрна и честице барута, неексплодиране чауре ређали у полукруг, слагали преко њих суво грање, увело лишће и свенуле траве и палили ватре. Тачно у тренутку када бисмо залегли у бразде тек пооране њиве, почињао је рафал загрејаних каписли. Наш учитељ Пинтеровић, који нас је понекад јурио због галаме „Индијанаца“, једном је потрчао према нама у тренутку када је отпочео „рафал“. Морао је и он да залегне у оранице.

Друга епизода приближиће ме одговору на Ваше питање о утицају на мој каснији развој. Један од најзначајнијих листова за младе, који је у Београду дуго излазио, били су „Пионири“. Не само да су га читали ученици већ и многи наставници. Једног преподнева, на одмору између два часа, нагло се отварају врата учионице да би утрчала два ученика и из свег гласа почела да вичу: „Зове те директор Лазић!“ Изненађен, уплашен журим за њима. Мало затим стојим на вратима директорове канцеларије и не смем да уђем. Директор устаје, позива ме да седнем близу њега и отвара „Пионире“: „Кад си ти ово написао ’Наше разредна библиотека?!‘“ „Давно, већ сам и заборавио!“ – одговарам узрујано.

Те школске године договорили смо се да сви донесемо по неку књигу и оснујемо библиотеку нашег разреда. Нашем одушевљењу није било краја кад је и омиљени лист писао о томе. Први пут се тада појавило моје име у новинама. Није прошло много времена до чешћег штампања мојих песама у Гласу омладине, Народним новинама, Гледиштима у Нишу, а потом и у београдској Омладини, Нашем веснику, Младој култури, бањалучким Коренима... На више конкурса у новинама моје песме Лепота, Каскаде, Утопљеница добијају прве награде. Све су то подстицаји за истрајнију сарадњу у листовима и часописима широм Србије, Хрватске, Босне и Херцеговине, све до објављивања најмлађег песника из Србије у Антологији сарајевског Ослобођења насловљеној Моја песма за једну имагинарну антологију. Била је то песма „Волим“: „Волим и падам у своју љубав / дубоко као комета која се руши изгарајући. / Тако и песник одлази / Сејући жарку утробу у срце света“. Ово су само подаци. Надахнућа нема.

• Две особе из Ваше младости посебно нас занимају, а надамо се и наше читаоце. Реците нам нешто о Гордани Тодоровић и о Бранку Миљковићу, што се тиче Вашег личног односа с њима, будући да се о њима доста зна с оне официјелне стране.

* Деценијама по нешто бележим о Бранку Миљковићу. Са Видосавом Петровићем помно сам истраживао његово песничко дело, од првих стихова написаних у клупама Више мешовите гимназије до последњих песама у којима слутње из прве књиге Узалуд је будим претвара, не само у смибол и метафору већ у живот сам: „Не остављај ме свете, не иди наивна ласто“, или „Сада моје песме траже моју главу“. Али то је остало у критикама, есејима, надахнутим стиховима и у књизи раних Миљковићевих песама Похвала свету који сам приредио, уз велики предговор, за издавачку кућу Градина.

Бранко и ја дружили смо се од гимназијских дана и Литерарне дружине „Његош“, чији је био председник у најплоднијим годинама. После састанака у „Његошу“ често смо се враћали улицом Стојана Протића (сада Првомајском), скретали у Душанову, поред Циган-мале и настављали према Градској болници, у чијој близини је становао. Разговарали смо о првим заљубљивањима која су надахњивала наше песме, о прочитаним књигама, откривању европских песника о којима се код нас недовољно знало. Још памтим његове стихове које ми је говорио: „Гле како ноћ се грли са Циган-малом / и све је лепше но дању / Тугују мириси липа кроз ноћ / И звезде заискриле у грању“. Тих гимназијских година, само тада, био је јесењиновски надахнут. Узвраћао сам мојим стиховима из Песме тек објављене у београдском листу „Омладина“: „Треба оставити птицу на топлом длану гнезда / док јој у очима још букти пожар свитања. / Оставити и отићи на крај града / до водопада звезда, до витних грана јаблана / и једног болног сећања.“ Песму нисам објавио ни у једној од двадесет штампаних књига.

Бранко Миљковић на студије филозофије из Ниша је отишао 1953. године. Ретко је долазио у родни град, међутим, кад је обавештен да ћу у Литерарној дружини читати песме, дошао је на састанак и надахнуто говорио о стиховима које сам прочитао. О томе је Видосав Петровић доста написао у књизи Песников узлет. Мени остаје да из сећања на београдске студентске дане издвојим само малу анегдоту. У студентском граду на Новом Београду одржаван је књижевни сусрет поз-

натих писаца. Најављен је и Бранко. Али њега нема за столом где су се писци на време окупили. Пролази и „академских петнаест минута“, први песник почиње да изговара стихове. Врата сале нагло се отварају и он се појављује у дугом зимском капуту, са шеширом на глави, прилази столу, скида капут, затим шешир у који ставља кожне рукавице.

По завршетку књижевне вечери сви журимо ка излазу. Застајем јер ме неко хвата за руку. Осврћем се и видим Бранка који ми, сасвим уз ухо, говори: „Где журиш? Хоћу теби да кажем, буразеру, у овом Београду човек мора и да фолира!“ Било ми је драго и остало у сећању више и дуже него сви други наши разговори...

А онда минуше студентске године, слушаонице, ауле факултета, свечане сале, племенити ликови професора Милоша Н. Ђурића, Рашка Димитријевића, Богдана Шешића, Димитрија Вученова, Душана Недељковића... Бранко и ја срећемо се у Нишу једног позног новембра 1960. године. После књижевне вечери, коју је имао у малој сали Дома војске, већ овенчан великим признањем Октобарском наградом града Београда за књигу Ватра и ништа. Разговарамо за Глас омладине. Уморан је од путовања, дугих шетњи градом, више од сата говорења стихова, али радостан што ме види. Обнављамо сећања, а онда прелазимо на интервју. Питања је доста, одговори кратки, језгровити, суштински. Издвајам само два птиања и одговора, мада сам уверен да сви имају псебан значај. Треба их примати као песникове последње исповести.

Питање: Да ли бисте постигли овако значајан успех да се остали да и даље живите у Нишу?

Не бих имао оне могућности које ми се пружају у престоници. У сваком случају лакше је наметнути се из центра.

Питање: Шта је у Вама побудио нови сусрет са Нишом?

Ниш се толико изменио. За мене је он, у овом тренутку, као неки други град. Само су пријатељи остали исти.

За песникињу особеног гласа, изворног надахнућа, само женама дароване духовности, Гордану Тодоровић везује ме више успомена из доста давних година. Виђали смо се на састанцима Литерарне дружине „Његош“ у гимназији, понекад у Душановој улици, кад је журила до својих другарица Радици Краљевић и слепој Пави, која је становала само стотинак мертара даље од мог дома. Виђао сам је сасвим ретко на нишком корзоу у главној улици. Пратио сам и запамтио њен наступ у Народном позоришту на прослави 65. годишњице „Његоша“. Био је специјални гост нама драг песник тишине Ставан Раичковић. Поред других песама Високи Стеван казивао је стихове из тек написаног сонета: „О проста ружо говора / зашто те пролећа буде / заспалу међу два мора / на усни бледе луде. / Сви смо ломни ко штап / на првом рубу греха / кад падне горка кап / у плави зумбул смеха“. Песму наводим по сећању из тих давних деценија. Гордана је читала своју нову песму „Боранија у закључаном врту“. Њен плави профил дискретно покривен коврџавом косом осветљен је само једним рефлектором на великој бини Народног позоришта. Нисам запамтио ни један стих из те песме, само контакт речи. Остало је нејасно зашто се одлучила за закључани врт и дуго сам трагао за том песмом да бих могао да откријем мотиве, осећања, поруке из ње. Никад је нисам нашао. Одласком у Београд Гордана се није загубила . Излазиле су њене књиге. Прво се појавила она танушна свеска, послата издавачу из Ниша Гимназиски тре-

нутак, после су дошле Сунце, Поносно класје, песме у значајним часописима и критике, све у знаку откривања новог песника. Тих година уређивао сам поезију у обновљеном часопису „Градина“, Гордана је са задовољством слала своје песме. Брзо сам их објављивао и журио да организујем, слање њеног хонорара, знајући како у Београду тешко живи. Послала ми је писмо у коме се захваљивала на пажњи и описала са коликим задовољством припрема нове песме да би их послала Градини...

Последњи пут видели смо се у Београду крај великих излога „Просветине“ књижаре у Кнез Михајловој улици. Била је са школском другарицом Радицом Краљевић, која је, завршивши психологију, остала да живи у главном граду. Наш сустрет трајао је само двадесетак минута међу бројним, ужурбаним пролазницима и младим шетачима. Поново се захваљивала за песме и хонорар „који јој је – како је рекла – дошао у прави час“.

Годинама осећам да према Гордани Тодоровић имам неки дуг и покушавам да га одужим, пре свега због оног стиха који је у ватри и заносу записала: „А ја живот зато осећам што није остало срце у мени“ и њене песме „Љубавни позив непостојећем“. Горданине песме уврстио сам у антологију Све што цвета. Први пут су објављене у антологији намењеној деци, потом су ушле у антологију Пере Зупца уз Зупчеву часну напомену да су преузете из антологије Све што цвета Димитрија Миленковића. По „Љубавном позиву непостојећем“ насловио сам књигу изабраних песама нишких песникиња. И још сам дужник драгој песникињи.

• Искуство прве књиге?

*За време дуже од пола века, од кад је објављена моја прва књига Припитомљена светлост, анализом мог песништва бавило се више од седамдесет тумача у земљи и иностранству. Тих шездесетих година прошлог века до књиге се долазило врло тешко, посебно стваралоцима изван културног центра какав је Београд. Оскар Давичо ми је, приликом једног гостовања у Нишу, на Трибини „Средом у 19,05“, на моје инсистирање, испричао догађај са првом књигом Узалуд је будим Бранка Миљковића: „Једне ноћи, неко лагано куца на мој прозор. Питам ко је у ово доба?“ Тихи глас, узбуђен мало, одговара из мрака: „Ја сам Бранко Миљковић!“ Улази Бранко!, вичем и чекам да се појави, а њега нема. Отворим врата и видим, нагнут распертлава ципеле да их изује. Улази, момче, какве ципеле! Био је очигледно јако узбуђен кад ми је саопштио да његова књига не може да буде објављена и поред тога што је потписао уговор. „Издавач нема пара!“ – додаје.

„Обећах да ћемо средити све, самот треба стрпљења. И средили смо кад смо запретили да ћемо тужити суду издавача.“ Књигу је, како рече, препоручио за штампу сам Давичо.

Ми смо у Нишу, снажећи Књижевно друштво „Нестор Жучни“, успели да осмислимо малу издавачку кућу. За кратко време почеле су да се појављују књиге са амблемом „Жучног“. Уредници су били Сава Пенчић, Драгољуб Јанковић и Веселин Илић. Прво се појавила мала антологија Похвала ватри, потом књига прича Драгољуба Јанковића, Припитомљена светлост Димитрија Миленковића, Вештина дна Добривоја Јевтића, Земља Зорана Милића, Планета Мирољуба Тодоровића. Касније и неколико других. Ја сам био у војсци у Скопљу, уређивао сам културну рубрику у војном листу, кад се једног дана, у Команди, где је била редак-

ција, појавио Лука Прошић доносећи ми тек објављене примерке Припитомљене светлости. После неколико дана, угледне скопске књижаре у излозима су имале примерак књиге...

Међу критичарима моје поезије, када се појавила књига изабраних песама Потоп и небеса, коју је зналачки остварио Саша Хаџи Танчић, добро памтим, били сте и Ви Недељко Богдановићу. На промоцији сте бираним речаима осветлили и мој лик ствараоца, иницијатора и организатора културних збивања не само у граду Нишу.

• Неки сусрети скоро да се могу назвати ,,сусрети с великанима“ културе?

* Поменух многе детаље везане за стваралачки чин, гостовања светски познатих личности из бројних области стваралаштва и културе уопште. Много тога, међутим, остало је довољно неосветљено, рецимо гостовања на сцени Народног позоришта Арсена Дедића и Радета Шербеџије, Душана Радовића у Позоришту лутака, где је извођен његов „Џон Пиплфокс“, а потом обнављање сећања на његово детињство у Нишу на Црном Путу, првим песмама посвећеним најмлађима, уређивању „Полетарца“, раду на једној од најбољих српских антологија поезије за децу, која је као дечјег песника, открила мог школског друга Владу Стојиљковића. Мирослав Антић у овај град је долазио да би у школама читао Плави чуперак. Памтим још одушевљење малишана пред песником, његов по мало промукао глас који саопштава најдушевније речи: „Свако има своју тајну“, или ону малу велику песму Опомена: „Важно је, можда, и то да знамо / човек је жељен тек ако жели./ И ако целог себе дамо, / тек тада можемо бити цели.“ Сада на периферији Ниша постоји школа која се зове „Мирослав Антић“, а ја се сећам последњег нашег сусрета у Нишу. Предложио сам да буде члан жирија за избор најбољих филмских глумаца на Филмским сусретима и предлог је са задовољством прихваћен. Јавио ми је кад долази у Ниш и сачекао сам га испред хотела „Амбасадор“ где је заседао жири. Стајао сам међу неколико глумаца и новинара кад се Мирослав Антић појавио у тамном оделу, са црним шеширом и новом краватом. Чим ме је загрлио почео је да се жали: „Ти си ми ово приредио! У животу нисам волео шешире и кравате, а ево сад и за самог себе нисам ја. Али шта ћеш, глума је глума и у жирију!“

Нећеш ми замерити, драги Недељко, што се не држим континуитета који претпостављаш... Пошто је средином августа за вечност отишао са животне сцене велики бард, краљ без краљевства, али ипак краљ, као у песми Радета Драинца „О прођи мирно кроз ноћ са мишљу да си бар једном у животу био краљ“, Арсен Дедић читавог живота био је краљ особене песме, топле, искрене лирике. Зато се враћам оном догађају у Народном позоришту. Раде Шербеџија и Арсен Дедић смењивали су се на сцени, песма која је подизала на ноге препуну дворану, потом бујица стихова и анегдота Шербеџијиних. Заједно су певали и изговарали стихове мале поеме Не дај се Инес. Седео сам у управничкој ложи, скоро на сцени, и видео, јасно, две флаше вина са карактером које је глумац са пажњом „испитивао“, када је Арсен био сам на сцени. Раде ће, верујем опет долазити. Арсена више нема, али његове песме ће увек бити са нама.

• Незаобилазно питање последњих деценију-две је постојање и важност награда: Много их је, броја им се не зна, али као да се не зна ни колико вреде, ни шта значе. Неке се додељују и у Нишу, а скоро да нема места где се не додељују, без обзира на повод. Шта Ви о томе мислите?

*Деценијама сам био у жиријима за награде уметничких вредности, у селекционим комисијама и другим телима за процењивање вредности, од жирија за Вукову награду, оног за Златну значку Културно-просветне заједнице Србије, награда „Бранко Миљковић“, „Стеван Сремац“, до жирија „Дејан Манчић“ у коме сам и сада. Био сам и у првом жирију за признање филмским глумцима на Филмским сусретима. Вишедеценијско искуство отвара ми могућност да на Ваше питање могу непристрасно да одговорим. Има сигурно истине, али и зависти у тврдњама „да је број награда у обрнутој пропорцији вредним делима“. Егзактних података нема, али драгоцено је искуство и све оно што се годинама догађало. Вредна је сваке пажње чињеница што у Србији постоји значајна подршка стваралачким делима, посебно књигама поезије. Проблем је сасвим на другој страни – три члана жирија, махом њихов узак круг и чињеница да се често и нема прави увид у вредности свих књига које могу да конкуришу за награде. Догоди се да и та три члана жирија награду не доделе једногласно. Каква је ситуација у другим европским земљама?. Доста различита. Нерадо наводим пример моје књиге „Усхит и сан“. За ту књигу добио сам Златну медаљу Европске академије уметности пре једне деценије, први и једини из Србије, за све ово време. У интервјуу за Политику поменуо сам тада да о овој награди мишљење даје седам чланова жирија, а одлуку доноси колегијум једанаест интернационалних директора. При том сам нагласио: Награде код нас, иако бројне, све мање су подстицајне и, чини се, одсликавају лењост духа да се „недреманим оком“ пронађе и оно што је запретано небригом издавача и самих песника. То је, верујем, разлог што су многе инспиративне књиге остајале затајене, а друге засипане наградама без правих разлога, не ретко.

У предговору антологије Све што цвета, поверио сам деци један наук: ни Кула у Пизи не би се толико искривила да није бежала од људске глупости. Али то се не односи на награде, оне су благотворне кад су у правим рукама.

• Из времена када сте били новинар, уредник, директор установа у култури остварили сте и врло значајне сусрете са људима које бисмо могли назвати великанима наше, онда шире и комплексније државе. За наше читаоце било би поучно да нешто сазнају шта се то догађало, и како се то сарађивали са великанима.

* Сваки сусрет, како рекосте, са великанима наше културе за мене је био и остао велика драгоценост. И данас носим упечатљив утисак о њиховој скромности и племенитости. Њихове мисли, наизглед једноставне, носиле су поруке вечне дубине, супстрате мисли, осећања, бесцена сазнања. Помињем Ива Андрића о коме сам у претходним одговорима већ нешто рекао, а могао бих да причам сатима и да до краја не саопштим све што носим у себи. Десанка Максимовић, давне 1958. године, уручила ми је, награду Београдског универзитета за песму Утопљеница. Прва ми је писмом честитала објављивање прве књиге песама Припитомљена светлост, а потом смо се годинама дружили у Београду, Нишу, Приштини и другим косовским местима у току Сусрета песника „Лазар Вучковић“. Волела је Ниш и увек се одазивала позивима, јер је у овом граду живео њен брат др Богољуб Мак-

симовић, у најужем центру имао је ординацију са рентгеном. За Густава Крклеца везује ме више занимљивих анегдота. За ову прилику подарићу ону о путовању песниковом у Прокупље где ће му бити уручена Драинчева награда.

„Са задовољством сам примио тај позив из Драинчевог краја и на време пошао из Загреба, – казује ми Крклец. У београдско предвечерје, супруга и ја изађосмо у крађу шетњу Кнез-Михајловом улицом. Дођосмо тако до великог, богато осветљеног излога трговине и мени ће супруга: "Идеш на свечаност у Прокупље, а ниси ни машну понео. Видиш ону у излогу, да ли ти се допада?"

Одмах су ушли у продавницу и купили је. ,,Пријатно се изненадих. Машна је била из Блаца, Драинчевог краја у који сам путовао".

Оскар Давичо у Нишу је волео да прича о Бранку Миљковићу. Мој професор Рашко Димитријевић на предавањима у великој сали Правног факултета увек је имао „привилегију" да говори пред препуном двораном. Зналачки је то радио, посебно о писцима књига које је сам преводио. Чедомир Мирковић, који је једно време био директор и главни уредник београдске „Просвете", у то време највећег српског издавача, пробудио ме је једне ноћи телефоном да ми саопшти: „Ваша књига „Језгро" брзо улази у штампу. Имаћемо је за Сајам књига. Ево шта сам, поред осталог, написао: „Песник трага за оним знацима који могу да упуте на превазилажење осећања космичке усамљености, пустоши и пролазности. Независно од тога да ли је у тематско-мотивској основи песама слободна медитативност, антички мит, национална духовност или пак аутобиографски податак, Димитрије Миленковић настоји да, богатом асоцијативношћу призове само суштаство егзистенције, онај смисаони чвор у коме се, метафорички гледано, материјализују укрштаји времена и простора. Нијансиране непосредности песничких исказа, песничких слика и мисаоно-ритмичких линија у збирци Језгро недвосмислено сведоче о стваралачкој изграђености и зрелости".

Елизабет Тејлор и Ричарда Бартона упознао сам у хотелу „Амбасадор" кад су стигли на Филске сусрете. Велика група новинара, глумаца који су пристигли на јединствени фестивал глумачких остварења на филму и знатижељника, чекало је у сали више од сата да се најславнији глумачки пар појави заборављајући да је глумцима таквог ранга потребно огромно време за припреме. Управо у тренутку када сам пошао према лифту да одем, јер био је последњи тренутак да пошаљем новине у штампу, врата лифта се нагло отварају и Тејлорова излазећи испред Бартона, само што се није сударила са мном. Ипак осмех је био на том заносном лицу великих зелених очију.

Током двадесетак мојих година проведених у новинарству, потом на разним функцијама у култури, у Народном позоришту, Издавачкој кући Градина, кад је била у највећем успону, посебно као председник Одбора за културно- просветну сарадњу Скупштине града, остварио сам низ сусрета, разговора, договора о сарадњи, водио живе дијалоге, а не ретко супротстављао се исхитреним одлукама, заблудама, непоштовању драгоцених идеја које могу допринсити оживотворењу значајних догађаја. Често сам био са Батом Живојиновићем, великаном нашег филма, у Пули где смо бирали филмове за фестивал, Нишу и више других градова. Пошто је био један од главних организатора и идејни творац Фестивала глумачких остварења, често је боравио у Нишу. Најрадије ми је причао о школовању у Глумачкој школи: није покушавао да прикрије и један непријатан догађај

из школских дана. Њихово учење често је било везано и за сцену нишког позоришта, догодило му се тако да инхибиран, у једној краткој улози, није могао да проговори ни реч. Причао ми је о гостовањима широм света где су његови филмови приказивани. Посебне утиске носио је из Кине. Кинези су били одушевљени његовом улогом Валтера у филму „Валтер брани Сарајево“. Мој школски друг Љубиша Самарџић, глумац, редитељ, повремено новинар, велики путник, често је био са мном, од оног филма „Прекобројна“ који је потврдио његов глумачки дар, до неких нових филмова. Врло је упечатљив један догађај са снимања „Прекобројне“ на простору близу Грделичке клисуре, где се градио ауто-пут. Са фоторепортером провео сам скоро читаво јутро на снимању филма. Дуго смо размишљали којим фотографијама да оплеменимо репортажу на читавој страни новина. Идеја се сама прикрала. Замолио сам Милену Дравић да уђе у бригадирска колица и Љубишу да их гура. Фотографија се појавила на читавој првој страни листа омладине и студената.

Оливера и Раде Марковић, Бранко Плеша, Љуба Тадић, Павле Вуисић, Гојко Шантић, Раде Шербеџија, Зоран Радмиловић, бројни сликари, композитори, диригенти, певачи били су ми саговорници, некима сам посвећивао и песме: Милић од Мачве, Бата Михаиловић, Сава Ракочевић, Чеда Крстић, Момчило Митић, Драган Костић, Мирољуб Алексић, Тодор Стевановић, Божа Илић, Раде Антић..., драгоцени сликари величанствене палете својим делима испуњавали су мој живот и пробрану колекцију слика у мом дому. Са мојих тераса видим читав Исток, који је пригрлио и часопис истог имена, слутим маглени Трем испод кога је завичај мојих родитеља и даље према гнездима песничких пријатеља Сврљишке планине, Књажевац.

Деценијама сам чувао предачку пеглу, међу неким мојим давним споменима. Пре него осмислих жељу да је оплемене моји пријатељи сликари, показах је Тодору Стевановићу, кад је из родне Залужње дошао да ми подари један цртеж. Објасних идеју да сваки део пегле ислика сликар мој пријатељ. После десетак дана долази Тодор и сав озарен доноси, сад већ уметнички предмет, са свих страна оплемењен руком зографа.

Драгоцене успомене везују ме за наше велике уметнике – писце, сликаре, композиторе, глумце, редитеље; посебно писце и сликаре. Одласцима са овога света многих од њих нестајале су благословене ризнице људског духа које се не могу поновити. У фебруару 2016. преселили су се у вечност Мирољуб Алексић и Драган Костић. Само у једном месецу два сликара који су у Нишу обележили својим делом више од пола века.

Није само то повод што се моје мисли враћају у давни јуни 1955. године. У Нишкој бањи тада је боловао Станислав Винавер, један од највећих књижевника које смо имали. Био сам млад надобудни писац и више пута одлазио у скромну болесничку собу где је Винавер лежао, заједно са лекаром примаријусом Милошем Ђорићем, песником, аутором збирке песама Под шаторским крилима надахнутим родољубљем, хумористом, преводиоцем... Знао сам многе Винаверове песме, путописе, есеје, посебно Пантологију новије српске пеленгирике. Из тих неколико сусрета и разговора остали су драгоцени трагови. Растајући се с Винавером тог позног јунског дана, рече ми песник: „И све раскујмо што је Господ сковао“. Била је то спонтана реакција на нешто што га је у болесничкој постељи узне-

миравало. Прошло је само месец дана од тог сусрета кад сазнах да се преселио у вечност маг поетске речи који је, напуштајући зле волшебнике подигао Громобран свемира у својим есејима.

Био сам близак и са Бранком Ћопићем. Још више нас је зближила Нишка бања у којој се лечио. Одвео сам га у школу „Бранко Миљковић“ у којој је, уз моју помоћ, основана драгоцена библиотека књига са посветама великих српских писаца. И Ћопић је исписао посвету на својој књизи која се придружила књигама Андрића, Десанке Максимовић и десетинама других. Са великим хрватским писцем Ранком Маринковићем имао сам пријатне разговоре у Аустријском културном центру у Загребу, у оно време када је великану писане речи уручивана награда „Мирослав Крлежа“ за Сабрана дела. Имао је неки посебан разлог зашто је волео Ниш и љутио се на Нишлије што избегавају да помињу да долазе из Царског града. „У историјским списима вековима је, при помену вашега града, записивано да је Славни град Ниш.“ Када смо се растајали, после срдачног дружења, осмехнут Ранко Маринковић из џепа је извадио кутију нишких цигарета Морава, уз речи да Мораву пуши већ деценијама...

Са драгим италијанским писцима Данијелом Ђанканеом, Аном Сантоликвидо, Енриком Бањатом, Ђаном Салустио и другима дружио сам се у Барију, Фиренци, Сан Ђеминијанију, у Нишу и Сићеву. У сарадњи са њима објављено је десетак књига, драгоцене антологије За оне које волимо – Поруке преко мора. Ђанкане нас је задужио драгоценим путописом о култури Ниша и Сићевачкој књижевној колонији. У Софији, Пловдиву, Велимом Трнову, Варни, Бургасу, Несебру годинама сам био у пријатељском окружењу писаца, сликара, глумаца. Николај Хајтов, један од највећих бугарских приповедача, дугогодишњи председник Удружења књижевника, Светлозар Игов, познати историчар књижевности, антологичар који је докторирао на делу Иве Андрића, сликари Димитар Киров, по коме се сада зове Музеј уметности у Пловдиву, Влчан Петров, вајар Сиромашки. Не могу заборавити ни драгу балерину Русалију Кирову, супругу великог сликара. Размењивао сам стихове и са руским великанима песницима Андрејем Вознесенским, Јевгенијем Јевтушенком, Музом Павловом, која је зналачки и надахнуто превела циклус мојих песама Остати у Калетинцу за часопис Сав свет. Добрица Ћосић и Воја Чолановић заволели су моју поезију и оставили ми дивне посвете на њиховим књигама Време смрти и Начело неизвесности.

• Природно је, али нам није лакше од сазнања да нас живот спаја, али и неутешно раздваја од познаника, сарадника, пријатеља. Чији Вам је одлазак са света последњих година тешко пао?

Прошле године за вечност нас је напустио мој деценијски пријатељ Миодраг Павловић, велики песник, романописац, врстан есејиста и шта већ не. Упознали смо се давне 1965. године у Охриду. Волео је да долази у Ниш. Градина је објавила неколико Павловићевих књига. Посебно ме је заокупљала његова песма Повратак ходочасника: „Пошао сам у тај град памтивека / по слике и псалтире радости обредне / и да запевам у хору под сводовима златним“. И на крају драгуљ песме: „Јутром га сад у измаглици назирем / како сјајем далека копна спаја / И знам, старећи, док седим у кожуху / да у тај давни час кад усамљен и сирот / прес-

тоницом васељене ходих / најближи лепоти света бејах“. Последњи пут, пет дана, дружисмо се и у Сиђеву.

• На звезданом небу Ваших познанстава и односа, има и пробљесака са наше, источне, источносрбијанске стране. Ваљда нисмо већ изгубљени у измаглици времена?!

* Напротив. У току мог дугогодишњег рада често сам имао прилике да сарађујем са стваралоцима из мени блиских источних крајева, Сврљига, Књажевца, многих села која су њиховом душом и делом постајала мали центри стваралачког живота. Дугачак је низ, а ја за ову прилику, покушавам да нагласим само мало језгро. Најдуже сам, током три деценије, друговао са Зораном Милићем; дуго је опевао његов родни Вражогрнац; школовао се у Нишу и био на многим значаним дужностима. У овом граду је објавио и прву књигу „Земља“. Када је објављена мала антологија завичајних младих песника „Сазвежђе на рубу неба“, Зоран Милић, састављач избора, окупио је скоро све заступљене песнике да се потпишу на мени посвећеном примерку. Заједно смо радили у новинама, Градини, Културно-просветној заједници, Удружењу књижевника, учествовали на књижевним вечерима... Нажалост, прерано се узнео, како би Десанка Максимовић рекла, „до вечног боравишта“. Болно сам примио његову смрт и покушао да му се одужим песмом Додир студени објављеном у Латопису Матице српске и Градини. Сећања на Гордану Тодоровић, из гимназијских и потоњих дана, већ сам описао. Увек ће ми бити драго што сам њен поетски лик успео да представима и као песника за најмлађе у антологији Све што цвета, Нови антологичари, из те књиге, младим нараштајима преносе Горданине песме Заљубљена сам била и Душанки из мог разреда. Деценије су протекле од првих сарадничких дана са професором др Недељком Богдановићем, који је у овом тренутку прекопута мене, подстичући ме да обнављам инспиративне стазе и богазе; не заборавља да притом помене свој родни Бучум. Значајна су имена Веселина Илића, Србе Митровића, Сретена Петровића, Зорана Вучића, Злате Коцић, Радослава Раденковића, Стојана Богдановића, Обрена Ристића, Радосалава Вучковића. Сва су, на неки начин, везана и за мој стваралачи пут. Ради их се сећам и покушавам да проширим просторе Истока све до Зајечара и мени увек драгог Томислава Мијовића, песника и великог прегаоца, који је напустио Београд да би се сав посветио завичају.

• Видите ли, Димитрије, како нас службене стазе одведоша из личног живота. Умало да испустимо Ваше сопствено остајање тамо где сте пре посла и после после, дању и ноћу.

* За мене најсложеније је писање аутобиграфије и зато бих најрадије препустио Вама, Недељко, да уђете у мој наизглед једноставан, али сложен живот у коме сам непрекидно тежио да са скрајнутих стаза проналазим магистралу и путеве до храма. Креативан човек себи поставља замашне циљеве, доспева до неких станица и граница, али суштина свега је на време схватити да нада храни и вара, како с разлогом тврде стари Латини. А људско испуњење није све у остварењу циља, тек онда, са неког досегнутог врха, посебно стваоци, могу да осете и виде колики простори остају отворени. Сав резултат је, заправо, у осмишљеном путу до циља.

Док сам разгртао потонуле векове, покушавао да испод слојевите патине пронађем танушни сјај некадашњег живота, узлета, посрнућа и нестајања у времену, најчешће долазих до тога да изнад свих научних сазнања, археолошких открића, рађања и ишчекивања светова, стих древне песме, првобитне, сумерске, вавилонске, поготову античке, открива више и драгоценије светове људске душе. Понекад ме питају да ли је стварно да ће нестати књига због нових научних открића, кад све може да стане на некаквом диску? Помишљају при том да ће нестати и поезија, а доказ им је да се све мање чита. Мој одговор је једноставан: постоје периоди када друштвене околности, људска посрнућа, ратна разарања, зло у људима и друга духовна потонућа, могу да утичу на однос према стваралаштву. Али и поред тога супстрати, тајновита блага, драгуљи остају и испод дубоких наслага узнесу се на светло дана. С тим у вези служим се аналектом о египатском фараону Ехнатону, чија је супруга била Нефретита, о којој се и данас говори. Археолози кроз векове трагају за њеним гробом и тек сад износе претпоставку да је сахрањена у гробници Тутанкамона. Ехнатон, један од највећих египатских владара, изградио је град Излазећег Сунца. Усхићен често је одлазио да га посети у кочијама од злата и лазулита, да се диви што ће његово име и славу велелепан град проносити кроз векове. Догодило се да је град прекрио пустињски песак, али име Ехнатоново је остало захваљујући његовој песми посвећеној Сунцу. Објавио сам је у антологији духовне поезије Светлост узнесења као доказ да материјална блага могу нестати, а духовна бивају и остају катена мунди – свети ланац света. Томас Ман би рекао да је све ово разултат треперења унутрашњег творачког замаха, а Рајнер Марија Рилке, на свој начин, песнички потврдио: „Судбина свега на свету има космичку димензију без које се догађаји на земљи не могу схватити.“ Тако бива када се у неким позним годинама све почне да открива из угла вечности.

Ова експликација само је увод за тезе о разлозима да један живот у својој једноставности може имати и више слојева.

Рођен сам у најужем центру Ниша и добар део живота провео на углу улице Цара Душана и Стојана Протића (сада Првомајске). Имао сам привилегију да чујем прво школско звоно па да тек онда потрчим према школи „Вожд Карађорђе“ у којој сам учио четири разреда. Касније ме је будило звоно Више мешовите гимназије. Моја мала „трагедија“ догодила се када су немачки тенкови ушли у двориште школе, а војници заузели наше учионице. Пресељени смо на крајњу периферију града, близу Панталејске цркве. Касније сам дознао да су се, ту негде, срели Стеван Немања и немачки цар Фридрих Барбароса. Сећам се веома живо снежних мећава, које ме умало, преко ограде Јагодинмалског моста, нису сручиле у реку.... Моја је срећа била када су ме због претњи од сталних бомбардовања и силних експлозија, родитељи пребацили у лепу школу у заплењској Сопотици, селу о коме је мој деда крушевљанин Милан Здравковић написао песму: „Сопотица село у два реда / из далека на варош изгледа“. Тамо сам учио читаво полугође. Летњи одмор проводио сам у селу испод Трема, самог врха Суве планине. О Калетинцу сам написао више циклуса песама и једна моја књига се зове Остати у Калетинцу. Из родног очевог села, оног из кога је Драгутин Матић, наш рођак, само две куће удаљен, одлазио у Балкански и Велики светски рат, да би се тек после шест година ратовања вратио, познат као Око Соколово. Да у селу уживам није ми дао један проблем. Из града нисам понео књиге, а страст за читањем била је превелика.

Морао сам да устајем у само свитање, да са десет година прелазим два брда да бих стигао у Сопотницу, где су моји рођаци Симоновићи имали прекрасну библиотеку.

Готово филмском брзином нижу се догађаји у послератним данима. Мој отац био је трговац и Немци су 1943. године наредили да затвори радњу. Имао је само три дана да изнесе све што је у њој остало. Бале кардинираног памука, платна, штофови и многа друга роба, селили су се код рођака и у наше просторије... После рата, памтим дуге редове, од улице Цара Душана, кроз наше велико двориште, тезги до којих су долазили они људи да узму платно, памук, штофове, а да дају неке цедуљице, за које се касније испоставило да су безвредне...

Дошла је 1948. година и велика поплава. Нико се није надао да ће пола куће бити у води и муљу. Многе ствари су пропале, а ја сам највише жалио књиге и пркрасне албуме са маркама. Тезге, рафове, столице и други намештај из радње поклонили смо школама. Сећам се да су ми, гимназијском прваку, поклонили Свето писмо. Није дуго било у мом наручју, старији гимназијалци окомили се на мене да ми га отму. Борио сам се, али на велику жалост нисам успео да га спасим.

Године дечаштва пролећу на магичним крилима и брзо се докучује младост, објављивање првих песама, позив да се учланим у Лиетерарну дружину „Његош“, познанства са Бранком Миљковићем Горданом Тодоровић, Радетом Војводићем, Драгутином Огњановићем, путовања. Прву песму објавио сам у листу Глас омладине, који је на почетку уређивао Божидар Тошић, потом Ђорђе Поповић, Веселин Илић, Видосав Петровић, Добривоје Јевтић и на крају приповедач ових спомена Димитрије Миленковић. После прве објављене песме дошли су чланци Два типа изгубљених људи, Монолог даљина и нове песме, у то време најтиражнијем листу за младе Омладини, потом у Нашем веснику, Младој култури, Гледиштима, Корену у Бањалуци, Руковети из Суботице... Убрзо после објављивања књиге Припитомљена светлост, Књижевне новине, сарајевски часописи Живот и Одјек и представљења у необичној антологији у сарајевском листу Ослобођење, насловљеној Моја песма за једну имагинарну антологију. Добио сам лист великог формата и док сам отварао крилате странице умало ми их ветар није истргао из руку. Али није могао јер је тог тренутка просинула моја фотографија већа од разгледнице, песма Волим штампана великим курзивом, одговори на питања о разлозима због којих сам се одлучио за ову песму. На крају кратка биографија. Моји одговори били су веома сажети, верујем и убедљиви. Неки младеначки занос убеђивао ме је да је ова песма, настала у блеску надахнућа, стварно подстицајног, најбоље што сам до тад написао.

Остајем дужан да бар у неколико речи укажем на једну од најбољих литерарних дружина у великој земљи Југославији. Скоро три године „Његош“, је водио Бранко Миљковић, трагао за највреднијим сарадницима, приљежно бринуо о талентима, организовању полемика о литератури, новим преводима значајних руских и француских песника, упознавању вредних књига тек изашлих из штампе. Окупљао је бројне ученике из других школа, често и познате писце из града. Занимљиво је напоменути да је Миљковић остао веран својој Литерарној дружини и кад је отишао у Београд на студије.

•Као да и онај други ток живота може да се назове матичним. Он је нераздвојан од првог, личног и породичног. Зар не?!

*Други матични ток и даље испуњава мој живот – литерарно стваралаштво. Догоди се да ми пријатељи кажу да сам годинама постао познатији у неким европским центрима него у Србији. Већ дуго моје песме преводе на дванаест језика. Објављене су у бројним антологијама и књигама у Италији, Грчкој, Бугарској, Енглеској, Француској, Македонији, Русији. Седамдесет седам критичара писало је о мојим књигама. Како су их оцењивали? Нескромно је да о томе говорим, мада су то аутентична сведочанства из бројних листова, часописа, књига...

Да експликације о критикама објављеним у иностранству, о мојим књигама изабраних песама Sensa Noe (Без Ноја) у Италији и Таложење смисла у Македонији, не делују субјективно, наводим овом приликом само неколико детаља. Захваљујем преводиоцу Драгану Мраовићу на преводима неких критика које ми је послао. Објавио је и дужи текст о томе: „Поред више информација у италијанској штампи о поезији Димитрија Миленковића објављено је и неколико аналитичких есеја који уочавају посебно слојевитио богатство песничког света, метафизичке студени, космичког надахнућа, али и изузетну сугестивност, бајковити ореол митског система, да би испод свега открили сјајну врежу концептуалне имагинације, поетску ониричку мрежу дубоких мисли. Критичари Енрико Бањато, Ђана Салустио, Ана Сантоликвидо, Роберто Тасинари и други наглашавају да су у Миленковићу открили песника комплексног стилског регистра који стапа шарм и дубину мисли у елегантно самосвојно поетско дело“.

У италијанском часопису Таленат Роберто Тасинари, поред осталог, записује у тексту насловљеном Песма наде: „Основни мотиви ове занимљиве збирке свакако су они који се своде на стални, непрекидни ток живота који се слива у смрт и дијалектичком односу из кога се рађа нови живот. Све је у сталној промени, дакле, велика позорница на којој се смењују дубоке шуме, градови замрли у облацима сна, небеса, цвеће, речни токови: „Сад можемо да подаримо своје срце младој трави , своје љубави великој игри земље и плодова“... На симболичан начин целу ову збирку синтетизује песма Свитање: „то би могла да буде ноћ, али свиће велико јутро љубави“. Тасинари, у овом часопису за актуелну културу, знаначки анализира више песама из књиге Без Ноја, цитирајући бројне стихове песама Ноје, Песме живим љубавницима, Када отеку воде, Велико јутро љубави, Песме простора и других.

...“Часопис La Vallisa објавио је више критика италијанских писаца о Миленковићевој поезији. Верујемо да је најаналитичнији, са дубоким смислом за анализу сложене поетске структуре одабране поезије, у књизи Без Ноја, есеј Енрика Бањата Поезија космичког надахнућа: „Ако занемаримо древне оријенталне доктрине (ведске и будистичке) и усмеримо се само на западну традицију размишљања Леукипов, Демокритов и Епикуров атомизам (доктрина коју је потом опевао песник-филозоф Лукреције у De rerum natura, на механизам који тумачи универзум као велику машину којом управљају импулси и кретања честица које се сударају међусобом, па потоњи Холбахов и Леметријев спиритуалистички поглед...могу се уочити корени и извориште синкретистичког пантеистичког схватања које прожима на особен начин поезију Димитрија Миленковића“.

Треба имати у виду још и то да космички домет, тотализирајућа димензија његовог мишљења укључује и од особе до ствари јединствену анти тропоморфну пројекцију са психолошким одредницама у своме спецификуму. Бањато се даље

упушта у доказивање филозофске и емотине структуре бројних песама од Песме живим љубавницима, преко Ноја, Песме простора, до циклуса Таложење смисла, да би закључио: „Дакле, то је поезија која стапа шарм и дубину мисли у елгантну, самосвојну лингвистичку творевину".

Превод обимне књиге Таложење смисла Димитрија Миленковића, имао је значајан одјек у Македонији. Преводилац ове књиге и критичар Љубиша Стојановић у часопису Корени констатује: „Димитрије Миленковић је један од најсуптилнијих чаробњака изузетне песничке даровитости у савременој српској поезији", истиче у наслову дужег чланка да би констатовао: „Поезија Димитрија Миленковића, после објављивања његове књиге у италијанској едицији Песници света, имала је велики одјек, зналачки и луцидно, са пуно одушевљења, песнички Миленковићев свет анализирали су значајни критичари, не скривајући своје одушевљење".

Мирјана Тренчева придружује се Стојановићу својим текстом у Савремености: „Димитрије Миленковић, изванредан лирик, веома стрпљиво је градио свој песнички израз уткивајући у њега реминисценције минулих епоха. Тананим чулима и визионарском мишљу укључивао се песник у програм који су најавили српски песници нове оријентације, пре свега Миодраг Павловић са тезом: „Оно што је сада било је и увек ће бити", Иван В. Лалић: „Ово пролеће стоји од памтивека", Бранко Миљковић: „И све што прође вечност једна бива"...

Миленковићеве изабране песме Таложење смисла, при пут објављене на македонском језику, представљају свечани чин и за македонску књижевност и македонског читаоца"...

Преводима са македонског језика задужио ме је Љубиша Стојановић, изузетна личност македонске културе.

• Има ли на Вашем радном столу и оних књига које постоје и објавиће се?

* Верујем да писци, поред тестаментарних књига, имају оне, како наш пријатељ Драгиша Витошевић каже, из прикрајка, и да ће доћи време за објављивање или никад неће доћи. Бранко Миљковић је у својим раним биографијама најављивао више својих књига, али све је остало на најави, рашчинио их је градећи Узалуд је будим, највише Ватра и ништа. На једном од првих конкурса за рукописну књигу добио сам од СУБНОР-а Србије награду за рукопис Балада о онима који су прошли кроз смрт. Књигу никад нисам објавио. Остала је да по нека песма из ње оде у свет. Одбацио сам и један заиста занимљив избор песника које сам желео да уврстим у зборник Песници ван антологија. Пошто сам помно, скоро пуних двадесет година, пратио оно што се догађа у поезији, био сам веома незадовољан шта се све нашло у неким назови антологијама, без правих критеријума. Насупрот томе драгоцени песници, посебно они ван главног центра, остајали су затајени. Тежећи да покажем маргинализовано песничко благо, благо да, не служим се еуфемизмима, готово да сам завршио тај рукопис. Али, док сам трагао за издавачем, по неки од нових антологичара „штрпнуо" би по нешто од онога што сам припремио. Није требало превише памети да се закључи узалудан мој труд. И сада носим дубоко уверење: у многим срединама у Србији стварају врсни песници, хиром „надобудних" они су скрајнути бе праве валоризације и одјека њиховог дела. Наводио сам пример Томислава Мијовића, једног од највећих међу нашим живим песни-

цима. Док је живео у Београду и уређивао часопис Видици, његово име је било звучно и познато, без објављене сопствене књиге. Кад је прешао у Зајечар објављено је десетине Мијовићевих књига, а песме су имале мали одјек. Слично је, на другој страни Србије, са Крстивојем Илићем, у Нишу са Добривојем Јевтићем и Звонимиром Костићем Паланским, у Књажевцу са Обреном Ристићем, у Сврљигу са Зораном Вучићем... Примера је превише да бисмо их даље набрајали.

Питате ме постоје ли оне моје књиге које ће бити објављене. Завршио сам роман насловљен Хрид, после ових жестоких врелих летњих дана – први пут Вама казујем. Мој оптимизам ми говори да ће идуће године бити објављен.

Има књига на којима радим. Пре свега ту је рукопис Језик богова у чијем језгру су чланци и записи, које сам, повремно објављивао у Политици и други текстови, изабрани из листова, часописа и мојих фасцикли, о писцима, сликарима, путовањима и догађајима везаним за културни чин и моја мала открића. У радионици нежности, како записа недавно у Политици Зоран Радисављевић, нешто се ново догађа, али више не на две писаће машине. Почео сам да радим на новој књизи песама Баштиници пепела. Повод ми је песма коју сам давно написао, али је нисам објавио, Пепелна књига траје, чији је основни мотив велико стратиште Јасеновац. Али ми смо током дугих векова често баштинили пепео, мада у једној песми казујем „у свакој капи крви по један пејзаж гори“.

• Шта Ви, Димитрије, уопште тражите у поезији и од поезије? И шта сте досад успели да нађете?

* Шта тражим у поезији и шта сам откривао? Имао сам прилике да посведочим, у дужем чланку објављеном у Политици, Језик богова, а по нешто у предговорима антологија, посебно у оном Светлост патње и узнесења. Нека мала сведочанства уткивао сам и у одговорима на друга Ваша питања. А сад сам пред Вашим кључним питањем. Томас Стернс Елиот давно је објавио песму која може да се доживи као кључ за откривање модерног песништва. Да начиним дигресију, по моме осећању модерно никад не може бити нека од надобудних новотарија, модерно је оно што прожима и продуховљује векове и увек се прима умом и срцем. Елиот у Хоровима из „Стене“ записује: „Славимо те, о Светлости Невидљива! / Пресветла за поглед смртника. / О Велика Светлости, славимо те ради светлости мале, / И светлости Источне, коју наши звоници дирну зором.... Вечно мора да трне, вечно и наново да се пали плам“. Песма је дугачка наводим само неколико стихова да бих могао да укажем који су закони и завети великог стваралачког чина што откривају људску душу у додиру, како Хелдерлин вели, са васељенским просторима. Елиот је имао право што је надахнутим стиховима пожелео да зачне дијалог са богом светлостима небеским. И оним малим из људске душе. Тежио је и остварио драгоцене сублимације...

Сазнали сте из стихова и за Исток као Источну изгревајућу светлост. Поново дигресија. Ко је смислио наслов часописа коме посвећујемо ове реченице, био је близак Елиоту и Богу.

Пре много година моја поезија била је као жубор кладенца – доживљај, мисао, осећање, музика жубора која спаја стихове. Из моје књиге Сонети о Наису то се може осетити. Потом су наишла времена нових трагања, дубља и поузданија, у сопственом бићу неке чаровите интерференције, људске судбине, светлости и

затамњења, проучавања онога што је у току векова записано у стиху, просејавања и понирања... Опомињао је и мене Рајнер Марија Рилке: „За један стих потребно је видети многе градове, људе, ствари; ваља знати кретање ситног цвећа када се ујутру отвара – јутра на обалама мора, само море, ноћи на путу у подрхтавању... А мој пут је потом био дугачак и схватио сам да је све на путу до циља, не једино циљ. Путујући земљама многим, морима и океанима, минулим вековима. Тада сам записивао: „Ни легенде, ни митови, ни историјски записи не могу често да осветле оним најфинијим топлим озарењима и бајковитим ореолом давно прохујало време и људске животе како то, по некад, уме поезија. Она душевна танана ткања и просијања, која се изненада јаве из дубина песничких бића, често су најпоузданија сведочанства о томе како се живело, волело, патило и пре више миленија. У ретким тренуцима у томе успе археолошки налаз, или запис, кад се поетска душа трагаоца свине над малени артефакт, комадић прекривен вековном прашином, талогом прохујалих цивилизација, над глиненом плочицом са древним знаком.

Проучавао сам више од 3.500 година духовног и љубавног песништва у светској поезији. Из малог мора поетских записа, које сам сакупљао, покушавам да издвојим неколико стихова непознетог кинеског песника. Од тада је прошло 25 векова, чујте ове стихове, могу се дојмити душе:

„Кунем ти се овим небом синьим
да заувек волећу те ја.
Нико неће нас да разједини
док је мора, докле Сунце сја...
Кад небеса падну изненада
и прекрију земљу као гробом
тад, тек тада растаћу се с тобом,“

Градећи антологију Векови љубави, и завршавајући другу Светлост узнесења, могао сам да констатујем да сам досегао поље могућег, а оно је у визијама, мислима које слуте и откривају. Зато се не либим да укажем на чаровите путеве поетског чина до Тутанкамонове гробнице у којој бледа рука млађане удовице оставља венчић од пољског цвећа на саркофаг; или Антипатар из Сидона о песникињи Сафо: „Животних конаца творци зашто песникињи не подариште бесмртни живот, када се на Парнасу врелом бесмртношћу опи“...

Да се из лавине светске поезије вратим мојој новој песми Са врхова Олипа видех поноре у које богови гледаху. Тешко је доспети на такве врхове, али са њих се виде два света онај визијски и овај животодајни, којим испуњавамо душу у оскудним временима. Све поменуто тражи поезија, често знатно више – вечне путеве до откровења.

• А шта, рецимо, захтевате од поезије?

* Значјане поетске сублимације захтевају оно битно: не тражити само површину већ ронити, провлачити своје духовно биће кроз више слојева до корена, не видети само цвет. Наравно, ако у песмама које читате корена уопште има, јер много је водених цветова, они ишчиле пре него што их такнете унутрашњим бићем. Гордана Тодоровић својевремено лепо је тумачила Рилкеа песмом Љубав-

ни позив непостојећем: и све жице виолине морају да маме и стварају јединствен звук.

Дуго сам писао и увек трагао, никада се нисам питао да ли неко разуме моју поезију и да ли она има моћ да унутрашњим светлостима, наговештеним и откривеним, поседује моћ да призове на још једно читање. Критичари кажу, и ја верујем, да је поезија коју доживљавам и пишем заиста особена. Када помињем вековне моје пријатеље, песнике које волим и указујем на неко осећање, мисао, реч у мукама одгонетнуту и створену, ја их утапам у своје поетско море, катарзе, искушења, сне и привиде. И када кажем да сам сам између отуђених ствари могу да потврдим: „Са мога чела Икари полећу у будну ноћ“. Пишући једну од најновијих песама (тиме посредно одговарам на Ваше питање) читаоцу поверавам песму Спомен на Кавафија, могу посведочити да сам пре тога, повремно годинама улазио у песничке светове грчких мудраца, додиривао њихове тангенте тачке. Стихови су остајали ван мог контекста, али ја верујем да сам ушао у осећање и мисли Константина Кавафија, рецимо, мојом поетском суштином: „Бделац потоњи знао је Кавафи / Богови будућност виде / Смртници свагдашњи трен / У вечност загледани мудраци / одгонетају оно што ће се управо догодити“. То, међутим, није било довољно, морао сам да нагласим: „Просејавајући сваки стих / Магичним ситом векова“. Постао је сведок историје Грчке и великих имена у Сијенитском камену урезаних. Површним читањем не може се осетити мука духа да пронађе контакт речи „сијенитски камен“ који доприноси аутентичности, стварању атмосфере, изградњи и доградњи версификације. После тога слободно сам могао да тврдим и да не проиграм поверење оних који воле вечну дубину поезије, да Спомен на Кавафија буди жељу да се песник европског значаја ближе упозна као верник визијске стварности.

Мој одговор на Ваше питање намерно није директан да би се кроз неколико ових експликација открила поља могућих инспиративних пречица до суштине правог поетског чина. Верујем да смо се разумели.

На крају да закључим: Од поезије тражим сасвим мало. Она од мене тражи – читав живот. И нашла га је. Из митског лавиринта, грађеног за краља Миноја на острву Криту, многи су покушавали да побегну, као Дедал и Икар градећи крила од перја и воска, или служећи се Аријаднином нити. А ја сам у лавиринту поезије више од шест деценија. Да сам од ње превише тражио морао бих да одустанем после првих степеница ка врху Парнаса, митске горе на којој бораве музе. Био бих у великом спору са Аристотелом који тврди да и први степеник освојен значи одвајање од мора обичности и приближавања питонисама на Парнасу. Од поезије, дакле, тражим да сведочи, али не само о овом пролазном тренутку, ефемеријама днева, већ да прониче и вечну дубину. Бројни тумачи моје поезије осетили су тај занос, успоне, изазове и понирања. Пре више од две деценије забележено је о књизи Повратак у Наису да се моја поезија пита „о крајњим стварима: настанак и постојање, рушење и обнављање света. Елементи његове поезије су искон, језгро, вода, копно, звезде, човек и светлост која све прожима“... Проналазили су бајковити ореол, необичне мисли и осећања, комплексни стилски регистар, елегантно самосвојно песничко дело. Сложио бих се и са давно написаном констатацијом: „Поезија Димитрија Миленковића је дубоко хуманистичка и из ње зрачи оптимизам. И што је њен оптимизам дискретнији, њен хуманизам је дубљи“...

Сам о себи могу да посведочим да нисам ловац самотни стихова који ми не дају дубински знак. Интензивно живим, често у сновима, мислима које ме упућују ка визијској стварности, превртем неке књиге, древне списе, размишљам о људским судбинама и судбини света, покушавам да пробудим, уздижем, спорим се са самим собом, одбацујем по некад и оно што ћу у позним годинама уочити као вредност, проничем и застајем пред многим загонеткама и даље истрајно трагам за додиром душе и васионе... И даље верујем да поезија не може бити само пука рефлексија, она је узнесена само у својој пуноћи, амалгаму осећаља, мисли и префињеној музици. Тек онда се и из кала днева усмерава према звезданим путевима... А мера њене посебности је флуидни дах тајне.

• Поред своје поезије објавили сте и више антологија, међу њима и антологију духовне поезије. Каква су Ваша искуства с том поезијом и какав је значај те поезије за савременог читаоца, распетог између многих изазова и остављеног на раскршћу многих недоумица? Чини се: сјајан и одговоран потез, необичан труд, а још необичнији издавач?

* Током више година у антологијским изборима највише пажње посветио сам дечјој поезији и поезији за децу: Крилата звезда (превод на бугарски језик Марина Младенова), Чекам своју звезду, Песме са крила зоре, Све што цвета. Мала антологија Љубавни позив непостојећем, повећена је поезији нишких песникиња. На крају је дошла и антологија духовне поезије Светлост узнесења на којој сам радио близу три године. Био сам у великом трагалачком подухвату да остварим антологију љубавне поезије светских и српских песника Векови љубави, оних година када се јавио прави нанос назови антологијских избора у „ресавским школама“, које не ретко иду до баналности, а не уочавају векове љубавног стиха, од оне тзв. првобитне поезије, преко кинеске, сумерске, вавилонске, посебно античке, све до наших дана. Тих месеци, у више разговора, подстицао ме је Станимир Манчић, директор Фондације „Дејан Манчић“, да за Ризницу српске духовности сачиним антологијски избор духовне поезије. Још несуочен са „замкама“ које чекају на том инспиративном путу, најзад прихватих са уверењем да ће ми помоћи и оно што сам већ остварио радећи на избору љубавне поезије. Нисам се много преварио; мали темељ за нови подухват представљало је оно што сам већ истражио, али требало је градити ново дуговеко здање. Обимни послови тек су предстојали. Прво сам избор песника и песама, ишчитавање стотина књига, валоризације песама и њихових препева, проналажење преводиоца за непреведене песме, ширење њиховог круга. На крају се јавио још један проблем – антологија је била преобимна да би могла да се објави као библиофилска реткост, са најлепшим иконама и илустрацијама Александра Дерока... Пронашао сам, ипак, кључ да битно не нарушим смисао овог пројекта. Између корица Светлости узнесења остало је свих 170 песника, али само са по једном песмом. Светлост је остала и свих 3.500 година духовног песништва.

С разлогом ме питате какав је значај духовне поезије за савременог читаоца. Морам пре свега да нагласим да је у току векова и миленија било лутања, потонућа и винућа песника, међутим, све што је остварено просејавало је „сито векова“, остајала су само благотворна зрна која су могла да упијају светлост, досежу до цветова и плодова. Баш ти плодови, то семе, остајали су баштина цивилизација

сажимајући векове благотворношћу љубави, молитвени шапати, светлости узнесења. Градећи ово духовно здање проналазио сам инспиративне пречице којима сам успевао да избегнем ефемерију стихотворства, реторско песмословље тежећи за оним што Хелдерлин назива додиром душе и васионе. „Као некада и данас свака виша уметност, висока поготову, светла је, чаробна и моћна, над човеком, религиозним осећањима“ – записала је Исидора Секулић надахнута духовном поезијом, уметношћу уопште. При том закључује да су јој корени религиозна осећања, контемплација, гледање на живот из угла вечности“. У њој је све симбол једног дубљег света, што тек врховима својим, извирује мало у овај живот“. У Светлости узнесења заступљена је поезија настајала бизу тридесет пет векова, од песме посвећене Сунцу египатског фараона Ехнатона, настале у 14. веку пре Христа, до нобеловца Јосифа Бродског који је стварао до краја 20. века. У њој су и бројне песме наших песника стваране током осам векова.

Много тога што представља духовну вредност, током векова је издизано до правих култова, да би потом бивало сведено на разарање, поништавање. У историји цивилизације јасно су назначени ти периоди, али и сада до нас допиру вести о вандалским насртајима и рушењима храмова и других плодова људског узнесења у области уметности. Зуб времена их је само дотакао, а наопака свест и осионост, претвара их у прах. У времену ти циклуси трају хиљадама година. Један матични ток, међутим, свему томе одолева – духовна поезија. Дугим истраживањем откривао сам и сада по нешто откријем, велелепне песме,никад познатих, или заборављених песника из многих земаља широм света, које нису заборављене. Носе оне благо тзв. првобитне поеезије, јер многи од стихова сведоче о давним временима готово социолошки описују људске патње, делања, љубавне заносе, трагања, послове и изнад свега оно што се догађало у људским душама. Отворимо ли прастари индијски еп Риг-Веду, пронаћићемо јединствену песму Стварање, у којој преци Индијаца теже открићу зачећа света. Биће занимљиво да издвојимо бар неколико стихова: „Небеса ни Бића тад још било није / Ничег! Ни ваздуха, ни небеса горе / Шта је свет држало? Шта ту тајну крије?/ Где је амбис света био? А где море? / Није било смрти нити бесмртности, / Ни дан није био одвојен од ноћи. / Дух један само, пре првобитности / Био прапочетак првобитне моћи“. Песма Стварање завршава се великом сублимацијом визионарског надахнућа: „Тај који све то гледа са небеског сјаја / Почетку живота први замах даде / И први смисао почетка и краја / То зна он једини... ил, ни он не знаде“.

Четврти век пре Христа даровао је светској литератури велики број песника чији су трагови (стиховани) остали до наших дана. Издвајам Хермеса Трисмегиста, не само због тога што је својим сазнањима оплеменио ону драгоцену нит, из цитиране песме Стварање. Мало је, међутим, простора за експликацију његових песама из Светих књига....

На сличним сам траговима био и сведочио да су се током миленија отварали и затварали огромни кругови поетског чина и да их је сито векова просејавало да до нас доспе душа песника, када као у рудокопима осетимо узнесена просијања. Антологију духовне поезије назвао сам Светлост узнесења, јер је и у мраку било бајковите светлости. „Све је симбол једног дубљег света, што тек врховима својим, извирује мало у овај наш живот“ – сведочи Исидора. Моје је сведочанство читава књига Светлост узнесења са 170 песника.

А сад мало и исповести. У свету су ретке антологије које истражују и презентују тзв. Духовну поезију. Присутан је у њима стваралачки напор, али је ретко дубинско понирање и просветљавање, проналажење реторског усијања и просијања, заноса песника који се својим стихом преображавају у флуид, екстазу што постаје спиритуални свет душе, а религијским заносом, молитвеним шапатом, претвара се у звук небеских сфера. Наравно тешко је доспети до таквог стваралачког чина оним чудесним понирањем као трагачи за бисером у шкољкама. Духовна поезија нуди тај бисер, поред рафинмана, тајновитих заноса и дубока сазнања, увек када је човек сабијен као зрно између воденичних каменова. Велики изворни, модерни писци, страхом од смрти, али и од живота, заокупљени су трагиком људског живота којој нема лека.

Провоциран Вашим надахнутим питањима, мимо мог обичаја, отварам душу да кажем да је Фондација „Дејан Манчић“ објавила ретко привлачно библиофилско дело са дивном опремом, најлепшим иконама. Ван њихове моћи је било да више утичу на пласман и одјеке књиге. И поред тога књига је брзо распродата и ми смо имали прилике да чујемо бројне похвале од оних који су је имали у рукама. Напор који сам уложио у њено остварење, међутим, дозвољава ми да изнесем критичку ноту на рчун средстава јавног информисања. Бројне ефемерије, разна непочинства, из дана у дан пуне странице новина, емисија на телевизијама и радију, а о Светлости узнесења се ћути, најпре због сужења свести и зависти. Да будем нескроман – такве ризнице морају се отварати, ако не материјалним средствима бар добром вољом и добрим укусом... По некад се опет враћам књизи, проналазим нове стихове уверен да ће бити прилике за ново издање.

• Кад смо се лепо прошетали Вашим песничким путевима, и по ширини и по дубини, да питамо како се остваривали везе са песништвом источне и јужне Србије, ако је таквих веза било?

* Деценијама сам интензивно пратио догађаје, не само у области књижевности и ликовне ументости, доста тога и записао и објавио. Сада су се те могућности смањивале, али нису пресахле. Пратим шта објављују моји пријатељи песници, а сви су ми пријатељи који уткивају своју душу у литерарна дела. При том никад нисам подвајао писце из Ниша и оне из источне, јужне, западне, централне Србије. Сви су они по неко од својих остварења уткивали и у стваралачки Ниш, Са великом радошћу примам и поздрављам оно што објављује Сретен Петровић, Недељко Богдановић, Зоран Вучић, Русомир Арсић, Обрен Ристић, Стојан Богдановић, Срба Игњатовић, Злата Коцић, Мирослав Тодоровић,Виолета Јовић, Радослав Вучковић. Мој нераздвојни друг био је Зоран Милић и радује ме што часописи Исток и Бдење негују његово поетско дело. Срба Митровић, на жалост, преминуо је када је још пуно тога могао да оствари као песник, есејиста, преводилац, антологичар. Звао сам га у Књижевну колонију и много часова смо провели заједно. Био је захвалан за признање „Микина чаша“. Његова књига Лостина ушла је у малу ризницу књига посвећених раду у инспиративним пределима Сићева. Тачно је двадесет година од њеног објављивања у нишкој Просвети, а мене се још дотичу надахнути стихови песме Храм ваведења Свете Богородице, коју ми је посветио. Међу изабраним стиховима српских песника у антологији духовне поезије Светлост узнесења налази се и Митровићев Храм ваведења. Мала напоме-

на у Лостини сведочи о песниковом боравку у Сићеву: „Већина песама које садржи ова књига настало је током боравка у Књижевној колонији у Сићеву од 12. до 19. септембра 1994.године“. У своје песме Митровић је уградио бројне топониме Сићева и ближе околине. Одужио се посветама пријатељима... Књижевна колонија дуго је била и остала топло гнездо великог броја књижевника из Србије и више земаља Европе, посебно песника из унутрашњости Србије. Остало је присутно и надахнуто дело малих великих поета из многих села познатијих по именима оних који су им се посветили својим стваралачким чином. Превише би нам места требало да наведемо њихова бројна имена, а да се не огрешимо, варљивим сећањем, непомињањем неких од тих имена и дела.

Кад у свом питању помињете ствараоце источне и јужне Србије, присећам се пуно тога што остаје незаборавно. У Топлици Драинчеви сусрети песника који стваралачки здружују Прокупље, Блаце, Трбуње родно село Радета Драинца (никако не Рада), у коме сам често боравио, увек говорећи Драинчеве стихове, прелазећи као велики песник у детињству, речицу Блаташницу, „Кад песник без лажних стихова у срцу приспе у родни крај“. Опевао сам Прокупље, дружио се са бројним ствараоцима диљем Топлице, која памти трагове Миливоја Марковића, Ивана Ивановића, Радослава Војводића, Воје Красића, Благоја Глозића, Драгана Борисављевића, овенчаног јубиларним Драинчевим признањем, Драгутина Огњановића, све до Данета Стојиљковића и нових прегалаца... А кад видик проширимо још даље према југу сетимо се Николаја Тимченка, Томислава Цветковића из Лесковца, Димитрија Тасића, који је својим прегалаштвом обгрлио читау Србију, Цере Михаиловића у Врању и наших косовских бардова Петра Сарића, Радета Златановића, Вука Филиповића, несрећног Лазара Вучковића, Владете Вуковића... Тако је много имена и дела уграђено у наше животе, а овај Живопис је и поред дужине, обимом мали да би их све просветлио. Зато сам увек на муци кад помињем мени блиска имена пријатеља, јер се догоди да се неко, можда, и најдрагоценије име изостави. Али стари Латини кажу „Spes alit et falit“. Нада храни и вера. Нећемо јој дозволити да нас превари, али пристајемо да нас храни. Моја је нада да ми се може опростити што из дугог сећања по нешто и превидим.

• Нећемо се растати док нам не кажете нешто о своме дому и своме роду. Нешто од тога вероватно је већ део неизбрисивог сећања и поште.

* Шта друго остаје човеку у позним годинама него да размишља о протеклим деценијама. Присећајући се бројних пријатеља, великих стваралачких личности са којима сам био близак, увек сам остављао место за мог рођеног брата Слободана Миленковића Банета, чију сам трагичну смрт боловао и још је нисам одболевао. Био је први међу студентима нишког Правно-Економског факултета. Најмлађи редовни професор Правног факултета у великој Југославији, стипендиста највећих светских фондова за науку Фулбрајтовог и Хумболтовог, у комисијама Уједињених нација за међународну заштиту људских права... окупљао је у Нишу и широм Србије највећа светска имена из области правних наука, имао безброј студијских путовања у Европи и свету, деценијама објављивао чланке у великом броју светских часописа и књига студија из области међународног јавног

права на немачком, енглеском и руском језику... Нажалост, прерано је настрадао у саобраћајној несрећи, поред нашег родног дома.

Нисам могао да не поменем једну од мојих трагедија и у контексту Вашег питања, поштовани професоре Богдановићу, о мом, како кажете богатом, испуњеном и осмишљеном животу. Прихватам Ваш суд јер сва сазнања до којих сам дошао, ових година, покушавам да сагледам из угла вечности. Живим у окриљу породице супруге Слободанке (Данка), правника и хуманисте, живот је посветила помоћи људима, ћерке Тамаре Миленковић Керковић, редовног професора Економског факултета, писца бројних научних студија, уџбеника и књига, које се увелико преводе, Франшизинг тајна успеха, држи предавања у више градова Европе – Рим, Будимпешта, Краков, Солун, Атина... и млађом ћерком Биљаном Миленковић, професором Уметничке школе. Поред посвећења ученицима и превођењу поезије, у радионици нежности Биљана надахнуто остварује циклусе икона које су већ у бројним црквама и манастирима, чак до Хиландара. Са мном су унук Александар и унука Настасја, ученици гимназије, победници на многим такмичењима – литерарним, географским, историјским. На Чаробном брегу, ја који сам рођен и одрастао у најужем центру Ниша, време проводим на великим терасама са којих често видим, не само здања Ниша већ и мени блиске планине, десно Суву планину и магични њен врх Трем, који сам опевао, јер испод њега су рођени моји родитељи мајка Јелисавета (Савета) из Сопотнице, чија врела још жуборе у мени, и отац из Калетница Драгутим Миленковић. Као младић дошао је у Ниш, отворио трговачку радњу и временом постао угледни трговац. Тачно према Истоку мотрим Сврљишке планине и изна њих, под јутарњим Сунцем слутим Књажевац из кога памтим давни сусрет са матурантом књажевачке гимназије, који је напамет говорио моје тек објављене песме... У мом окриљу је и сестра Вера којој сам посветио књигу Велико јутро љубави.

Не смем заборавити мог племенитог ујака, легендарног диригента Живојина Здравковића, оснивача Каирске филхармоније, Београдских музичких свечаности, професора Музичке академије, директора Београдске филхармоније, са којом је, као диригент, обишао скоро читав свет.

• После свега: види ли се неки исток на истоку нашег културног неба?

Читавог живота у своје биће сам уграђивао оптимистички однос према свету и људима и то ми је помагало да на великим путовањима проналазим праве драгуље духовног живота. По нешто од тога остајало је у мојим књигама, а и све друго испуњава моје биће. И даље путујем, не само преко страница драгих књига, већ и оним пречицама до пријатељских гнезда културе у Италији, Грчкој, Бугарској, Швајцарској, Француској obiter dictum... По нешто записујем успут, а највише у мом стваралачком куту, руком или на једној од писаћих машина. Крај мог узглавља увек је десетак књига и часописа. Сада су тамо Грејсово Златно руно, које поново читам, а прикрала се и књига Пола Таборија Историја људске глупости. Нисам одолео, како по некад имам обичај, да не отворим задњу страну ове несрећне Историје. Овако се завршава: „Тако смо дошли до краја ове књиге, али људској глупости нема краја“. Прошле ноћи прочитао сам Хосеинијев роман А планине одјекнуше. Нећу га скоро заборавити. Пријатно ме узнемиравају планови

за нова путовања и таласи нових преведених књига у којима ћу пронаћи неке драгоцене капи.

* Већ сам назив часописа Исток вишеструко је значајан, утолико пре што га оснива град на истоку, Књажевац. Али он и обавезује да се, у сложеним временима, истраје у обезбеђењу услова за редовно излажење. При том не мислим само на материјалне услове већ и на креативно прегалаштво свих који могу да доприносе обогаћивању садржаја, угледу аутора и афирмацији Истока. Имао сам задовољство да прочитам бројеве који су објављени и моје је уверење да, судећи по концепцији и садржају, часопис има будућност. Могућности за даље физиономирање сигурно постоје. Моје је уверење да их чланови редакције имају у виду. Дуго сам уређивао новине и часописе и нудим искрену помоћ за даље осмишљавање Истока. Овај назив не значи само исходиште Сунца, светлости, изгрев... То је уједно и тачка пресека небеског екватора и хоризонта, кретање небеске сфере и отварање небеса према галаксијама.

Чувајте наш Исток, јер он сведочи и наставиће да сведочи, о културном и стваралачком чину не само Књажевца, већ и ширих простора Србије. На истоку нашег културног неба Исток, већ првим бројевима, доказује привлачне вредности. А његове шансе све су веће када се има у виду да почињу да пресахњују амбиције за уређивање некад угледних гласила. Alegro maestoso, рекли би музичари – достојанствено.

* Хвала на разговору, до новог читања!

С Димитријем Миленковићем
разговарао Недељко Богдановић

МОСТОВИ

ПРЕВОДИ

У овом броју, на страницама које следе, *Исток* доноси поезију из следећих земаља:

- Енглеска: Фиона Сампсон
- САД: Захари Бос и Хелена Кардона
- Белгија: Ламбер Шлехтер, Роза-Мариа Франсоа, Клод Дони, Филип Лек, Филип Мати, Филип Лекеш, Ерик Брође, Вернер Ламберти и Томислав Дретер
- Грчка: Јоргос Сеферис, Зои Карели, Манолис Анагностакис, Никос Карузос, Кики Димула, Михалис Ганас
- Русија: Константин Скворцов, Владимир Скиф, Игор Тјуљњев, Генадиј Красников, Сергеј Главјук Марија Галина
- Пољска: Гжегож Гњади, Вјеслав Јараш, Катажина Мјарчињска, Олгерд Ђехђаж, Ева Влодарска, Јадвига Грабаж и Агњешка Жуховска-Арент
- Словачка: Владимир Рајсел и Јан Замбор
- Бугарска: Љубомир Левчев, Дамјан Дамјанов, Екатарина Петрова Јосифова, Георги Константинов Христов, Едвин Стефанов Сугарев, Бојко Ламбовски, Крисртин Димитрова, Марија Донева и Јаница Радева
- Словенија: Цветка Бевц и Ања Мугерли
- Македонија: Лидија Димковска, Звонко Танески и Емилија Славковски

.

ДАНТЕОВА ПЕЋИНА

(превод: Данијела Трајковић)

Фиона Сампсон

ВАНЗЕМАЉЦИ

Једна
за другим
појављују се
свечано излазећи
на светлост

створења велика и мала
сви странци
сви голи попут белих
мољаца што

круже око њих
само до пола површине
из дубоке земље (снова)
где живе

и одакле те поздрављају
изасланици
који долазе из мрачних живица
постепено

као разведравање
или сви одједном
стоје и чекају да се упуте
на твоју светлу стазу

знајући да су виђени
фаровима
али не од стране неког
ко буљи кроз тебе
запрепашћено

и ти си у тим колима
твоје руке тамне
на волану твоје тамне

очи отворене
ниси ли стигао
још једанпут до
запрепашћења
на ивици сна?

ДАНТЕОВА ПЕЋИНА

Велике Долине, Шкоцјан

Напокон сам стигла
на крају света
на кречњачкој литици
падајући у бледе кораке

а далеко испод базен
као да је изашао из мита
доказујући да ту ничег сем стене
било није

да ме подигне да ме уздигне
до тог чистог ваздуха
где су вране правиле лук где је око
Божје било златно

и немарна тада
схватила сам да је крај ваздух
а падање је чисто
дивно и плаво.

СВАКОДНЕВНИ ОБРОК

Понекад нам је на уму само
свакодневни оброк
само оно видљиво (шоља кафе
на столици поред прозора

где лакирана дрвенарија на
јутарњем светлу сја) понекад
ти мале ствари откривају
да си жив и да живиш

понекад нема праштања
ни објаве ни гласа од Бога
у Левантинском сјају само
ова слаба видљивост попут даха

а реч лежи испод чекајући
да је изговоре не иде
ти баш да изразиш оно
што читавог дана певушиш.

ЗВУК

Звук долази у таласима
али гласови
мојих комшија
са капије коњушнице

долазе јасни и збуњени
травом
како су звучали цео мој живот
јединствени

и јасни
гласови у великој соби
што од споља долазе
који ће ме усмеравати

кад будем стара баш као
што су стигли у
раном сећању
док сам била изгубљена

међу златно и зелено
у врту
са зевалицама
и мађухицама -

лавља лица
црна и златна
била су нова ко
што била сам и ја.

ПАСЈИ ДАНИ

Како су мекана како светла
здрава крзна
наших звери
када нам долазе

у сну
поново
враћени на светлост
говоре нам

гласници
из великих провиђења
представљајући се
показују нам

како смо ми поседовани
када носимо
створења кући
да живе са нама -

како мисао среће мисао
без речи
када нам нуде
себе -

пусто сијање
гола истина
која наставља
кроз ноћ.

КАРИЈЕС

Мала рупа мали бунар
тамне мрље лака
мога зуба малог исповедника
све се више приближава

што ме испитујеш
иследниче нерва
у својој башти
од крви и влаге дугог сна

какве ти тајне мој нерв
може исповедати шта хоћеш
од нас твоја бушилица и картон
још увек је дирљиво у радњи

и како ћу те умирити
Божје тамно око
иде тамо амо па зар и
на тајним местима?

МЕДВЕДОВ ПЛЕС

Шта је медвед
а шта играч
у медвеђој кожи која се зноји
и смрди на лој

обешена између човека
и старе коже коју носи
унутар које човек умире
док се медвед рађа изнова

зашто човек ставља на себе
медведа зашто га подиже
опет из таме сумња се
рађа из таме

и ко игра када
је со стављена
на рану јел то страх
изнова одигран?

ПАРСИФАЛ

Јелен насликан на посуди
има лиснато гранање рогова
ловац је могао да се сакрије у њима
et in Arcadia ego

али овај јелен зна да носи смрт
у својим зеленим роговима
он подиже дрво живота
подиже чашу смрти

између дрвећа средином зиме
док стреле лете као муње
међу мртвим стаблима
са искривљеног и васкрслог сунца

моја кашика звони на грудима јелена
на златном срцу
он носи између редова црне глазуре -
своје узвишено златно срце!

ПРОБУДИТИ СЕ

Опет се будити у зору
је као танка мачка
која се враћа кући преко Топ Филда
кроз високи јечам једва померајући
кићанке једва
раздељујући стабљике које остају полускривене
у мраку
то ноћ неће одустати
где корени иду доле
на сваки начин ево још једног
ноге падају ноге се дижу
ништа од свега.

АПСЦЕС

Ово је побеснели странац
у твоја уста ово
је језик жарући мач
то није пророчанство

када ватра упали кости
које граде твоје лице знаш
да дивље бактерије
су ту да силом створе дом

у твоме образу и вилици
знаш да оне говоре
уместо тебе оне ти фалсификују
још једном бол

враћајући се на места
познато је мала су
места топла места
попут истине.

МИГРЕНА

Осећаш се нелагодно не чини
ти се да си ти ово проузроковао
али ипак јеси ако је твоје тело

ти овај чудни
осећај глине и прљававог притиска
у глави

где мекани дрожьци мозга
притискају позади
због чудноватости због тежине
грозничаве тежине
јадни мозак и очи јадна лобања
стезају се

док негде у шуми благе
сенке промичу
између листова који се окрећу
тако дивно и
неописиво као ове птице
и ова мала створења.

РОЂЕНДАНСКИ КАМЕН

Опале је моја бака волела, опале
чуване у плеснивим кутијама, сомота и прашине
и мистерије срамежљиве мимозе -

запуштена унутрашњост доктора Фројда
и баке међу својим трофејима
клизање опалног прстена, клизање

опалне огрлице између њених прстију - нешто
сензуално, готово прљаво у њеном задовољству
и опали у свим својим аспектима

са њиховим невероватним блистањем као на сајмишту били су прљави
такође: страни, чак вулгарни, мислила сам
подрхтавајући да нисам схватила

да је било сексуално, баш штета јер сам видела
како су боје сијале унутар сваке попут старих кованица
у витрини, а пошто је попут старих кованица камење

било обојено нечим, гласинама ил' насиљем, било јој је узбудљиво;
опали који су моје рођенданско камење,
наследила сам са осталим стварима -

сервис за чај, кауч, плаве плишане кутије
карактер са погрешним тумачењем свега
попут трагова тог поподнева

у мраку прегрејаног стана у
Саут Коуст Ингланду хиљаду деветсто осамдесет и неке
нестале као летња олуја изнад мора.

ФИОНА САМПСОН *(Fiona Sampson)* је британска песникиња. Превођена је на више од 30 језика. Њене публикације садрже 27 издања поезије, критике и филозофска дела о језику. Између осталих многобројних награда које је досад добила су и Newdigate Prize, Златен Прстен (Македонија), Charles Angoff (САД), а била је и у ужем избору за награду Evelyn Encelot, која се додељује европским песникињама. Од 2005-2012 ради као уредник Poetry Review-a. Тренутно ради као професор поезије на University of Roehampton, где је и директор тамошњег поетског центра. Уредник је Poem-a. Члан је Краљевског књижевног друштва, Краљевског уметничког друштва, члан енглеског удружења и повереник Wordsworth Trust-a. Учествовала је на многим интернационалним такмичењима: и као такмичар и као члан жирија. Њена најновија збирка песама The Catch излази фебруара 2016.

КУПАЊЕ КАМЕНА

(превод: Данијела Трајковић)

Захари Бос

ЛАМПА

„ радио свира / заувек себи“

Абажур се спушта са плафона
капље фосфор и одбачено осећање,
метална лампа јавља се по заповести, следи
физичке законе које не разумем.

Морам ово сећање да волим, јер
ми не задаје бол. (Не за разлику од пољупца.)
Фењер што виси на средишту
плафона ове ћелије шири се као љубав

у кугли светлости, њена граница је
створена људским ломљењем: бели абажур.
Светло је условљено: требало је, требало је.

Ја бих ти мисли спектрографом читао.
Ово је место где се сонет завршава: искључује,
Као што лампа угасне једним шкљоцањем и смехом.

КУПАЊЕ КАМЕНА

медитација и вода су венчани заувек
Херман Мелвил, Моби Дик

Свако се враћа својој постојбини
да тамо једе и хода
Амитабха сутра

У складу са упутствима, затворио сам очи. Успорио
дисање. Пустио да сваки зглоб лежи преко
бедра лабаво, млитаво, као гране без костију
из олупине брода што падају у воду.
Задржао сам пажњу од сензације,

од језика, док се нисам препустио случају. Ветар,
крик галеба, прскање таласа. Затим пад и силазак,

миљама доле. Неосветљен ... Потом: појављујем
се као чист дубоки океан. Знао сам себе
као зону прелома, где плоче додирују

мрежу, једна крвари испод друге. Зуби
од циркона и диорита шкргућу, црни
петролеј капље између празнина.
(Претпоставља се да је ова метафора преузета
са неког мало-посећеног кружног
пута да покаже неку непознату продавницу
психичког бола ...) У сланом извору нејасне мале
ствари су светлуцале, кратки бели и плави Корусант[14]
трепери жариштем инертног звука
дифузни живот и безвучност ванземаљца.

Препознао сам их, непромишљено, као моје:
мисли, или жеље, или снови. Насељавањем
дубина моје екологије без
рачунање истих. Заносно сјајна тела,
тешко да се разликују од позадинске воде,

показујући зубе и хладну светлост и бесцильно
кружно кретање, замрачивање, конзумирање,
узгој. Умирући и тонући кроз дно
да бих додао пуну кашику њихових оскудних ствари
седименте сам претворио у камен.

Bois de Sainte Croix[15]

Док возиш из Шенонсоа[16] према нашем
хостелу у близини Шамбора[17] настављам
да гледам додирујући стакло поспаном главом.
Средином зиме светлост струже искошено раме
као бачен шљунак кад прескаче преко

мирног језерцета. Браон фазани скупљају стрњику.
Гола снегом покривена поља постају шума.
Оштри црвени сјај сумрака оивичује црна тела
оголелих храстова. Наказне

[14] измишљена планета, екуменополис, у универзуму *Звезданих ратова*
[15] Бела имела, лат. *Viscum album*
[16] Шенонсо (Chateau de Chenonceau) је дворац на води близу малог села Шенонсо у француском департману
Ендр и Лоара.
[17] Један од дворaца у долини Лоаре, у северозападној Француској

спирале имеле висе као тричарије
са највиших грана. Бројим десет висећи
са њихових сидришта[18] забијених у кори гране
као свечани ракови. Стижући ауто
амблендује; ти одговараш исто.

ЗАХАРИ БОС (Zachary Bos) је рођен у Њу Џерсију, САД (New Jersey, USA). Дипломирао на Универзитету у Бостону (Boston), на одсеку за креативно писање. Редовно чита поезију и пише семинаре у бостонским школама, затворима и кафеима. Управља издавачком кућом „Пен и Анвил Прес“ (Pen&Anvil Press) и уредник је „Поетри Нортист-а“ (Poetry Northeast).

[18] Код пењања сидриште је систем веза који пружа подршку систему за осигуравање. Сидриште представља везу између чврсте подлоге и ужета, а помоћу карабинера и гуртни.

НОЋНИ ГЛАСНИК

(превод: Данијела Трајковић)

Хелена Кардона

КИТИ, КОЈА ЈЕ ВОЛЕЛА МОРЕ И САМЕРСЕТА МОМА

Шта год да изубимо (мене или тебе)
Увек ћемо у мору наћи себе

Е.Е.Камингс

Анђео који мирише на моје детињство
Моја мајка, клавир и обоа
Чије лице слика рефлектује
Коса умерено црвенкасто-браон боје
као код Модиљанија
Очи боје кише
Светлост ухваћена изненађењем
Чије присуство одсуство открива
Чији смех спаљује снег
Чији сам топли дах удисала
Јутрос кад сам се пробудила
Мирис гарденија ми дошапну
Никада те нисам оставила

ДРВЕНАРИЈА

Кад бих могла да сакупим сву тугу света,
сву тугу у мени и затворим
је у посуди од тикве,
протресла бих је с времена на време
да запева,
да ме подсети на ону која сам некада била,
да је благословим за знање које ми је дала
и загледам се у њу с љубављу
што не протиче.

(Из збирке *Обустава живота*: Life In Suspension, Salmon Poetry, 2016)

НОЋНИ ГЛАСНИК

Будим се. На ливади
исплетеном дивљим травама и цвећем
музичке ноте допиру са харфе.
Један пингвин трчи.
Пратим га до реке.
Седа на лист,
допушта да га струја носи
и каже, ова река је твој живот,
уместо што је посматраш са ливаде,
плови њеним ритмом.
Вођена шкотским гајдама
стижем до врата
између моје прошлости и пловног пута.
Баш као и пингвин, седам на лист,
Нека ме река понесе
знајући да сам ушла у други свет.

У СНОВИМА ШТО НА КИШЕ ЛИЧЕ

У сновима што на кише личе
моја мајка долази.
Птица у пљуску
прима поруке:
Поносито корачај светом.
Чујем Блеков глас, шетај по
шумама, и Јејтсов, рефлектуј светлост.
У базену се претварам у рибу.

Мој многолики изглед
извори хладе као вентилатор.
Низ будистичких изгледа,
не личим на себе.

Ја сам семе, зрно
хроматског сјаја
цвет трешњин у срцу
раштркан по ветру
вилински плес
поетско сећање
жива.

(Из збирке Сањајући животињску страну у мени, Dreaming My Animal Selves,Salmon Poetry, 2013)

ХЕЛЕНА КАРДОНА (Helene Cardona) је песник, књижевни преводилац и глумица (Chocolat), добитник многих награда и признања попут Hemingway Grant и USA Best Book Award. Издала је двојезичне збирке поезије: Обустава живота (Life in Suspension,Salmon Poetry, 2016), и Сањајући животињску страну у мени (Dreaming My Animal Selves,Salmon Poetry, 2013); и два превода: Изнад неког другог места (Beyond Elsewhere,White Pine Press, 2016), и Ce que nous portons (Éditions du Cygne, 2014).Превела је Записе из грађанског рата Витмана (Walt Whitman's Civil War Writings). Копродуцент је документарца Пабло Неруда, Песник зове (Pablo Neruda, The Poet's Calling). Мастерирала је на Сорбони, на одсеку за америчку књижевност и предавала на Hamilton College & Loyola Marymount University и добила стипендије од Goethe-Institut & Universidad Internacional de Andalucía. Објављивана у многим часописима у свету

СТРАШНА ЈЕ ТО ИГРА

(превод: Томислав Дретар)

Ламбер Шлехтер

*

страшна је то игра са собом
знам ја то
али је играм опет и опет

страшна игра свакоме
ко је жели саслушати
да нисам болестан или на самрти

сублимна игра љубити волети живот
изненађивати се и и очаравати

чудо лепоте и љубави
прихватати дан који долази
присуство садашњег
раширити руке
стегнути ону која ме воли

*

један дан, мислим,
неко би могао проћи
неко ко би је у свом погледу узео

и она би била сва узбуђена и дирнута
зажелена одговорити на тај поглед

једног дана, бојим се тога, неко..
доћи ће
неко с погледом, тако различитим

а она ће поштовавши те нове очи
препустивши им се узеће их и
њихати
а ја, моје очи, угасићу

*

и започећу дан с песмом
Виславе Шимборске

и онда мало вреди боја неба,
облаци или не, потпуно неважно

то ће бити дан као ни један други
без трикова или растресености
без позивања на даљину живота
мора бити кратак ...

распраши тишину, песниче, и ућути

*

дрвени сто испред куће
је исцрпљен на крају зиме

површина сива и груба
пукотине и рано распадање

из своје столарије вадим своје алатке

брусилицу повезану на усисивач

затим широком четком дебео слој
лака храњив и науљан

пролећни сто где ставити своју бележницу

*

она објашњава како је то а жене
које могу добро остати три месеца без тога

то им уопште не мањка, рекла је
док ви, ви то желите све време

слушам је мало напрегнут, мало
раздражен
жене, мушкарци, не занима ме

оно што ја знам, то је жеља једне жене
која сусреће жељу једног човека

ти и ја, и то је једна лепа експлозија

ЛАМБЕРТ ШЛЕХТЕР (Lambert Schlechter) 04.12.1941 Луксембург, потиче из чувене уметничке луксенбуршке породице, која већ генерацијама своју земљу дарује великим културним именима. Након завршетка Лицеја (1963) студира филозофију и књижевност на универзитетима Луксембург и Сорбона. Од 1970. до одласка у пензију 2003. предаје те две дисциплине. Велики је активиста Amnesty International-a.

БЛАГОВЕСТ

(превод: Томислав Дретар)

Роза-Мариа Франсоа

БЛАГОВЕСТ

Полазак
у рану зору
полазак
показује лоповима
празну кућу.
Ми би желели путовати
потајно
у оковратника изношеног капута онда
вриштети с нестрпљењем
пре првог пожара.

НЕИЗБЕЖНА ЛЕПОТИЦА

Она је висока
Руке су јој црвене
Она црта у ваздуху
решетке.
Оне које дохвати
следе њу.
Оне које она загледа
су под њеним капцима
празнина коју окружује
и губе се њеној прозирности.

*
Уз-епитаф

На дан свог
рођендана
Уклеса свој
епитаф
У три морска
таласића.
И разуверена о
судбини - Р И П -
због оног што није постала,
Уверена напокон
да је неће моделирати
изграђивањем као копије
заслужних мудрих девица,
Отишла је.

Година?
Камење за колекцију.

Тако је то у две домовине:
У засеоку раних дана
где бројалице-хризантеме
расту на свескама поређаним
И у неисцрпном свету
изненађеног калеидоскопа Вавилона.

Роза-Мариа Франсоа (Rose-Marie François) је песникиња, филолог, романсијер, певач, сликар, преводитељ. Предавала је на универзитетима (Belgique), Lund (Suède), Lettonie (à Riga), чији је почасни доктор наука. Говори на сцени властите песме и оне које преводи.

КРАК КОМПАСА

(превод: Томислав Дретар)

Клод Дони

*

Светиљке истражују врата
А да ништа не расветле
Осим једне глатке таме
И плећа девојака
На океанској стрмини

*

Зелени језик прескаче пену
Море узбуђује наше жудње
А ми чекамо крак компаса
Да измеримо
Бескрајно мало великом пучином
која нам је припала

*

Таласи трепћу трепавицама
Попут жена
Које односи ветар
Умотаних у телу
Да би се боље уклопиле
у време
Које нас повраћа
Лажно простодушне
При сваком повратку птица селица

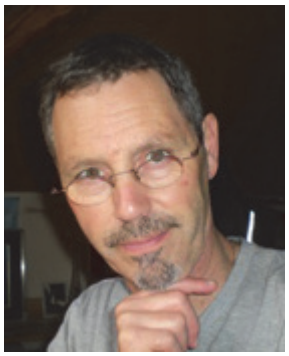

*

Маса згњечене месечине
Непостојаних обриса
Море суза и утопљених нада

Твоја крила лупају о боковима плаже
Бришу речи с песка

Које је један сремежљив прст предао
сунчевим угризима

КЛОД ДОНИ *(Claude Donnay),* рођен у Ciney le 27/06/1958. Је песник, критичар и професор, Колд Дони живи у Динанту. Уређује од 1999. књижевну ревију Bleu d'encre (Плаво мастило).

УЛИЦА КАРГО

(превод: Томислав Дретар)

Филип Лек

СОБА

Зашто сећање то долази само у овом тренутку бледе
светлости, између балкона и завесе?
Временско млеко тече низ његово лице напето.
У полутами, фигуре мајке, оца, асистента, жалбеника,
тамна у дан који одлази.
То је иста свакодневна соба, пуна, тврдогалвих старих
артефеката.
Рекло би се да се то улица нека чује негде.
То је ипак само срце које куца.

УЛИЦА КАРГО

данас 27. марта у 08:57

на крају се питао
шта ту раде та тела
тако зауздана својим сиротим
удесима у улици Карго или другде
у Паризу који тоне у таму
иако његове боје
падају по нама по њима
качимо се на оно горе
за два новчића мање
да би скрили боре
питали бисмо их заиста
да нам кажу шта то трепери
тако далеко у срцу али срамежљив
изглед појачава метро пролази
и по томе кратка улица поглед
готово лажан
а то што чине пролазност пакла
та одећа која се трља
живот који отуд не сакупља
ништа осим праха

ПРИВЛАЧИМ ГРАД КА СЕБИ

руке живота
тако лепе да би се узеле
одећа од ветра
покривач од сенки
и најмању шупљину
осећати на кожи
напрслине дрвета
Враћам се свом ноћном пољу
изабирам милину неба
потапан птицама дом у срцу
уздуж плавокосог Тибра
Рим се простире под речима
светлост
и сопственост
све до цветања зоре

НЕБО ПОСТАВЉА БРАНУ НОЋИ

Преко зидова
других вртова који пролазе
бедем и његова ноћ
ја гризем жвале
ја продужавам своје уже
да не изгубим
ослонац у огромном граду
који почиње расијавати сене
мојих руку

ја сам ходочасник
из ових облака
једва расположених
да истресу моја бдења
ноћас ће бити кише
и мој живот
мука на плећима
скоро истог мноштва

ФИЛИП ЛЕК (Philippe Leuckx), је белгијски писац и критичар, рођен у Havay (Hainaut) 1955. Након студије књижевности и филозофије, посветио је свој дипломски рад Марселу Прусту, раније професору на Сент-Винсенту у Суоњесу. Као песник и критичар сарађивао је у бројним књижевним часописима на француском и италијанском језику.

ТРАГ

(превод: Томислав Дретар)

Филип Мати

КЛАРА

Гледајући је, откривам један траг, једва видљив
У њеном погледу. Један лагани траг, набујали
Мирис једне обећане земље, никад освојене,
коју, изгледа напустила је, згужване на крају пута

Један траг, не рана, једна кривица или жаљење.
Један отисак, један плес заувек укован у њено
кретање, мелодија једне песме заувек обешена
између уста и ушију онага ко је гледа, не може
разумети је и задовољити се да дише заједно с њом,
обзиран на лепоту њених светлих очију.

МИ СМО

Свој највећи терет
Наш најразјаренији гег
Када би могао доћи час
Да се пруже усне
Према врућем чају
речи

Ходати још мало
Решити се оног
Што отежава ствари
Живети успореност
Својих корака

Вече ставља прст
На очне капке дана,
Смањује тежину сенке.
Она прекрива светло
Звезданим прекривачем,
Води је до сна
Где су могуће
И друге светлости.
Ноћ милује воћњак.
Траве се њишу,
дрхте,
као да душе дотичу тишину.

*

Која јека се повлачи,
Прежива тишину,
Загриза дубину сена где,
Нажалост пада невољно пев птица?

Паперје вечери полако се смањује.
Куће се пале.
У огледалу прозора,
Као трептај ока под топлином лампи,
Једно људко лице понекад личи на ноћ
У гнезду светла.

ФИЛИП МАТИ (Philippe Mathy) је белгијски песник рођен 17. јула 1956. у Манону у, тада, белгијском Конгу (данас ДР Конго). Са својом супругом основао је уметничку галерију *Le Front aux vitres* (Фасада са прозорима); Од самог поетског почетка постаје признат и награђиван. Студирао књижевност и предаје је у граду Турнеу у белгијској Пикардији.

НА ИВИЦИ ЈЕЗЕРА

(превод: Томислав Дретар)

Филип Лекеш

СМОКВЕ
(фрагменти)

Птице изгубивши своје птичје садржаје
Постају гугутајуће краве али
С обзиром да су филозофи те краве назвали
крастачама
Оне проговарају питајући се да ли су људи
животиње и
рекавши тим људима крастаче
сви се потукоше на крају мочваре која уздише
само се један патуљак руга из облутка
облутак плаче што је врло лепо

НА ИВИЦИ ЈЕЗЕРА

Велике љубави никада неће довољно
Излудети Зло, нек изгуби своју опаку главу
О боли, боли заглављена у утроби
љубавника
Јер љубити наставља се пакао

Лебде с оне стране језера мирни
галебови дрекавци
Ту, у сигурности од бурног ветра
Лепота тако спора постаје узаврелост
Где нежно крило поравнава наше грешке

Јер нада је медитација, дете које посматра
Стоји, на рубу воде, као рингишпил
Видим га, и своју страст, узалудну и
наивну
Све моје лажне љубави, пропадају

ПЕСМА ЈЕ ОДЛЕТЕЛА

Живео сам у понору између своја два краја
Без моста, ни реченице овде нема
Где је пролаз? Још једно тело?

Не:

Отварам врата врта, Лола, моја маца
Иде у сложеност одважно,
Радити за глагол "живети“

ФИЛИП ЛЕКЕШ (Philippe Lekeuche) је песник, рођен 1954. u Турнеу.

ОТИСАК ЖЕЉЕ

(превод: Томислав Дретар)

Ерик Брође

Смрт је след слична напуклинама,
Оне трепере у прекидима на црнилу слоноваче
На којој ишчитавамо своје судбине у диму или пари.

На крају предела балазамирања
На крају предела балазамирања
И на брежуљку који надвисује пучину и ушће...

Где то иду ти сурови каравани чији се долазак види
У сијању црних једара, што доносе жалост
У бразди натопљеној либацијама и сузама?

Мета је окачена, сваки циљ испуњен,
Непролазни конвој у звезданој тишини...
Ви нисте предосетили, о мноштва, која то
Канцерозна одлука
Претходи предодредбама света.
- господари сене су победили опслужитеље
светлости.

НА ВРХУНЦУ ПЛАВОГ ВЕТРА

Спаљујући своје слике
На твојој усни дрхти
Отисак жеље
Он каже да су у његовим губицима
Његови повратци, изласци из
Сенке, твоја другарица
Твоја краљица, твоја подземна
Јасноћа. Он говори, моја љубав
Сви човекови извори

ПАМЋЕЊЕ

Памћење у мени крвари као живот

ЕРИК БРОЊЕТ (Éric Brogniet), је песник, рођен у Ciney. 16. августа 1956. Оснивач поетског часописа *Извори* ("Sources") (1987-2000). Био је директор манифестације *Poésie des Régions d'Europe* (1988-2000), а сада је директор *Куће поезије и француског језика* (Maison de la Poésie de Namur) и генерални директор *Међународног фестивала поезије и тржишта* (*Festival international et du Marché de la Poésie).*

БРОЈАЊЕ ЛИШЋА

(превод: Томислав Дретар)

Вернер Ламберци

*

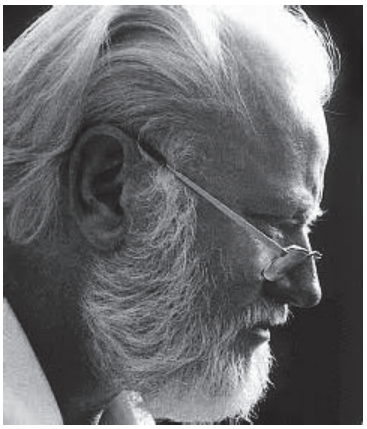

Да прође време
Које је дуго
Кад си умро
Када морамо научити
Бројати лишће
Мртво и камење
Ту где си покопан
Да би уживао у времену
Које је тако кратко
Када си жив
Мораш научити
Рачунати као вода:
Из облака

Киша и из кише
Потоцима
У оба случаја
Вађено из вечности
То није море да се попије

*

Већ
Оно што пишем
Брише се пишући га

Као светло лампе
Још вруће
С које је светло побегло

Један светионик
Који не зна више
Где се море повукло

Једна птица
Која се враћа
И не види ништа о ветру
Који ју је приљубио

Где
Је љубав
И шта је то прошло
У ових последњих десет
Хиљада година

*

За време пљачке
Једног каравана у Етиопији
Пронађена су два дрвена кофера
И онда су укрцана
У лађу за Марсеј
Што плови из Џибутија

Унутра је било
Само неколико
Ишкрабаних бележница
И комадићи папира
Од којих многима
Је избледело мастило
Послужили су се њима
Јер овде се ретко користи дрво

За паљење ватре у биваку
Био је бољи од деве измет

Неко је препознао писма
На француском и арапском
Трговца оружјем А.Р.

ВЕРНЕР ЛАМБЕРЦИ (Werner Lambersy) је белгијски песник рођен у Анверсу/Antwerpenu, 16. новембра 1941. Аутор је четрдесетак дела, и сматра се врхунским песничким гласом франкофоног песништва Белгије. Иако је фламаског порекла, одрекао се писања на фламаском језику у знак протеста против колаборације фламаских вођа са нацизмом. Живи у Паризу.

БОЛ СТАРЕ РАЗГАЖЕНЕ ЦИПЕЛЕ

Томислав Дретар

ДИЈАЛОГ О ЛЕПОМ ИЗМЕЂУ АТИНЕ И ТЕРЕЗИЈА

Он:
Драга, ја сам толико срећан због твоје лепоте
Срећан у толикој мери да не могу исказати
Срећу што немам никакве жеље упрљати твоје врлине.
Она:
Љуби ме драги, пре него да ми се немо дивиш.
Учини тако бљешти моја пећина међу бутинама.
Дај јој да зазвижди из дубине.
Он:
Пусти ме гледати да не бих изобличио твоју слику
Она:
Да би боље видео запали своју чаробну лампу мој Аладине.
Нека мућа распара тмину коју под пупком носим.
Јер, слика се мрда и има једна сена између нас да прекорачимо је.
Затворимо око пећини, протрљајмо кљун у твојој лампи,
Потецимо нек изађе див с којим ћемо се у прампарчад разлетети свемиром,
Он:
Драга ти си тако крхка, ти си недоступна, ти си вечности склад.
Није праведно разорити склад, истерати сан
Из мира девичанства, недодирљивости неналазивим смислом.
Она:
Да ја сам недоступни бескрај и моја пећина
Међу бутинама је понор недодирљивог дна четвртог Клиториса.
Моје руке су крадљивице ватре.
Моје очи прождиру твој поглавити услов постојања.
Надигни га.
Да мој Тиресије, ти си ме видео голу, спремну за, за.
И зато што ме ниси приграбио ја сам тебе,
Јер лепота није за венчање са самим собом,
Да си ми подарио оргазам на четвртом клиторису
Учинила бих те богом, јер сам томе вична.
Да мој драги, између разума и лепоте стоји твој слепи клип.

А АКО СЕ БЕЛГИЈА РАЗДВОЈИ

Где ће се скрасити дагње
А где савити фрите
И где ће тећи пиво
У синтези белгијске лепоте
Пут ће можда водити у две екстазе
Једна у подруму друга на тавану
Где газде воле третирати своје
Слушкиње на оба места
осладострастити
Њихове услуге плаћањем рада на
црно
У подруму грана сутуренска
Наставиће живети у корену туге
И тај рог дигнут на тавану сакриће се
Старе играчке заборављених
детињства
Као и тачке раздвајања Маглуштине
и Облачине кише и сисе
комшиничине
Између подрума и тавана остаће
Празне школске неде како би
прошлост
Белгије удобно смештена била као у
Музеју пива и дагњи с помфритом и
Немим слушкињама из Пољске

БОЛ СТАРЕ РАЗГАЖЕНЕ ЦИПЕЛЕ

Луису Карлосу Лепезу

Ма колико била удобна као домовина
Стара разгажена ципела сва у
мирисима с твојих стаза светом
Сва у прашини с путовања твојих
заумним крајолицима
Стара разгажена ципела у огромној
маси
бронзе на неком тргу у неком од свих
тих градова у којима си се небројано
пута рађао и увек изнова умирао
ипак тај нежни и неудобни споменик
домовини које нема нигде до у сени
усамљених стабала крајпуташа који
подупиру небо уздуж путевима увек и
изнова гаженим
Не можеш тај споменик однети на
исток
Ни пренети на запад свог
испражњеног постојања
У свету у ком ипак тако умилно
цвркуњу птице
И тако језиво урлају вукови у твојим
ноћним морама по тим далеким
океанима којима не знаш ни извор
ни бег олујама без лука
Старој разгаженој ципели ионако
нема трага на лађама нити у олујама
препловљеним океанима и никаква
бронца неће их сакрити пред
разједењем које се диже с дна океана
и увек остају им само мртва сећања
као заставе које лепршају на
перспективи након одлазака

ТОМИСЛАВ ДРЕТАР (Нова Градишка, 2. марта 1945.) је белгијски песник и преводилац, некада хрватски и босанско-херцеговачки писац, и књижевни критичар.

ЛИСТ ТОПОЛЕ

(превод: Данијела Трајковић)

Јоргос Сеферис

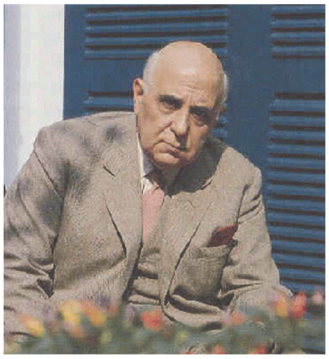

ЛИСТ ТОПОЛЕ

Дрхтао је толико да га је ветар узео
дрхтао је толико да га ветар не би однео
далеко на море
далеко на сунчаном острву
и руке стискајући дугмад
умирући у час појављивања луке
и очи затворене
као морски ветрови
Дрхтао је толико
тражио сам га дуго
у цистерни са еукалиптусима
у пролеће и у јесен
у свим шумама голим
Господе тражио сам га.

ЈОШ МАЛО

Још мало гледаћемо
бадеме како цветају.

Још мало гледаћемо,
мермер како сија,
како сија на сунцу
и море где се таласа.

Још мало, да се уздигнемо
мало више.

ПЛАНОВИ ЗА ЛЕТО
(КАМЕНИ ЦВЕТОВИ)

Камени цветови испред зеленог мора
са венама које су ме подсећале на друге
љубави
светлуцајући док полако ромиња,
камени цветови фигуре
које пристигоше кад нико не беше
говорио и рекоше ми
да су ме пустили да их додирнем
после тишине
у боровима у олеандрима у дивљим
кестеновима.

ЈОРГОС СЕФЕРИС (грч. Γιώργος Σεφέρης; Урла, 13. март 1900 — Атина, 20. септембар 1971) био је један од најзначајнијих грчких песника 20. века, и добитник Нобелове награде за књижевност 1963. Сеферис је био његов псеудоним, док је право презиме породице било Сеферијадис (Σεφεριάδης).Рођен је у месту Урла у Малој Азији код Смирне, а одрастао у Атини. Радио је у дипломатској служби Грчке и био амбасадор у Уједињеном Краљевству од 1957. до 1962. Објављивао поезију, прозу, есеје и преводе.

ЖУДЊЕ

(превод: Панос Асимопулос)

Зои Карели

ЖУДЊЕ

Жудње младалачке,
попут веома лепих, младих љубавника,
са беспрекорнон невиности жара,
са неупоредивим поносоми племенитости.

Угасиле су се.
Као што причају о неким младичима,
да их је бог волео
и умрли су млади.
Можда су нестали без повратка,

неке лепе вечери,
у пуном, меденом светлу Месеца.
Верзију да их су несвете руке
удавиле на ванбранчим
(незаконитим) постељама,
у собама за јефтино задовољство,
– нека ју отклонимо,
ову гнусну мисао.

Немирни духови жудњи
који опет долазе,
прелепа, трагична лица,
признавају неки злочин,
ипак.

ИКОНЕ III

У византијским иконама очи,
свеатаца и мученика (мартира),
екстатичне,
разликују се од оних у древним
киповима.

- О славо моје отаџбине, двострука и
бесконачна
радост је пружање, људска,
твоја је утеха и проучавање.

У читавом усправљању, у артикулацији
њиховог лепог тела, надмени су
скоро, грчки кипови
а у племенитом изгледу, поглед
показује да гледа другде.

Свеци самог те не остављају,
њихово округло око је потпуно (широм)
отворено,
и као да је изненађено, прати те
у тајном, интимном пићењу те води
како би поверовао у њихову визију
уз сваку потчињеност.
Није више уплашена,
али осветљена са смислом душе
која је схватила и признаје.

ЗОИ КАРЕЛИ (грч. Ζωή Καρέλλη; 1901 у Солуну – 1998) је била грчка песникиња, преводилац, књижевни критичар и драматург. Прва је жена примљена у Академији наука и уметности Грчке. Награђивана за поезију. Писала је есеје о значајним писцима попут Бекета, Кафке, Џојса, Камиа, као и о америчким и руским писцима.

СИДОНСКА ОМЛАДИНА

(превод: Панос Асимопулос)

Манолис Анагностакис

ПОГОВОР

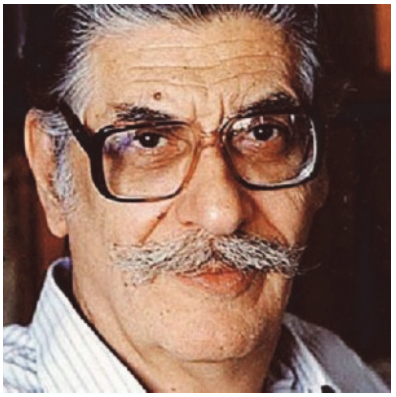

Могуће је да су ови стихови последњи
Последњи међу последњим који ће бити написани
Зато што будући песници више не живе
Сви они који би причали умрли су млади
Њихове тужне песме постале су птице
На некон другом небу где туђе сунце сија
Претворили су се у дивље реке и уливају у море
И њихове воде не можеш их разликовати
У њиховим жалосним песмама никнуо је лотос
Како бисмо се родили млађи у његовом соку.

СИДОНСКА ОМЛАДИНА

Нормално не треба да имамо ниједну жалбу (да се уопште жалимо)
Добро и срдачно је ваше друштво, пуно младости,
Девојке свеже – здрави момци
Пуни страсти и љубави за животом и акцијом.
Добре су ваше песме, са смислом и значајем
Тако, ма тако људске, узбуђене,
О малој деци која умиру на другом Континенту
О јунацима који су погинули у другим годинама,
О револуционарима Црним, Зеленим, Жућкастим (Бледуњавим),
О тузи уопште патећег (настрадалог) Човека.
Нарочито вам признање даје ово учешће
У Проблематици и борбама нашег доба
Пружате присуство непосредно и делотворно – након тога
Мислим да заслужно имате право
По двоје, по троје да играте, да се заљубите,
И да се опустите, брате, после толиког умора.

(Ђорђе, привремено су нас остарили, да ли ти је јасно?)

МАНОЛИС АНАГНОСТАКИС (грч. Μανόλης Αναγνωστάκης; 1925. у Солуну – 2005. у Атини). Овај песник и књижевни критичар завршио је медицину и специјализацију из области радиологије. Вишеструко награђиван за живота најистакнутијим националним признањима за поезију.

ПРАВОСЛАВЉЕ

(превод: Панос Асимопулос)

Никос Карузос

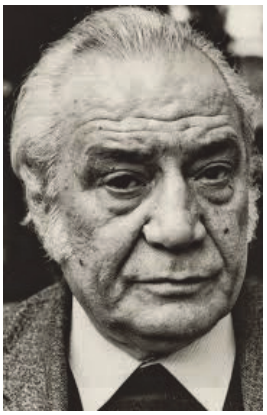

ПРАВОСЛАВЉЕ

Слатка је тама у иконама предака
руке беспрекорне (непорочне) причесна
одећа коју је затишје зграбило и не познавају ветрове
дубоко смилуј се од нематеријалних стена
очи попут миришљавих плодова.
И читав појац пење се на платан гласа
јадни свете,
тамјан плави мирис и дим сребрни
да восак стално капље на децу
јадни свете
кад излазе – о! Прва радости – са Еванђељем и са великим свећама
и затим велика радост да прате сакралне предмете (светиње)...
Поп Јован умотан са својим белим фелоном
добар отац и добар деда са широком на бради
колико година, векова, година и младости има лепота!...

КРАТКОЋА СНА

У зору трчи јелен
који је моја радост толики одјек
овде где боравим
у зору нека птица из дима уздиже се.
Ево Трчајућег
заклао је јагње у изворима вода.
Тријумфалан облак, старо возило, ево Трчајућег
и га (возило) вуку
коњи прободени на блиставим ребрима.
У возилу се налазим и идем
ка свом непознатом правцу.

НИКОС КАРУЗОС (грч. Νίκος Καρούζος; 1926 - 1990) је био песник, књижевни критичар и есејиста. Два пута добио државну награду за поезију (1972 и 1988).

ЛОПОВИ У МИСЛИМА

(превод: Панос Асимопулос)

Кики Димула

ЛОПОВИ У МИСЛИМА

Плачући описује
како су разбојници уништили њену кућу
узели су јој златне наките и силовали су јадни
старице вредности.

Не радује се?
Годинама није крочио
лопов у моју кућу
ни (камоли) за кафу.
Намерно џезву остављам откључану.

Враћајући се сваки пут молим се
да очњаке врата пронађем сломљене

да се светла трешу као да су тек ударили
на главу превисоког земљотреса

да украдене видим погребне дарове
од мумија краљестава огледала

као да се неко обријао у купатилу
и да је у мом ћосавом додиру порасла брада
да њихово порицање лежи доле са
везаним рукама и ногама

а из кухиње лаганим корачањем
долази дим
топлог отиска стопала са доста
цимета на врху.

КОЊАК СА НУЛТОМ ЗВЕЗДИЦОМ

Сасвим узалудно губе се речи од суза.
Када неред прича, ред нека ћути
—губитак има велико искуство.
Сада морамо стајати на страни
некорисног (узалудног).
Полако полако (мало помало) нека
сећање опет нађе свој говор
лепе савете о дуговечности нека даје
свему томе, што је умрло.

Нека станемо на страни ове мале
фотографије
која је још увек у цвету њене будућности:
млади мало узалудно загрљени
испред анонимно веселе (радосне,
расположене) обале.
Нафплио Евија Скопелос?
Рећи ћеш
и где тада није било море.

КИКИ ДИМУЛА (грч. Κική Δημουλά) је рођена 1931. у Атини. Песникиња је и стални члан Академије науке и уметности у Атини. Између осталих награда добила је и европску награду за књижевност 2009. и државну награду за књижевност 2010.

АМНЕЗИЈА

(превод: Панос Асимопулос)

Михалис Ганас

АМНЕЗИЈА

Сваки дан попут гумице
брише претходни и одлази.
Некад брише следећи,
каткад читаву недељу.

Сећам се киша и птица
И прича које никад нисам ни доживео.

У ноћима пише се моја будућност,
ужасни детаљи следећег дана,
а морам се будити у седам,
уз велику стрепњу да се враћам,
како би наруџбине спремио на време.

Сећам се снегова и планина
и изгнанстава која никад нисам ни
доживео.

Заборавио сам чак и своје родитеље,
какви су били и који и колики.
Видим писма, слике,
не разликујем живе и мртве.
Старице и старци и деца,
средовечни (људи у средњим
годинама) тужни
Сећам се очију и гласова,
лица која никад нисам ни упознао.

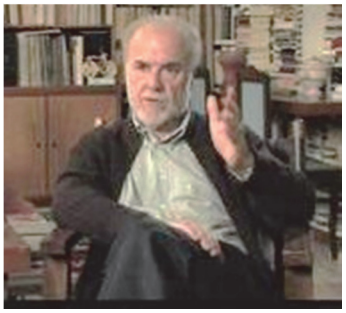

ХРИСТОС ВАСКРСЕ

Били смо узели стазу до куће
одасвуд море, памук је Април
и што дубље се увлачимо у платане
то више ћуташе није дувало
само су ме вирили кроз мене
њене очи свеже од свећа
и сећам се да сам звизнуо Христос Васкрсе.

Небо које је мало пре било укићено
звездама (носило звезде)
враћало се у бео и мокар чаршав.

Два корака од чесме био је њен брат,
гаће и чутура су му цурили
— Христос Васкрсе, како проводиш,
како би проводио
скоро годину дана био је мртав.
Окренуо се да нас види и свет се
најежио
као да нас је неко ноћу сликао.

МИХАЛИС ГАНАС (грч. Μιχάλης Γκανάς) је рођен 1944. Песник је и текстописац. 1994. године је добио прву државну награду за поезију.

НЕЗЕМАЉСКА ЉУБАВ

(превод: Зоран Костић)

Константин Скворцов

**

"Руски роде!Част не пропустимо –
Раме уз раме заједно ступајмо,
Једино скупа ми и постојимо,
Понаособ – умиремо само!.."
(НА споменику – Поклонаја гора, Москва)

**

У забити руској гдје је све ничице,
Крај дворишне струге, к'о крај
царских двери,
На клупици тихо пјевале старице
Мотрећи далеки пурпур предвечери.

Нити свјетла нити хрипавог радија,
Нит' вјечне живине што пршка зрневље,
Остале им пјесме...Нешто мелодија
Мјесто мед-млијека и умјесто земље.

Сунце се клонило туђини далекој,
У туђе амбаре жито је сипило...
-Па, како живите? – Тек то што изрекох
На мене старице погледаше чило.

Свети руски роде на буре свикнути
И као кишама купани сузама!
Гдје такав одговор још се може чути –
Све чега немамо, допјевамо нама!?

Е, то допјевамо!..Бар мени не треба -
О томе да није у животу главно
Знати како доћи до све и свја хљеба,
Него до пјесама затурених давно.

Над руском забити кроз златне порубе
Сунчева се глава јављала округла.
Старице пјевале тијано, без журбе,
Споро се вртјела и земљина кугла.

ПЈЕВАЛА ЈЕ МАТИ

Кад год чежња дјетињству да врати
Склапам очи.Слике се не роје,
Памтим само – пјевала је мати –
Те пјесме је пуно срце моје.

За злих зима рубље мога прати
Тек у води под леденим слојем...
И промрзла пјевала је мати –
Пуно пјесме дјетињство је моје.

А шта друго стиже и имати
Осим гласа!Реског попут ножа.
Не би хљеба.Пјевала је мати –
Ја од тога и преживјех, можда...

Рат, глад – само стрвинар пернати
Имао је изобиље своје.
Кроз плач општи – пјевала је мати,
Пуно пјесме дјетињство је моје.

И по рату у сјећању ратим –
Дана нема без те успомене,
А у свакој – пјевала је мати,
Што, сигурно, и одржа мене.

И док лако тијело се прати
И над раком најближи док стоје,
Рекао бих, пјевала је мати –
Те пјесме је пуно срце моје.

НЕЗЕМАЉСКА ЉУБАВ

Анђео о врата лабуд-крилом бије.
Отворам, зијевам(појава нагонска).
-Ко то к мени хоће, а свануло није?
И зачух одговор: - Љубав Неземаљска!

-Не зезај...Већ свјетло вањско гаси тамо,
ја на грешној земљи пун сам обавеза...
-Од сад си слободан. Ми прошлост немамо
и будућност једва има наша веза.

-Неземаљска Љубав?! Одавно већ схватам
нема чуда, стога, одлази до врага!
Можда би и пошла али нечим врата
запета па назад не могу до прага...

Ах, како смо глупи! Људи сви гријеше:
које обавезе и који обзири!?
Анђео и ја смо сада тамо гдје се
у бесконачности смјењују свемири.

ЧУН ЗА ДВОЈЕ

Кад поче бура, не опазим –
Пропе се вал!
Вјетар се диже и разазли,
Ајкули – рај!

За то нас тобож припремио
И предак још.
Али, наш брод се нахерио
А не би лош.

Ми остависмо на том броду
И све и свја !
С чуном за двоје – скок у воду,
Она и ја!

Упркос бури дивље снаге,
Нађосмо спас.
Но шта на броду чека драге
Послије нас?

КОНСТАНТИН ВАСИЉЕВИЧ СКВОРЦОВ родио се у Тули, 1939.године, песник, драматург и есеиста. Најприје је стекао диплому инжењера на Пољопривредном факултету у Чељабинску(1956), а онда је(1975) дипломирао и на Институту за књижевност у Москви. Прве стихове објављује 1957.г, у Чељабинску, гдје му излазе и четири збирке поезије. Послије пресељења у Москву, објављује још двадесетак књига поезије, као и десетак књига драмских текстова. К. В. Скворцов је добитник најугледнијих домаћих и међународних признања, превођен је на више свјетских језика,заступљен у најрелевантнијим антологијама руске поезије, а због своје популарности многи његови стихови су компоновани и пјевају их најпознатији пјевачи Русије. Живи и ради у Москви.

СРПСКОЈ БРАЋИ

(превод: Зоран Костић)

Владимир Скиф

КЛАСИЧНА ЛИРА

Ослушкујући на прелому ера
Било рањеном Свезмаљском ширу,
Моја је душа, плодоносна, једра,
Одњеговала класичну лиру.

Са њом ја летјех бескрајним свемиром,
Са Орфејем се у ад мрачни спуштах,
Оглушивах се а и гласих лиром,
И пуст ја уз њу и појах и слушах.

Идем животом као оштрим ножем,
Све људске бриге дубоко ме брину,
Болом вијека до бола сам прожет,
Из одломака састављам Родину.

И свети оци на уму су мени,
На уму су ми учитељи моји,
И ради тога свој стих тајанствени
Ја као свето тајанство и стројим.

Стојим на рубу људске историје,
У рукама ми Требник молитвени,
И чак и овдје гдје престаје свијет
Класична лира оживи у мени.

И слух и вид мој она изоштрава
И, к'о спасење Свеземаљског шира,
Дух руски диже до зенита плава -
Руска Класична Јединствена Лира!

**

Распутинима - Валентину и Светлани

Како се спава у дачи Распутинових!
Тек што откотрља дан попут монете
Свијест ми премреже наднебески
снови –
Давношњи, као кад бијах дијете.

Нектар од трњине и од јоргована,
Ваздух с дахом јеле, с млијеком
тишине,
И, учини ми се – дјела богомдана
Сан мој прожимају до саме дубине.

Нити га ремети звук Анђелског плача,
Нити ехо буке вечерњих градова.
Каква је за спавање Распутинових дача!
Као чисто поље раскошних цвјетова.

У постељини мирисној по души
Ноћ се отискује у чуну од коре
А васељена отпочне да кружи
Вијенац борова узносећи горе.

Као у чауру у јорган се увлачим
И запућујем се стазом ноћне бајке.
Како се спава у Распутинових дачи!
Као у давношњем дјетињству код мајке.

СРПСКОЈ БРАЋИ, 1999.г

Уочи Васкрса, плач врбин –
Обиље суза се слива.
Ми смо са вама, Срби,
Вјечно је заклетва жива.

Ко данас од нас може
Мирно да спава и живи,
Због чега допушташ, Боже,
Гријех велики, непојмљиви?

Савјести, ваљда ти није
Балзам за душу - крв жртве?
Нас је посјекла вијест
К'о око оштрица бритве.

Откуд стижете - из ада,
Тако крилати а огавни?
Гори, у срцу Београда
Наш Крст Православни.

Тако се Хришћанство, ето,
Скрнави, ништи и убија.
Гледај, Словенство, гледај све то –
И тебе чека суданија!

Све од свијета гутамо –
И крв, и отров, и сплачину.
Не пристадоше Срби само –
За Отаџбину свету гину.

Опростите нам, браћо Срби,
Кривица ова није на нама,
Иако липте сузе врби
Крај самог зида храма.

Русија – у срце погођена –
Кличе заклетву Србима:
Браћо смиона и рођена,
С вама смо све док Руса има!

**
Нема ни сличне тој напасти -
Коридорима наше власти.

Ступамо у мрежу тих ходника
Не налазећи из њих никад

Излаз ни за се ни за Земљу
И мремо тихо у нијемљу...

Но, привиђења нека слуте,
Како, сред тешке руске смуте,

Постројили се ти коридори
И синьим огњем цио ред гори.

**
Скривен је проток времена
Но јесен оштри неба шав
И црне ноћи копрена
Собом предио скрива сав.

Мирује ваздух згуснути
А Бајкал – тек је будан он
И неће на трен уснути –
Звијезде збраја дубином.

Пулсира дамар обзорја
Грањем по коме цакли лед,
Попушта тајге одора –
Начет је ноћне циче ред.

И само Вишњем угодни
У вјековању цијелом,
Ледени Бајкал слободни
Звјезданом сија дубином.

ВЛАДИМИР ПЕТРОВИЧ СКИФ (Смирнов), рођен је 1945.године у Иркутској области.Школовао се на Педагошкој академији у Тули и на Државном универзитету у Иркутску. Већ са 18 година почео је да ради као учитељ у свом завичају и да објављује стихове у водећим часописима и листовима СССР-а.и Руске Федерације.Аутор је преко двадесет књига поезије, награђиване престижним признањима и уврштене у најрелевантније антологије руског пјесништва.Више значајних признања добио је и за свој препјев на савремени руски језик древног средњовјековног спјева "Слово о Игоровом полку"(2014).

В.П.СКИФ је члан и секретар управе Савеза писаца Русије, а такође и предсједник његовог регионалног одјељења у Иркутску.

ПУШКИНОВ ТРГ

(превод: Зоран Костић)

Игор Тјуљењев

ПОЛИКАРПОВИЧУ

У сну пређе он своју границу
(Јуриј Поликарпович Кузњецов)

Ето, и ти пређе свој рубикон,
Мину душа гдје душе замичу.
Вјеровати баш не хтједе нико
Да нестаде, Поликарповичу,

Из Русије, из пјесме, из риме...
А све стога што задуго има
Полусвијет да ти муца име
Пред нијемим и пред слијепима.

Зар да памтим трућања њихова
И њихову жалобну злурадост –
Кад им неће Држава стихова
Опростити ни најмању гадост.

Твоја душа тамо сама није,
Передрејев, Рубцов – цвијет Класе
Полазника Матушке Русије –
Њене ране никада зарасле.

У небеским сад си висинама...
Русији је тешко, ал' постоји!
Није лако, знај, ни овдје нама –
Руски пјесник оста тек по који.

РУСКИ ЕХО

Сјетиће нас се, дођи ће час,
Необјављено – објавиће.
Све што неруски пише данас
Написано на руском биће.

[Привуците пажњу читаоца сјајним цитатом или употребите овај простор да нагласите битан закључак. Да бисте поставили овај оквир за текст било где на страници, једноставно га превуците.]

Разумјеће зналац и сељо
То што појмити не могу сад,
Срицаће дјеве пјесме жељно
Које не хтјеше чути некад.

Опет бићемо руски ехо,
Та истина је већ позната!
Сва срца ћемо са успјехом
Завојевати и без рата.

**

Ах, та музика вјекова!
Час женска цика, час звон окова,
Час из гробова фијук вјетра...
Кроз жито Блиједи коњ тако јури
Да Васељена сва дрхтури,
Вежући Крај с почетком Свјетла,
Омегу с Алфом, утвару с лицем,
А Сина с Духом и Оцем,
Са Отаџбином – руског поета...
А на небеса погледај боље:
Света модрина наткрила поље,
Само је Слово изнад Свјетла!

ПУШКИНОВ ТРГ

К небу Пушкин – бљесак бронзе,
Мимо, журе важне позе –
Такорећи премијери
Тајанствени у намјери.
Степеник под земљу води,
У пролаз знан по слободи,
Избор, зависно од кесе,
Од штуке до стјуардесе.

"Лист јеврејски" – глас свијета,
Ту тече ријека Лета,
Ту три цуре крај "Плејбоја" –
За џабака свака твоја.
Трагедија, фарса – скупа,
Ен-тен-ти-ну, опа-цупа,
Књиге и веш разних боја,
Спуст у метро – тамна рупа.

Крај живота воз се клати,
Ближње савјест ни не прати,
Гледаш очи – из њих, видиш,
Свакојаке жеље штрче,
Свирку чујеш, гледаш – схваташ
Жутопрсти хармоникаш
Рус-ветеран, а не Јидиш,
Од печали свира згрчен.

АВГУСТ

Прољеће мину.Крај и љета?
Не, август је при врхунцу.

У бојама је сва планета –
Шира шумно ври на сунцу.

А ни ми нисмо за пензије,
За нас двоје још је цвата.
Мој пегаз за сад стао није -
Служи вјерна Росинанта.

К'о за цара – све беземљаши,
Вјетрењаче само згасле...
Крај нас тајкуни живе наши,
Они – зна се, Руси – зна се.

Пола вијека све уз мјеру,
Русији Светој одани.
С молитвом ћемо на вечуру,
У тави цврче шарани.

За пиће – коњак, вотка нашка,
Те женско вино лагано.
У шкрињи ми је и рубашка,
Не обукох је одавно...

Као на слици Васњецова –
Кроз прозор сутон већ мрежи.
У углу виси, од олова
Очињски шињел, још тежи.

ИГОР НИКОЛАЈЕВИЧ ТЉУЊЕЊЕВ родио се 1953.године, у Ново-Иљинску, Пермска област. Дипломирао је грађевинарство на Пермском грађевинском факултету, потом и књижевност на Институту за књижевност у Москви.Радио је као стручњак у фабрикама војне индустрије, као инжењер у пројектима института, као уредник радио-програма, дописник обласних новина,уредник књижевних часописа... Аутор је десетак књига поезије, награђиване престижним совјетским односно руским и међународним признањима, превођене на више свјетских језика и заступљене у угледним антологијама пјесништва Русије.

Игор Туљењев један је од потпредсједника Савеза писаца Русије и предсједник његове Зауралске подружнице са сједиштем у граду Перму, гдје и живи.

УКРАДЕНО ПРОЛЕЋЕ

(превод: Зоран Костић)

Генадиј Красников

ВЕТАР ПРОМЕНА

Минуше одописци,
стигоше отров-писци.

Минуше отров-писци,
стигоше радо-писци.

Минуше радо-писци,
стигоше задо-писци.

Минуше задо-писци,
стигоше адо-писци...

И само летописци,
и само летописци –

часни, к'о светло-писци,
чисти, к'о свето-писци.

СРБИЈА. УКРАДЕНО ПРОЛЕЋЕ 1999

Србија
у срцу боли,
Србија
у срцу гори.
Анђели – небом не круже,
јастребови небо руже.

Плачи, Србијо, плачи,
не скривај сузе, плачи!
Није кривица твоја,
то није наша војна...
Косово – горки печал,
српског удеса печат.

[Привуците пажњу читаоца сјајним цитатом или употребите овај простор да нагласите битан закључак. Да бисте поставили овај оквир за текст било где на страници, једноставно га превуците.]

Бомбе те ору сад,
у срцу моме – ад.
Свака печурка пламтећа –
на март ће вечно да сећа.
Испред иконе Сергија
сестро Србијо, плачем и ја!
Верујем , да пред светињама
овај плач наш је изнад срама.

Од Куликова
до Косова
поље Христово
божија воља -
наша су поља,
судбопоља.

2
Нек знају који убијају нас –
нису далеко Судњи дан и час.

Не, злочин њихов вага скрити неће,
не, украдено не прашта пролеће,
не, нећемо им опростити ништа,
ни плач наш нити непочин-стрелишта.

Чак ће освета из основе СРБ -
над њима да се њише, као срп.
И нека знају судбоноше зле –
биће им грк и свакидашњи хлеб,

грка ће вода за њих свуда тећи,
а Пелин-звезда с неба ће их пећи.

И са свих страна у чамцу лименом
надменост њину враћаће им Харон!

3.
"Зашто Колумбо Америку откри?"
Н.Гумиљов

Колумбо те откри,
Бог ће те прекрити!
26.марта – 2.априла,99

*
Што у бригу падаш?
Лакше, друже мили...
Или заборављаш
где смо се родили?

Ова бајна раскош
тиха, дах да стане,
па сва ова пустош
са четири стране...

Плаче славуј, канда
сред глухог шумарка.
На свом тлу смо, мада
овај трен је варка.

Пију без престанка
вино, ширу више,
тамно од уранка
у соби због кише...

Букет хризантема
на прозору мемли.
И пророка нема
у сопственој земљи.

Ни траг нашој деци
после нас на жалу!
Слушаш ли ме, реци,
брате по печалу?

Да чак вид затаји
опет кроз мрак грозан –
љубав не издаји
и не пропиј мозак!

Што у бригу падаш?
Не предај се сети!..
Или заборављаш
где нам ваља мрети?

ПУШКИН, 1999.г

Као звезда вал у дивљању
и он, кроз грома неборезе,
гледа на земљу, гледа на њу
незнану, и на знане брезе,

на живот и на проток река –
сву силу што без њега мину –
не, срцем, збиља, хтеде некад
сасвим друкчију Отаџбину.

Авај, још мрак је, нема дуге,
но има знака од прогреса:
на овај нови пир сред куге *
поново врви од Дантеса.

На самртничке муке крста,
док се гложимо с нама блиским,
Русију љуби ова врста
страшним целовом по библијски...

Они, у веку нечастивог –
мењају небо за испразно,
али нама је свагда јасно:
с нама је Пушкин, с нама је Бог.

**
Жена карактер као јесен има,
час је у злату, а час, опет, гола,
срдита кад је, очима-жалцима
попут осица убада до бола...

Жена карактер као јесен има,
горчи на начин касног тамног меда.
Прича вам оно што вас не занима
а о питаном - једну речцу не да.

Жена карактер као јесен има,
није јој страшно трачање припросто,
још јуче вам је била у гостима
а ви већ данас њој постасте гостом.

Жена карактер као јесен има,
блесне у трену кад се љубав јавља,
жива је док је у вашим мислима,
мртва је онда када вас оставља

ГЕНАДИЈ НИКОЛАЈЕВИЧ КРАСНИКОВ, песник, есеист, драматург и антологичар, родио се 1951.године у Новотроицку (Оренбургска област). Већ са четрнаест година радио је као електричар у фабрици аутомобила, након тога као металостругар у жељезари, после чега – испрва у фабричким а затим и у обласним новинама – почиње његова журналистичка активност: завршава журналистику на МГУ - Московском Государственом (Државном) Универзитету.Био је уредник чувеног алманаха "Поезија" издавача "Моладаја гвардија" и још неколико угледних књижевних часописа, а прву , веома запажену и награђивану збирку стихова "Птичији семафори", објављује 1981.године.Од тада до данас, Г. Красников је објавио више од двадесетак књига – поезије, драма, есеја – за које је награђиван многим домаћим и међународним признањима, а руску културу је задужио и као аутор више изузетних антологија поезије – и оне настале у двадесетом вијеку, и оне написане у деценији и по 21.стољећа, као и поезије стваране у Великом отаџбинском рату (1941 – 1945).

ТИ И ЈА

(превод: Жарко Миленић)

Сергеј Главјук

ТИ И ЈА

Ти - таква као сви,
но Ти си достојна
изгубити неколико ријечи,
и ја тонем у њих,
преливен меласом.
И нећу им се супротстављати
у мучној агонији,
него жудним и брзим гутљајима
гутам њихов слатки отров.
Када Ти пјеваш,
Ти држиш моје обнажено срце
руком искусног хирурга,
а ја, хладан, лежим под
рефлекторима,
гледам оштре скалпеле,
и молим да буде без анестезије.
Јер анестезија слаби патњу.
А моја патња си Ти,
и што је мање патње,
тим је мање Тебе,
а мени требаш само Ти.
И зашто одузети Тебе из Тебе.
Мене одавно више нема.
Постојиш само Ти...
И ја се више бојим изговарати
Тај чудни звук - ја.
Јер иза њега ништа нема,
осим тренутног даха воздуха.
Без тебе сам нула или чак
минус један
из реда имагинарних бројева.
С времена на вријеме
ја грчевито заривам ледолом воље
у хладни лед небиствовања,
чиним још један покушај да се извучем
и опет се раскопавам и летим
по стрмој, склиској стијени
своје самоће.
Летим, размотавам клупко наде,
висим над понором,
једва се ухвативши за руб вјере и
љубави.
Напрежем задњу снагу
и пузим нагоре,
јер си тамо Ти!
Ја не знам колико да пузим још.
Но Ти си тамо!
Сваки пут почињем са исте тачке.
Но зашто не видим Тебе?!
Ти постојиш
и свијет се окреће око Тебе.
Бруно и Коперник су погријешили
и пусти ме да их окривим за јерес
и да их одведем на ломачу,
но свијет се окреће око Тебе.
Јер сва васиона си Ти.
А галаксије су дјелићи Твојих суза.
Суза радости и туге.
Млијечни пут,
црвени и бијели патуљци,
црне рупе,
маглине и пулсари –

то је све само облик твога
оваплоћења,
зависи само од Твојих каприца.
Они само подцртавају ништавило
мога ја.
Ко сам, ја - јадна луда,
дрзнуо се ставити на општи увид.
Јер Алфа и Омега си Ти,
а ја чак не могу ишчезнути без Тебе.
Без Тебе ја не могу заспати и не могу
се пробудити.
Ја могу само затворити очи
и утонути у привид сна,
и са лучима Твога сунца поново их
отворити.
И мислити да сам се збиља пробудио.
Чак се охрабрити без Тебе не могу.
Ништавни, лутајући мјесечар,
јер чак теже и омјера без Тебе у мени
нема!

И плот моја је машта.
Без Тебе ја сам zero, nihil.
Јер сва материја само је Твоја одора,
саткана од Твојих њежних енергија.
А све гравитације, турбулентности,
Експлозије и имплозије
су само трагови
Твога гњева и радости,
само настале варијације
твога расположења.
Без Тебе у мени нема
ни облика, ни смисла
мене нема у простору.
Постоји само нешто
што се креће Теби и за Тобом.
Слијепо, немушто, покорно,
само Ти
можеш зауставити
ход мога времена.

СЕРГЕЈ ГЛОВЈУК је пјесник и преводилац. Члан је Удружења књижевника Руссије, почасни члан Удружења књижевника Србије, почасни члан Удружења књижевника Македоније, почасни члан Удружења књижевника Црне Горе. Аутор је збирки поезије «Гутљај (Глоток)» (1991), «Тачка повратка (Точка возврата)» (1997), «Стара новчаница (Старая монета)» (2008) и неколико преведених збирки пјесама. Пропагандиста је културе словенских народа. Предсједник је Међународне агенције хуманитарних иницијатива «Из вијека у вијек». Иницијатор је и састављач антологија поезије словенских књижевника у серији «Словенска поезија. XX - XXI. ИЗ ВИЈЕКА У ВИЈЕК». Организатор је међународног фестивала словенске поезије „Појућа писмена“.

АУТОХТОНИ

(превод: Жарко Миленић)

Марија Галина

(Одломак из романа)

- Емигранти? Да, много их је било. Бјежали су у Варшаву, у Праг. И настањивали се овђе. Новаца им понестајало или су сретали познанике. Вјероватно им се чинило да их ту нико неће наћи. Руб свијета.

Не руб, помисли он. Ос. Када се све врти, све окреће, он је једини непокретан.

Перине, габарденски, драп капут. Качкети, ушанке , адидасовски пјетлићи... Напор ситних трговаца и гордост посвећенога. Мала пијаца. Јадна. Он је није видио као богату. Совјетика, германика. Када умру посљедњи свједоци, све то престане нешто значити. Постане напросто историја.

На мјестима голим од снијега вијела се смеђа,увела трава.

- Наше новине? Књижевни алманаси? Наравно! Овамо нису бјежали биједни људи. Бјежали су културни.

Глатко ружичасто лице и пилеће жуте маље на тјемену. Качкет је лежао на воштаном платну, наопачке, као да је његов власник тражио милостињу. Ту су књиге, лијепе, добре, у тврдом повезу. Књиге из оних времена када странице још нису били лијепили, него шивали. На корицама се у ситним капљицама налазила влага. Неке, иначе најврједније или најстарије, биле су увијене у полупровидни, огребани полиетилен.

- Но у мене их нема. У мене су више слике. Гравире, плакати. Не требају вам плакати?

А могао бих рећи– да, наравно, извадио би из свога отрцаног кожног фасцикла омотаног ужетом хрпу подераних листова. Али тако није било. Штета.

- А у кога може бити?

Човјек-пиле се замисли.

- Библиотеке? Тамо повремено пописују фонд.

Вјероватно пиле тамо има везе. Обилази старе библиотекарке, дарује им цвијеће, чоколадне бомбоне. А оне њему јаве када идепопис. И он долази, претражује, бира оно вриједно. Такође своего рода такой Шпет . Или Воробкевич . Балегари културе.

Пиле топће с ноге на ногу, на њему су филцане ципеле «због младости», чини се, женске. Зашто су они сви такви чудни? Ти, који раде са старим стварима.

- Занима ме све што је везано са књижевном групом «Дијамантни витез ».

- Нисам чуо за њих – рече пиле.

- Била је ту таква. У. Вертиго. Нина Корш, Кароль Баволь.

- А, Бавољ. Сликар? Он је, чини ми се, сасвим недавно умро.

Сасвим недавно?О, боже, када?

Човјек-пиле се приближи на корак, пажљивокорачајући међу књигама, изви врат, због чега је још више био налик на прерасло пиле.

- Пробаћу да набавим - рече он интимно - но то ће мало да кошта.

Од кога? Још један сакупљач? Библиотекарка коју је пиле намамило?

Сунчани зраци упали на зид и од њих се дигла пара, као да је унутра била зазидана мала парна машина. Мало – колико? Ма, добро!

- Сутра дођите отприлике у ово вријеме.

- Хвала - рече он.

–Реците ми, све ти емигранти? Шта се с њима послије десило?

Са зида је узлетјела и уздигла се у ваздуху, трепећући крилима, птичица. Врабац? Чудно, када неко лети тако, низашто живиш. Чудно и непријатно.

- То што и свима – рече пиле.

*

Лоша клима. А он мислио да ће туда буде топло.

- Можда је неко и успио да оде, но нико скоро није успијевао. Увијек се чини да још има времена. Сутра. Прекосутра. Сљедеће нељеље. Како то – отићи? Све је тако уређено. Омиљена сластичарница. Кафана. Клијенти, кућа. Све напустити и отићи? А мамин бифе? А сервис за свадбу? А мачка? Коме оставити мачку?

- Мачку... наравно.

- Када су дошли Нијемци – рече пиле - било је исто. Како отићи? Куда, зашто? Нас тамо нико не чека. Не може бити да то безумље потраје дуго. То ће се врло брзо завршити, вићећете. Те како ће моја клиника? А моја обућарска радња? А моје књиге? Малишан само што је пошао у јешиву ... А мамин сервис? А сребро? А, на крају крајева, мачка?

- Мачка – понови он - да.

- Ено тамо стоји, видите? У капуту. Црном. Јудаика. Ханукии, менори, бсамим. Мезузи. Јад. Знате ли шта је то јад?

- Не.

- Означилац за читање Торе. Сребро, филигран. Црн. Прекрасна ствар. Профињена. Овђе је немам. Но ако треба, могу донијети. Да се договоримо?

- Разумијем. Хвала. Не, мени не треба јудаика.

- Били сте код Јожефа? У јеврејском ресторану? Фалсификат. Јефтини фалсификат. Та његова риба...

- Знам - рече он махинално - у његове маме су били проблеми с рибом.

- Ма није у томе ствар! Просто, но... Сви сједе и једу и говоре, ах, како је то лијепо. Како је то... етнографично! – Задњу ријеч пиле скоро да је испљунуо.

Он је, заштитивши се, подигао руке.

- Ја сам напросто јео у ресторану. Мени га је препоручила пана Агата.

- Пана Агата, да. Јожеф јој плаћа да би му довела госте, нисте знали? И да се облачи тако како се облачи. Људима је пријатно да су сачували традицију. Уз то кога питати ако не човјека са псом? Сви увијек све питају власнике паса.

- Но она је набацила да не узмем рибу. Тако не раде за новац.

- То је зато што њој додаје и грчки ресторан. Она рекламира и масонски ресторан. Напросто сте јој се ви учинили као непогодан гост за масонски. Чујте, можда вас интересује масонство? Масонски знаци? Симболика? У нас је врло богата историја масонства.

- Не, хвала. Ваши масони – мислим да су напросто дворске луде.

- Није тако. Они су такви да се замажу очи, а у ствари су врло утицајни, врло. Читали сте! Умберто Ецо, ко је тамо још...

- Читао сам. Не треба мијешати живот и књижевност.

- А како их ви оћељујете? – тужно упита човјек-пиле.

*

Под сунчевим свјетлом маховина се учинила зеленија, а плијесан – тамнија. Бујно цвјетање живота. Разноврсне траве. Под зидом отврдли комади снијега, оглодани по крајевима, измјењивали су се с масном, мало открављеном прљавштином.

- Не, данас није био – трговац германистиком је одмахнуо главом. Бљеснули су цвикери накосо посађени на грбави нос.

- А он сваки дан долази?

- Не, баш. Ја сам не долазим сваки дан.

- А ко долази сваки дан?

- Он.

Тај он који је стајао близу, с дебелим безобличним фасциклом и равнодушно гледао у даљину. Сад је на провидном свјетлу било видљиво да су посувраци дугог црног капута пожутјели и искрзани, а крагну изгризли мољци.

- Знате ли таквог човјека, није млад, трговао је овђе ријетким књигама... има жуте маље на глави, стрче му. Не знате шта је с њим?

Осврнуо се велик – цијелим тијелом. Лице му је остало безизражајно. У борама, као маховина на каменом гробу, засјела размршена чекиња.

- Наравно да знам. Он је доспио у подрум.

- Уподрум?

- Да. У подрум Сакрекерок – црнокоси стрпљиво понови по слоговима: - Сак-ре-керок.

- Женски манастир - расијано дода германист. – Тамо је у рату био затвор НКВД. За то сам већ чуо.

Германист се удаљио, демонстративно зазвиждао и погледао у плаво небо с облацима у хрпама.

- Руси отишли и дошли Нијемци, и Нијемци режу катанце, и шта они, питам ја вас, виде? Реците ми шта они виде?

- Лешеве - рече он непријатно – лешеве стријељаних.

- Брда - дода црни скоро узбуђено – брда лешева! И у свима, у свима рупа у глави. Ево, овђе. И Нијемци, ти Нијемци, разумијете...

Из човјека у црном је мирисало на нафталин и на влажни подрум.

- Они су тако пажљиви, Нијемци. А тамо, у подруму, је врло прљаво. И они тјерају јевреје и говоре, ви, јуден, арбеитен, сцхнеллер, сцхнеллер . Јевреј мора да ради, иначе је бескористан јевреј. И јевреј се спушта у подрум и узима лешеве за руке, за ноге. Не смију се додиривати мртваци, то никако није добро. Но они вуку,

вуку. И њима вичу, пажљивије слагајте, редом, тако... куда стављаш, шугави? И док јадни јевреји носи лешеве, Нијемци зову добре грађане и говоре им, погледајте, тамо јевреји носе трупла у Сакрекерок. Можда неко нађе папу? Нађе маму? Сина? Да? Ми нисмо животиње, битте, тражите вашу родбину. Сахраните их људски. Они леже с рупама у глави. Студенти, професори... Пољаци, Руси. Јевреји. Ционисти леже с рупом у глави. Бундовци леже с рупом у глави. И проклети троцкисти. Но то је, наравно правилно да бундовци и проклети троцкисти леже с рупом у глави, никога не занимају проклети троцкисти. Ни поштених грађана не занимају проклети троцкисти, но они свеједно јуре к Сакрекеркам и виде да вражји јевреји носе трупла. И носе, и носе, и носе. И неко носи нечију маму, а неко нечијег тату. И руке јевреја су крваве, и лапсердаки су им крвави, и чак су им јермолке крваве. И поштени грађани почну се бацати на јевреје шакама, и бити их, бити их... И Нијемци, да би умирили поштене грађанине, почињу пуцати у јевреје ту, у дворишту. И говоре добрим грађанима – сада ћемо да приведемо још јевреја, ти су неприкладни, ти су сломљени што су вукли трупла.

- Ви то нисте могли виђети - рече он. – Они који су то виђели више нису живи. Одавно.

- Ко вам је рекао да сам жив? Ја сам глас. Ја сам празна труба. Ја сам шофар . Ја сам гласник Страшног суда. Ја ћу говорити све док ме неко буде слушао. Не смије се убити глас.

- Све је готово - рече он. - Све је одавно готово.

- Они их и даље вуку. Ја их видим. Зашто ви мени говорите да је све готово.

- Чујте - германист се приближи, придржавајући цвикере прстом – идите док он није почео да говори о канализацији.

- А шта о канализацији?

- Они су се тамо сакрили. У нас је врло стара канализација. Можда... неко није изашао? Остао тамо да живи? Мутирали постепено. Х-мен, јесте ли гледали тај филм? Вас, узгред речено, не интересује окупациона полиграфија? Имам добру...

- Не - рече он - не интересује.

МАРИЈА ГАЛИНА (1958, Калињин, данас Твер) је прозни писац, пјесник, критичар, уредник и преводилац. До 1968. живјела у Кијеву, затим у Одеси. Завршила факултет биологије Одеског универзитета. Од 1987. Живи у Москви. Доктор је биолошких наука, радила као хидробиолог. Од 1995. је професионални књижевник. Члан је Савеза писаца Москве. Објавила је већи број књига поезије и прозе од чега значајан дио прозе спада у фантастику и научну фантастику и о тим жанровима је објавила велики број текстова. Добила више жанровских и других награда. Пише и под псеудонимом Максим Голицин.

Преводи прозу с енглеског језика (већином фантастику) те поезију савремених украјинских и британских пјесника.

Проза Марије Галине је преведена на италијански, енглески и пољски а поезија на енглески, словачки, словеначки, мађарски, украјински и друге језике.

Роман „Аутохтони“ објављен је у Москви 2015. године.

СМРТ У КАПЕЛИ

(превод: Агњешка Жуховска-Арент)

Гжегож Гњади

ЦРНИ ПЕТАК

Десет је хиљада метака распарало
млада срца
окрвављене индексе и недовршене
љубавне песме
Мртва се лица неће више никада
осмехнути
Очи неће видете магнолије
Прсти неће написати писмо
Хладне сенке пузе по зидовима
Мајчино запомагање распара ваздух
Црна земља гута трагове стопала
Пада вео илузије
Лепршају зелене заставе

АРИЕЛ

Пољубац обешен
на Јањетовом врату
попут зујења длана који сече ваздух
Прикрис која умире данас ујутру
узалуд се труди да репродукује
последње секунде
смисла свега
Он само чека
Нехотично настаје ово невидљиво
Крај замењује почетак

РАЗБИЈЕНЕ ЖЕЉЕ

Марћину С.

Једном си ми за кафанским столом
рекао да сам ненормалан
јер сам читао књиге о Гротовском

уместо да смувам ову бринету
која је прошла мимо нас таласајући
боковима

Због чега са ти толико гадан?
Тек пре неколико си година хтео да
будеш попут Стахуре
Маште су се развејале као дим

Питао си шта желим
- Само трунчицу љубави – одговорио сам
Изашао си лупећи вратима без речи

МУДРОСТ

Песник – човек леп и ружан
а пре свега глув

седи на највишем врху
зурећи у паучинасти угао
прозрачен хиљадама ока
баца чини на самогласнике
подцртава ноктом неразумљиве речи

немој да га дираш прозрачан је
јуче сам видео да плаче од Мудрости

ПОРТРЕТ МАО ЦЕТУНГА

На пијаци Тјананмен виси
портрет средњовековног мушкарца
Зелена војничка блуза
Ведро лице
Хипнотички поглед

Делегације доносе цвеће
Деца машу заставицама
Туристи сликају

Двеста метара даље стара жена
продаје амајлије са његовим лицем
Изгледа да је задовољна

Јуче кад сам јео патку на сичуански начин
питао сам се ко је овај човек
са портрета
Велики Кормилар
или
Летећи Холанђанин

СВЕТ ПО СВЕДЕНБОРГУ

Ограниченост је бескрај
Тачка је прво у геометрији
јер је прва на свету
Разграничити себе од себе
Душе праведника у мозгу
и плућима
Ванземаљци – творци Јахве
Ништавило које замењује материја
Огледала су одраз мисли
Човек је одраз неба
небо је одраз Господњи

Шизофренија је проклетство и спасење

СМРТ У КАПЕЛИ

у спомен архиепископу Сан Салвадора
Оскару Арнулфу Ромеру
убијеног 24. јула 1980.

Стао си пред олтаром у белој одори
гледајући нашу патњу
Рекао си да треба имати наду
и храброст
Молио си да опраштамо али не
заборављамо
Бесмислено је волети
самог себе
избегавање опасности живота
Понекад треба изгубити
да би се победило

Један је метак разбио Твоје речи
Зашто он није те бранио
Салвадор премда означава Спасиоца

ГЖЕГОЖ ЈЕЖИ ГЊАДИ (Grzegorz Jerzy Gniady - Ali Dżabir) – песник, припадник Круга младих при краковском одељењу Савеза књижевника пољских, публициста портала „OświęcimOnline" и „Racjonalista", сарадник организација за људска права.

ДЕСТРУКЦИЈА ЧОВЕКА

(превод: Агњешка Жуховска-Арент)

Вјеслав Јарош

У СУПРОТНОСТИ

У супротности свим овим
скоројевићима никад ситим
којих знам и себе којег сам некад познавао
ја се већ не морам бринути ни за сва моја
животна достигнућа ни за неки иметак –
то се једноставно не може више повећати
уосталом ни смањити се исто више не може
јер је толико огромно да га нема
а чак и само тада га има кад га нема.

ЧАК АКО САМО ПОНЕКАД ЈЕ ТАКАВ

Чак и ако само понекад
човек је ипак сујетан
човек је празан. Али ипак
ко зна да ли у тој празнини
у тој сујети се не крије
од човека највише.
Да човек може да се оствари
па не мора да полуди
тако обично полуди – коначно
од свега тога се може
само полудети.
Али срећом постоји празнина
срећом постоји сујета
то је само један – има га или нема -
сигурносни вентил

ПОШТО ЈОШ САМ ТУ

Већ знам шта да радим –
да успорим – и још знам да
ни за чим се не осврћем
ни за себом ни за ником.

И коначно
нису то први
већ
последни од мојих поигравања –
само што се исто завршава и то
што није ни почело.

ДЕСТРУКЦИЈА ЧОВЕКА

Ако уопште, деструкција човека се
дешава још за време његовог живота
или барем испред његових очију
иначе за време његовог деловања –
пре свега сумњивог – но све шта
човек доживљава његово је
а можда чак и томе
не вреди одолевати – иако
није било могуће одолети.

ТАКАВ ДОДИР

чак и очи могу да лажу
ал не додир
не додир
не додир
чак и ако се очима може
моћније додирнути
моћније ранити
него руком
него руком

него руком
да чак и неко
кога није додирнуо додир
не може ни да замисли
како моћно
како моћно
како продорно
као да није додирнуо свакога –
као да није докрајчио
него није некога препородио

У СРЧАНИМ И ДУШЕВНИМ ИМПУЛСИМА

неверницима

Ко храбро насрће
на Сунце са мотиком
вероватно неће до Сунца стићи
ал се барем
подигне са Земље

од себе таквог
какав те овде задржава – зар није
то чега у ствари нема
а то може човека
да приземљи заувек.

ПОСЛЕ СМРТНЕ ПРЕСУДЕ

Већ знам како се разликује
мој живот
од живота којим сам живио.
Сад немам више
шта да изгубим –
само ово што ћу понети
у гроб.
Ово што остаје
срећом (надајући се)
неће да покрије чак
ни трошкове моје сахране.

КАКО НЕ БИ БИЛО (ДОБРО ИЛИ ЛОШЕ)

Одакле смо изашли тамо се враћамо
само паметнији
због добра учињеног
или неучињеног.

Но ипак нико ништа не може
да пропусти. Ни глупост се
не може спречити – само се може
од глупости бежити бежити... И
никад побећи.

Премда се коло разлога
и последица и даље креће
јер је то такав излаз без излаза...

Ако је ово шта си требао – већ јеси
учинио
Ал увек се можеш тешити
да још ништа није заувек решено.

ЗА СИРОМАШНЕ

Од јефтиног новца
живот је скуп
јер јефтин се живот
скупо плаћа.

Ваљда баш тако
да највећи порез
који човек плаћа
је порез од глупости.

А барем највише
и најлакше се може зарадити
(сиромашни појма немају
зашто) баш на сиромашним

ВЈЕСЛАВ ЈАРОШ (Wiesław Jarosz) одувек (1956.) живи близу Кракова. Аутор је песничких збирака: Иш, иш шљокице и драгулије („A kysz blichtr, a kysz bibeloty”), и Најлепша реч на свету МАМА („Najpiękniejsze słowo świata MAMA”)

ПОРУКА

(превод: Агњешка Жуховска-Арент)

Катажина Мјарчињска

ПО МОТИВИМА СА БЕКСИЊСКОГ

Заводити смрт
Жену
Пуну тајанствених чини
Далеку стену
Која мами лепотом

Заводити смрт
У пола пута
Пореметити јој ритам
Помешати зрна у клепсидри
Разиграно на киши
Заволети у трену

ЈАВИ СЕ АКО БУДЕШ

Бићу на Твојој страни
На мосту

Где набујале воде
прекидају
насипе осећања

Елемент је залио зидове
Пећ потопљена
И безсилност ломи руке

На обали реке
Ови који су претрпели бродолом
великих очију
Губе главе

***

кад голи
испод
шатора од звезда
далеки од света
блиски тишини
попут биљака
окрећемо лица ка сунцу
усамљени иако не сами

у буковини
оцрне се лептирова крила
похрањена на дну фиоке
чекају да нестану

постајемо сваког дана
не знајући сценопис
губимо нит
падамо
када дозволимо да нас преваре
испуцана се кожа зацели
само јесмо ли то још ми?

ТОКОМ ГОДИНА...

Бака је кувала најбољу супу
ујак је долазио на содицу са водом
и бонбоне од нане
причавши различите приче

кухиња као позориште
весели лонци су скакали по пећ
ватра је хучала
топлином речи

комшиница је долазила да позајми
мало соли
учила штрикати
комшија је стругао животиње од дрва
било је места за све

гледају нас
небески столњак ветром померан
пречка љубави подигнута високо
чека нове мајсторе

У САВЕТОВАЛИШТУ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА

Пуно се дешава
може се написати не баш једна књига
не баш један филм би могао да нађе
кулминирајућу тачку
Овде у људима дрема самоћа
Чежња и све то због Тебе

Овде жалбе и драме
Живот без Маме и Тате
Болови душе и тела
Живци напрегнути
Вотка у недељу
Натечене очи
Глава у боловима
Борба за битисање
Сваки дан изнова

МОЛИТВА МАЈКЕ

сачувај ме
од метка старости
немира и плачљивих ноћи
лоше схваћене љубави према сину
пресољене супе

сачувај ме
од неправедних пресуда
потраге за решењем у чашици
дај да могу да сликам живот
пастелним бојама

ПРЕРАНО ЈОШ...

толико је још остало
да се обави
боре на кошуљама
пеглом изравнати
донети осмех
да се зима разведри

толико још речи
сакривене у фиокама
на дну срца
штедљиви гестови
све остављаш за касније
као да се живот никада не завршава

сада трка
посао
новац
градилиште
негде се успут губи
разговор са човеком

ПОРУКА

Сложи свет изнова
од подрума до крова
протреси јастуке осећања
опери са прозора црне мисли

Окити балкон цвећем
загрли са љубављу зидове
припреми топле речи
за свакодневницу и за недељу

Да не нестане срећа
бери осмехе као шљиве
и сачувај у теглама
за зиму
вече
и кишу

Дођи ћу у овај свет
Пријави ме на чај
биће место и за мачку
шарени парапет

КРОЗ ТРЕН

на четири ветра
кичмом моста
забацујем мисли

одгуравам журбу
заседам и гледам
речни ток
јучерашњи фини вез
је ишчезао

витлати попут последњег листа
уписати зеленило траве
дозволити срцу
да ништа не жури

уписати крајолик
осмехом на лицу
кроз трен
маштати

МОРНАР

Трпим неравнодушно стање
Боје лета утичу на чула
Девојка жмури
У мени се буди сета
Немир пара срце
попут једра

Кроз мастило ноћи
једрим
Куда води водни ток
толико питања
у мору вода
крије одговор

у овом стању
нека постане
нова зора
промена бљеска
покаже пут за пристаниште
тиху луку

СА ОНИХ ГОДИНА

Пожутела фотографија

стидљив осмех у јорговану
је скривала моја бака

деда у војничкој униформи
изгледао је озбиљно

Волели су се обично

Цимет свечаних дана
кафа свакодневно

кухињски сто
посебни свет
расцветао би за време ручка
рај од баште-врта Нове Хуте

робустне шљиве, крушке
деца која трче
мирише шебој
и чује се музика зрикаваца

љубав обичних људи

од кристалног шећера-басена
јели смо коцке

остало је сећање
и снага за живот...

КАТАЖИНА МЈАРЧИЊСКА (Katarzyna Miarczyńska) дипломирала је педагогију у Варшави, завршила је и постдипломске студије логопедије и глотодидактике у Катовицама. Ради у дечјем вртићу. 2007. објавила је деби књигу песама *На мачјим шапама* ("Na kocich łapach"), а објављивала је у многим часописима, локалним и националним. Награђивана бројним националним наградама

ВЕЛИКОПОЉСКИ

(превод: Агњешка Жуховска-Арент)

Олгерд Ђехђаж

(одломак из романа)

Мајко Божја, како ја све вас мрзим. Мрзим вас толико снажно да већ и мене самог мучи ова мржња. И учтиво вас мрзим, јер сам искрен и не очекујем ништа за узврат. Ви, да мрзите исто снажно као и ја, вероватно тако би вас мучила ваша мржња. Не знам одакле та мржња потиче, можда из сујете, можда од неуспеха. Или је то овај разлог. Признајем, чак је удобно тако мрзети. Љубав је мучна, јер треба да дајеш, а кад мрзиш, ништа не мораш; можеш да се фокусираш само на својој мржњи. Ја сам се фокусирао и тако ми је добро. Све је толико олако, једноставно и транспарентно. Мржња је транспарентна, гледа се кроз њу као кроз стакло, види се унутрашњост, унутрашња структура лажи, преваре и лицемерја, све компоненте од којих је сграђен наш свет. Мржња није ватра, не треба гориво да гори, није ни вода, не треба јој простор да се разлива. Доста је она сама, та сећања да су нас повредили. Ја се осећам повређен. Моје осећање неправде је савршено, јер је снажно; кад почиње сумња да ли бих требао још да мрзим, доста је да се сетим зашто мрзим, па се мржња враћа двоструко снажно. Ништа није у стању да је заустави. Мржња је као глечер који наилази полако али неумољиво.

Па сам бесан и мрзим вас. И рећићу вама – тако ми је добро. Како ли је вама са знањем да вас мрзим?

Почевши од данас хоћу да будем искрен. Зашто баш од данас? Не знам, некад треба да си одлучиш и да почнеш да будеш искрен. Знам, искреност не помаже у животу. И више од тога: искреност може донети штету у животу. Нико не воли искрене људе, али наравно сви кажу да цене искреност. Ценим искреност, каже неко. Но кад га неко опсује, када му каже да је сељак и гузоња, онда чак и ако је у праву, јер је он стварно сељак и гузоња, неће га заволети због тога што је само рекао истину. И буди ту паметан, пиши мемоаре?!

Шта је нас разликовало? Све! Ви сте успевали у свему, ја пак, ни у чему. И како онда да вас волим ако сте ви успевали, а ја не? Требало би да будем идиот да вас не мрзим. Ја ипак, да опростите, нисам био идиот. Ја сам трезно размишљајући осветник. Само нисам знао шта да радим са собом, а хтео сам нешто да радим. Нешто историјско, велико, веће чак од моје мржње према вама. Трудио сам се, верујте ми, трудио сам се двоструко.

Сигурно је да ово шта напишем повредиће вас, јер већ само ваше постојање је за мене тешка повреда. Мило за драго. Хоћу да вас гњавим, јер ви сте гњавили

мене. Нећу ни мало да вас штедим. Зар сте ви мене нешто штедили?! Нисте ме поштедили батина, па ни ја нећу да вас поштедим. Нисте имали за мене ни мрвицу милосрђа.

Па се сада припремите и за ударце испод појаса.

Сећам се свега и то ми је проклетство. Сећам се свега шта сте ми учинили и због чега вас мрзим. Сећам се времена када још званично нисам ни постојао. Ово што постојим је чудо, јер чини ми се да су били планови да ипак мене не буде. И како, одговорите ми, да се осећам са тим сазнањем? Али да се вратимо тренутку када још нисам постојао. Како ми је добро, присећам се, и та свест да ми је било најбоље када још нисам ни постојао, уопште не поправља моје душевно стање. После ипак, свему добром је дошао крај. И почело је нешто шта ми се није свиђало. Нешто шта је мене извукло из овог благостања. Настало светло које је мене ослепило, почела је бука, која ме је уплашила. Након тога, добро се тога сећам, су ме ударили. Баш тако је било, добро се сећам, као добродошлицу свет ми је доделио пљусак. Баш тако је било, лекар је мене пребацио медицинској сестри која ме је опрала, затим, и то се добро сећам, вагала. Па је викнула: „Велик је, 4 кила барем!“ Да бих, и то се добро сећам, чуо своју мајку која је, добро се сећам, викнула: „Узмите га од мене! Нећу да га видим! Погледајте шта ми је учинио!“ И ја сам се драо да нећу је да видим, да ме узму од ње што даље, али нико ме није разумео. Коначно су ме ипак узели, носили далеко од ње, па сам се онда одмах смирио. И био сам миран све то време кад сам био сам, па када је долазила мајка или отац, онда сам одмах плакао и вриштао. То је била моја освета за њене речи, тамо у породилишту, речи које су мене дубоко повредиле. Реците сами, али руку на срце, реците, молим, да ли се може живети са таквим сазнањем? Да ли такво знање о најближој особи може да помогне у животу?

Родио сам се па, и одмах као да се све заверило против мене да ме учини несрећним. Зачудо није почео неки рат, но премда је све могуће, јер ратови су обухватили моје родитеље и дедове, исто као и њихове родитеље и дедове, исто ратови као и устанци, клања и конфискације (...)

Али и мајка је имала преко гуше. Мене је имала преко гуше. Да ли има дете којег родитељи имају преко гуше, да ли такво дете, дете са таквим искуством, има уопште шансу да израсте у срећног човека?

Немојте присиљавати себе на узалудни одговор, јер је очигледно да нема (...)

ОЛГЕРД ЂЕХЂАЖ (Olgerd Dziechciarz) – песник, прозни писац, колумниста, блогер. Такође, објављује под псеудонимом Tytus Żalgirdas. Аутор више од двадесет књига, укључујући изборе фељтона, збирке песама (м. др.: "Galeria Humbug" – Галерија Хумбуг, "Mniej niż zło" – Мање од зла, "Przewrócona ósemka" – Оборена осмица); zbiorów opowiadań ("Masakra" - Масакр, "Miasto Odorków" – Град Смрадљиваца, "poMazaniec" - поМазаник, "Pakuska" - Пакуска), и два романа: ("Wielkopolski" - Великопољски и "Małopolski" - Малопољски).

БУНАРСКИ АНЂЕЛИ

(превод: Агњешка Жуховска-Арент)

Ева Влодарска

БУНАРСКИ АНЂЕЛИ

Оним који нису гунђали и гунђати неће –
неганутим као земља шта их носи у грудима.
Када су извукли воду из бунара
попут месецима чежње за слободом,
пара густа од молитве к'о седефаст сјај.
Вода је задржала дечје одразе,

породице узрасле на кресовима, мајке,
су носиле кофе у колибе. Иза угла
њушио је комшија, бројећи иметак.
Вратио се ноћу с гомилом побратима.

Ускоро прашина је затрпала отиске,
расејала крхотине
у подрумским сенкама, тамницама на
подрумском дну;
Децо, Волинска очевина мртва је пијана.

Hinnon Street

У Hinnon Street-у ујутру, на дрвеним
полугама,
мери се и вага срећа, и милост, па сенке
се склапају слој по слој. Клечећи,
савијени пријатељи, са шољама од кафе

бају тлу, ћаскају са мравима.
Затим уписују по зидовима кап по кап,
тамо, где се мостовима гуле стубови
на стенама.
Међ Јужног крста и распећа

неко је ставио зарез, разорио филтере.

СЕДАТИВ

Док не порастеш нећеш приступити
белини
обојену анксиозношћу. Поветарац стрмости

смотава у све компактнији клупко
убрзава питања. Да ли се сме питати?

Док не порастеш, нећеш знати
да ли је тело још твоје? Зар с ове
перспективе
се виде промене на њему? Писаљка
полако
диже арабеске од црних црта земље.

Где треба да тражиш и ко командује
плавим одразом лагане апсорбције,
перја и квасац за хлеб на ланеном
столњаку.

Пре него те мраз исече, убери пољавицу.
Пре него те мраз исече, изговори
молитву.
Жена се буди два пута

Као да јој наредиш да заустави
порођај. Кажеш:
реко, сада ћеш да одбациш по један камен.
Не могу јер се враћају. Лепе се изнова,
улазе у старе градове и урне. Далеко

боје се њиме зидови у кремасте нијансе
да се огледају у љускама читаве генерације.

Тако од једног младог месеца до
другог, од пуног до пуног;
излизана облога трепери и бледи.

Жена носи очај. У рупастој хаљини
затвара ноћ, њише ветар који у њој расте.
Лукава је и наивна. Буди се два пута.
Уочи дана и на помрачини бди,
бранећи од зла.

РЕЛАЦИЈЕ КРАКОВ-ВАРШАВА

Израстају са земље као да не могу
одолети ове светлости.

Старом се Граду види одраз у птичјем
одлетању.
Пре него извуче из земље црва,
схвата шуштање лишћа као циклон
или весник,
да су они још ту љубећи бронзаво
за свиленкасти одблесак.

Још звуче у шибљу партизанске ноте,
неко у даљини иде с носилима међ
рушевине,
други знак крста хоће да споји са
калдрмом
све метке, да се продире уз навој
бројанице
све даље и даље.

Питаће: шта је недостајало, Господе,
да си нас тако одбацио, дуго смо спавали;
деценије у тамним, пуних муља
каналима;
Учиш нас шта су за тебе свакојаки
сукоби
и поцепани мишићи који су се као
знак мира
укочили, избелили.

Краковски парк, шеталиште. Ноћ, у
којој данас израстају крила
нама у светлости фењера, тада је била
рупаста церада
за залихе.

Од дима и прегшти бурета

Укључи уши, улазећи у сутон
укоченим стопалом
патиниране се кваке буде уз црумп.
Кад прескачеш верују неуспелим
корацима,
које доносе сан садашњици.

ТРЕШЊЕ

већ зрију у теби, пуна си коштица,
малених мигрена и мисли. Кад се у
тишини пренемажу,
кружиш као степски вук; локалне
бајке
нису хладне, остављаш отиске шапа
на песку.

Поново киша. Хоће да понесе тај дах
из почетка
сна у следећу илузију, поцепану пробу.
Узпут родиш почетак, умиреш изјутра,
јер испод коже све је јасније, ти па,
све си тања.

ЕВА ВЛОДАРСКА (Ewa Włodarska) – песникиња и културни аниматор, добитница више од четрдесет националних књижевних награда. Аутор књиге поезије *Бисерофонија* („Perłofonia”) награђеној на фестивалу „Златно средство поезије“ у Кутну 2015.

КОРАЦИ

(превод: Агњешка Жуховска-Арент)

Јадвига Грабаж

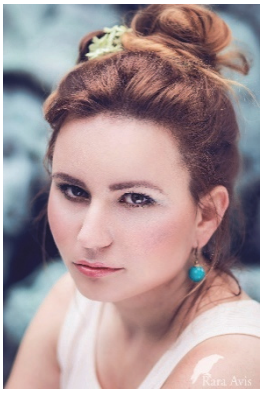

КОРАЦИ

разликујемо се по мелодији у телефону
акцентовању
на шта треба навикнути
треба сазрети као што се дораста за смрт

посматрам у слободно време старије
људе који стоје
сусрели су се на станици
он у качкету, оделу и патикама
чувеног бренда
она са беретком ни по чему не личи на музу
од пре пола века

ми о телефонима и језику
а они о себи
стално се себи дивећи

ПЕСМА СА КАШИЧИЦОМ

Боже наш свети
Боже невидљиви
а видљива
светла фењера
светла лампи
и кола
наше браће
са коњским снагама
које шмркају оловне
кованице

јеси ли видео
на пешачком прелазу је застао просјак
носио је завежљај
смотуљак крпица
старински џемпер
старинску кашику
која се савија
као уста света

ПОГЛЕДИ. НАЧИНИ

вода која тече из славине – текућа река
као опроштајно писмо, лиже моје руке.
ништа не кажеш. не чекаш.
мисао на подрезивање ове гране...
зове вукове.

из шуме се чује песма –
хоћеш да ми погледаш у очи, да одбијеш.
због чега речи нису довољне
за нас двоје?

уместо тебе само ове две капи воде
покушавају да ме дотакну. плочице
смеју се плаво са зидова,
да смо глупи, толико дубоко.
и ништа наизглед се није десило –
и поново за тобом гледам у овом погледу
зарђалом и корозивном
на површини.

ПЕСМА СА ПРОЗОРА

Зимски пејзаж траје
узурпирајући за себе место. Мраз
гризе по глежњевима,
као пас који лута и њуши.
Све гласније, брже до циља.
Херменил има своју кућу испод снега,
зрачи оданде топлина -
добро је бити животиња угрожене
врсте,
ловити зечеве, хватати птице ноћу.

Мраз гризе по глежњевима
прашина у ваздуху слика челик неба
у светли тегет. Да није сунчевог светла
видели бисмо звезде и дању.
А тако само графитне руке њушкамо
испод снега, узурпирајући себи
место.
Данас идеш ка мени поново
да ми донесеш крајолик.

АПСОРПЦИЈА

Сатурн ждере сопствену децу
жваћући их детаљно,
отвара уста широко да прођу рамена
синова,
кукови кћери. Смрт се не
супротставља његовим рукама.

Плашим се израза лица са слика
Гојиних –
титан присиљавајући себе на залогај
меса које генетски
слично је њему, требало би да буди
гађење.

Какав би био за своју децу да их није
пождерао?
Како би изгледао без ових очију,
које вичу да је то неправедно?

Ја сам сатурнова кћи. Кружење по
орбити стално ме изједа.
Да сам комета, Стокласи –
могло би се тако падати до краја.

ИСТОРИЈА ВРЕМЕНА

куда су нестали моји мртви преци,
које нисам никада срела, које нећу
упознати,
чак и ако су слични портретима које
ресе зидове.

где сада пливају и где плутају –
беззуби или хроми, носећи на лицима
пресуду времена.

где су сада ови који су писали песме
иако нису знали слова,
предавајући из једних уста у друге
историје племена,

домаћице које окопавају редове,
мушкарци који бришу зној –
тако једно јутро за другим долазећи у
свом животу до вечности,
коју нећемо окусити.

где је нестала њихова памет и мудрост
која уређује све сложно са
природним законима?
нема више њихове искрености ни
њихове вотке –

обе је сварило време које данас
риче.

УБЛАЖАВАЊЕ

Написати бајку лако је
доста је узети двоје
могу чак и да буду слични нама
и усмртити

смрт се добро продаје
нарочито на телевизији
добро је бити тик поред ње
затрпан рудар у Чилеу
може чак и да се моли
може да има нада

срећа није толико спектакуларна
баш зато треба да имам двоје
и усмртим их
да ударим пером брзо
јер не волим бол

можда чак и намигну последњи пут
испод капака
видећи се искрица наде

како је лако веровати када је крај
близу
можда и због тога ме нешто вуче
ка страном

ПЕСМА КОЈА ТРАЖИ

завршавају живот у тегли – јеси чуо
нешто попут, Стокласи?
куда су тако журиле, куда су корачале
на једној нози,
да сада умиру без идеологије, без
разлога,
због којег свако од нас живот би дао,
као свежи лист салате, летње кише
или неколико кадрова из филма са
discovery channel
о онима који су стално маштали о
Оскару за своју улогу –
успон за четири степена, ограду,
изкрасти се поред чиније са водом
пса који спава у хладу, већ остарелог.

трају удављени последни пут у свом
певању –
смрт је уметност код пужева –
тражење смисла.

узрокована напором вртларице хоће
да их промене за трен у кап течности,
мутне течности. И шта ћеш рећи,
Стокласни, шта хоћеш да ми кажеш?
да ли ћеш бити џелат и у овим
речима нећеш наћи
прамичка светлуцавог у сунцу у трави

стално лепшег

ЈАДБИГА ГРАБАЖ (Jadwiga Grabarz) – рођ. 1986. ауторка поетског листа “Gaszenie do snu" (Гашење на спавање). Ускоро ће бити објављена њена песничка збирка "Dzikie stworzenia" (Дивља бића). Завршила је енглеску филологију и међународне односи. Тренутно студира превођење у Кракову. Живи на селу.

ИЗ ДЕТИЊСТВА

(превод: аутор)

Агњешка Жуховска-Арент

*

Обична сам врана
само
више сам прождрљива
него обична врана
више пијем
Обична сам врана
не нека посебна
јер исто имам четири ноге...
Не! – вране само две ноге имају
- управо тако –
и крила
имам такође
перје
и овај, па
кљун
И летим
врана
црна
пропаст
предамном се отварају хоризонти
хоризонти, хоризонти стално нових
кругова
трећи, четврти... седми
круг
и летим
кљуном доле
на врат на нос
не винем се већ приземљујем
Обична сам врана
али
као обична врана
више пијем

ЕРОТИЧНА ПЕСМА

Шта да радим да те имам
вечерас

Хоћу седефасту пену
на поду
да милујеш нежно
лако прелазећи прстима
по златним власима
по лепљивим власима
мог тепиха у салону
неопраног већ годинама

ЗА ПОСЛОВЕ У СТУДЕНТСКОМ ГРАДИЋУ АГХ

1. V 2003.

Заклали су нам градић
колцима геодета
крвави асфалт
и плоче тротоара
наранџастом бојом
и понекад белом
и травничава
трава као венац
на овом урањеном телету
које љупком агонијом кита
још јауче ноћу
на закаснеле аутомобиле

English man in...
(*иначе, све стране речи у нашем језику не треба одмах тако лако да присвајамо*)

болница-болница-болница
звучно понављање
шта означава ова реч кратка
у непознатом језику?
Дрвеће, куће и поново дрвеће
Брзо глатким плочником тротоара
напред равним путем
само, да ли ће он одвести мене
у болницу?
Дрвеће, куће и поново дрвеће
Лево улица, аутомобил БУМ!!!
асфалт, болница, респиратор
болница! болница! болница!
Кревет, зид и поново кревет
гробље-гробље-гробље
- звучно понављање -

*

Моје хулахопке изнад света
Скори смак његов наговештавају
- "Чини ти се да се сам гураш
а сам си гуран!"
рекао је чика Гете незнајући
да ли је ово смак света
или су само моје хулахопке?

* * *

понекад мимоиђу кола
а понекад нешто друго
може да буде ваљак
или машина за посипавање коловоза
песком
тако или другчије
вреди лећи на улицу
најбоље са лицем на асфалту –
да возач
има мање разумевања

* * *

Хад није остарела ствар
О не:

Ко плаче да би му снови били црни
тај је сигурно сневао беспрекорну
униформу лукавца
елегантну као смрт

Кога бљесак ноћу буди
Тај је сигурно сањао црну рупу
белог прашка
за испирање мозга

(ИЗ ДЕТИЊСТВА)

Мајка ми је причала о једном киту
који је пловио по нашим океанима
па је сломио ногу код глежња
али није хтео да оде код лекара
па је умро
- Запамти сине...! – понављајући
тако падала је у сан.
Ја сам се онда бојала лекара
због њиховог мириса белог мантила
лекова и шпиритусне вате
- углавном због шпиритуса.
Али тога већ нема.
И мајка је тако мирисала
па ипак ње се нисам плашила.
Већ читаву годину
превијам – балазамујем
болну ногу
у глежњу
на којој је већ повећа бубуљичаста
израслина
утрљавам је шпиритусом
утрљавам њим читаво тело
такође изнута
Мајка је тако радила
и никада није боловала
само је тајну однела у гроб
ваљда је више волела да ме
прегледају лекари

- тако би било поштеније.
Схватила сам је у пола речи
Паметнија сам
него што је претпостављала
- може да буде поносна на мене!

(СВИМ ПЕСНИЦИМ КОЈИ ПИШУ О ЧАЈУ УГЛАВНОМ)

Не знам шта мислите
гладајући чајник
ни шта би вредело мислити
када у њему вода кључа
али по мени
његов кљунић
увек је био налик на оно
што момци имају у гаћама
а девојке – не

***

Светиславу Басари

...језици сопствени и туђи
али ко познаје језике умрлих?
да ли заправо
умрети
може се тек онда
када се озбиљно схвати
чињеница властите смрти?

(Ако је тако
онда немој да ми кажеш да сам
мртва јер ћу умрети...)

***

- Мама, мама, упознала сам
новог пријатеља! Зове се Јуда!
- Исусе, опери руке пре ручка...

***

Баба је искључила грејање
Стаклом дупе нећеш обрисати
- како је говорила моја бака
Буди добар као хлеб
али се не дај појести
Чак и анђели су промукли
- кажеш мени –
од прехладе
не скидам поглед са монитора
- Не волим анђела
Више волим киселе краставце

АГЊЕШКА ЖУХОВСКА-АРЕНТ (Agnieszka Żuchowska-Arendt) - рођ. 1983., завршила је српску књижевност и језик на Јагјелонском универзитету у Кракову, песникиња (Бела маса таблета „Biała masa tabletek” 2005.), прозна списатељица (збирка прича Znikomat 2009.), књижевни преводилац (више од 20 објављених наслова код различитих издавача). Живи од писања политичких романа по наруџбини, под разним псеудонимима.

ВЕТРОВИТА РУЖА

(превод: Звонко Танески)

Владимир Рајсел

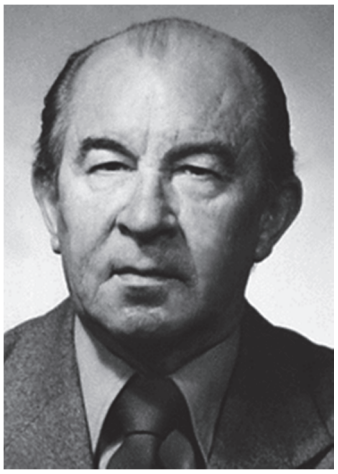

ВЕТРОВИТА РУЖА

На брегу тајанствена жена
У њеном гласу дете умире
Са лицем вулкана
То је прастара историја
Која је води
Која је уништава преко понора
У њеном су кораку звезде још не васкрсле
На њеном челу знак убице
И круна плавих ружа
Има златне грчеве
И звоно које је испраћа
Искрварело.

ПЕСНИК

Моје су песме одломци скулптура
Склопљене у једно
Меланхолично
Импресионистичко вече
Кораци
И песник
Оркан који је претворио гранитне мостове у жену
Пије вино
У кафићу близу сазвежђа Хидра
И успављује се у плачу.

(Из збирке *Гледам све дане и ноћи*)

ВЛАДИМИР РАЈСЕЛ (1919-2007), словачки песник и преводилац. Објавио: *Пред лицем свих* (1938), *Гледам све дане и ноћи* (1939), *Непостојећи град* (1943), *Огледало иза огледала*(1945), *Тамна Венуша*(1967).

ЗВЕЗДЕ ПЕТРАЖАЛКЕ

(превод: Звонко Танески)

Јан Замбор

МОЈ ОТАЦ У ГРАДУ

Не зна да прође поред човека
а да га не поздрави,
не зна да застане крај неког
а да му не проговори
на свом пријатељском, прецизном дијалекту.
И већина људи се као зачуде,
насмеју, сасвим искрено,
али има и таквих који као да га не примећују.
И он има своје мишљење о њима.

На све ствари спокојно гледа
као кад ујутру истражује небеса
или се спрема да окрене рог на копачу.

На тротоару га мимоилазе
ужурбане градске ноге.

Задовољно некорачајући са стилом.

Када неискусно улази у аутобус
брадати возач се нервира.

Дуго му машем.

ЗВЕЗДЕ ПЕТРАЖАЛКЕ[19]

Ту, где се распламсава град у више
појасева
који су међусобно повезани,

где ми се чини да сам даншње
вођење љубави
и сваку песму
само украо од живота,

где са тугом примећујем да ми бежи
и детињство моје деце,

где патим због страдања
која остављам бетону
пространих паркинга,
јер игралишта више и нема,

где успешно успевају да забетонирају
и траву,
а плашим се – и душе,

где продире претпоставка да се бетон
исипа и по рекама,
по граду,
по земљиној лопти,

где мој син – шестогошњак, кога призивам
ка језеру каже:
„Мене не интересују лабудови,
него доднеси ми већ једном sinclair
или commodor,
didaktik alfa, PMD или PPC“[20]

[19] Петражалка – назив новог дела Братиславе

[20] Имена компјутерских брендова

где сам везан ланцима дечјег
несташлука,
где при отварању прозора – не знам
да ли да се радујем,
што дим са Slovnaft-а[21] не долази
директно до нас,

где сам једне вечери видео себе у
збуњеном зецу,
који се изгубио међу зградама,

а други пут – у старици вечног постојања
која није знала у ком дому живи,

ту, одакле нас номадско срце позива
пазуху, планинама, изворима...

одакле редовно пролазимо,
где, ипак, при погледу на велике машине
које преврћу земљину утробу
као и на посао заваривача
осетио сам људску снагу
и рађање новог света,

ту, где је тражена службена зграда
женско тело,
које пожелиш да помилујеш,

где лоше расположење може да се поправи
доласком путара
који асфалтирају исипајући меки материјал
и распоређују бели туцаник по стазама,
чиме почињу да личе на звездано небо,

где вечерас на прозорима зграда
у хиљадама људских гнезда
засветлуца хиљадита топла звезда,

где ти љубим прве боре,
јер као зечица чупаш сопствено крзно,
да би легло испод дечјих глава било меко,

где си на балкону донео
део свог родног дома из баште –
у саксијама цвеће, боровницу и першун,

ту, где ми се јуче услед летње буре
накривила раскошна природа,
позната лепота,
на родни крај,
на детињство,
на љубавне младалечке снове,
а ти си била крај мене.

Јан Замбор, рођен 1947. Словачки песник, књижевни теоретичар и преводилац, критичар. Објавио: *Зелено вече (1977), Неодложни (1980), Коњ у насељу (1983), Пуни дани (1988), Под отровним дрветом (1995),Сопран кишних капи (2000).* Такође, објавио је велики број научно-књижевних публикација

[21] Рафинерија нафте у Братислави

ХОТЕЛ КАЛИФОРНИЈА

(превод: Елизабета Георгиев и Ристо Василевски)

Љубомир Левчев

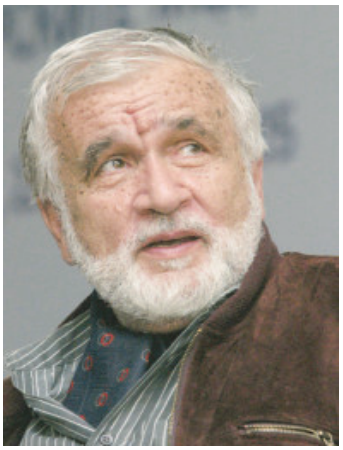

У НЕВИДЉИВОЈ КУЛИ

Синоћ је падала златна киша.
Још мирише на Бога.

Постеља јесени,
разбацана от страсти, напуштена је.

Жене гледају једна другу озарене.
Али
не знају која је Данаја.

2009

"ХОТЕЛ КАЛИФОРНИЈА"

Мом сину

Возим полако
ноћним путем.
Не зато што га не познајем.
Напротив,
памтим његове опасне кривине.

Возим полако
јер
моја душа воли опасности
али не воли кривине.

Полако ...
Фарови се провлаче
кроз крилато дрвеће-
анђели-чувари,
наткрилили се нада мном.
И одједном они
или неко други
уплашен да ће заспати
пушта музику.
Јече јерихонске трубе.
Руше ми зидове.
Како знају да волим
"Хотел Калифорнију?“
Али могу ли да изнајмим собу у песми?
Већ је касно да питам
занемело звоно
угашену свећу.
Гитаре су се већ исповедале.
Кола су већ стала по навици
испред чесме коју називам нашом.
Сада месечев коњ
пије воду
из каменог корита.
Универзум мирише на бор и смолу -
дрога за духове и вештице.
Опасно је да тражиш смисао овог света -
телесне страсти
Храм недовршене душе.
Она жута светлост у даљини -
то је улаз
веселог дома за старе.
Тамо воде љубав последњи пут.
Називају се правим пријатељима
и пију вино из 1935-те.

Пијем јаку воду
са моје чесме
и прскам лице

да проверим да није побегло.
Никаква Звер,
никаква Она,
никакав Капетан
не могу ми забранити.
Овај лавиринт је мој.
Он има много излаза
али нема више улаз.

Превод Елизабета Георгијев.

СУТРАШЊИ ХЛЕБ

Некада сам грдио сина
Да не зна
Где се купује хлеб.
А сада...
Он продаје хлеб.
У Америци.
У Вашингтону.
Током уобичајених радних дана
Предаје на Универзитету.
Ноћу пише стихове.
А суботом и недељом
Продаје хлеб
На раскршћу између авеније
Небраска и Конектикат.

Бугарска је њива опустела.
Овдашње жене, које
Су жњеле и храниле потомства,
Одлазе као завршена песма.
Политичари играју мелодраму
„Ко је отео родну пшеницу?!“
Али остављају сличност између
хлеба и човека,
скривену иза различитих имена,
другчији укус,
и, такође, друкчију цену.

Мој син продаје хлеб за сендвиче,
Погачице са рузмарином и пецива
с маслинама,
питу „заатар“
шпанску „семолину“ са сусамом,
орахов, пшенични хлеб, посут
сунцокретом,
италијанско „pane bello“
„паладин“, умешен са маслиновим уљем,
квасцем и млеком,
кукурузни хлеб и хлеб од бундевиног
семена,
турски хлеб и хлеб од облака...
Само бугарског
и јучерашњег хлеба нема!

Сваког дана остаје непродат
хлеб – прича ми син.
Дају да се увече узме.
Неки га убацују
у кесе...
И бацају...

Умор обара мог сина.
Хлеб продаје америчком сну.
(Те речи значе и „Америчком
идеалу“).
Боже, чујеш ли, мој те син нешто
моли!
А опасно га проклетство као аура
опасује.
Ако имам право на молбу-
на последњу жељу, Боже,
уради оно што жели мој син!
После можеш и да га посиниш!
У Софији
у сумрак језде
сенке старица.
Преврћу канте за смеће-скупљају
хлеб.
Показују ми једну-била је професор
историје и бугарског језика.
-Не жури! –каже. –Не узбуђуј се!
Она не тражи хлеб за себе.
Она храни
разне кучиће и птице.

Ове моје речи су такође храна
за кучиће и птице.

Боже! –
Зашто ја живим?
Зашто лутам сам по Родопима?

Зашто надничим по запуштеним
бунарима?
Зашто се завлачим у пећине,
затрпане људима?
Зашто ноћим на заветинама, којих си се ти
одрекао?

Тражим пут
ка боравишту последњег чаробњака,
који је је заборавио да умре,
али није заборавио тајну хлеба.
Не данашњег хлеба који се продаје.
Не јучерашњег, који се баца...
Тајна сутрашњег хлеба ми треба.
Хлеба, који се љуби.
Који хвата децу за руке
и враћа их кући!

1999.

ЗЕМЉА УБИЈЕНИХ ПЕСНИКА

Између арктичког круга
и руке Тропике
(између страсти
и мисли)
и толике даљине од неба!-
цвета једна земља
прелепа
и богата-
земља убијених песника...

А допиру стихови.
Надиру тамни.
Разједају ме.
И ето,
по традицији,
жетилица замахује
да пожање
рукохват сунчевих зрака...
-Па ти си жив!-
негодује орлица.
Вук вреба ране очима.

Земља за мене!
Земља дубоко у мени!
Вичеш из бесаних часова.
Луда Марица крви
подрива ми обале
Срца.

И ја учим
да пишем стихове
у земљи убијених песника.

1962.

СЕМАНТИЧКО СЕМЕЊЕ

Слушати стихове на непознатом
језику-
заиста наликује
паранормалним појавама,
контактима с непостојећим,
цртању пејзажа
с оне стране магле
спремне да ти каже: „О, то не!
То никако не!...“

У кварту постоји труба
која попут олука
певуши пророчанства ветра.
Не лупкање лима. Не звиждуке.
Већ музику.
Мелодију.
Молепствије.
Изишао сам у поноћ да је потражим
и одгонетнем магију.
Али она одједном ућута.
-Не бој се!-
рекао сам јој.
-Не занима ме
какво безумље шириш
и на који га начин правиш...

Ласло Нађ, на пример,
кад му је Бог омогућавао добро
расположење
и безалкохолни алкохол,
преводио је бугарске народне песме.
„Дилмано-дилберо“ итд.
он је схватао као:
„Соко слете на моје раме“.
Зато што је био хром,
наређивали су му да лети,
а не да сеје.

Неки га је коњ ритнуо
у детињству
и други његове узрасти страховаше
да дођу.
И он оста једно велико дете.
Потом - једно огромно дете.
Иза тога – старо дете.
Не памтим којим смо језиком
говорили
тако дуго с Лацијем. Онда је
крилати коњ дошао да га узме.

А јуче је дошао Мануел Муњос
Идалго.
И сто, откупљен за сва времена,
испуни се кастиљанским усклицима.
Само су чаше гледале празним
погледом,
кад је Маноло рекао:
-Дошао сам да вас упозорим,
да се калуп, којим смо прављени,
сломио
и да више неће правити
овакве као ми.

Са стварима треба да се говори
на техничком ломљивом језику.
Немој

уображавати
да те твоји разумеју.
Ако нађеш начин, покажи им,
Кад их испитујеш, како се испитује
жеља или досада,
или ученик. Тада сва деца почну да се
дошаптавају
знацима или покретима усана.
И ухватиш ли макар један знак,
већ имаш важног таоца-
„Језик“, како су говорили на фронту-
траг истине, сличан
белегу крила на небу.
Одмах крећи! Али памти-
само је лаж подобна правди.

И ето, поучен од свог кучета,
гризем свој поводац.
То значи да желим да изиђем,
Мислећи да самог себе водим.
Хоћу да изиђем из тих проклетих
речи,
похараних од политичара,
избалављених од песника,
што смрде на клеветање.
Хоћу да изиђем из тога.
И да те немушто волим.
Да јурим пољем.
Прескачем моћне магнетне линије.
Њушим полове
п посматрам
како мрави вуку семантичка семена.
Народ не воли певајуће инсекте.
Народ воли баснословне мраве.
И они ме побијају, јер
свет је семантички знак,
што се не да изговорити.

2003.

Превод Ристо Василевски

Љубомир Спиридонов Левчев је рођен 1935. године у граду Тројану. Завршио је гимназију у Софији (1953) и библиотекаство на Софијском универзитету (1957). Радио је као уредник у Радију Софија и като главни уредник листа "Литературен фронт" (1970-72). Био је председник Савеза бугарских писаца (1979-88). Аутор је 58 књига које су преведене у 36 земаља. Поред поезије пише и романе и сценарије за филмове. От 1991. године је власник издавачке куће „Орфеј“, која се бави издавањем збирки песама и истоименог часописа.

САМО НОЋУ

(превод: Елизабета Георгиев)

Дамјан Дамјанов

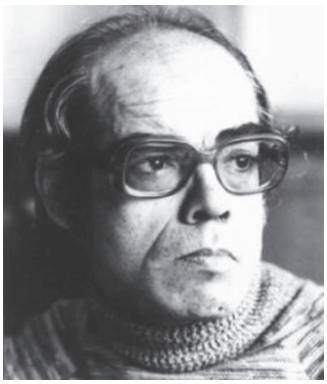

* * *

.. И само ноћу, само ноћу
када и Господ спава, ушушкан у сумрак,
дозвољавам себи луксуз
у мраку да мало плачем.
Зашто? Ето тако, због нерава,
због жара, због нежности и због мисли.
Разлози – колико хоћеш. Све црни.
И само плач човек да жели!

* * *

Остани ове ноћи! Са мном овде остани!
Двоја тешка врата ће сакрити нашу љубав,
од споља ће нас чувати ови неми зидови.
За једну ноћ сами ћемо побећи ми.
Побећићу у теби, побећићеш у мени.
У мирној златној шуми потонућемо обоје
и у сну ћемо јурити оног чудесног јелена
који бежи у нашим сновима само!
Остани ове ноћи! Као пас од вани
до јутра ће нас чувати будни ветар ...
Остани ове ноћи!... Остани! Остани ...! ...
И пређи руком преко мрачног ми лица -
као згужваном листу боре ми склони!
И када од наших пољубаца сване
и када се подигне небеска корпа,
изађи, реци најбржем ветру
о људској љубави и нашој моћи -
и земља ће постати светлија...

ДАМЈАН ДАМЈАНОВ (1935- 1999). Велики бугарски песник. Рођен је у Сливену где је завршио гимназију, а 1961. године у Софији је дипломирао бугарску филологију. Радио је као књижевни консултант у новинама "Народна младеж". Током шездесетих година уредник је рубрике "Поезија" часописа "Пламък". Аутор је десетак збирки поезије. Добитник је бројних награда за књижевни рад, а 1997. добио је награду "Иван Вазов" за целокупно књижевно стваралаштво. Поезија Дамјанова превођена је на руски, белоруски, мађарски, украјински и друге језике. Дамјанова супруга је песникиња Надежда Захариева.

ДОКАЗИ

(превод: Елизабета Георгиев)

Екатерина Петрова Јосифова

СВУДА СУ ДОКАЗИ

моје исцрпљености.

Предмети губе своју енергију.
погодности се смрачују
заједно са падом бодрости.
Подухвати колабирају као идеје.

Бар неко однекуд
да ми добаци две -три речи,
које су добре за стих.

ЗЕН ЖЕЉА ЗА СРЕЋУ

Умире отац
Умре син
Умире унук

Води рачуна да не погрешиш
редослед, Господе.

ПРОЛЕЋЕ: ЗВОНА

Ништа разиграније од
белог јарета
ништа млечније, ништа пролећније
од јарета
које скаче од радости због
самог скакања
које боде ваздух због
самог ваздуха,
гурајућу њушкицу ка мени
због мене:
оне која не игра, не једе, која дрхти
у звонком претпразничном ваздуху,
знајући
оно што не треба да зна.

ЕКАТЕРИНА ПЕТРОВА ЈОСИФОВА је рођена 1941. године у Ћустендилу. Завршила је руску филологију на софијском универзитету "Св. Климент Охридски". Пише за одрасле и за децу. Аутор је десетак збирки песама. Поезија Јосифове налази се и у бројним антологијама у Аустрији, Грчкој, Индији, Енглеској, Румунији, Русији, Немачкој, Мађарској, Америци. Добитник је најзначајнијих националних награда за поезију.

БЕСКОНАЧНОСТ

(превод: Елизабета Георгиев)

Георги Комстантинов Христов

БЕСКОНАЧНОСТ

"Живот, то јест љубав ..."
Франсис Бекон

Живот, то јест љубав
пулсира у мени неприметно.
Као
окретање земље.
И плима мора.

Сипи туга са свода сивог.
Али са тобом дан
је другачији ....
Вероватно сам затожив
јер те и даље волим.

Живот, то јест љубав
и у нама час гасне, час ускрсава ...
Од првог снега
до јесени
До твог миловања касног ...

Твојим гласом, утоплио вече
и твојим сунчаним ходом
осећам -
живот краја нема...

Живот, то јест љубав.

ТУЖНА ЛЕПОТА

Тиха, златна јесен.
Ранобудне жене
кидају

хладно цвеће из дворишта
и весело крећу
ка гробљу ...
Боже мој,
каква тужна лепота!

ЛЕДЕНО ЦВЕЋЕ

Тако живимо - без речи љубавних.
О својој блискости не говоримо наглас.
Пролазимо кроз осећања и годишња доба.
Мењале су се боје око нас.
Сада ћутимо сред тишине златне,
сред касног цвећа јесени.
Али ако кренеш, драга, на стаклу
ће процветати само ледено цвеће

ГЕОРГИ КОНСТАНТИНОВ ХРИСТОВ је бугарски писац и песник, аутор више од тридесет књига за одрасле и за децу. Рођен је 1943. године у граду Плевену. Завршио је бугарску филологију на софијском универзитету. Радио је као уредник у бројним књижевним часописима и на телевизији, године 1995. био је заменик министра културе, а у периоду од 2000. до 2014. године био је председник бугарског ПЕН центра. Поезија Констатинова превођена је на многе светске језике. За књижевни рад, и за одрасле и за децу, Константинов је награђен најзначајнијим књижевним наградама.

ЖАЛБА

(превод: Елизабета Георгиев)

Едвин Стефанов Сугарев

ЛУЂАКИЊА ВУЧЕ СВОЈ ЈЕЗИК СА НАЗУБЉЕНИМ РИМАМА

ја сам мађионичар речи
имам целу гомилу у рукаву
ширим их и покривам ништа
које ме насељава

ја сам клица ћутања
у постељици речи живим
и чућете мој глас само
чим ме извуку из ње

ЖАЛБА

негде треба да сместим свој јебени живот
али је веома велик и не могу га сакрити

као мртав биво је

ЉУБАВНИЦИ У МОЧВАРИ

стабла обрасла маховином и крик
сове на дну
а нежност буја
са мирисом менте

љубав у мочвари
па заљубљени у ствари

увек
заувек тону

ПЕПЕО

понекад
пливам
лењо и
сунце
видим

Бог је
бацио
свој
пикавац
на хартији за паковање неба
она полако тиња
пузи хаотично горење
и пада
пада пепео

а с друге стране

ОНДА

више немам ни за шта да
разговарам са богом

све међу нама је већ речено
остаје нам само да се предамо забораву
и ћутање да тече између нас

онда

нема онда
онда ће он бити бог
и ја ћу бити бамбус његове флауте

ЕДВИН СТЕФАНОВ СУГАРЕВ је рођен 1953. године у Софији. Завршио је бугарску филологију 1978. године на Софијском универзитету "Св. Климент Охридски" где је 1985. године докторирао. У периоду од 1986. до 1990. био је научни сарадник Института за књижевност. Аутор је двадесетак књига поезије. Дипломата је. Био је амбасадор Републике Бугарске у Монголији и Индији. Главни је уредник новина "Литературен вестник" (1991-1996; 2003-). Победник је конкурса за нови бугарски роман фондације "Развитие" 2004. године.

ГЛИНЕНИ ЧОВЕК

(превод: Елизабета Георгиев)

Бојко Ламбовски

ГЛИНЕНИ ЧОВЕК

Валериеју

Докторе,
шта да радим
са глиненим човеком?

Не жели да учи.
- Моје очи - рече,
распадају се од слова.

На уплашене капи
личе његове очи.

Војник није могао да буде.
Са досадом комисија
голубији измет
откри у његовом мозгу.

За луду није -
лоше
дрхти
дрхти десно,
лево дрхти
његов осмех.

Докторе, шта
да радио са глиненим
човеком?

Доктор диже руку на чело.
Земља након суше - то је његово
чело.

Не верује доктор
мајсторији Бога.

Снажан не верује слабом.

Не верује риба
да је мрежа грли.

Не верује болесном
здрав.

Дрво не верује
пољупцу тестере.

Живи не верује мртвом.

Не верује доктору
глинени човек.

ПОЛИТИКА

1. Истина мора бити речена.
2. Када сви ћуте, ја ћу је рећи.
3. Судбоносно важно је рећи истину.
4. Доста важно је да је ја кажем.
5. Требало би увек да је ја кажем.
6. Најважније је да ја кажем.

БОЈКО ЛАМБОВСКИ је рођен у Софији 1960. године. У родном граду је завршио француску гимназију, а књижевност у Москви. Аутор је више запажених збирки песама. Добитник је много награда за поезију, међу којима "Владимир Башев" - за дебитанску књигу, "Гео Милев" - за допринос савременој уметности и друго. Збирка "Тешки митраљез пре спавања" ("Тежка картечница преди сън") 2003. године је номинована за међународну награду "Балканика". Стихови Ламбовског су превођени на српском, немачком, енглеском, руском, чешком, пољском, италијанском и другим језицима. Бави се публицистиком и есејистиком, преводи са француског и са руског.

ПОСЛЕ ВАВИЛОНА

(превод: Елизабета Георгиев)

Кристин Димитрова

ПОСЛЕ ВАВИЛОНА

И без лабораторија
и без опсерваторија
и без конзерваторијума

уздише мали град у поподневним сатима;
кроз снове падају крушке,
и градски сат је запањен

на пет и двадесет као теле,
загледано у људе са крвавим кецељама.
Овде је највиша била џамија,

након неког времена црква је преузела вођство
у преграђивању ваздуха
за више циљеве.

Али нема
поносне куле, а и
језици су већ подељени

мање или више.
Из пекаре се враћају две девојке
и кидају хлеб с једног краја.

А увече – телевизори,
завесице, да зауставе ноћ
и двоспратне планове за будућност.

Звезде, подивљале у гомили,
спуштају се ноћи ћутке,
неизбројане.

ВЕРОВАЊЕ

Постоји веровање да када
неко припали цигарету свећом
један морнар умире.

Претпостављам да међу морнарима постоји
веровање да када се накриво бријају,
један филолог умире. И пазе

да се не бријају.
Важно је
када мислимо једни на друге.

ГРАНИЦА

Моја ћерка ме је пита
да ли јој доносим жваку.

Кажем јој да не носим
али ја сам ево овде.

Она приговори да сам ја једно
а жвака - сасвим друго.

Скренух јој пажњу на то да не може
увек нешто да очекује.

Она ме исправи:
"Не нешто, већ жваку."

И иако је сунце сијало
и птице певале не слушајући се

и трава у парку је била похлепно зелена,
моја ћерка је плакала као канта за заливање.

Постоји срећан свет, и несрећан,
а међу њима – једна жвака.

КРИСТИН ДИМИТРОВА је књижевница, преводилац и новинар. Рођена је 1963. године у Софији. Завршила је енглески језик на универзитету „Св Климент Охридски“ где сада ради као асистент на катедри „Страни језици“. У периоду од 2004. до 2006. године радила је као уредник недељног додатка за уметност и културу новина „Труд“- „Арт Труд“. Димитрова је аутор десетак књига поезије и прозе. Бави се и превођењем са енглеског. Добитник је значајних признања за свој књижевни рад. Стихови и приче Кристин Димитрове су штампани у антологијама и другим литерарним издањима у Аустрији, Енглеској, Немачкој, Ирској, Исланду, Италији, Канади, Литванији, Македонији, Пољској, Русији, САД-у, Словенији, Србији, Турској, Мађарској, Француској, Холандији, Хрватској и Шведској. Члан бугарског ПЕН центра

ЗЛАТНИ АНЂЕЛИ

(превод: Елизабета Георгиев)

Марија Донева

* * *

Као бели мишеви је нежно,
свеже-млечно пре кише небо,
и цигарета облаке подиже
пред твојим устима у виду смеха.
Већ капљице лежерно падају.
Кафић почиње да светли.
Ја тонем за неколико тренутака
у твом лицу са бојом воде.

* * *

Ти тражиш нову улогу
после хаљине и после постеље,
после прстенчића од злата,
који те целу испија.
Сада ћу од њих да те измолим.
Насмеши ми се, јер
твоје очи су као бара
и локвањи преливају.

* * *

Златни анђели,
смештени на гранама.
Светлост пролази кроз њих.
Ваздух – бистар,
и нема никога да загрли

* * *

Хајде
да се играмо нас двоје.
Ти ћеш бити отац
моје среће.
Личиће на тебе,
порашће велика и снажна
и изградиће нам кућу.
Ја ћу бити мајка
твојих успомена.
Током дубоке зиме
говорићемо о њима.
А када сасвим остаримо,
напустиће нас полако -
ћерке, које су се скућиле далеко.
Хајде да се играмо!

МАРИЈА ДОНЕВА је рођена 1974. године у Старој Загори. Завршила је бугарску филологију на Софијском универзитету "Свети Климент Охридски". Добитник је бројних награда на конкурсима поезије. Аутор је једанаест књига. Ради као драматург у позоришту у Старој Загори.

КАМЕН

(превод: Елизабета Георгиев)

Јаница Радева

КАМЕН

кожа му мат и сија под одређеним углом,
тада се појављују очи и облик усана -
изгледа као да се неко шћућурио
а све је светлост, сенка и распоред атома.
али кристали живе своје животе
остају трудни полако сами са собом
расту различитом нељудском брзином.
да ли смо за њих незналице, јалови и исувише
ограничени,
па је губљење времена разговарати са нама?
шта мислиш, каменорешче, да ли
боли када по његовом телу тетовираш знаке наше људскости?
а шта ти мислиш? - рече и поче да пуши и кожа му је мат
и на заласку дана нестајале су очи и облик усана.

КЋЕРКА У СЕНЦИ

ко је оно у огледалу? -
понекад је видим - иде из собе у собу
понекад чита из многих старих књига
које се тешко налазе чак и у
антикварницама
понекад пожелиш да је питаш
да ли пише писма и песме - понекад
или још пролази из собе у собу
понекад мислиш да личи на тебе
облачи се у твоје омиљене боје
понекад изгледа много крхка
други пут снажна и веома храбра
ко је оно у огледалу
остављено цвеће на прозора за тебе
ли је или за њу
прска мирис
ко је она
твоја нерођена кћерка или
оно што ти престоји да постанеш

ЈАНИЦА РАДЕВА је рођена 1977. године у граду Јамболу. Њеха дебитантска књига «Други ритам» из 2003. године излизи као резултат националног конкурса «Веселин Ханчев» на којем добија прву награду 2002. године. Сем поезије Радева пише и прозу. Добитник је бројних националних награда за поезију. Њене песме се налазе у више антологија.

ПРИСЛУШКИВАЊА

(превод: Душан Стојковић)

Цветка Бевц

ДИОНИСОВ ЧАС

Понекад ми се чини како људи не би смели
напунити вином чашу у време
када се у мраку зачиње свакаква тајна
и свако наслућује своје многоструко лице.

И сваки се човек пита да ли ме је било страх
када сам у Хаду тражио мајку и сећање на зачетак.
Међу мртвима се упозна истина,
јер није то тако необично како изгледа.
Није мало оних који поново отумарају у тишину,
пре него што је пресече гром,
а само мени је бог над боговима
с ликом слепца убио љубав
коју мајком својом називам.

Прича је позната. Из мртвог стомака жене
извукао ме је Зевс да би потом у бутини својој
окушао рашћење детета које слушало
није откуцаје срца.
Не делају разумно увек кућни љубимци.
И нисам само с првим криком смочио вином
усне и боговима и људима.
С вином што некада би као црна крв
послужена у путиру да би се лако без сатира,
благ и чист, изашло с рељефа.

Распоредио сам играче испред
жртвеног олтара
да би се лако привело крају оно
што разједа душу. И нека је то мржња.
Јер њоме долутах до краја и даље још.
У један час, пре но што тама приспе, осетих
како једноставно јесте волети љубав.

АРИЈАДНИНА ИСТИНА

Људи данас мисле како сам желела умрети
када ме је јунак Тезеј оставио заспалу на острву
и одједрио у наручје својој смрти.

У сновима сам видела шта је било и
оно што ће бити.

Истина је да сам драгом дала црвени конац
који му је открио излаз из лавиринта.
Не умишљам превише ако кажем
да свака жена то урадити може.
У неком трену ослободити свет јада.

Истина је од истине далеко.
Не важи то само за мушкарца. Жена
може више.
Чудовиште које једе људе заслужује смрт.

Лудост краљева понекад је безгранична.
Притом мој отац не беше никакав изузетак.
Можда га је страх гурнуо у лудост
те је даривао чудовишту младе жене
и мушкарце.
Био је и животиња и човек тада, зар не?

Мојим мачем Тезеј је убио Минотаура.
Мој понос био је онај што ме је гонио
да покажем како краљева кћи зна
мислити лепше од свога оца.
И зато је преусмерила ток приче.

Не знам да ли је уопште неко
превидео ту превару
због које се муж вратио пун смрада
звери и с биковом главом. С блатом
под ноктима,
знојав од зноја робова који су преда мном
додиривали јунака и његово славољубље.

Било ми је свеједно. Јер сам већ тада
волела њега
који је тек требало да дође. Који је знао
како је црвена нит била исткана од наде.
Или, можда, судбине која је одредила
да некада Дионис
мени и моме постојању поклони
бесмртност.
И стога ме забавља заблуда историје.
Нека остане моја тајна да се иза Тезејевог
јунаштва налази политичка трговина.

ХЕЛИОСОВ БОЛ

Под младим Месецом ме је жена
говорила
како је отпочело време када отац мора
барем једном препустити сину
управљање.
Па нека је то рађање сунца
које огњеном кочијом дижем из мора.

Дао сам Фаетону рукавице
да би лакше прихватио узде,
поклонио сам му сећања на сва јутра
када сам погладио коње пред полазак,
умирио њихово витлање
што желело је одмах на пут.
Као младост којој недостаје
промишљени замах.
Нека се чини и сасвим другачије,
светлост увек постепено пристиже.

Признајем, желео сам схватити
стварност
коју сам стварао свакодневно,
хтео сам видети са земље оно што је цртао
по своду трк крилатих коња.

Није ме заобишло спознање
како је то детету другачије.
Можда сам се ослободио загрљаја месеца.
Али тада не. Предалеко је то сећање
када сам на празном небу створио
први дан.

Мој син је полетео са светлошћу која
је већ била ту.
Као да испуњава жељу. Не само моју.
Ону којој људи теже. Дићи се на небо.

И тада сам ја, стојећи на земљи,
први видео сенку кола,
видео исто што виде и људи. И мало мање.
У мислима сам потерао коње још више,
дај сине, додирни сунце,
сежи рукама још даље од оца
који се диви твојој храбрости и онда
када при паду носиш светлости више
него што сам је икада носио сам.

Никада отац не би смео да покопа сина.

Заплакао нисам, желео сам
одгурнути свет у мрак,
нека се обрете све у зачетку без зачетка,
нека не буде искушавања светлости и таме,
у празно ништа нека отече мој бол.

Међутим, није било. Нешто више је
над свим тим
што гони ствари без имена и обличја.
Нешто више је јер само богови
одузимају снагу.
Нешто више мора бити јер ме после
свега тога
прожетог ватром изнова на небо гања.
Тако упорно. Без бола. И светло.

АРЕСОВА ТУЖБА

Лаж је да сам се родио бесмртан.
Божанска Хера ме је зачела кришом,
бесна на мужа свила је ноге око војника
који је дигао мач против неба и
проклео Бога.

Најпре сам морао убити оца
да бих пио крваво млеко.
И на звездама посматрао
величанствене битке
још пре читања прве књиге која
победу слави.
Утробама губитника сам за који метар
увећао похлепу вукова и отров зелене жуне.

Затим није било тешко постати вечан.

Теже је сада мени, Аресу, умрети,
иако сам све више уморан од живота.
Прогања ме жеља да у мени
дечаштво израсте
које би лако обгрлило старост. И
конац пута.
А не знам сећања деце.

Написао сам књигу, засадио дрвеће,
добио безбројне синове.
Учинио сам све и као човек и као бог.
Но то за моју смрт довољно није?

Моји су синови толико пута изделили
свет
да се не присећам његова настанка.
Морам бити поносан, прерасли су мој
стас,
њихови унуци већ знају о бојевима
више но ја.
И не морају ме убити. Спречава их част.
И страх да ме неће моћи покопати.
Нема земље, ни воде, нити ватре.
Ничега нема што би лако примило
моје тајне.

Лишен мира личим на згрбљеног човека
који урезује моју тужбу на зид свога затвора
само зато како би заборавио да сам
посвуда био
и да смо због побијених људи као
побратими.
Ево, нека моли за небо без звезда
пошто је наша судбина одређена.

И нека стрпљиво чека да улови реч
оних што су ме познавали и успели
да ме забораве.

А управо ту се скрива снага, снажнија
од сваке снаге.
Знам, кап по кап ћу нестајати,
враћати се мајци,
е да би лако рађала песак пролазности.
Када не будем више ни само сећање,
нестаћу с надом
да никада ме није ни било и да
таквога неће бити.

АТЕНИНА МУДРОСТ

Превише сам паметна да бих у бајке
веровала.
Зевс ме није прогутао још нерођену.
И тамо у његовој глави не беше
довољно простора
да бих сазревала као очева мудрост.

Иако је можда стварно лупио чекићем
када ме је угледао с шлемом, копљем
и штитом.

Није заборавио да сам жена која зна
и ткати.
Што је сазнала још Арахне када је
исткала столњак мислећи
како ће превазићи спретност мојих
прстију.

Због таштине и другима за наук
претворила сам је у паука. И сама
војницима
ткала сам битке јер је промишљеност
постала мојом игром.

Само ко је тај ко мир не жели? Сада
због тога ратују војници.
Барем мислим. Пошто, ако је
другачије, живим узаман.

Узаман сам потом такмичећи се с
Посејдоном
даривала људима маслиново дрво,
понудила благостање и светлост за ноћ.
Узаман говорнике говорењу учих.
И, наравно, песнике да певају ми о
времену
када сам уображавала да свако лако
лукавством се служи само уз моју
помоћ.

А људи су изненађења пуни.
Гледам их и сада још, неуке и робусне,
како вијугају између похлепе и
понизности,
како би их учинила достојним мога
учења.

И морали би се усправити као ја.
Имају нешто што не покрива моје знање.
Не, не знају за опраштање. Или
милост. И те ствари.

Никада нисам пала као човек.
Уопште не знам како је то када пузиш
са сумњом и страхом, без ближења миру.
Свеједно устанеш, идеш даље
до последњег раскршћа где се рачвају
путеви у непознато и замагљеност онога
што си доживео и што је прошло.

Моћ устајања није постојала само
једнога дана.
Под мојим шлемом трубиле су трубе
када су ми само једном клецнула колена.
У поклоњењу онима који су као он
што требало је некада да пристигне,
и истрајавају
у тражењу златних јабука Хесперида.
И ослушкују плаве птице
још верније него што је то успело
моме уху.

ХЕСТИЈИНА СВЕШТЕНИЦА

Сама сам се одлучила, једнако као и ти,
да измолим за себе недодирљивост.
По задатку чувам ватру у светилишту
што слави тебе који не можеш бити само
чувар свакога домаћег огњишта.
Зубље цртају твоје црте и тада
моји су капци тешки и молим те
да ме сачуваш будном. Због моје маме
и оца који дрхте да ме не прогута сен.

Страх захвата лако оно чега се бојиш.
Ништа ме није завело и заборавила нисам
како чуварка сам свих пламенова.
Само ми је неко нежно затворио очи
и ти си ми се лако прикрала у снове
у којима ја постадох ти а ти си била ја.
Али зато се угасила ватра у
светилишту?

Што следило је не беше казна.
Многи су већ били бичевани
и многи ће бити још. Сви због мене.

Између удараца узвикивала сам твоје име.
Видела те у гомили на тргу
која је тражила моју смрт. И нисам
слутила
да си се тамо срушила на земљу ти,
крхка старица, обвијена шалом који
скрива,
са очима у којима је горела ватра
снажнија од оне која се угасила.

Сагнула си се к мени, која сам
отицала
на каменито тле, захватила си у длан
последње остатке мога надања
да бих негде, на сасвим другом крају
света,
упалила огањ што се никада угасити
неће.
Међ пуцкетањем ми увек изнова
певала песму о девојци која је једина
видела Хестијин прави лик.

ЦВЕТКА БЕВЦ, рођена 1960. године, словеначка је књижевница и музичарка. Пише прозу, поезију, драмске текстове и књижевност за децу. Објавила је три песничке збирке: *Прелет жерјавов* (2004), *Мед лочјем* (2005) и *Одблески* (2009), четири прозне књиге: *Пригоде Шпелце Жвекич* (2003), *Соба госпе Бернарде* (2007), *Згодбе из сумрака* (2007) и *Шкампи в глави* (2010) и више књига за децу. Живи у Љубљани. Чланица је уредништва часописа *Поетикон*. Песме су преведене из ревије за поезију и поетику *Поетикон*, бр. 57–58 / 2014, стр. 9–17.

НАМЕТЉИВИЦА

(превод: Душан Стојковић)

Ања Мугерли

НАМЕТЉИВИЦА

Капаргасов синдром, за који се мисли да је неуролошки сличан Котардовом, је веровање да је особа која је блиска пацијенту замењена уљезом, који се чини идентичним али није иста особа. Овај синдром је назван по француском лекару Џозефу Капграсу, који га је први описао.

(Медицински речник)

Наш дневни боравак испуњен је касноподневном светлошћу. Седим на каучу с ногама на сточићу и читам књигу, Петар је у фотељи, скривен дневним новинама. Пре тога је у касетофон убацио *cd* и из високих звучника допире пригушена музика групе коју смо уживо слушали на нашем последњем путовању, у Севиљи. У високим ормарима имамо успомене с тог путовања, реплику краљевске палате, фотографије и друге ситнице на којима се скупио дебео слој прашине. Када обрнем страницу књиге, Петар изненада спусти новине и положи их на сто крај мојих ногу. Погледа ме и рече: »Претварај се колико хоћеш. Знам да ниси Сања.« Ћутећи одложим књигу и погледам га, али само кратко пошто нећу предуго да гледам његово празно лице. Плашим се да га не замрзим. »Позваћу Сању«, кажем му и с мобилним у руци одлазим у нашу спаваћу собу. Седам на кревет и чекам да прође неколико тренутака и умири се подрхтавање руку. Затим из ормара узимам другу мајицу и фармерке и полако се преоблачим. У грлу осећам мучнину.

С Петром сам у браку петнаест година, а последње четири га варам. Више га волим од свега на свету и веома дуго смо били срећни заједно. После једанаест година нашег брака, а све сам их ради службе провела у кући уместо на путовању, Петар је имао саобраћајну незгоду. Полицајци су ми у болници рекли да је очито приликом претицања слабо прорачунао раздаљину од возила које му је долазило у сусрет. Пошто се није могао вратити на своју страну, при великој брзини је слетео у јарак при чему се његов ауто преврнуо на кров, а Петар је слетео главом на асфалт. Када се после два месеца пробудио из коме, показало се да лако говори, лако седи на кревету и пије воду с ледом, лако иде сам од кревета до тоалета у ходнику и да се тачно сећа ко је, где живи и шта ради. Када сам ушла у његову болничку собу погледао ме је као да ме први пут у животу види. Поред мене су били његови родитељи и његова млађа сестра. Све је препознао, само мене не.

Сваки час их је питао: »Где је Сања?« Касније сам, са срцем што ми се скупило у малену грудвицу у грудима, чула Хелену како ми разлаже како је он, због оштећења мозга, заточеник Капргасове заблуде.

Хелена је неуролог и једина особа у коју је Петар имао потпуно поверење због чега ми се повраћало. Има светлу косу, подсечену на паж, носи ципеле с веома високим петама. Знам да међу њима нема ничега плотског, али њихов поверљив однос ми се чини још више понижавајућим, као да су одистински спавали заједно. Доживљавам је као особу која ми је украла све илузије и наде које сам имала после несреће. Рекла ми је: »Таква озледа је трајна. Нема јој лека. Имаш на располагању две могућности: или остати с њим или отићи из његова живота.« То нисам хтела ни да чујем. Као омамљена зурила сам у њене црне отмене ципеле и пожелела да их стргнем с њених ногу и бацим кроз прозор ординације. »Зашто само мене не препознаје? Зашто то није случај с његовим родитељима? С његовом сестром?« Испочетка сам била због тога неизмерно огорчена. »На неки начин то је поклон за тебе«, рекла је Хелена с осмехом. »Пацијенти као наметљивце препознају оне особе које су кључне у њиховом животу.« Нервирала ме је својим равнодушним погледом на све скупа. Истовремено, увек је била у стању да ме примири својом практичношћу. Предлагала ми је да с Петром разговарам телефоном.

Наредно јутро је недеља и иде се у супермаркет. Када Петар вози увек сам помало узнемирена. Држим се за седиште као да ћу сваки тренутак испасти из аутомобила. Улазимо у климатизован простор и крстаримо међу полицама. Гурам колица поред саламе, паштете, пршута, овчјег сира, горгонзоле и бриеа, Петар иде мало испред мене и сваки час убацује нешто у њих. Размишљам о ручку који ћу скувати када се вратимо кући, о обавезама које ме чекају наредног дана, банка, чишћење, морам позвати зубара. У међувремену помислим на свога љубавника. Петар заокрене око угла према благајни а ја идем полако за њим. Ређа ствари на траку и чујем претерано весео глас продавачице која каже: »Господине, данас имамо посебну акцију! Ако пазарите за тридесет евра, добићете поврх тога и водоотпорну маскару. Можда дар за вашу жену?« Продавачица Петру показује низ равних белих зуба, он се нагне мало према њој и поверљивим гласом јој одговори: »Хвала, али она није моја жена. Само се понаша као да јесте.« Као на успореном снимку видим како се широки осмех на лицу продавачице замрзне у непомичну гримасу док Петар безбрижно ставља купљене ствари у кесу, без икаквог договора са било ким од нас. Видим затим како жена за благајном окреће своје згрожено лице према мени и непрестано гледам у даљину трудећи се притом да ми лице не открије било шта, у себи међутим осећам како врућа крв притиска зидове мојих вена. Када се то догоди јавно, морам увек напрегнути сву своју снагу да не бризнем у плач и побегнем далеко. Трудим се да владам ситуацијом. Петар замаше кесом преко пулта и крене према излазу. Позовем га а из торбице већ извлачим мобилни телефон. Петар се коначно окрене, стигнем га и у руку му дам мобилни на којем сам окренула Хленин број. Крајичком ока видим како нас продавачица запањено посматра. У буци супермаркета лако разазнајем крчање Хеленина гласа. У међувремену се продавачица хитрим корацима удаљава и пожелим да и сама брзо пођем, завијем крај благајне, поред фрижидера с пићем и полица с конзервама, те потом у складиште одакле бих, мимо одложених ствари,

изашла кроз задња врата. Опет се присетим свога љубавника. По завршеном разговору Петрово лице некако омекша. Врати ми мобилни и кратко каже »опрости«, али све до куће осећам како заправо није искрен. Да све то ради зато што му је Хелена тако рекла.

Све време ми се чини како се с Петром игра игра у којој никада не могу победити, без обзира на то колико се будем трудила. На почетку сам га хтела на сваки начин убедити како сам ја заиста ја. Сате и сате сам потрошила на то што сам му причала о градовима које смо скупа посетили, о катедрали у коју смо ушли с руком у руци, о књигама које смо куповали у књижари скривеној у уској улици, у коју се улазило тако што се степеницама спуштало под земљу. Његов одговор је био: »Сању познајем боље од икога на свету. Не можеш ме убедити како си ти заиста она.« Приближила сам своје лице његовом и рекла му да ме добро погледа. Рекла сам му да ми додирне косу. Када смо се упознали рекао је како га је на мени највише привукла моја дуга смеђа коса која на сунцу добије црвенкаст сјај. Када смо први пут спавали заједно заљубио се у младеж на мом бедру тик испод стражњице. Свукла сам се и прстом му показала младеж и понављала: »Погледај мој младеж. Видиш, ја сам Сања, твоја Сања.« Петар је летимично погледао мој младеж и загледао се у мене ледено хладним погледом који ме је заледио сасвим и обогаљио. Никада се још нисам осетила тако нага, као да сам само у гаћама била пред њим.

Свог љубавника сам упознала у болници. Име му је Ерик. Сваког понедељка се налазимо у соби хотела Храст који је на ивици града. Понедељак сам намерно изабрала јер је први дан у недељи. На тај начин некако некако добијам залет да лако започнем нову недељу. Отвори ми врата са флашом пива у рукама. Одмах се истушира, потом му прићем, тако да ме дочека само с белим хотелским пешкиром око паса. Коса му је још влажна а лице му се смеши. Пустим га да са мном ради шта жели и док смо заједно у постељи успем да заборавим на све. Иначе, морам уложити много психичког напора да не мислим на Петра. После секса, измучена, лежим на кревету, а он из минибара узме још једно пиво. Узмем му гутљај пошто пиво скоро никада не пијем, а он милује моје голо тело. Очи су му светлоплаве и, када је је време облачно, подсећају ме на северно море. То му никада нисам казала. Заправо он зна само мало о мени, али ипак зна ко сам. Када ме погледа осећам се увек као да сам се вратила кући с дугог, дугог путовања. У мислима никада га не зовем по имену. Нека то звучи и чудно, али чини ми се како је то једини начин с којим могу да одбраним своју верност Петру.

С Петром најлепше тренутке доживљавам у мојој паузи за ручак. У подне напустим канцеларију и са својим ручком седнем на клупу у парку с друге стране улице. Окренем Петров број и затим се пола сата лепо изразговарамо. Говори ми о службеним пословима, о томе шта је прошлог дана јео за вечеру, прича ми како га боле крста и како ће хитно отићи лекару. Боцкам га како се ближи својим средњим годинама на шта се он гласно насмеје а ја затворим очи и пожелим да буде у мени. Само када слуша мој глас нисам за њега туђинка. Присећа се затим наших путовања и убеђује ме да ћемо опет тамо ићи. Када се звоно оближње цркве двапут огласи опраштамо се, бацам празну амбалажу у канту и враћам се у канцеларију. Чини ми се како на клупици у парку остављам делове свога тела,

попут врпци, да висе преко наслона. Понекад се уплашим како једнога дана неће остати ништа од мене.
За Петров рођендан приређујем забаву. Позвала сам његово друштво и наше пријатеље и неколико његових сарадника. Једемо гриловано поврће и пиринач басмати, у фрижидеру је торта на којој пише 36. Петрова сестра је са собом довела свог новог пријатеља. Људи улазе из врта у кухињу и опет назад, напоље. Прљаво посуђе слажем у судоперу и из фрижидера вадим торту. Около бројке разврстам свеће и упалим их. Када ступим с тортом у врт неко запева »Све најлепше...« Петров и мој поглед сретну се над свећицама. Његов осмех избледи, он прстом покаже на мене и каже: »Не желим да ова жена буде у мојој кући.« Наједном, сви занеме и торта у мојим рукама постане страшно тешка. Моја ташта приђе Петру и нешто му шапне. Неки нас запрепашћено гледају, други обарају поглед на земљу. Петар одгурне своју мајку и каже: »Нећу овде ту наметљивицу!« Сада ми ташта приђе и загрли ме преко рамена. »Иди и пресвуци се у спаваћој соби«, каже ми и још увек ме држи. Неко ми узима торту из руку. Петар још увек нешто говори, али га више не слушам. У ушима ми шуми као да сам тик испод водопада. Не идем у спаваћу собу. Уместо тога, у ходнику зграбим кључеве и потрчим из куће. Чујем како ме ташта дозива. У аутомобилу позовем Ерика. Недеља је, није наш дан, али свеједно ми каже да дођем к њему.

У његовом сам стану први пут. У дневној соби нема књига и зидови су празни. Када отвори фрижидер видим како је пун пивских боца. Поседне ме на кауч и у руке ми стави чашу. Пијем а не питам га шта је у њој. У грлу ме пржи, лице ми је сасвим подбуло од плача. Неспретно ме загрли и некако склизнемо с кауча. Под је хладан и тврд и када је Ерик нада мном и гледа ме не одмичући очи осећам како бих желела нешто удобније. На поду лежимо и онда када је напољу већ мрак.

У понедељак, тачно у подне, позовем Петра. Тада, када га поздравим, пита ме да ли нешто није у реду. »Нешто ти морам рећи«, кажем му и одгурнем свој ручак од себе. »Већ четири године те варам.« Речи су туђе и леже негде у ваздуху. Пошто нисам сигурна да ме је разумео поновим још једном: »Јеси ли чуо шта сам рекла? Последње четири године спавам с другим човеком.« На другој страни је тишина, затим: »Зашто ми то радиш?« То скоро молећиво рече, али ја немам милости. »Сваког понедељка се налазимо у хотелској соби. Име му је Ерик и има светлоплаве очи.« Деца на љуљашци гласно вичу. »Хоћеш ли бити с њим?« пита. »Гледа ме као да ме заиста познаје«, кажем, »као да зна ко сам.« »Зашто ми то говориш телефоном?« пита. »Јер само тако знаш ко сам«, кажем му. »И ја знам ко си«, повисује глас. »Сања си. Моја Сања. Или ниси више?« У грлу ми се скупља грудва. »Ко је уопште тај тип?« »Упознала сам када си био у коми. У болници«, кажем. Желим да му испричам све. Желим се расклопити и оставити све делове на клупици, до последњег. Не могу више. »Види, не могу ни замислити како ти је«, говори Петар, »али да нисам свих ових година заслужио ни то да ми то у лице кажеш...« А ако то не могу, помислим, и кажем. » Више ме не гледаш као раније, Не додирујеш ме.« »Јеби се«, изненада рече. »Зашто си морао хитати? Зашто ниси могао причекати«, кажем му најзад. Дечја вика се удаљује. Мој ручак се охладио. Петар са друге стране прошишта: »Прасица!« и прекину везу.

Када год изађем из спаваће собе обучена и завезане косе делује. Петар се опет појави преда мном, можда на неколико секунди, ако имам среће и сат времена, у почетку је трајало и више. У таквим ретким тренуцима кува се вечера. Ја, на пример, сецкам зелениш. Петар за трен буде иза мојих леђа и пољуби ме у врат. Или ме, ако седимо једно преко пута другог, изненада узме за руку.
Али то увек не делује. Његов израз се не мења и Петар ми остаје недостижан. Као да се међу нама појавила невидљива преграда коју не могу прећи. Знам да то није његова кривица. Зато се држим и некако с једнаком наивношћу се надам како ће се некога дана збити чудо. Понедељници су налик на некакав скок из нашег живота у неки други живот, понекад ми се учини, лепши од мог.

После телефонског разговора, увече га нађем у тами наше спаваће собе. Лице му је покривено длановима. Када чује моје кораке, дигне главу. Поглед му је другојачији. Помислим како је то зато што је плакао. Узме ме за руке и привуче к себи. Лице зарије у моје груди и грчевито се ухвати за мој струк. Онда се негде на дну мога трбуха појави нада. Јер и чуда се понекада десе. Из његових уста допире пригушено тешко дисање. Затим чујем како ми нешто говори. »Сања ме не вара«, понови. Помилујем га по лицу. Сажалим се. »Није важно«, каже ми и гледа ме. »Сада си ту.« Полако ми свлачи одећу, љуби ме у младеж и полако се изнова јавља нада негде у дубини. Тихну спољашњи звуци и ми смо потпуно тихи као да желимо пред светом да прикријемо шта радимо. Петар уто заспи с руком на моме трбуху, ја преко нас навучем покривач. Примећујем како ивице нашег намештаја све више бледе све док скоро потпуно не нестану.

АЊА МУГЕРЛИ, словеначка књижевница, рођена је 1984. године. Њене успомене из детињства у вези су с књигама. Још у детињству је писала приче. Цео њен живот врти се око књига. Радила је као лектор, преводилац, библиотекар, модератор књижевних догађаја, водила школе креативног писања и предавала словеначки језик и књижевност. Од 2010. године, када је дипломирала словенистику, латила се озбиљно писања. Њене приче су до сада објављене у многим словеначким књижевним часописима као што су *Literatura, Sodobnost, Mentor, Dialogi* и *Apokalipsa*, неке су биле преведене на српски и македонски језик и изашле у зборницима *Писаница, Рукописи* и *Свеске*. Збирка кратких прича *Зелени фењер* јој је штампана у *Literu* 2015 године. Тренутно пише роман, завршава магистериј креативног писања и бави се баштованством на балкону.

МОРФОЛОГИЈА БАЈКЕ

(превод: Радослав Вучковић)

Лидија Димковска

**ИЗ МЕМОАРА ДОЈИЉЕ КОНСТАНТИНА,
СИНА ЈЕЛЕНИНОГ**

Пишеш левом руком. Семиотика кратког, али бурног постојања
у десној си јој заробио крвну групу и стежеш јој живот
кап по кап у симбол што ће стати.
Јеси ли луд? Хоћеш да је вратиш у Евину мимезу,
да јој фотографишеш срасли чланак,
Адаме, дете, твоја жена слика Маркове Куле,
отац ти отиде на море и смести се у Фројдов шатор,
а мајка и ти листате споменаре, узимате витамине
и верујете у савремене песнике. Далеко је Константинопољ, Константине.
Јеси ли луд? Хоћеш да је обучеш у карирану кошуљу,
да је изведеш пред војнике са метафизичким проблемима,
а звездице, свици и остале оноземаљске ситнице
да крцкају под њеним ципелама са мушкобањастим стопалима Константине,
да те види отац како си јој заробио свест славном десницом
и како је окрећеш као лоптицу за голф у римској бањи, показао би ти,
него, хајде она и онако не пружа руку, а и не треба
да поред толико заплењене траве жваће куване ђевречиће.
Шта ће с тобом бити само Бог зна, али чека да га прво признаш,
да докажеш да ти је профил стално исти, иако
су те слуге виделе како чупаш обрве, а то
би изнервирало сваког сликара који држи до себе,
немој тако Константине. Прилеп није далеко, а ни море
у које се улива ходник школе за лепо понашање,
али, заиста, ако продужиш и даље да ме саплићеш
док носим тамјан твојој мајци, нећу више да трпим
него ћу писати Синоду да је што пре прогласе за светицу, а потом,
да ли ће ти се дешавати чуда или ћеш постати пијанац,
е то је већ наша ствар и за то нисам плаћена, али само још једном,
ако ме још само једном уштинеш за задњицу
Аладиновом лампом ћу те пренети у Константинопољ Константине
и оставићу те тамо да покрштаваш варваре
само немој да мислиш да су они као Кавафи;
не, ови би и мајку расплакали (а и мајку ти знамо као плачљивицу)
за своје футуристичко, византијско име. Са њима нема шале Константине.

МОРФОЛОГИЈА БАЈКЕ

Седи монструм до мене, а унутра је тесно
испуцаће опна што ме дели од догађаја у свету.
Неповерљиво се гледамо, а познат ми је тај мук
што нам јечи у слабинама: тако се са преподобнима
меркамо у руским црквама.
Седи звер на половини стола, засукала ногавице,
и опружила ноге као прашка студенткиња
византологије, а мирише на Б – зант,
и знам, моји политички ставови
неће моћи да је спрече у намери
да ми у мислима обликује
кукове баш колико треба,
да сузи дом за још једну собу,
о, чудовиште зна да ми је пол подрум.
Безвремено љуљушкање бачви у које гурам главу
као у оглав. Сламка цврцка у лименки,
свира на њој као на усној хармоници.
До када ћемо избегавати да се пењемо на таван,
да запалимо од умрле књиге теорије.
До када ће у митрополији Бог сам над собом бдети,
до када ће говорник кијати а да се не извини?
Седи монструм до мене, а мени каже:
„Залепила си се за мене као домаћица за ТВ-сапуницу.“
Речник му се састоји само од тих девет речи.
Десету ако каже оде до ђавола
„Морфологија бајки“, други део.
Сви су изгледи да га је Проп намамио домаћом вотком
и наговорио га да остане звер,
заборавивши на лепотицу.

ЈЕВАНЂЕЉЕ ПО СЕБИ

Бог је као дете – дури се за све и свашта,
размажено дериште, јединац
од имућних родитеља али необразовано:
нису га уписали на карате, нити на часове гитаре,
пред спавање му не читају Гримове бајке,
али им зато комшије рекоше да га пошаљу
на веронауку јер је сад модерно да си верник
а то ће га мало и смирити.
Свако пополдне посећује манастирску школу,
а тамо само сестре знају какав белег носи од рођења
испод ланчића са крстићем: аура отворена за метафизичке несреће,

четврту димензију коју свештеник назива
„вртлог невоља“.
Све време се врпољи, боле га колена
од Похвале Богородици Деви,
хајде да запевамо нешто веселије, као нпр.
„Hey, teacher leave the kids alone“, деца га боцкају оловчицама,
али се сестре сажале, јер их подсећа
на сестриће, на станове
са спаваћом, дечјом, дневном собом и миришљавим купатилом
у којима живот тече кроз каблове телевизора,
компјутера, хај-фај система, видео рекордера,
деца расту, али расте и жеља за променом Бога
и мужа, ако је могуће, за другог са препланулом кожом.
Сестре га последњег шаљу кући,
такмичећи се у питањима:
„Шта ћеш бити кад порастеш?“,
а он, неваљалац, увек измишља нешто ново
све док им једног дана не рече: „Знам шта ћу бити.
Бог! Да бих вас све имао!“ Тада уђе свештеник
и подвикну сестрама: Што сте тако зајапурене!
Срамота! Целу ноћ бдење и акатист Мајци Божјој!
Кад порасте најпре ће се тражити у сектама
плаћеним од западноевропских држава,
читаће Емила Чорана, пиће кефир са индијским биљем,
мењаће учитеље за домородачке гуруе
пронађене на веб-страницама о менталној култури,
све док једног дана, после дугих путовања од себе до вечности и назад,
не стигне на Богословски факултет и не каже: Много лутах, ал' ево ме,
а професор литургије, авангардно чудо
источне мистике му не пожели добродошлицу – Кући.
Али само на кратко. Убрзо ће се спанђати са духовниковом ћерком,
глумицом у аматерској трупи „Лилит“,
падаће у транс на „Јеванђеље по Јуди“
нај, нај ин у светској литератури
и неће имати мира све док не напише „Јеванђеље по себи“,
интертекст, машина за млевење свих форми Ја,
искушење и спас, Le Geode утробе од слоја крви слоја датотеке
слоја меса слоја социјалне средине, четвородимензијална мусака
у којој ће сви чиреви пуцати вагнеровском снагом.
Без веза је у издавачким кућама и позориштима: нико неће прочитати
„Јеванђеље по себи“, нико да спаси генија од оног што следи:
игла и пљачка манастира и цркава (искусан је у томе),
и ето га у учионици веронауке:
сестре су толико старе и ружне да му дође
да их све ушприца у орган заборава,
(ха, ха, чак ни Бог не воли девице у годинама),

дође му да се расплаче, да крикне од беса и немоћи
што живот није песма Пинк Флојда пада му на памет,
рецитује им „Јеванђеље по себи“ утрљава у боре,
у иштрикане беле крагне, као силикон им га убризгава
у опуштене дојке и проширене вене,
а оне се полако опуштају, и после сваке речи
као да се ослобађају грча туђе прошлости
истурају груди, облизују усне
отварају очи, све су млађе, све лепше,
зраче док их дете похотно посматра
задиркује их, голица испод пазуха, додирује им колена
и смеје се: Бог, Бог хоћу да будем.
Да бих вас све имао.

ЛИДИЈА ДИМКОВСКА Рођена је 1971. године у Скопљу. Студирала је компаративну књижевност на Универзитету у Скопљу, а докторирала на теми из румунске књижевности на Филолошком факултету у Букурешту. Радила је као предавач македонског језика и књижевности на Факултету за стране језике у Букурешту и као предавач светске књижевности на Универзитету у Новој Горици у Словенији. Пише поезију, романе, есеје и бави се преводилачким радом. За први роман *Скривена камера* добила је награду Савеза писаца Македоније за најбољи роман године. Од романа значајан је и *Резервни живот*, а од књига поезије: *Потомство са истока, Ватра слова, Изгрижени нокти, Нобел против Нобела*. За поезију је такође награђивана. Превођена је на више од двадесет језика. Од 2001. године живи и ради у Љубљани.

ЈАВНИ НАСТУП

(превод: Ненад Трајковић и Анђела Илић)

Звонко Танески

КИЧМА

Сви говоре
да твој прадеда није имао кичму
изгубио је
док је као мали напасавао краве
Досађивао се
и тако бацао своју кичму
попут диска у ваздух
Једном му се није вратила
А када је стигао кући
и видео оца
пијаног док спава у гомили гноја
схватио је да му није ни потребна

РЕВОЛУЦИЈА И ЉУБАВ

Револуција и љубав не могу да се воде само речима, пецкањем,
није довољно само да се задовољи орални део, треба да се мисли на време и на то коме ће припасти касније улога да напуни анале града,
анале историје?
Револуција и љубав, училе су нас да никада не смеју бити засноване
на личним односима,
јер се константно ушивају и кидају по исплатљивости
безвредно уложених пара
Па, ко скрива бомбе онда, ко ће изазвати експлозије, ерупције, оргазме?
Извикани љубавници у акцији! Саосећајте, или преузмите посао у своје руке!
Да не буде превелико страдање бар на излету интелектуалаца
и лажних професионалних писаца са прженим или запрженим угледом.
Гробља великог града су и тако пуна неопходних људи.

НАША ДОМОВИНА

У медијској тишини наоколо
речи су принуђене на шум у саксијском цвећу

наша тела од рекламних билборда не мучи ништа
као празни загрљаји

наша домовина је тамо, где је историја кренула погрешним путем
где је срце постало орган вида: пећина
која прима све огласе да трају дуго
јер плата је премала за све жеље

НЕДОСТАЈЕ НАМ ДОСТОЈЕВСКИ

Филмска уметност некада је била део живота,
данас је део дневне собе

Док, политика је, ипак више уметност могућности
а не доброте

***

Не гледам више филмове са титловима, политику не подносим.
Читам само одабране књиге. Али и читање уништава вид:
зато најтачнији поглед на свет имају неписмени.

***

Добар аутор има много идеја, али и добра идеја има много аутора.

Онај заиста добар измислио је реч,
како би му се цео свет сместио у глави

***

Ипак, песници који пореде жене са цветовима
изгледа никада нису били баштовани

***
Идиота имамо одвише. Недостаје нам Достојевски.

ОБЛАЦИ У УСТИМА

Није ли ти јасно: Штап има два краја,
поломљен – четири,
али наша љубав нема краја

Љубиш ме као ружу од хартије

Бојим се – некада ћеш доћи
и згужваћеш ме.

Зар опет изнад нас премештају нешто
са десна на лево до прозора,
а ја упорно седим међу свим тим звуцима
и цртам ликове,
а после им убацујем облаке у уста.

превод и препев Ненад Трајковић

ПОШТАНСКО САНДУЧЕ

Поштанско сандуче у згради данима се пуни само прашином.
Досад нисам ни слутио
колику љубав према поштарима рађају твоја честа писма.
Кажем, можда ће нас поштар надживети,
док скоро невидљив пузим крај контејнера
препун нечега што је направио неко други.

ПРЕДНОВОГОДИШЊА

Ништа на овом своду сад није природно осим празничних излога,
сезонски попусти, јефтине ствари,
ама ко ми је крив за то што не могу да откријем
зашто имам нашкрабане декларације од купљених производа,
па зато сам и почео да сурфујем океанским таласима
на чај за прочишћавање организма,
и управо због тога одлучујем да уђем у градски такси
у коме је возач зловољно и намрштено климао главом.

Трезнећи се од дубоког сна, исправљам се као огромно дрво
у чијој крошњи би се сакрила жена
коју бије лош глас,
и почињем да се њишем као новогодишње окићен украс,
као нешто сасвим ново и натприродно,
што кратко траје, а дуго се памти.

МОЈА КЊИЖЕВНОСТ

Изгледа да сам човек без поглавља.
Данас овде и уопште се нисам појавио.

иако у сексуалном чину
добијам апетит за класике
након којих одмах заспим
мада то не треба да ми буде чудно,
њих сам одавно убио
и сада се витешки гушим у њиховој крви
полуудављен, полузаинтересован за нова пријатељства

Писац је мртав, живели писци!

Бачен у стварност, изронио међу гомилом странаца,
тражим да водим љубав и без поглавља
са неком која је ту данас и уопште се није појавила.

ПРАВОПИСНО ЋУТАЊЕ

Имам твој број у мобилном телефону
Твоје три имејл адресе
Но, нажалост, немам твоје наборе на челу
Ни мишју рупу за улаз у твоје снове

Зато се не јављам, не пишем, не сањам.
плашим се повратног одговара.
Сећам се да је у твојој скорашњој тишини
било правописних грешака

ЈАВНИ НАСТУП
(према смерницама нових уџбеника)

Потребно је остати миран

Дисати полако и дубоко
правилна гестикулација
ефективно коришћење интроспекције
што значи
при седењу- не трљати ноге једну о другу
при стајању- не њихати се с лева на десно и обратно
да се држи једна позиција
све у свему, у оба случаја, битно је, не затварати очи.

Реагуј са осмехом
На готовс и без принуде.
Артикулиши, изговарај гласно.

Затим примени ту теорију у пракси.
Или не.

На сцени говори искључиво о томе
да волиш да будеш независна, еманципована жена
Немој тек тако лако да подлегнеш,
а знаш да будеш и тврда и јака

Мрзиш село,
У метрополу си дошла сама
И имаш нешто иза себе што си постигла.
Или не.

Реци им, нека знају:
Ти си емоционално биће
признајеш духовне вредности
и све то време тражиш
(мушкарац)

редовно покушаваш да се бациш под воз
плашиш се,
треба ти сигурност
или...

Фуснота: Наведене реалије не морају бити тачне,
Важно је оставити печат.

Превод и препев Анђела Илић

ЗВОНКО ТАНЕСКИ је рођен 1980. године. Дипломирао општу и компаративну књижевност на Филолошком факултету у Скопљу. Магистрирао на Универзитету у Перуђи, а два доктората одбранио на Универзитету Коменски у Братисливи и на Универзитету Константин филозоф у Нитри. Радио као професор на катедри у Братислави и као први лектор за македонски језик. Предавао на ФОН-у у Скопљу, а од 2014. предаје у Нитри.
Објавио следеће збирке поезије: Отворена врата (1995), Хор трулог лишћа (2000), Срт (2003), Чоколада у портфолиу (2010), Нежности без гарантног листа (2012).
Такође објавио више научно-теоријских књига.
Превео и препевао на македонски језик многе песнике. Добитник је многих значајних песничких награда.
Превођен на српски, енглески, пољски, чешки, италијански, филипински, руски, украјински, бугарски.

МОДЕЛ

(превод: Данијела Трајковић)

Емилија Славковска

МОДЕЛ

Хтела бих да кажем да сам скромна,
али стварно
узела бих колико год би ми дао.

Имам самоубилачко ћебе и не плашим се да га искористим
једне вечери, док шкргућем зубима у сну,
док сањам розе капе и масакре у ГТЦ-у[22],
разнесене псеће ноге.

Док сам савијена и кунем те и молим,
молим да дођеш, да се предомислиш, да ме не уништиш
баш овако, баш сада,

Док сањам како стојим на жици,
стојим на телефонској жици,
узвикујући твоје презиме
три
пута
и ти не долазиш.

Волела бих да кажем да сам скромна, али увек
увек бих узела
увек
колико год ми дао
ако би ми дао
када би ми дао.

(Жао ми је, шта је било, било је.
Мислим да ћу бити срећна сада)

КАДА ЋУТИМ

Маска ми спаде с лица
тако лако, као да не припада тамо

[22] Градски Тржни Центар у Скопљу

Био си 15 км удаљен.

Док сам умивала лице, сви трагови
падоше у лавабо и стопише се

Био си 25 км удаљен.

Гледала сам се у огледалу
А ти си већ био 35 км удаљен
од нашег света.

Знам те
Твоје тело, дух и ум.
Знам када бежиш, осећам те.
Више немам ни жељу да
питам.

Дечко, колико сам уморна да пишем о теби
речи долазе и желим да престанем
пре него што почнем.

Пре него што почнем да те волим и да слушам
твоје лажи
пре него те окусим опет и да морам да висим на твојој жици

пре него што одлучиш да ли хоћеш
или нећеш
да будеш са мном

пре него што одлучиш да ти се не допада мој мирис
моја коса,
моје очи,
моји дланови

Пре него што сазнам да лажеш чим проговориш
Налазећи искреност само у твоме дахтању,
твојим импулсима,
и у тренуцима када ћутим

Мрзиш када ћутим.

Ти си на 1000 км удаљен
ти си
само једна шпер плоча
удаљена
од мене.

Довољно близу да осетим твој дах
на моме врату.

КАДА СИ МИРАН

Зовем те да ме пољубиш
јер понекад заборављаш
и љубиш ме дуже него обично
после нагињеш главу и миришеш
мој врат
или само наслањаш чело
на моје
као да си уморан,
као да сам спокој.

У мислима си сам.
Дајем ти аутомобил и оазу
на крају пустиње
слушаш ме и
док си угуран у мене
успављујеш се.

Знала сам да неће дуго потрајати.

ЗАГОНЕТКА

ја сам загонетка, ти ниси загонетка приговорима
свим самопроглашеним уметницима
на моме челу, несхваћена,
несхваћена,
непозлаћена
и грехови надасвуд, а ја Исусова девојка
чиста, ново месо за гребање.

онај стари умор и досада
досада од плача,
досада од гнева,
досада која ме тера да га убијам све док се не појави као
грудва у желуцу
онемогућавајући да гризнем нешто мекше од човечјег меса

нешто што би ме извело из овог стања?
време
или можда ти
али ти једини пут када урадиш нешто исправно је
случајно
а онда жалиш због тога.

НОВО САЗНАЊЕ

Свакога дана, већ неколико месеци
посматрам пар стопала пред мојим вратима
данас сам препознала твоје ципеле
претвориле су се у прах.
Погрешила сам, ниси ми долазио
одлазио си.

ИЗ СВЕЗАКА

Јуче
Си ми рекао да је
Бог направио забуну
између реалних личности
и
ликова из књига
када је мене створио
од крви и меса
уместо од хартије и
мастила.

Мени се допало како си то рекао
Иако је тужно
као што је све тужно
као што ме живот
растужује.

Радост се упила у последњем жару твојих очију
радост се уплела у нашим длановима
када су се први пут
дотакли
и остаде да бледи
све до сада

Када се последњи њени трагови
перу течним сапуном
у јавним тоалетима.

ЕМИЛИЈА СЛАВКОВСКА (Скопље, 1992), студент на факултету ЕСРА у Скопљу. Пише поезију, пева, свира гитару и глуми. Објављивала поезију у електронским часописима. Заступљена у интернационалном зборнику поезије и кратке прозе *Писанија* у Врању.

ПОГЛЕДИ

ЕСЕЈИ

БЕЗ ДИСТАНЦЕ
ИЛИ ОСВРНИ СЕ У ГНЕВУ, СЕДОБРАДИ МЛАДИЋУ!

Бранко Стојановић

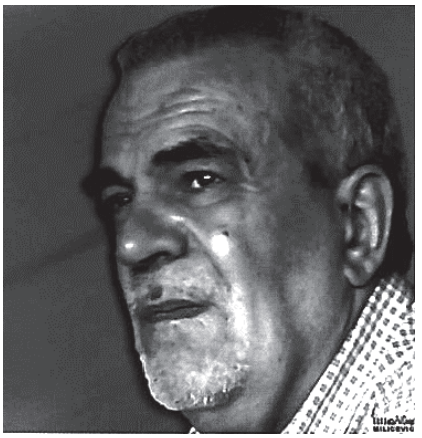

На почетку збирке *Цинобер* (Београд, 2015) песника Србе Игњатовића (1946), нимало случајно, као мото, стоје речи „Коме ја ово пишем?”, а написао их је Милош Црњански (1893–1977) у *Дневнику о Чарнојевићу*[23]. *Коме* овде значи: *коме* је намењено оно што ја пишем (беспредлошки датив); то питање, иако реторско и донекле иронично, ни код Црњанског није било употребљено у значењу: *ма коме ја ово говорим, не разумеш ти то* и сл. Под условом да није књижевни дилетант или скрибент, ко год данас пише и објављује, а поготово ако је песник а не само онај ко пише стихове (стихотворац), требало би – пошто се и иначе пита за судбину човека и смисла поезије – да постави то питање, које, како знамо, није нимало пасé, већ озбиљно и тешко. И у сваком другом времену другачије. И увек се мора постављати. Нарочито данас, када се чини да поезија више нема онај значај који је имала јуче. Међутим, поезија није у кризи, понекад је у кризи мишљење о поезији. Кад год су је отписивали, поезија се показивала као ненадокнадива и незамењива. Друга је ствар колики је њен утицај. Много је питања које песник данас поставља себи и свету. За нама су два миленијума, свет се из темеља изменио; у дигиталној ери и цивилизацији слике, у доба *симулације и симулакрума*, човек је постао бледа копија себе некадашњег. Збиља, пишу ли данашњи песници о стварним, људским проблемима или, затворени у својој кули од слоноваче, *лажу* себе и друге? Под овим глаголом (*лажу*) не подразумевамо досетку – једну од многих – да је поезија „дивна, сјајна лаж”, него питање: верују ли песници/писци у оно што говоре, у оно што пишу. То питање, поред осталих песника, оштро је поставио Петар Петровић Његош (1813–1851) у *Лажном цару Шћепану Малом*, речима Караман-паше (Дукађинског):

[23] Познато је, а ми ипак подсећамо, да ове речи, које изговара Петар Рајић, имају и наставак: „Коме ја ово пишем? Младићима, можда моме сину бледом и напаћеном. А око мене куља велика лудорија рата, све се ломи пода мном и ја смешећи се гледам те руље и идем од града до града. Руље пустих жена, руље трговаца, руље радника, руље болесних и руље мртвих.” Видети: Милош Црњански, *Дневник о Чарнојевићу*, Београд, 2004, стр, 30–31.

„А да што је свијет до *трпија*?[24]
Мусафа ми рад бих био знати,
за вас те сте наши књижевници,
је л' на срцу кâ на језик вама,
вјерујете л' томе што зборите,
али само *дубару* бацате,
да *бјешите* безумну фукару."

Ако судимо по ономе што је до данас објавио у свим литерарним жанровима (поезија, проза, критика/есејистика/наука о књижевности), по укупном значају његове појаве у српском књижевном и културном простору, Игњатовић увелико надмашује локалне оквире иако се он тог локално-завичајног (на путу до језика књижевности као уметности речи) никада није одрекао, него је, напротив, писао тако да тај идеал досегне макар у најбољим песмама истовремено радећи на афирмацији српских стваралаца и њиховог стваралаштва у свим уметничким областима, не само у књижевности, и не само у Београду, него и у унутрашњости Србије.[25]

❁

Игњатовићева књига *Цинобер* је у рукопису добила награду „Ђурин шешир" за 2015. годину. (Целовит поговор – „Домановићевска поезија Србе Игњатовића" – написао је Душан Стојковић.) Упркос томе што је увек незахвално и рискантно поредити песнике из различитих епоха, неколико занимљивих запажања о могућим сродностима неких Игњатовићевих песама из ове књиге са појединим песмама (погледима, хиперболама и интонацијама) Ђуре Јакшића саопштио је песник и критичар Љубомир Ћорилић у тексту „Одбрана од (не)времена" (*Књижевне новине*, Београд, октобар–новембар 2015, год. LXVII, бр. 1242–43, стр. 16). „Књигом песама *Цинобер* Срба Игњатовић је подигао још један јакшићевски бедем 'одбране од (не)времена' у коме живимо... успостављајући мајсторски баланс између две врсте лирске песме: рефлексивне и родољубиве" – то је један од тачних закључака Ћорилићевог текста.

Подсећамо да је лексичко значење речи *цинобер* (грч. kynnabari) „руменица, живин сулфид, једина руда живе, врло лепе црвене боје" (Milan Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd, 1980, 1033). Према сфери употребе, ова лексема је најближа сликарству и сликарима (цинабарит – јаркоцрвена сликарска боја,

[24] Ми смо курзивом означили речи у наведеним стиховима. У Речнику уз *Целокупна дела Петра Петровића Његоша* (Београд, 1967), реч *трпија* објашњена је речима *депресија*, *потиштеност*; *мусаф* је део Курана који садржи старозаветно учење, а основно значење ове (арапско-турске) речи, према речнику *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku* (Sarajevo, ⁶1989, 476) Абдулаха Шкаљића јесте *увезана књига*, *збирка*; израз *дубару бацати* овде значи *подваљивати*, а бјешити је *изазивати дивљење*, *задивљавати*.

[25] О особинама Игњатовићеве уметности речи писао сам у есеју „Читајући Србу Игњатовића", првобитно објављеном у *Новој Зори*, 2011, бр. 31, касније уврштеном у књигу *Неовлашћени тумач* (Источно Сарајево, 2012) и прештампаном у зборнику *Читајући Србу Игњатовића* (Апостроф, Плус библиотека Савременика, Београд, 2013), па стога нема потребе да било шта од реченога понављам, али тада саопштене ставове овде подразумевам и на њих упућујем.

руменило за усне и образе), а од речи *цинобер* изведен је и придев *цинобераст* – боје као цинобер. Иако је Игњатовић књигу „насловио" том речју, занимљиво је да у њој нема песму истог наслова, што је још један од (блажих) начина енигматизације, заправо једна од скривалица, по којима је овај списатељ познат[26]. Али је, зато, има у песми „Посланица Шаламуну"[27], у њеним последњим стиховима („Време је да се гушчије перо / забоде у чрнилницу / или широм отвори вена. / Тамо ћеш, Томаже, / пронаћи најбољи цинобер"). У овој песми, једној од више њих у књизи – а оне припадају лирској преписци јер су обележене цитатним темама и алузијама, „разговорима" са претходницима или савременицима – Игњатовић актуализује симболички потенцијал ове речи, алудирајући на *крв*. „Чрнилница" (тј. мастионица) и широм отворена вена су залога истинитости, врста жестоког одговора на оно Његошево питање („вјерујете л' томе што зборите"), будући да је овоме песнику иста *мисао и на срцу и на језику* (да останемо у семантичком пољу задатом Његошевим стиховима). Али циноберастa крв из вене овде је колико поетички агенс толико и интертекстуални одзив на животне судбине многих истинских песника – у луку од Јесењина до Миљковића. Игњатовићеви стихови подтекстуално дозивају Миљковићеве речи: „Кад мастило сазре у крв, сви ће знати / Да исто је певати и умирати" („Балада", песма посвећена Охридским трубадурима). Међутим, у наведеним стиховима, за укупно значење песме једнако је важна песничка слика гушчјег пера, које се, опредмећено, као илустрација, нашло и на насловној страни књиге. Знамо шта би то перо имало да значи. Као песничка слика и као ликовни симбол, гушчје перо није само знамен писања у временима прошлим, него је и позив песника Игњатовића да се пише истинито, „мрко и неумољиво" (М. Крлежа), јер око нас, „Развило се црно време опадања" – како је, у песми „Наши дани", истинољубиво и пророчки певао Дис. На љуту рану (друштва у транзицији и превласт конзумеристичког духа) – љута трава (језика и песме); на „црно време опадања" – песма писана гушчјим пером забоденим у чрнилницу или широм отворену вену. Стихови из „Посланице Шаламуну" кључни су за разумевање (поетичке и моралне) позиције из које се оглашава Игњатовић, и они су увелико (пред)одредили општи тон, интонацију књиге, њену мисаоно-емоционалну подлогу, донекле и лексичку мапу књиге, као и нека поетичка, унутартекстовна померања. У наизглед непретенциозној, али по много чему изазовној песми

[26] Видети: Јован Пејчић „Поетске скривалице Србе Игњатовића" – у: Срба Игњатовић, *Варвари на Понту*: *Изабране и нове песме*, Просвета, Београд, 2000. Као стална места у Игњатовићевој поезији Пејчић је издвојио мотиве *града*, *пустиње*, *књиге*, *стварања*, са припадајућим семантичким еквивалентима. У међувремену, песник је међу тематске речи својих књига, објављених у првих пет година друге деценије овога века, уврстио и неколико других мотива, чији референтни оквир потиче из времена транзиције српског друштва и дигиталне епохе. Према многим техничко-технолошким новотаријама, чак и када су усавршене и у служби напретка, Игњатовић – иако није ни технофоб ни технофил – има сатиричан однос, а у неколико песама то саопштава иконокластичним језиком.

[27] Томаж Шаламун (1941–2014), један од најистакнутијих словеначких неоавангардних песника, писац саркастичног и апсурдистичког, хапшен у време комунизма. Својеврстан омаж Шаламуну препознајемо не само у Игњатовићевој песми „Посланица Шаламуну" него, и у песмама „Бесна и гадна или говор мржње" и посебно у изврсној, по жестокој иронији можда и најкарактеристичној песми у књизи – „Такав": „Као прави Србин, / не само именом већ и делом, / наклоњен сам геноциду"...

„Мемоари”, Игњатовић као у магновењу помишља како би било занимљиво написати мемоаре, „али не било које, ма какве, / већ ни по бабу ни по стричевима. / Као самурајско сечиво хитнуте / право у трбух, беспоштедно”. Али сама помисао на могућу реакцију „недогледног мноштва сусретнутих лица” довољна је да, уместо мемоара, напише ову песму, са истинољубивом поентом: „Већ видим сени бираних мојих пријатеља. / Промичу, у бескрајном низу, / и презриво закрећу главе.”

И у две Игњатовићеве новије књиге из 2011. године, *Пролазна кућа* (проза) и *Чим сване и друге* утопије (поезија), које су биле предмет нашег ранијег текста, видљив је – семантички и интонативно-језички заоштрен – пишчев изразито критички став[28] према савремености/стварности, из чијег средишта се оглашава. Тај став, који не представља новост у Игњатовићевом књижевном писму, већ доследност, познату из његових ранијих књига, како год да посматрамо и интерпретирамо, није само идеолошки, већ, пре свега, вредносно (аксиолошки) заснован, и он подразумева и овдашњег човека (в. песму „Овде”) и човека ове епохе, али и свет јуче, данас и сутра, јер се – како пева Игњатовић – мењају (друштвени) системи и декори, а остаје, неизмењен, можда и неизменљив – го и огољен *човек одвајкада*, какав је био, какав јесте и какав ће, све су прилике, бити и сутра. Ако га буде.

❁

И *Цинобер* је књига која је писана без дистанце. Под дистанцом, о којој постоји читава литература, слично Николи Милошевићу (1929–2007), ми више подразумевамо психолошку него временску дистанцу, али се о овоме књижевнотеоријски комплексном питању не може просуђивати једнострано. Наиме, има писаца – најчешће је реч о прозаистима (или историчарима) – којима је дистанца неопходна и оних који – уз све препреке које им ствара непостојање дистанце – пишу убедљиво. Али непостојање (епске) дистанце увек на неки начин мора бити надокнађено имагинацијом, стваралачком употребом језика, придруживањем савременика оним делима која су претрајала у времену, а припадају ранијим епохама и идејно-стилским формацијама.

Непостојање (временске) дистанце у оним Игњатовићевим песмама чија је адреса *време садашње*, надомештено је песниковим искуством, литерарним и животним, јер то „данас” он је бар троструко проживео (у прошлости): живећи, читајући и пишући. „Шта ће поезији дистанца. Дистанца је за ове што су се дистанцирали од свега, а понајвише од себе. Поезија траје колико и ова долина плача и све што срећно уведемо у њену пројекцију, у ту велику колективну памет, просијава и зари оном другом, симболичном светлошћу”, рекао је Рајко Петров Ного у разговору са Зораном Радисављевићем (*Политика*, 25 јануар 2003).

Композиционо, *Цинобер* има следећу структуру: „Чворови”, „Ентер”, „Натисло”, „Из временске касете”, „Прасак”, „Твитови с дрвеног твитера” и „Стара врећа”.

---

[28] Поред низа других стихова из књиге *Чим сване и друге утопије* (2011), тај став могли бисмо опримерити и стиховима: „Ништаци би да суде, / малоумни да просветљују. / Лопуже нуде ореол, / битанге светкују” из песме „Сваког дана”. Или пак онима „Такви су обичаји у нашем граду: / или купујеш, или те купују, / или продајеш, или те продају” („У нашем граду”).

Први, пролошки циклус („Чворови”) чине свега две песме – „Чворови” и „Овде” – од којих прва више личи на прозни запис. Аутор је испод прве песме назначио и место (Варна на Црном мору у Бугарској) и датум: 24. 5. 2011, а испод друге само стоји датум: 25. 5. 2011. Да ли је и она, само дан касније, написана у Варни, нејасно је и мање важно. Вероватно није, јер да јесте – песник би то (ко зна?) већ написао. Важно је тек што се њоме у књигу уводи низ песничких мотива из електронске, компјутерске цивилизације, који су, ево, постали један од (потоњих) топоса савремене српске књижевности (прозе и поезије), пошто су, на различите начине, описани у разним областима науке – од електротехнике, информатике до комуникологије, масмедиологије и (делимично) књижевне теорије.[29] („Куцнеш у компјутер ил мобилни / и намирио си / све потребе, све рачуне!”, руга се песник онима који мисле да су ове „справе”, и усавршене технологије, чији су синоним, решење за све наше проблеме.) У савременој српској поезији и рецентној књижевној продукцији, ти мотиви-сигнали, бар код аутентичних песника, какви су и Бећковић и Игњатовић – овде је реч само о песницима из моје рукописне књиге – подвргнути су стваралачким преображењима/транспоновањима и саображени са сликом света ре-креираном у њиховим новијим књигама.

Песма „Чворови”, коју чине две-три слике у низу обележене лирском нарацијом и дијалогом гаврана и песника, делује као нека савремена (уметничка) басна. Наиме, пијући кафу са пријатељима на тераси, песник је, сред пута ка хотелу, угледао гаврана – *нашу тицу*[30] (Р. П. Ного) – како кљуном покушава да развеже чврсто свезану кесу. „Погледом старим двеста година” гавран као да тражи помоћ од песника. А песников одговор је: „Нека те је стид, гавране, стара птицо, / ... а ја, момак млад, седобрад, / читавог свог века непрестано / везујем и развезујем чворове.” Подтекстуално, песма садржи идеју да је данашњи песник у тежој позицији од гаврана: (1) мора да доноси црне гласе – ако хоће да пева истину (јер, рекли смо већ, Игњатовић је од оне врсте песника који верују у оно што говоре) и (2) свако писање (поезије поготово) није ништа друго до непрестано везивање чворова језика и узлова смисла изражених стиховима – у жељи да се развеже, раздреши не само унутрашњи расцеп у песнику него и да се смислено, самом песмом, на нов начин поставе вајкадашња питања живљења и стварања. Није без симболике ни чињеница да је гавранов поглед „стар двеста година”, чије је варијација стих: „Стотине година имаш и ништа ниси научио”. Позната је изванлитерарна чињеница да је гавран дуговека птица која брзо учи – може да научи и да говори, не само да се гракташем оглашава најављујући „пошљедња времена”. (Од Библије [Светог писма Старог завета] и гаврана који доноси храну пророку Илији, од места које заузима у нашој епској усменој књижевности, од „Боја на Мишару” [„Ради бисмо добре казаť гласе, / Не можемо, већ каконо јесте...”], до симболошких валера у поеми „Гавран” Адгара Алана Поа (1809–1849)

[29] Видети нпр. тематски блок „Књижевност и интернет” – у: *Летопис Матице српске*, Нови Сад, септембар 2015, год. 191, књ. 496, св. 3, стр. 41–121. Видети и: „Твитература – жанр трећег миленијума” – у: *Политика*, Београд, 11. новембар 2015, CXII, бр. 36640, стр. 13. У једном недавном ТВ прилогу поводом изложбе својих слика у Галерији РТС-а, сликар Љуба Поповић (Тузла, 1934) рече да у свом париском атељеу, сем фиксног телефона, не држи никакве друге „дрндалице” (компјутер, мобилни телефон...).

[30] „Гракће ли гавран наша тица” – стихови су из Ноговог сонета „Са жутом звездом на рукаву” (венац сонета у књизи *На капијама раја*, 1994).

и у сликарству, као знамен „нагона смрти и пустоши" [Мишел Онфре], нпр. на платнима и графикама Владимира Величковића [1935] – гавран је један од мотива уметности и уметника. У чувеној Езоповој басни „Лисица и гавран" једино га је надмудрила лисица.)

Наслов друге песме је „Овде", а први стихови „Овде пропадају империје. / Ово је стара Европа", са прилогом за место у првом стиху, који поред тога што значи *на овом месту*, може да значи и *на овом свету*, *на земљи*. У Игњатовићевој песми, то *овде*, поред тога што може да се односи на Варну у Бугарској, на Балкан уопште, као да сугерише неодређеност и притајену, осведочену (историјску) опасност. Други стих – „Ово је стара Европа" – више делује као гола констатације, све док се оно што је звучало неодређено и помало тајанствено у четири наредна стиха прве строфе („Ми волимо наше освајаче: / умотамо их у топао кожух, / наспемо ракију и вино – / наше жене се саме снађу") – не раскринка као фарса.[31] „Империјама је суђено да дођу и оду / да се саспу у шодер и прах", пева Игњатовић у наставку, не без резигнације и фатализма. У последњим стиховима ове песме („Али то није разлог, моја добра жено, / да не легнемо загрљени, / ноћас и заувек"), као да и сâм песник – интертекстуално призивајући стихове Бранислава Петровића (1937–2002), помало их преиначавајући и намењујући им улогу поенте – тера шегу са империјама и Европом, том старом фрајлом. Интертекстуално се, директно или прикривено (подтекстуално), призивају и неки други, наши и страни писци, песници поготово. Уз Томажа Шаламуна, ту су и Франц Кафка, Вилијам Шекспир, одјеци поезије Бертолда Брехта, Милош Црњански, Васко Попа, Адам Пуслојић, Србољуб Митић, Матија Бећковић, Александар Секулић и други. Испод посвете у песми „Алал вера", с поднасловом *варијација*, стоји: за М. Б. и А. С. (тј. за Матију Бећковића и Александра Секулића [1937–2009]). У књизи се, у различитим контекстима, али увек мотивисано, помињу и нека друга имена, међу којима су и Хенри Кисинџер, Ђорђе [Андрејевић] Кун, Милић од Мачве, Борис Пастернак, Витолд Гомбрович, Карел Косик, Енди Ворхол, Мадона, Вуди Ален, Слободан Стојадиновић Чуде (1948–2011), чији је најтачнији и најкраћи портрет Игњатовић сажео у два стиха: „Запретани огањ са Чегра / усуо у стих" (песма „Стојадиновићу"), Живојин Андрејић...

На примеру песме „Онај кога смо заборавили", чији је творбени принцип карактеристичан за више Игњатовићевих песама, показаћемо како се песник у два „строфоида" истовремено служи развијеним поређењем које је засновано на контрасту и градацији, и како песничким сликама призива и преобликује сегменте прототекста, задајући им нову улогу у властитом (мета)тексту. (Међу Игњатовићева омиљена стилскоизражајна средства спада и оксиморон, попут онога у стиху „Пуна је празна сала" из кратке но изврсне песме „Хистрион", у којој се – испод маске староримског глумца и плесача у игри пантомиме – и стихова „*Поништи*[32] уклето ја, / брзо *обрати* у Другог, / Другог у чемер Трећег" – крије

[31] Међутим, као што Роланд Барт пише у (кратком) есеју „Враћање као фарса", „Фарса је двосмислена форма јер допушта да се у њој прочита лик онога што она подругљиво удваја... Фарса се ипак враћа наниже: то је метафора која се повија, вене и пада (која клоне). Видети, *Ролан Барт по Ролану Барту*, превео Миодраг Радовић, ИП Светови, Нови Сад – Октоих, Подгорица, 1992, стр. 106.

[32] Зависно од тога како су акцентовани (и имају ли постакценатске дужине), глаголи *поништи* и (*пре*)*обрати*, могу бити и у презенту и императиву, али – будући да је оно што

не само песник него и сваки уметник, који одвајкада, уживљавајући се у туђе судбине, поништава уклето ја, јер – како тврди Т. С. Елиот у огледу „Традиција и индивидуални таленат" (1919) – „Уметничка емоција је безлична. И песник не може достићи ту безличност ако се потпуно не преда делу пред собом.")

Уз „Откровење" и неколико других песама из циклуса „Ентер", Игњатовић и у овој песми пореди два времена, данашње и прошло, са припадајућим им контрастним симболима. Оштра и несумњиво тачна запажања о ономе што се данас догађа „у арени и на екрану" нису представљена из перспективе и говора самог песника (како нам се чини у први мах), већ она – као врста неличног управног говора – припадају некоме за кога песник, описујући и вреднујући га, каже: „говори лумен[33] са слушалицом / на уву, Мадоном у срцу, / цвикераш, сподобица, / наш Вуди Ален". Лексеме *лумен* и *сподобица* јак су аксиолошки сигнал читаоцу да песник говори са иронијом, сарказмом или цинизмом. Наводећи речи тог лумена/сподобице: „У арени и на екрану / заурлава, завија / све сам го сељак весељак", песник се не дистанцира од суда који је њима изречен, већ од онога ко их изговара. Први удар изненађења дочекаће нас код глагола: *заурлава*. Према основном и несвршеном глагола *урлати*, настао је тренутни (почетно-свршени) глагол *заурлати*, а према њему несвршени и учестали *заурлавати*. (Синоним глаголу *урлати*, према нормативним и описним речницима српскога језика, јесте глагол *урликати*, а урлаторима су, према истим изворима, такорећи донедавно, називани *певачи забавних мелодија чије певање подсећа на урлање*. Та реч се данас изобичајила, али једнако урлају и народњаци и забављаци.) Друго изненађење очекује читаоца када, после другог стиха („заурлава, завија"), у трећем стиху прве целине прочита: „све сам го сељак весељак". Наравно да му је тај стих, уз мало одступање и преиначење, које је Игњатовић увео намерно, и те како познат. Наиме, у песми (написаној у Гарнизону у Коморану, 1918) „Моја песма" Милоша Црњанског сличне стихове читамо у двема строфама: (1) „Душа је моја богат сељак, / пијан весељак, / у завичају" и (2) „На јави је душа моја богат сељак / весељак", у којима се оно апстрактно (душа) представља као конкретно-материјално (богат сељак у завичају и богат сељак весељак). Игњатовићев стих „све сам го сељак весељак" напола је пресекао нелично-управне речи оног лумена-сподобе, који наставља беспризивну осуду једног менталитета, којему и сам припада а да тога није свестан: „Упропастили су ми град, / засрали његове улице/ и моју душу".

У другој строфи песме „Онај кога смо заборавили" оглашава се лирски субјект песме (сâм песник), сад без посредника и без прерушавања. Он ре-креира једно не тако давно, по свему другачије време, у којем се оно, у првих пет стихова, више наговештава него што се конкретизује, јер из тих стихова још је неизвесно ко је *онај кога смо заборавили* (из наслова песме): „Памтим ону отежалу, / распуклу ратарску шаку, / лопату за просејавање пшенице / земљиву као извађен кромпир, / лепљиву од грожђаних зрна." Упоређени са онима са почетка песме, ови елегични стихови, блиски приповедачком маниру (није ли сам Игњатовић врстан приповедач?), као да су данашњем времену примерено подсећање ако не

се приписују хистриону или, у крајњем, сваком уметнику или песнику, оквалификовано као стално понављање – вероватно је реч о квалификативном презенту.

[33] Лумен (лат. lux, lumen) светлост, сјај; фигуративно сјајна, глава, велики дух. (Видети Milan Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza,* Beograd, 1980, 520).

на Шантићево „Претпразничко вече”, а оно сигурно на књижевност и заборављене вредности ратарске цивилизације и патријархалне културе.

Седам завршних стихова ове песме резервисано је за поенту, којом се окончава развијено поређење (два времена) засновано на контрасту и кумулацији (лексема, синтаксичких апозиција, мисли-осећања, и ефеката). А поента, којом се довршава оно контрастно поређење у кумулацијско-градацијском низу – саопштена с носталгијом и уздахом за вредностима које као да су протеране или забрањене у овој лирској повести о транзицији чији се крај не може ни сагледати – гласи: „То је био муж, хранитељ, / гонич оваца и свиња. / Онај кога смо очас заборавили. / Јунак ненаписане баладе, / кућни патријарх с главом / погнутом само пред иконом. / У дан свог заштитника.”

Не жали песник што су минула стара времена, него што смо се ми у новим временима изменили до непрепознавања и што смо свој идентитет (историјски, културни, морални) заменили за ситну монету обећања на чијем једном крају стоји тољага, на другом недостижна шаргарепа (Европска унија).

Наиме, у начину на који ми реагујемо на *лепет крила апокалипсе данас*, а тај начин никако није примерен стварном степену опасности која се надвила над данашњим човеком и човечанством, Игњатовић (у маниру мајстора поетске речи) само указује на проблеме без жеље да пророкује или да поправља свет. Иако је довољан само један *клик* (о *двоклику* да и не говоримо!), само један *ентер* („Ентер” је и наслов другог циклуса), да све оде дођавола. А онда ће нам остати да шаљемо „твитове са дрвеног твитера”, чија се значења, бар у Игњатовићевој песничкој визији у овој књизи, групишу око симбола *невидљивие мреже*, у коју смо уловљени мислећи да ловимо. У песничкој слици „дрвеног твитера” песник је у трену – *предосећајући будућност* – видео и његову превазиђену актуелност и пропаст електронске и дигиталне цивилизације, а тиме, можда, и наш *повратак дрвеном твитеру*. („Свему ће, свему да доака / већ на скок спремна светска клоака”, певао је помињани Бранислав Петровић у првом делу песме „Смеће”.)

Фигуре сажимања, кондензовања и/или изостављања, затим контраста и градације, уз иронију, сарказам и цинизам, честа су језичко-стилска средства у књизи *Цинобер*. Као што је познато, елипса (грч. elleipsis) представља изостављање једне или више речи односно реченичних делова, па и целих реченица, који се подразумевају а који се из контекста – каткад лако, каткад пажљивим читањем – могу реконструисати; том песничком фигуром, којом је обележена читава Игњатовићева књига, не само поједине песничке слике или песме, интензивира се поетски израз, тако што се једна реченицом изражена мисао сведе на једну или више речи на којима се налази логичко и емоционално тежиште у реченици. То је оно основно што о овој фигури пише *и* у разним уџбеницима или теоријама књижевности. Не само граматичких него и стилистичких елиптичних конструкција и елиптираних облика, подоста је у Игњатовићевој поезији, па и у овој књизи. На фигурама елипсе, контраста, градације, хиперболе, литоте и алузије почивају и песничке слике, поједине песме, али, у крајњем, и књига *Цинобер* као целина.

Да се наслови Игњатовићевих песама у овој књизи понашају према садржају тих песама чак као загонетка, час као одгонетка, то и није нека новост. Занимљивија је и естетски делотворнија чињеница да се наслов књиге понаша као скривалица према укупном садржају (ономе естетски означеноме) целе књиге. На исти начин се доживљавају и наслови циклуса, како према песмама које садрже, тако и према мотивима, од којих су многи постали праве теме књиге као целине.

Четири (од укупно седам) циклуса у наслову имају по једну реч („Чворови”, „Ентер”, „Натисло”, „Прасак”), од преостала три – један има дволексичку синтагму („Стара врећа”), други три речи („Из временске касете”), а један четири речи („Твитови с дрвеног твитера”). Овај последњи формално је сличан циклусу „Смесице” из књиге *Свет и кућа* (2015) Мића Цвијетића. Разуме се, овде није реч ни о каквом угледању или утицају једног песника на другога, већ о духу и писму епохе или сродности референтног поља. Реч је о минијатурама, о лирској афористици која, опонашајући новинску вест, покушава да открије нешто непролазно у пролазноме, да се песничка форма саобрази са брзином и убрзањем времена у којем живимо и да се, при томе, не буде новински и агенцијски површан. Сви Игњатовићеви наслови циклуса од по једне речи имају нешто од коначности-неопозивости. Њихова одсечна, стакато интонација као да сведочи о песниковој одлучности и решености да свој став (према предмету песама) сажме у једну једину (обично симболотворну) реч.

Циклус „Стара врећа” има „свега” две песме – „Поскочица – доскочица” и „Стара врећа”. Обе су изврсне а прва (само донекле и друга) на ироничан начин тематизује искуство „трећег доба”, живот (и смрт) пензионера, о којима песник има и ове запамтљиве стихове: (1) „Пензионери су старе распикуће”; (2) „Наумио сваки да живи / макар по стотину лета”; (3) „Није им доста што хране децу / него би и унучиће”.

Песма „Стара врећа”, врста значењског пандана и анологона метафори „пролазне куће” из Игњатовићеве истоимене књиге (објављене 2011), друго име за живот у који смо пали, за старост и истрошеност (појединца и нације, чак и државе), крцата је песничким сликама и детаљима који ту метафору чине сликовитом и пластичном. Ни народна мудрост, вековима таложена и прикупљана, не помаже „ако маст оде у пропаст / и иметак у сурдук”. Не помаже ни крпеж ни трпеж: „Закрпа је изум и потоњи спас / почем и главу и врећу чува!” Не помаже јер: „Цури озго, цури оздо, са бока / попуцали сви шавови, све ивице. / Куља без застоја и предаха, / нештедимице лије у празно.” Навели смо ове стихове да покажемо како песник мајсторски ниже глаголе у ритму нарастајућег и незаустављивог сиромаштва, које није само материјално него – видели смо то у неким од анализираних песама – и духовно. Песник се узда да „Долази час просветљења... / пенџетирање на суво”. У цигла два стиха – и (оптимистичка) теза и (песмистичка) антитеза. У поенти песме – „Закрпа је изум и потоњи спас / почем и главу, и врећу чува” – застарели покрајински прилог и везник *почем*[34], како објашњавају лексиколози, „казује могућност у коју се мало верује”. Боље и прецизније речи од ове, песник заиста није могао пронаћи. Игњатовић ипак неће да нам убије наду, тим пре што: „Није све пропало кад пропало све је”, како пева Рајко Петров Ного у песми „Балада о Ђурђевдану” (Запис за Вождовачку цркву).

У књизи *Чим сване и друге утопије* уочили смо мотиве социјалне лирике, као вид књижевно релевантног сензибилизовања читаоца за социјалну правду и правичност, а све то изван сваког баналног, програмског, педагошко-политикантског и утилитарног концепта, какав смо упознали у време социјалне књижевности између два светска рата. О таквом Игњатовићевом умећу довољно убедљиво говоре и његови стихови: „хладим се сузом и грејем свећама” из песме „Доказ”, која је, истовремено, и религиозна и ’социјална’. Сличне су им и неке

[34] Од осталих значењских еквивалента, речници наводе: *можда*, *може бити*, *случајно*, *откуд*.

песме из *Цинобера*, о „животним (по)тешкоћама" (без радости и без сонета – да парафразирамо наслов књиге *Сонети о животним радостима и тешкоћама* [1986] песника Мирослава Максимовића) – не само пензионера него и свих нас који живот проводимо пред шалтерима, плаћајући којекакве рачуне, о чему је реч у „Великој песми". Мада, као и неке друге песме из ове књиге, углавном астрофична – Игњатовић, уместо у строфе, хетерометричне стихове организује у „строфоиде" – „Велика песма" се дели на две (графички издвојене) септиме. Песма почиње мирно, у маниру свакодневног рапорта: „Мрзовољно, од раног јутра, / бавих се неплаћеним рачунима." Али, од плаћања (и свођења) рачуна, овде се, већ при крају прве строфе, стиже до тога да песник „приходе и расходе нације" доводи у равнотежу, мада он има пречег посла: он мисли да је, уместо плаћања рачуна – што је и за њега, као и за све нас – чисто трађење времена, могао да напише „одважну, судбинску песму", којој, у другој строфи, замишљајући је, приписује атрибуте: „Жестока, искрена, беспоштедна – / сва обратна од онога што пишу / момчуљци и цурице од каријере". Наслов песме („Велика песма") ироничан је према садржају изнад кога стоји можда и стога што тзв. велика песма (друго име за оно што је Богдан Поповић [20. децембар 1863/1. јануар 1864–1944], пишући о Змају у години његове смрти [1904], звао велики песник) и не настаје у условима у којима песнички субјект ове песме живи, не престајући да је сања. Али, иако постоји (макар као идеал), та велика песма није она какву данас у хору пишу „песници туцеташи", како је Тин Ујевић својевремено назвао туце Игњатовићевих „момчуљака и цурица од каријере". Каријера се данас тешко стиче писањем (песама). И песма „Узалуд" припада кругу песама о песмама, заправо својеврсном обрачуну са самим собом и/или, уопштеније, са песничким позивом, о чему се, аутокритички, говори у првом делу песме: „Изненада јави се дајмонион / или завапи песникова муза: / џаба си згомилао стихове, / лауде самоме себи, / вести о танкоћутном сопству." На крају првог дела ове строфе („строфоида"), још увек чувајући тон (аутопоетичке) расправе, обрачунавајући се тобож са својом праксом писања песама, Игњатовић мисли да су и његова, као, уосталом, и туђа „песничка посла" (Радивоје Микић), ништа друго до: „Колико јаловог труда / да словца без корена и сока / *наметриш у правилне леје*!" Графички смо истакли речи: *наметриш у правилне леје*, којима се и завршава први део ове песме. Овде је нова глаголска твореница: *наметрити*, у песниковој језичкој реторти очигледно настала од (префиксално-именичке) синтагме: *на метар* (мерити нешто на метар, као реклама на некој продавници у којој се *роба* мери на метар). Као јединица за мерење дужине у метарском, метричком систему мера, али и као појам који се употребљава у метрици, код Игњатовића твореница *наметрити*, очигледно са негативном, ироничном конотацијом, упућује на песничке строфе и облике класичн(ај)е организације, са интертекстуалном алузијом на оно што је Милош Црњански у „Објашњењу Суматре", које је објављено 1920, у октобарском броју *Српског књижевног гласника* на захтев Богдана Поповића, назвао „баналним четверокутима".[35] Што су код Црњанског били „банални четверокути",

[35] „Без баналних четверокута и добошарске музике досадашње метрике, дајемо чист облик екстазе. Покушавамо да изразимо променљиви ритам расположења... Да дамо тачну слику мисли, што спиритуалније! Да употребимо све боје, лелујаве боје наших снова и слутњи, звук и шапутање ствари, досад презрених и мртвих. У форми то није богзна шта! Али делимо ритам сунчаних дана, од вечерњих ритмова. Не мећемо све то у приправљене калупе!", писао је Црњански.

код Игњатовића су стихови *наметрени у правилне леје*. Без познавања традиције (и српског) песништва, очигледно је, нема ни нове песничке слике. Традиција и модерност у циглом стиху! Из наслова Игњатовићеве песме („Узалуд"), види се да је штошта од написанога и објављенога – тако се бар каже у песми – било узалуд, јер у песничком врту лирског субјекта ове песме „царује велико ништа" (да ли је то миг позном Стерији?), можда и стога што он, пишући стихове противне свакој нормативној естетици, није далеко стигао: шкртареħи „на сунцу и на води", он је „Свом слабачком расаду / одузео сав ваздух", занемаривши најјачи еликсир: „ђубриво, жестоки воњ живота". Полазеħи, дакле, од питања „Коме ја ово пишем?", узетог за мото књиге, Игњатовиħ је, не само у песми „Узалуд" него и неким другим песама *Цинобера*, стигао до питањâ: Како ја пишем? Вреди ли то што ја пишем? Има ли то своје читаоце и, ако евентуално нема или их има мало, нисам ли и ја крив за то? У књигу се, тако, уводи Јакобсонова фатичка (комуникативна) функција језика – отвара се комуникациони канал и проверава се да ли он функционише. („Чујемо ли се?") Тек у мисаоно-есеħајном апарату примаоца (реципијента, декодера) оно (што је) написано, као и свака, не само естетска порука, задобија своје коначно значење (пошто је, претходно, енкодирано према одреħеним правилима у самом естетском акту – писању/стварању). И готово да нема песме у *Циноберу* у којој се, у форми аутопоетичких и аутокритичких исказа који реферирају читав сплет/контекст „одсутних објеката", не пева на више различитих начина, али тако да се они готово у подједнакој мери односе и на песника (на његову поетику) и на читаоца. А тако и мора бити будући да се песник, у једном броју песама, отвара према „жестоком воњу живота", чиме можемо и објаснити и Игњатовићеву потребу за бољом, ближом и приснијом комуникацијом са читаоцем и употребу лексике која, ту и тамо, као да граничи са псовком.[36] Али, будући да та лексика представља, враħање истом мером, „одвраħање истим разлозима", тј. да је предмет песничког описа, који најчешħе потиче из друштвено-политичке или историјске сфере, изнудио бес песничког субјекта, он је – осетивши се беспомоħан, јер речи и песничке слике нису делотворне нити могу да измене затечену ситуацију – прибегао лексици која представља „утук на утук". Међутим, када год песник буде доведен у такву позицију, он, на неки начин, признаје да је поражен. Као и Цими Портер из драме *Осврни се у гневу* Џона Озборна, и наш песник је против „репресивне толеранције". И он прибегава реторичким инвективама и критици друштва у транзицији, које никако да пређе у неки нови, квалитетом друкчији, бољи и унапређенији облик. С временом, и речи мењају своје значење, о чему је, 1921. године, француски лингвиста, индоевропеиста и слависта Антоан Меје (1866–1936) написао књигу *Kako reči menjaju značenje* (prevela Sanja Milutinović Bojanić, Службени гласник, Београд, 2009). У поезији је то можда и најочигледније. Али једно је песнички говор, а друго навала оних туђица у наш језик и када за њима нема неке оправдане потребе. То је, унајкраħе, једна од тема Игњатовићеве књиге. Елем, препородиħемо се, да не кажем: васкрснути, ако посетимо неки *рисорто*, ексклузивно летовалиште у Анталији (или Aman risorto

[36] Али – ако пажљивије прочитамо та места у књизи – готово сваку псовку, директну или ону која пре подсеħа на литоту са изостављеним али подразумевајуħим ласцивним лексемама, не изговара сâм песник/лирски субјект песме, него неки његов „јунак", неко ко учествује у говорном чину, а песник је – у том говору – само преносник (огољених) идеја, мисли и ставова, медиј преко којега те псовке стичу „звучно тело".

на Светом Стефану у Црној Гори) и *спа* (тј. бању/лечилиште лековитим водама). Обе ове лексеме (*рисорто* и *спа*) Игњатовић помиње у песми „Откровење", а њима се размеће неко кога песник иронично назива *Србац*, чији опис и доживљај Анталије, дат из (унутарње) перспективе лирског субјекта песме, подсећа на оно како је војвода Драшко из Његошевог *Горског вијенца* доживео Млетке, њихове обичаје и културу (позориште), о чему лепо пише Светозар Кољевић.[37]

У „Откровењу" је вишеструко – творбено, значењски, па и стилистички – занимљив облик именице *Србац*, са кореном/коренском морфемом *Срб-* и суфиксом *-(а)ц*. Речју Србац свакако се не алудира на истоимени ојконим из Републике Српске на ушћу Врбаса у Саву чији се становници зову Српчани. У тој речи, готово у подједнакој мери, има и иронично-пејоративног и деминутивно-хипокористичког „пуњења". У сваком случају, реч *Србац* је вишезначна и добро одабрана: *она* је и покуда и (прикривена) похвала. И када у једној руци држи батину, у другој сигурно скрива јабуку, јер добар песник никада не размишља и не пише једнозначно.

Истинољубиво критикујући данашњег малограђанина, његов морал, понашање, неселективно прихватање свих новотарија, импортованих идеја, језика који не служи за споразумевање него (за то) да медиокритет потврди своју тобожњу ученост и „опсени простоту", презирући парвенијски некритичко и папагајско приклањање фразама (о говору мржње и политичкој коректности, нпр.: „брабоњају ли, брабоњају // ред мувосерина о[38] / ред мудросерина О" – циклус „Твитови с дрвеног твитера"), Игњатовић – супротно од свега тога – показује како се на српском језику, лексиком која је, ту и тамо, намерно архаизована (ради благозвучја), могу писати добре песме и значајне књиге: у овој књизи се и једе и *куса* („Овде"); не постоје само слова, него *словца* („Узалуд"); они који се служе преваром поступају *преварно* („преварни бисери општих места" – „Такво доба"); зашто само и увек *дешавања*, нешто може и *да се случи* („Рани доручак"); овде се, како и треба, не одустаје ни од лексичког нијансирања („На чему сад да ти *испржим кајгану*, / *испечем чимбур*?" – „Рани доручак"); уместо по две или три речи за један појам, Игњатовић употребљава једну истозначницу (прилог *очас* значи исто што и: *овај час*, *врло брзо*, *за један тренутак*, *за један часак*). Итд.

Онај седобради младић (из песме „Чворови"), као лик и као могући песников двојник по развојном путу, интересовањима и уметничкој и људској зрелости, најављен и у збирци *Чим сване и друге утопије* (2011), прави је аутор ове истовремено интонативно и значењски жестоке а еросом којим је творена

---

[37] Светозар Кољевић, *Вавилонски изазови*: *О сусретима различитих култура у књижевности*, Нови Сад, 2007. У уводном тексту „Национални стереотипи као поглед на *друго* и *другог*", Кољевић (на 12. страни) пише: „У речима војводе Драшка заиста се лепо види колико је млетачка цивилизација будаласта из ловћенске перспективе, иако нам помало двосмислени комички тон оставља широк простор да замишљамо колико ли су тек Драшково понашање и његова појава у народној ношњи морали изгледати смешно и махнито у Венецији."

[38] Смисао предлога *о* на крају синтагми (*ред мувосеринâ о* и *ред мудросеринâ О*), који може да изазове двоумљење код читалаца, вероватно је у томе да иза тог предлога следе (изостављене а подразумеване) објекатске допуне, као кад кажемо: Он је говорио *о* и, уместо конкретизације и набрајања онога о чему је говорено, напишемо три тачке, будући да уопште није важно о чему је тај говорио, јер је реч о којештаријама.

дирљиве, у дубинској структури каткад и благе књиге. Довољно је прочитати само антологијску песму „Света Богородица у Доњој Каменици" (посвећену Живојину Андрејићу) да се уверимо у ту благост, видљиву и из стихова „Само Мајка Божја вековима не жури / искићена тежачким даровима: / на вратницама венац од цвећа, / на прагу грожђе и зреле јабуке. / Унутра, на зидовима, / међу грчким писменима, / чита се, од милоште сплетена, / понека наша стара реч."

Певајући, Игњатовић не затвара очи пред светом у којем живи. Поред осталога, он зналачки и песнички одговорно-провокативно варира неколико неизбежних тема, као што су: време *лаживесника*, измишљање историјских успеха сред општег расула економије, морала и језика; ТВ програм и ријалити шоу; некритичко величање технике и технолошких изума; певање које више није урлање, него „заурлавање"; образовни систем (некад и сад); понашање данашњих „сподобица"; брбљање/логореја пред микрофоном; сагињање главе пред сваким ко је економски и политички јачи и ко нас уцењује политичким уласком у Европу а до јуче нас је „хуманитарно бомбардовао", ширећи „крстарећу демократију"; ако су други можда и заборавили ко је „херојима крампа и лопате" „у замрлом, некад рударском градићу" својевремено предлагао да „намах промене видик и нарав" и „Сад нека науче да гаје кикирики, / бамбусе или чичоку. / Можда напредни пиринач" (песма „Из временске касете"), или (су заборавили) на српског сељака/паора и домаћина, тог „кућног патријарха", који је само једном годишње сагињао главу – на слави, пред свецем заштитником – овај песник није, итд. Он је онај који памти и за нас, који смо заборавни. А све што упамти поезија, иде у фонд колективне меморије.

Један од тематских аспеката књиге – рекли смо – јесте однос данашњег човека и технике, поготову оне најсавременије, која оличава дигиталну еру сменивши ону аналогну, споријој и на неки начин ближу човеку. О томе Игњатовић, поред осталог, пева и у два циклуса – „Ентер" и „Твитови с дрвеног твитера" – који представљају врсту рекапитулације идејно-естетских мотива књиге као (недељиве) целине. Разуме се – то ваља поновити – песник није против техничко-технолошких помагала која нам служе, али је против постварења човека и против тога да се техника служи њиме, да га измени у толикој мери када се он морално и антрополошки урушава. („Видим ја, учитељу, / да си човек образован, чипован", саркастично се пева у дијалошкој песми „Није него".) О овој теми данас се много есејизира у мноштву књига. И мада је савремена техника кудикамо сложенија од оне јучерање, ни данашњи аутори, у оном најбитнијем, нису одмакли даље од антиципативних текстова Зорана Мишића, објављених, у *Критици песничког искуства* (Београд, ²1996) у целини „Човек у свету технике", коју чине три текста: „Уметност и техника" (1965), „Човек у свету технике" (1965) и „На вест о човековој смрти" (1969). И неке Игњатовићеве песме, (не)намерно испеване *и на том трагу*, само су „отпев", једна драматичнија визија сличног/сродног тематског круга, а та визија је пропитивана/искушавана на различите начине, уз преплитање мотивских подстицаја и разноликих поетичких решења. (Видети нпр. песмицу „Редња", у којој се стихови – „Лете мејлови, / лети СМС" – у наредној „строфи" редуковани на глаголе *пишем*, *пишеш* или на личне заменице [он, она, оно...], у поенти – *пиш*, *пиш*, *пиш* – парономазијски своде на звучну имитацију обављања једне свакодневне физиолошке потребе.) Толико о томе шта песник мисли о мејловима и о есемесовима. Коме евентуално није јасна идеја песме, нека још једном погледа њен наслов („Редња", тј. *заразна болест која се брзо шири, пошаст, епидемија*).

У песми „Иди у”, чија су прва два стиха „Доручкујем... / Першун”, Игњатовић има једну лепу миљковићевску поетему: „Поезија је бесмртна, / али не и песник.” У оној с насловом „Пророчка”, замишљајући свој одлазак с овога света („Пашћу једном и ја, / разбићу се, / распући као зрео, / трули дулек”), релативизујући тај голи податак стихом „Ако је тако суђено”, који, издвојен, дели та прва четири стиха од четири преостала, којима се завршава песма, песник није остао при идеји досуђене нам судбине (предестинације), него је будући растанак са светом заогрнуо идејом општије законитости из наратива о стварању и/или о (могућем) нестанку васионе: „Свакога дана по зеру начет / негујем тај грки пад. / Мој васионски / будући прасак.”

❁

Све у свему, *Цинобер* је једна отрежњујућа, с мером и богатим искуством писана књига, у којој се (никоме) не доцира. Када се склопе корице ове књиге, читалац из ње излази (не напуштајући је) с осећањем да је био код неког драгог у гостима, мада му је домаћин стално говорио о стварима које госту не годе, а о којима и он понешто зна, али му је комотније да се представља као да оне не постоје. Песник у улози домаћина у својој *кући од речи* добро зна *шта* и *како* говори (пева).

Због густих слапова песничких слика и густиша садржајног плана књиге, понекад нам се, с разлогом, учини да смо прочитали читав роман једног (пост)модерног духа, роман са мноштвом протагониста (карактери, песнички поступак, свет/слој приказаних [дочараних] предметности, језик...) и антагониста. И још нешто, врло важно. По много чему, многи би у књизи *Цинобер*, с већом или мањом поузданошћу, могли закључити да песник који ју је написао живи и пишући дише са данашњом Србијом. И мање упућенима је, као илустрација, довољна песма „Пролеће 2014”, у којој се слика Србије девастиране поплавама преображава у постапокалиптичну визију првих сојеница које ничу над ораницама српског Маконда! И не само то, него и да аутор ове књиге по којечему припада магистралној линији певања и мишљења у савременој српској књижевности.

ЗАВИЧАЈНОСТ

БАШТИНА И КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ

МАЊЕ ПОЗНАТИ ЗАПИСИ СРПСКИХ НАРОДНИХ ПЕСАМА И БАСНИ ИЗ ОКОЛИНЕ КЊАЖЕВЦА ЈЕРЕМИЈЕ М. ПАВЛОВИЋА

Владета Коларевић

[Привуците пажњу читаоца сјајним цитатом или употребите овај простор да нагласите битан закључак. Да бисте поставили овај оквир за текст било где на страници, једноставно га превуците.]

Прикупљајући и изучавајући, себе ради, архивску грађу која се односи на живот и обичаје нашега народа, то смо у Архиву САНУ – Београд, у више наврата, увидом у инветарски каталог којим се Етнографске збирке депоноване у фондовима Архива САНУ могу прегледно сагледати, и копирањем учинити доступним (на чему благодаримо особљу Архива), 23. марта 1995. под бројем 98 (К – XXI) уочили и издвојили за објављивање, мање познату рукописну збирку записа српских народних песама, једну руковет од педесет пет женских напева, и девет басми, дате читким и разговетним ћириличним писменима (пером и мастилом), које је „скупио“ и прибележио Јеремија М. Павловић, учитељ родом из Божурње код Тополе опленачке... од баба Анђе Милићке (1821-1901), родом из села Каменице код Књажевца, у време кад је бивала код својег зета Манојла Цветковића у Смедереву – где је и умрла 1. маја 1901, после осмогодишњег тамошњег живовања. Рукопис је, од стране учитеља Јеремије, тадашњег учитеља у Блазнави – Крагујевачка Јасеница, предат Српској краљевској академији 28. децембра 1902. године, обимом од двадесет листова „полутабачки“, за који му је уручена награда од 15 динара, са напоменом да је збирка депонована у XXI кутији, те да је њен садржај најсажетије представљен у неколико речи, непознатог аутора: „У почетку је кратак предговор сакупљачев, из кога се види да су све умотворине из Књажевца (Источна Србија). Вид. Преписки Бр. 375/63“.

Како Јеремија потиче из просвећене и отмене сељачке породице (од оца Милована и мајке Ранђије од Павловића из Божурње), у којој се ценила писменост и старински поредак у патријархалној заједници, то је било нормално да се доцније определи за учитељски позив... када су „народни учитељи“ били апостоли земљорадничког покрета у разједињеном српству, уносећи културне и националне тековине у живот села и сељака, ширећи просвету, културу и радне навике у народу. Тако је, до данашњих дана, остао упамћен у Блазнави, где је највише службовао, па се ту и зародио, оженивши се (1902) са Даницом Ђорђевић из Божурње, где и данас-дању кажу за некога (по Борку Тришићу) ко знањем и карактером одскаче од околине: - Он је Јеремија. Школујући се у Алексинцу, где

је и завршио чувену учитељску школу (1900/01) у којој је за професора имао и Тихомира Р. Ђорђевића, етнолога, у чијем је листу за српски народни живот, обичаје и предања (Караџић) сарађивао током школовања (1899), тако да је од раније подстицан да бележи примере народног стваралаштва из својег завичаја и ближе околине – те да их, по доцнијим сугестијама Јована Цвијића и Јована Ердељановића, смисаоно обједини у поуздану целину и обелодани, што у Етнографском зборнику СКА (Живот и обичаји народни у Крагујевачкој Јасеници у Шумадији – 1921), што о свом трошку – у Етнографској библиотеци, коју је сам уређивао и издавао у Београду (Карађорђева 71) бивајући, рекло би се, тенденциозно прећуткиван од својих учених сународника и савременика, као и доцнијих следбеника, скончавши на туђ дан у педесетој години живота (1881-1931).

Још док је био учитељ у Божурњи, Јеремија у писму упућеном Српској краљевској академији пита: „Хоће ли Академија штампати његов опис села Божурње?“ – на шта му је одговорено: „Да рад прво пошље на оцену“. После неког времена (28. децембра 1902) он из Блазнаве шаље Академији Опис села Божурње у рукопису, којем се доцније губи сваки траг(?), обимом од 69 табака, као и записе већ поменутих Српских народних песама из околине Књажевца, да би потом (25. априла 1905) повукао рукопис, незадовољан успореном процедуром, о чему постоји службена белешка коју потписује извесни М. Радовић: - На захтев писца г. Јер. Павловића данас му је послат натраг његов рукопис „Опис Божурње“.

Исти рукопис је доцније (11. фебруара 1911) поново прослеђен Академији, када је и примљен од г. Љ. Ковачевића (Одбор Чупићеве Задужбине), а онда је (11. априла 1911) „г. Јовану Ередељановићу послато на реферат“ – када је, 14. маја исте године – „враћен спис писцу“ по одлуци од 6. маја 1911. године. Сем описа родног села, Ј. М. Павловић је уобличио и рукопис Народни живот у Божурњи, којег је (3. маја 1911) проследио Академији, када је прослеђен „г. дру. Јов. Ердељановићу“ – којег је Јеремија и лично упознао у Блазнави када је прикупљао, откупом и поклонима, употребне предмете од дрвета и грнчарије у сеоском домаћинству за потребе Етнографског музеја у Београду, као и друге рукотворине настале плетењом,ткањем или везом. Тада је Ердељановић и преноћио у кући чувеног Живана Продановића из Блазнаве, премда су га ондашњи Блазнавци сумњичили „као шпијуна“ који тек тако иде по народу и нешто бележи.

Половином 1911. (25. јула) Јеремија је, као већ дугогодишњи Блазнавачки учитељ, Академији доставио спис омеђен насловом „Народни живот у Блазнави“ – да би тек следеће године (14. фебруара 1912) био прослеђен г. Ередељановићу на мишљење, којим предлаже да се овај спис „састави у један рад са оним“ (бр. 191) који се тематски надовезује на истоимени рад о Божурњи. Негде пре ових догађаја, Јеремија ће написати и објавити (по Милеви Стевановић из Тополе... види: Змајевац 4-5/2012, Брезовачки зборник за народни живот и обичаје, Брезовац – код Аранђеловца) своју прву књигу: Блазнавска основна школа у Крагујевачкој Јасеници (1843-1908), у којој је бивало доста знаменитих ђака, као што је Аћим Чумић из Доње Трешњевице, каснији угледник и професор правних наука. Јеремија је као учитељ службовао у Блазнави до окончања Балканских ратова, када је (1. септембра 1913), на основу његових дневничких бележака, премештен у Дорјан у оновременој Јужној Србији, наставивши да и тамо – после Првог светског рата, поред учитељског посла изучава народни живот и обичаје, уобличивши драгоцена сазнања у неколико књига, које је издао о свом трошку у Београду: Из прошлости Јужне Србије (1923), Брегалничка област (1924), Дорјан и Дорјанско језеро (1925), Стари живот и обичаји народни у Јужној Србији (1926) те – Малешево и Мале-

шевци (1928). Вероватно се на ову књигу односи белешка заведена под бројем 257 у Етнолошкој архивској збирци САНУ –где се Јеремија Павловић наводи као учитељ уз помен рукописа „Малеш... Народ и народни живот“ – за који се наводи да је 24. јануара 1922 „одлучено да се штампа у Етнографском зборнику“ – с тим да га (по одлуци од 29. априла 1925) „г. Ердељановић спреми за штампу“. Како ни после шест година ова књига у издању Академије није објављена, то је Јеремији М. Павловић „враћен рукопис“ 2. октобра 1928, (види број Деловодног протокола 393/928... и преписку бр. 375/63) па је тако био принуђен да је објави о свом трошку.

Истовремено са Малешовом... излази му из штампе (1928), у околностима личне издавачке делатности, књига Качер и Качерци – која се односи на истоимену предеону област у Шумадији. Недуго потом (1930) Етнографска библиотека Јеремије М. Павловића објављује две књиге својег уредника и власника: Наш народ у причама и Јасеничанку – у којој описује „Живот и рад женскиња у Крагујевачкој Јасеници“. Вредно је уочити његово кретање у служби после Првог светског рата, у којем је у својству неборца, као ограничено способан али пожртован, провео рат „при Ађутантском одељењу Врховне команде“. Носилац је неколико одликовања. Увидом у његов дневник, који се чува у Архиву САНУ, видимо да је „после рата“ враћен у Скопље на учитељску дужност – када је (22. новембра 1919) „постављен за школског надзорника среза Малешког и Струмичког“. Из Скопља је прешао у Тетово, одакле је, судећи по његовим необјављеним белешкама, фебруара месеца 1921. премештен у Београд где је (11. марта 1921) где је „постављен за учитеља Више основне школе“ а онда и „за директора Савамалске основне школе“. Тада је, у заједништву са Михаијлом М.Станојевићем, објавио Читанку за Више основне школе – за први и други разред, у два издања (1921-1922), као и један Атлас на мађарском језику, у истом коауторству, 1925. у Суботици. Његов педагошки рад цењен је највећим описним оценама: „одличан“ – а понесен светим учитељским позивом објавио је у свом издању и три свеске Учитељске ризнице (1923 и 1926. године). Пензионисан је, по историчарки Милеви Стевановић из Тополе, 1929. године.

По свом страначком опредељењу Јеремија М. Павловић је као демократа (и добар познавалац народног живота) на листи Демократске странке, у два наврата биран за народног посланика, када га је „изненадна смрт претекла“ – 20. октобра 1931. у Струмици – „где је отишао да потврди кандидатску листу за срез Малешевски и Царевоселски“. После два дана његови посмртни остаци су пренешени у Београд, где је, после опела у Вазнесењској цркви (којем су присуствовали, поред породице, многи ондашњи угледници и поштоваоци живота и дела цењеног покојника: г. Коста Кумануди, председник Народне скупштине, Андрија Радовић, вице-гувернер Народне банке, Светозар Томић, чувени дробњачки етнолог... те представници свих београдских школа и многих удружења чији је Јеремија био члан – Црвеног крста, Дома слепих у Земуну... уз присуство великог броја просветних радника и народа из Београда и унутрашњости, поготову из Малешева – који су га сматрали за добротвора) 24. октобра сахрањем у породичној гробници на Новом гробљу. Политика је донела вест о његовој смрти, као и читуљу на дан сахране... коју је сутрадан помније описала на својим страницама.

Прегледна библиографија радова Јеремије М. Павловића није сачињена, нит се ко бави (колико нам је познато) његовим дометима у науци и друштеном животу, те као занемарена појава тавори у маргиналијама туђих исписа и радова, изузимајући часне изузетке (Мила Недељковића... Борисава Челиковића), нес-

хваћен и прећутан. Скрајнут, као да није ни живео, а траг његове епске посвећености у усменом наслеђу и обредним појавама наводне културе, приметан је у данашње време тек међу новокомпонованим облицима народног стваралаштва, међу огласима старих и ретких књига (на друштвеним мрежама) којима се, добронамерним купцима, препоручују дела Јеремије М. Павловића. Архивске наговести, ретке књиге и новински чланци, успутне белешке и размишљања, као сведочанство минулих времена, говоре о светом искуству скрајнутих посебника, кроз које је прозборио народ предачки уобличен у завет прећутаних отшелника... којима смо нешто остали дужни, бар да се сећамо људи којих нисмо остали достојни.

Заоставштина Јеремије М. Павловића, етнолога, депонована је као поклон у Етнолошкој збирци Архива САНУ под бројем 480, а коју сачињава „Преписка, лична документа, бележнице и новински исечци“ - садржаних у две фасцихле (34 документа). Поред сведочанстава о својој научној делатности, Ј. М. Павловић је – уз преписку са Јованом Цвијићем, Јованом Ердељановићем... А. М. Селишчевим (коју свакако треба публиковати) оставио иза себе, својем потомству у наслеђе, и своје личне белешке у две свеске у којима прегледно и разговетно образлаже свој живот: Бележник из 1915-1916. и Лични бележник Јеремије М. Павловића. „Као унука учитеља и етнолога Јеремије М. Павловића, преко оца Властимира Ј. Павловића“ Архиву САНУ је поклонила Светлана В. Павловић из Београда (Адмирала епарта 2) документа из оставштине свога деде Јеремије, без икакве надокнаде, како у своје име, тако и у име својих сестара – Слободанке и Браниславе, и брата Љубодрага... у чему је (6. јула 1988) посредовао Ђорђе Трифуновић, професор Филолошког факултета у Београду.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ
- Женске –

ПРЕДГОВОР

Ове женске песме казивала ми је пок. Анђа Милићка, родом из села Каменице код Књажевца. Муж јој је одавно умро те се она преместа код свога зета Манојла Цветковића у Смедереву. Ту је живела осам година и умрла је 1 маја 1901 године у 80. год. старости.

Ове песме нису у чистом руху Књажевачког говора за то што је баба Анђа утицајем Смедеревског говора заборавила свој Књаж. говор. а како је она умрла и како су ове песме ретке јер нису до сад штампане то је вредно да се забележе те да се на тај начин сачувају од заборава.

Баба Анђа ми је причала стих по стих а ја сам писао, те сам на тај начин верно написао сваку песму.

Баба Анђа је знала и да баје. Ја сам је више пута молио да ми и то каже а она вели: да се то ником не казује. Ја је једанпут опијем прилично а она ми тада и то каза. Она зове бајалице басмама. За сваку болест вели, може да се очита по једна басма. Ја те њене басме прилажем на крају ових песама.

Баба Анђа је била у Књажевцу кад је био Српско-Турски рат. Кад су Турци освојили Књажевац она је побегла у Јагодину, и тада вели, у невољи заборавила сам и много песама.

Јеремија М. Павловић

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ
- Женске -

1.

Цветај ружо, не гледај на мене...

Цветај ружо, не гледај на мене,
Ја сам тебе давно прецветала,
Јер ме мајка за недраго дала,
За недраго, за млада ајдука.
Ваздан оре, сву ноћ ајдукује,
Па доноси крваве доламе.
Па ме тера на Дунав на воду,
Да му перем крваве доламе;
А ја бркну у свилки џепови,
У џепови рука од јунака,
И на руку тија златан прстен...
Не би брата по руку познала,
Но га позна по тој златан прстен!

2.

Колико је одавде до мора...

Колико је одавде до мора,
Толико је низ море градови,
Од Леђена боља града нема,
Од Ивана бољи слуга нема!
За њег је се земља размирила,
Равна Босна и Ерцеговина.

3.

Пробуди се полуноч девојка...

Пробуди се полуноч девојка,
Метну очи у војнови двори,
Војну двори отворени беју,
И у двори копје пободено,
Окол копје коњи наведени,
Окол коњи момке оружане,
Међу момке Иван добар јунак.

4.

Момче љуби у Видин девојку...

Момче љуби у Видин девојку,
За ноћ оде, па за ноћ дооди,
Па се момче младо покајало,
Јер је драга јако на далеко.

5.

Убава мома род нема...

Дубока вода брод нема,
Ситно камење број нема,
Убава мома род нема.

6.

Девојчице Рајчице...

Девојчице Рајчице,
Црне су ти очице,
Дај да ти и пољубим.
Не дам, не дам, ђаволе,
Због синочни јадови.

7.

Колко пројдо села и градови...

Колко пројдо села и градови,
Нејме нигде глава заболела,
Дома дојдо, дома ме заболе,
Не боли ме како глава боли,
Већ ме боли оћу да умирам.

8.

Учин војно, учин ти на срце...

Учин војно, учин ти на срце,
Расчини ми што си ми чинио!
Ја ти нисам ништа учинила,
Теке сам ти трагове обрала,
Па сам ти и у огањ бацила.
Огањ гори, ти за мен да гориш.

9.

Љубичице, драга душо моја...

Љубичице, драга душо моја,
Љубил би те, али си малена!
- Љуби драго, бићу и голема,
Гди је лепша девојка од мене?

10.

Ej, јабуко, зеленико...

Ej, јабуко, зеленико,
Што си много род родила:
На две гране, две јабуке,
На трећуту сокол стоји,
Па си гледа горе, доле,
Где господар конак прави.

11.

Сокак тесан а ја јунак бесан...

Сокак тесан а ја јунак бесан,
Сусреће ме прелепа девојка.
Сави, коња, пољуби девојку,
Разниза се бисер и мангара[1)],
Сва га Бања за недељу брала[2)],
Ми с, девојку такио три године.

1) Мангара = златне и сребрне парице, 2) брала = купила, 3) Такио = једва...

12.

Шта се бели доле у Ливаде...

Шта се бели доле у Ливаде,
Ел је пена, ел бела пелешка[4)]?
Није пена, ни бела пелешка,
Тек је овца од стада остала.
Лако блаји[5)], далеко се чује.
Чули су је Турци овцебројци[6)].

4) Пелешка = платно; 5) блаји = блеји: 6) што узимају десетак.

13.

Милица си мила брата нејма...

Милица си мила брата нејма,
Вила га је од свилу зелену,
Бело лице од белу ·артију,
Црне очи од два огледала.

14.

Нишко поље равно за одење...

Нишко поље равно за одење,
Али нема воде за пијење.
Мало појдо два кладенца најдо,
На кладенцу момче и девојче
Играју се сас златну јабуку.
Где играли, ту су и заспали.
Када су се млади пробудили,
Међу њи· је дете проплакало.
Девојка га сас прстен забавља:
„На ти прстен, очи ти испрсле,
„Проклет да је кој девојку даје,
„Проклет да је кој но млада жена!“

15.

Грли ми грли грлице...

Грли ми, грли, грлице,
И ја сам така грлила;
Девет сам вера мамила,
Десету веру Турчина.

16.

Тужнина брале, пладнина[1)]...

Тужнина брале, пладнина,
А ми си воду немамо,
Пушти ме брале на воду!
„Не пуштам сејо, не пуштам:
„На воду има чобани,
„Па ће те младу заљубе.

1. Пладнина = врућина је.

17.

Коњ зеленко копитама бије...

Коњ зеленко копитама бије,
·Оће носит убаву девојку.
Моли се мајке да гу опрости,
Мајка оће да гу опрости;
Моли се оцу да гу опрости,
А отац неће да гу опрости.

18.

Бор садила убава девојка...

Бор садила убава девојка,
Бор садила па је љуто клела;
„Расти, боре, колко више можеш,
„Пуштај гране до зелене траве,
„Да се качим у твоје висине,
„Да је гледам у море галије,
„Вози л ми се драги у галије,
„Држи ли си бел јаглук у руке,
„Што му драга три године везла,
„Везла, брате, куке и вијуке,
„Ем сам везла, ем сам љуто клела:
„Колко кука на бела јаглука,
„Толко мука на млада јунака!“

19.

Што ми нема Цвете...

Што ми нема Цвете,
Да ми по двор шета?
Да л је болна Цвета,
Да л болника чува?
Нит је болна Цвета,
Нит болника чува,
Већ је момче дошло,
И дукат донело,
На дукату пише:
Моје име Цвета

20.

Ој, разболе се јадо...

Ој, разболе се, јадо,
Бећар момче младо,
На мајкино крило,
На сестрине руке.
Питала га мајка:
„Шта ли ти је, синко?“
Ој, не питај ме, мајко,
Што ти болан лежим?
Већ ме питај, мајко,
Оћу л жив остати?
Ја ћу ти умрети,
За прву комшику,
Што но фес натукла,
Обрве навукла,
Лице набелила.
И наруменила.
Ој, кад ти умрем, мајко,
Лепо ме опреми:
Обуци ми, мајко,
Свилену кошуљу;

По кошуљи, мајко,
Свилену доламу;
По долами, мајко,
Свилена појаса;
За појасом, мајко,
Вежена јаглука,
Што но ми је драга,
Три године везла,
Навезља је, мајко,
Три дуката златна.

21.

Ора· се листом развија...

Ора· се листом развија,
Сред зиме зелен да буде;
Под њега седи Илија,
Илија царев терзија,
Што кроји седла црвенаћ
И плете узде зелене.
Оће да иде на далек пут,
За Јелку добру девојку.

22.

Ој ђевојко белолико...

Ој ђевојко белолико,
Продаваш ли бело лице?
Нит га давам, нит продавам,
На младога бађав давам.

23.

Ој девојко, твоје заваљење...

Ој девојко, твоје заваљење,
Убило те моје уздисање!
Како спаваш, дуге ноћи сама,
Што не зовеш мене лудо млада?
Да спавамо на једну постељу,
Да спавамо, да се не љубимо.

24.

Јесте ли чули, видели...

Јесте ли чули, видели,
Да је девојка војвода,
На седамдесет другара,
На осамдесет хајдука?
По поље и· водила,
Погачом и· хранила;
По брдо и· водила,
С рујно вино појила!

25.

Пошетала Невенка девојка...

Пошетала Невенка девојка,
Горе, доле, низ тој Сарајево.
Што видело Невенку девојку,
Што видело све се разболело!

26.

Рано ми је сунце огријало...

Рано ми је сунце огријало,
Пред сунце се добар коњ продава.
Купила га була удовица;
Скупу му је цену заскупила,
Скупу цену дванајест иљада!

27.

Омиле ми у село девојка...

Омиле ми у село девојка,
Нејме мило њено убавило,[1)]
Већ ме мило њено срченило,[2)]
Када оди, ко да ветар дува,
Кад се смеје, ко да сунце греје,
За то ми је она омилела.

1) убавило = лепота, 2) срченило = вредноћа.

28.

Ej, месече царев неверниче...

Ej, месече, царев неверниче,
Што не светлиш цару на вечеру?
Теке светлиш хајдуци на гору?
Где си деле крадено имање.
Не деле га сас капу ни шаку,
Тек га деле сас златну копању!

29.

Девојка је своје очи клела...

Девојка је своје очи клела:
„Клете да сте моје црне очи,
Буд ја заспа, што ви не гледате,
Не видосте ко ве ноћас љуби,
Ил је жењен или је нежењен?
Ако ли је био ожењени,
Ја би брала траву чемерику,
Из траве би росу извијала,
Те би мила моје бело лице.
Кад ме љуби старо, ожењено,
Да му лице на чемер мирише.
Али да знам, да је нежењено?
Ја би брала мирисно босиље,
Из њега би росу извијала,
Па би моје лице умивала;
Кад ме љуби младо, нежењено,
Да му лице на цвеће мирише.

30.

Завали се Марко Поморавко...

Завали се Марко Поморавко;
Да зажени дете у пелене,
Да закупи вино по Мораве,
А ракију по Ситне Ситнице,

Медовину по Стару Планину.
Што је рекал Марко Поморавко,
Што је рекал све је сатворио:
Закупил је вино по Мораве,
А ракију по Ситне Ситнице,
Медовину по Стару Планину,
А зажени дете у пелене.
Девојка га сас прстен забавља:
„На ти прстен, очи ти испрсле,
„Проклет да је кој те млада жени,
„Проклет да је кој девојку даје!“

31.

Зелен зеки, драго моје...

Зелен зеки, драго моје,
Што ми драго не долазиш?
Нел сам синоћ долазио,
Код прозор сам постајао,
Бел сам јаглук загубио!
Опери га, драга моја,
Опери га, пошљај ми га!

32.

Деверу.

Девере, на тебе ми је,
Венац од невена.
Девере, када те видо,
Девере, и ја повену!

33.

Старом свату.

Стари свате, војводо,
Не пиј вино по много.
Војска ти је поблудна,
По село се растура,
Оће зулум учинит.

34.

Куму.

Ej ти куме, здравац на планине,
Када цветаш, сва гора мирише.
Не ли сам ти лепо поручила,
Да не береш премного сватови,
Да ја немам премного дарови?
Ти си набрал триста и три свата!
Ја си имам двеста и два дара!

35.

Два брата чудо гледају.

Два се брата по имену звала;
Оди, брале, чудо да гледамо:
Где се бију два брата рођена.
Не бију се за сребро ни злато,
Тек се бију за добру девојку!

36.

Огледало, да би не гледало...

Огледало, да би не гледало,
Ти си моју мајку залагало,
Да ја љубим девет љубовника.
А ја нисам до девет љубила,
Теке љубим једно лудо младо.
И оно се на ме наљутило,
Где му велим што дооди рано.
Дуге ноћи, јасна месечина,
Наспиће се и наљубиће се!

37.

Турци однели девојку.

Пратимо девојку у подне на воду,
И вечера дојде а девојке нема!
Турци је однели преко Црно Море!

38.

Ранила Милка славуја...

Ранила Милка славуја,
Ранила га за девет година;
Кад настала десета година,
Оће Милка славуја да прода.
Славуј си Милку молио:
Немој ме, Милка, продати,
Од саг ћу лепо певати!

39.

Спава ми се, дремље ми се мајко...

Спава ми се, дремље ми се, мајко.
Спавај ћери, не наспавала се!
Куде су ти дуге ноћи биле?
Синоћ ми је драги долазио,
Замрсио моју русу косу,
Обљубио моје бело лице.

40.

Кад ће Бог да је умори.

Вида болна лежи,
Болна Бога моли:
„Боже, умори ме,
„Зими у суботу,
„Лети у недељу!“

41.

Хоће да се жени са родбином.

Жени мене, мајко!
Да за коју, синко?
За Стојанку, мајко!
Родбина сте, синко?
И ако смо, мајко!
Ако ви је јако,
Двори преплетете,

Коље срапорово,
Пруће босиљково;
Да не долазите,
Једно код другога!

42.

Зашто је сирота?

Сирота сам што ја незнам,
Где мој драги дањује,
Где дањује, а где ли ноћује?
Нек милује, нек ју се наљуби,
Ја га нећу ни у памет мислити,
А камо ли очима гледати!

43.

Рањен Ђура у планини лежи...

Рањен Ђура у планини лежи,
Љуба му се дома преудава.
Кад то чуо болан, рањен Ђура,
Узјануо на коња дората,
Па он узе сабљу димишћију,
Па отидне кући у сватове.
Сви сватови небом погледаше,
А када су доле погледали:
Младожењи глава на трпези;
Болан Ђура њу је осекао.

44.

Коме треба веровати.

Веруј друже вернога другара,
Јал не веруј убаву девојку!
Мен девојка три пут преварила,
Један пут ме била преварила:
Дојди војно у зелено лојзе!
А ја одо у зелено лјзе,
Мајку најдо а њу и не видо!
Други пут ме била преварила:
Дојди војно у зелене башче!
А ја одо у зелене башче,
Сестру најдо а њу и не видо!
Трећи пут ме била преварила:
Дојди момче у моје ливаде!
А ја одо у њојне ливаде,
Снају најдо, а њу и не видо!

45.

Што ми цвили у гору зелену...

Што ми цвили у гору зелену,
Ил је вила ил је љута змија?
Није вила, нит је љута змија,
Рањен јунак у гору зелену.
На њега су до две, до три ране:
Једна рана од ту остру сабљу,
Друга рана од ту танку пушку,
Трећа рана зуби девојачки!

46.

Песма о литијама.

Свети Ђорђе коња кове,
Коња кове вересију,
Па одатле оде Ђорђе,
Цело поље да обиђе.
Свети Ђорђе гњеван пошо.
Њега пита стара мајка:
„Свети Ђорђе, чедо моје,
„Што у поље гњеван оде,
„А из поље весел дођеш?“
„Тако м Бога, стара мајко,
„Што из поље весел дођо?
„Обишо са накрст поље,
„Жито лепо, па класало,
„Од два класа шиник жита.
„Свака гиџа ведро вина!“

47.

Марко Тамничарко.

Три се смета на планину беле,
Од њи тече река Равуника,
Па утиче у тамне тамнице,
У тамници лежи сужањ Марко.
Над њим лету два сива сокола,
Па од Марка траже храну клету.
Марко хране нема ни за себе,
А камо ли соколе да храни.
Ал он кида своје јадно месо,
Месо кида, те соколе ,рани!
Сузе рони, те соколе пои!
Тад соколи запитају Марка:
„Што нас Марко твојим месом храниш?
„Да л нас раниш, да нас препродаваш,
„ил нас раниш да нас у лов водиш?“
„Не раним вас да вас препродавам,
„Нит вас раним да вас у лов водим,
„Тек вас раним да ве у двор пратим!“
А соколи онда говорили:
„Ој, Бога ти, Марко, тамничарко,
„Ми смо синоћ од твојих дворова,
„Двори су ти у пелин зарасли,
„И у двору једна вита јела.
„На јели су до три кукавице:
„Једна седи јели у корену,
„Она кука, никад не престаје;
„Друга седи на средини јеле,
„Она кука јутром и вечером;
„Трећа седи јели на врхове,
„Она кука, тек када се сети.“
А Марко им тада одговара:
„Која кука јели на корену,
„То је моја остарела мајка;
„Која кука на средини јеле,

„То је моја ојађена сеја;
„Која кука на врху од јеле,
„То је моја неверница љуба!“
То изусти Марко тамничарко,
То изусти па душу испусти.

48.

Сеја и љуба.

Служио Видан девет годин дана.
Нит задрема, нит чашу расипа.
Кад поступи година десета,
Он задрема и чашу расипа,
Па одбегал од свог господара.
За њиме се подигла потера,
Не би ли га натраг повратила.
Ал је Виден кући доодио,
И ту га је сестрица сакрила,
Закључа га у једну одају,
С девет кључа, десети катанац.
Они дођу те ухвате Виду:
„Кажи Видо Видена јунака!“
А она се њима заклињаше:
„Жив ми Виден, нисам га видела!“
Одсекоше ноге до колена.
„Кажи Видо Видена јунака!
„Жив ми Виден, нисам га видела!
Одсекоше руке до рамена.
„Кажи Видо Видена јунака!
Она опет њима одговара:
„Жив ми Виден, нисам га видела!“
Извадише оне чарне очи.
Њу пустише, ухватише љубу:
„Кажи љубо Видена јунака!
Кунем вам се, нисам га видела.
Удрише је и два и три пута,
Тада каза, проклета јој душа!
Сеја га је скрила у одају,
С девет кључа, десети катанац.
Изведоше видена јунака,
Изведоше па га поведоше.
Тада Виден сеји беседио:
„Због ом остај, моја мила сејо!“
Онда сеја њему одговара:
„Ајд са здрављем, мој брату Видене,
„Ноге немам, да за тебе пођем,
„Руке немам, за теб да се бијем,
„Очи немам, на теб да погледам!“
Тада јој се сажали потера,
И пусти јој Видена јунака:
Иди Виде те ти Виду лечи,
Удри Љубу као змију љуту,
Сеју чувај како своје очи!

49.

Змај девојку из камена зове...

Змај девојку из камена зове,
Од девојко мени у камена,
Ја си имам двори самотворни,
И у двори моја стара мајка.
Девојка је њега упитала:
„Змају, војно, а камо ти двори?“
Моји двори ови равни камен,
Стара мајка дрвље и камење.
Она пође змају у камена,
Седела је за девет година.
Кад поступи година десета,
Тада рече змају верна љуба:
„Змају, војно, води ме код мајку!“
„Онда ћу те водити код мајку,
„Када родиш тија мушко дете!
Тада је се љуба досетила,
Ухватила граора голуба,
Па га пови у свилне пелене.
Змају, војно, води ме код мајку,
Родила сам тија мушко дете.
Када роди сува врба грозје,
Таде ћу те код мајку водити.
Змају, војно, води ме код мајку,
Родила је сува врба грозје!
Кад пропева риба у Дунаву,
Тада ћу те водити код мајку!
Змају, војно, води ме код мајку,
Пропевала риба у Дунаво.
Тада змаје љубу послушао
И повео њеној милој мајци.
Кад су били у поље широко,
Прну голуб, оде под облаке!
Врати змаје љубу у камена,
Где ће с њоме вијек да векује.

50.

Куда ће две женске стране?

Завали се царева девојка,
Да украдне у цара кључеве,
Да отвори цареве арове,
Да изведе коња најбољега.
Што је рекла царева девојка,
Што је рекла све је сатворила,
Украдла је у цара кључеве
Те отвори на арови врата,
Па избрала коња најбољега,
Па обишла за дан Сарајево,
Па се онда момком начинила
И отишла цару на вечеру.
Цар царици потио говори:
Да зготови годподску вечеру,
Да би боље момка почастили.
Кад је била готова вечера,
За сто сели па су вечерали.
Тада момак на ноге скочио,

Па захвали цару на вечеру,
Па уседе на добра коњица,
Ал за њиме нико не излази,
До царева најмлађа девојка,
Она пошла за младим јунаком.
Али вели незнани делија:
„Врат се натраг, царева девојко,
„Ја девојка па и ти девојка!
„Куда ћемо ми две женске стране?“
Па се обе оцу повратише.

51.

Крадено благо.

Служило село големо,
Служило летњи Спасов дан,
Девојке оро играле
А момци камен бацали.
Ал отуд иду војници
И они воде Стојана,
Метнуће га на колац!
Метнули га на колац,
Говори Стојан од колац:
„Колка је дуга Софија,
„Далеко моја родбина,
„Нико ми воду не даје!“
Пусти се ћерка попова,
Те њему воду додаје.
Стојан си воду пијаше,
Вода низ колац течаше.
Стојан си Стојни говори:
„Стојно ле, ћеро попова,
„Знаш ли си Стару Планину,
„У планини Ливаду,
„На ливади громада?
„Били смо триста другара,
„Крали смо сребро и злато,
„И све на триста делили.
„Од свих је пусто остало,
„На мене беше препало.
„Од мене просто да ти је!“
Стојан си душу испусти,
Стојна си за њим плакаше.

52.

Јану мајка на далеко дала...

Јану мајка на далеко дала,
Кроз три горе, кроз четири воде,
Па не може у гости да дође,
Да ми дође и да јој отиднем.
Јана мете тија равни двори,
Па их мете, па и љуто куне:
„Ej, ви двори, пусти останули,
„Што ме мајка на далеко дала!“
Али иде материна слуга,
Па говори Јани, лепој Јани:
„Стој, не куни Јано, лепа Јано,
„На дом ти се две радости чине,
„Брату Марку девојка добегла,
„Сестра Мара под прстеном седи,
„Па те зову да у гости дођеш.“
Постој, почек слуго материна,
Да умесим брату плетеницу,
Да извијем сестре моје китку.
Ајде, ајде, Јано, лепа Јано,
Там ћеш месит брату плетеницу,
Там ћеш вити сестре своје китку.
То је њега Јана послушала,
Па пођоше путем путовати.
Кад су били у гору зелену,
Нешто им се на вику причува!
Тако м Бога, слуго материна,
А шта ми се на вику причува?
Ајде, ајде Јано, лепа Јано,
Туна има тице чудновице,
Кад певају на вику се чује.
Кад су били на поље широко,
Проговара Јана, лепа Јана:
„Што ми жалмо на тамњан мирише?“
Ајде, ајде Јано, лепа Јано,
Туна има трава тамњаника,
Кад ју газиш, на тамњан мирише.
Кад су били на домак дворови,
Јана пита слугу материну:
„Што ти душа на земљу мирише,
„Ил си лежал или ћеш лежати?“
Тако м Бога, Јано, лепа Јано,
Довде сам те на лажу довео,
Овде ћу ти право казивати:
„Ја ти нисам слуга материна,
„Већ сам јадан твој братанац Марко.
„Ајде Јано на равни дворови,
„Ја ћу ићи коњу на ливаду.“
Јана иде на равни дворови;
(Марко оде цркви *у окобницу*).
Кад је била Јана на дворови,
Тад јој вели остарела мајка:
„Тамо, тамо, тија црна чумо,
„Ти ли си ми децу поморила,
„Вамо ми је Јана останула,
„И она је јако на далеко,
„Кроз три горе, кроз четири воде!“
Тако м Бога, моја стара мајко,
Ја ти нисам тија црна чума,
Веће сам ти Јана из далека!“
Тада су се оне пољубиле,
Па се мртве после раставиле.

53.

Ђура и љуба му.

Зажени се Ђура младо дете,

У који се данак заженио,
Тај му данак књига достигнула:
Скоро Ђура на војску да иде.
А љуба му на дом останује,
Тек венчано а не опроштено.
Па се диже љуба Анђелија,
Па уљезе у те нове башче,
Те набрала свакјака цвећа,
Закитила Ђуру за калпака.
Закитила па му говорила:
„Тако м Бога, Ђуро, младо момче,
„Док ти цвета кита за калпака,
„Дотле ћу те ја млада чекати;
„Кад ти почне кита завењује,
„Тада ћу се ја млада удајем!“
Оде Ђуро на цареву војску:
Цветала му кита за калпаком,
Цветала му за девет година.
Кад наступи година десета,
Тада му је кита завенула,
Па се моли Ђура на дружину:
„Ој дружино, браћа да будете,
„Пустите ме кући да отиднем,
„Глас ми дође, мајка ми умрла,
„Мила мајка и стари бабајко!“
Дружина га једанак пустила,
А он узе свог коња дората,
Припаса га са девет колана
А десете свила ибришима.
Па се њишну поље равно,
Како звезда преко ведро небо.
Право иде Ђура на дворови,
Код дворова отац лозје сади,
Па га сади у свету Недељу,
Ем га сади, ем сузом залева.
Питује га Ђура добар јунак:
„Тако м Бога, старац, старешино,
„Која ти је велика невоља,
„Те си садиш лозје у недељу,
„Ем га садиш, ем сузом заљеваш?“
„Кад ме питаш, право ћу ти кажем,
Која ми је голема невоља,
Те си садим лозје у недељу,
Ем га садим, ем сузом заљевам:
Имао сам једног милог сина,
Има већем девет годин дана,
Од како је у цареву војску.
Љуба му се млада преудаје,
Зати садим лозје у недељу,
Ем га садим, ем сузом заљевам!
Приповеда Ђура добар јунак:
„Тако м Бога, старац старешино,
„Да ли имаш вино за пијење?“
Ја си немам вино за пијење,
Теке иди на ту врлу свадбу,
Туна има вино за пијење.
Оде Ђура на равни дворови,
Лепо њега свати дочекали,
Метнули га у чело трпезе.
Невеста му точи чашу вина.
Он попио ону чашу вина;
Поче певат танко гласовито:
„Прави гњиздо тица златокрила,
Прави гњиздо за девет година.
Залете се црни орлетина,
Па развали тоје златно гњиздо,
Тако ћу вам радост да развалим.“
Па си стура тија златну бурму,
Па ју тури у чашу у вино.
Када млада чашу наточила,
Тада своју бурму упознала
Што је дала Ђури на венчање.
Па је онда сватим беседила,
Нека иде сваки своме двору;
Она пође за Ђуру јунака.

54.

Жалост за Јованом.

Седела је Мара Јованова
У градини под златну јабуку,
Па си шије Јовану кошуљу.
Код њу лету два сива сокола,
Па говоре Мари Јовановој:
„Ти си седиш под златну јабуку,
Те си шијеш Јовану кошуљу.
Јова ти је давно погинуо!“
Тад се диже Мара Јованова,
Па запрегну свилене доламе,
Те укази у крв до колена.
Три дни си је главе преметала,
Па си нађе главу Јованову.
Увила је у беле мараме,
Однела је на ту ладну воду,
Па је туда главу умивала,
Ем ју мила, ем ју говорила:
„Црне очи, што ме не гледате?
Медна уста, што ме не љубите?“
То изусти лаку душу пусти.

55.

Иван и Велика.

Зажени се Иван добар јунак,
Па запроси Велику девојку.
Изварао Велику девојку,
А мајка је Иви говорила:
„Немој, синко, изварат девојку,
Мајка ће ти бољу испросити,
Из Загорја, Загорку девојку.“
Иван си је мајку послушао,
Те је манул Велику девојку.

Испросил је Загорку девојку,
Те набрали кићени сватови,
Па је мајка Иви говорила:
„Ајде Иво за девојку, синко!“
Ајд идите моја стара мајко,
Ја да седим на равни дворови,
Да наредим ти редом столови,
По столови дебели пешкири.
Отидоше кићени сватови.
Иван некте ређати столове
Већем оде код своје Велике.
Велика му честита девојку:
Честит војно ко ће ју пољуби.
А Иван је њојзи говорио:
„О Велико, о моја прилико,
За тебе ћу од туге умрети!“
Па се Иван кући поврнуо,
Али иду кићени сватови
И воде му Загорку девојку,
Свадба била за недељу дана.
Кад су легли млади да спавају,
Ал говори Иван својој љуби:
„Тако м Бога, Загорко девојко,
Шта ли вели Велика девојка?
Сад се Иван са Загорку љуби.
Жив ми душа и моја и твоја,
Када буде јутром зорно доба,
Немој за то мајци казивати,
Да се мајка оро не наигра.“
Кад је било јутром зорно доба,
Отуд иде Иванова мајка,
Лако иде, полако запева:
„Вала Богу, вала јединоме,
Овако се Иван забављаше,
Беле зоре д га не зазоре,
А сада га и сунце огреја.“
Проговара Загорка девојка:
„Клета да си мајко Иванова,
„Што узимаш мило за недраго?
Иван ти је синоћке умрео,
Па си ти је лепо поручио:
Да сазовеш девет дунђерина
И десетог Рајка мајмарина[1)]
Да направи сандук девет врата,
На сва врата по бела пешкира,
Закопајте с Великом девојком.
Руке обе да им саставите,
Када нису били састављени,
Састављени на овом свијету,
То нека су тамо на ономе.“
Све је мајка тако урадила,
Понела га кроз поље широко,
Велика га од чардака гледа,
Па говори својој старој мајци:
„Ој Бога ти, моја мила мајко,
Од прилике оно Иван јесте,
Ветар веје, косу му лелеје,
Коју му је Велика чешљала.
Него мајко ово ћу те молит:
Сазови ми девет дунђерина
И десетог Рајка мајмарина,
Да направи сандук девет врата,
На сва врата по бела пешкира,
Закпајте мене код Ивана.
У гроб цвеће да ми насадите,
Ветар веје, цвеће се лелеје,
Мирис нека иде на Ивана,
А и руке да нам саставите!“
То изусти лаку душу пусти.
Што је рекла Велика девојка,
Све је њојзи мајка учинила,
Остадоше саморане мајке.

1) Мајмарин = дунђерски старешина.

БАЈАЊЕ – БАСМЕ – БАЈАЛИЦЕ

1.

Кад боли месо око зуба.

Модра пљуско,
Црвена пљуско,
Ту не мож· да буднеш.
Ајде с мен· да те водим,
Тамо доли на кладенац,
Где мачке не маучу,
Где су деца некрштена.
За тебе је тамо место.

2.

Од црвеног ветра.

Извела квочка девет пилета,
На сви· девет крила црвена,
На сви· девет ноге црвене,
На сви· девет глава црвена.
Залеће се црн орал,
Те однесе квочку с пилићи.

3.

Од ветра.

Седеле су три девојке
На брег.
Једна глува,
Друга слепа,
Трећа нема.
Глува, оглуве,
Слепа, ослепе,
Нема онеме.
Брег се урони,
Нит· се виде:
Која је глува,

Која је слепа,
Која је нема.
Тако болест да отиде,
Да је нестане.

4.

Од пробади.

Пошла Бодежова мајка да боде,
Па ју сретла јежова мајка,
Те не дала Бодежу да боде.
Сту уступи! (3 пут).

5.

Од очију – кад боле.

Почудите се, расчудите се,
Туј не мож да будете.
Растурите се:
Као лој по углење,
Као пра по путишта,
Како магле по долине,
Како Турци по душмане,
Како момци по девојке.
Сту уступи! (3 пут).

6.

Од урока – од очију.

Миш лази по полицу
Носи тикву на г.....
Миш п... тиква пуче,
Тако да пукну уроци.

7.

Кад се рана подљути.

Подљутнице, подбуднице,
Ви сте се подљутиле, подбудиле,
Те севате, те стрељате,
Те сврбите, те болите.
Бре не бој се подљутнице,
Ја сам бајалница,
Ја сам отуралница.
Ја ћу исбајати,
Ја ћу отурити.
Метлу носим, сас њу да ометем,
Лопату носин, сас њу да одринем,
Перо носим, сас њег да одманем.
Не мож туј да буднеш,
Ајде с мен да те водим,
На зелену траву, да се наспиш.
Сту уступи! (3 пут).

8.

Устрел у срце – усов.
(Кад вештица устрели срце)

Зажени се Јаника девојка,
За њу иде Сеница девојка.
Ајд Сенице с мен да идемо.
Туј је трновито,
Туј је глоговито,
Туј је усмрдело.
Туј не мож да буднемо.
Сту уступи! (3 пут).

9.

Од крупе.

Један крупа,
Два крупа,
Три крупа,
Четири крупа,
Пет крупа,
Шест крупа,
Седам крупа,
Осам крупа,
Девет крупа.
Осам крупа,
Седам крупа,
Шест крупа,
Пет крупа,
Четири крупа,
Три крупа,
Два крупа,
Један крупа,
Сту уступи! (3 пут).

Примљ. 28 – XII – 902.
Етнографска збирка Бр. 98

20 листова полутабачни

1) Српске народне песме (женске) – 55 песама
2) Бајалице (басме) – 9

Скупио Јеремија М. Павловић
Учитељ.

К. XXI

ЛИКОВНОСТ

ПОРТРЕТ УМЕТНИКА

МИТРОВИЋЕВО МЕЛАНХОЛИЧНО ЦАРСТВО

Дејан Ђорић

Уља Горана Митровића по форми су монументална и на мањем формату, као што су њихов садржај, израз, потез и колорит снажни. Из паганских предела овог сликара (а свако његово дело може се схватити као превредновање пејзажа) исходи данас изгубљен смисао за херојско као једно од кључних обележја предмодерне уметности, подиже се магла, вије се дим историје, а топла, влажна земља испарава. Реч је о завичајном реализму који трага за мирисом и додиром, Мачва и Срем као да су зачарани, мистични, израсли из црнице. После свих експеримената и прогласа смрти уметности, поново се појављује сликарство у најбољем виду: носталгично и драматично, осећајно, налик античким митовима, у ери кризе идентитета, масовности и безличности, уметност која зрачи посебношћу.

[Привуците пажњу читаоца сјајним цитатом или употребите овај простор да нагласите битан закључак. Да бисте поставили овај оквир за текст било где на страници, једноставно га превуците.]

Збива се на Митровићевој слици судар елемената, боре се небо и земља, цртеж и боја, сликар и слика, пејзаж је притиснут вишком историје, у складу са Хераклитовом мудрошћу да је „рат отац свих ствари". Није то само српски предео, већ универзални и ванвремени, сликар можда настоји да наслика вечно. Без било какве теорије, естетског предумишљаја или дискурзивног убеђивања, тих критичарских протеза садашње уметности, лишено испразности гламура и пролазности брзо стечене и још брже изгубљене славе, израсло је сликарство снаге, воље, сокова крви и тла, драме и скривеног ужаса.

Митровићево меланхолично царство симболично је и сценично, реално и имагинарно, сурово и поетско, почев од неба, његове светлости, приказа доба дана, амбијента, и (најчешће тмурне) атмосфере. У том свету јаких контраста, наглашеним светло-тамним разликама, много тога истовремено је измаштано и реално, управо зато и магично. Посматрач је суочен са вечном зором или сутоном, паганским, страсно насликаним пределом, свежим подстицајима маште, који делују понорно и страшно, јер су представљени као визија, апокалиптична у оној мери којом смо се огрешили о природу и Бога. Сликарство је то каткад грубо и сирово, мушко свакако, материјалистичко понекад, увек митско, које сумњом у техничко и вештачко враћа поверење у свет. Звучи попут тужбалице или звона у ноћи, представља повратак земљи, небу и птицама.

Сликарство овог мајстора успоставља однос према прошлости и великим старим волшебницима, можда најпре јасно одређеним садржајем. Фигуре, предео и предмети учествују у тихој и смиреној, помало статичној сцени. Без великих гестова и кретњи, неокрзнуте актуелном естетиком спектакла, слике овог ствараоца исказују праву људску драму, човека симболисаног страшилом, смештеног у

пејзаж који као да је ватра или стихија опустошила. Страшила воде и рат или креће у поход, у сеобу, вођена својом утварном, злом судбином. Сликара занима драма која настаје у вечитом судару два света – спољашњег и унутрашњег, реч је и о драми светлости и сенки, која није ништа друго него сликарство, али и о сумраку, смрти и умирању. У том трагичном свету који ипак није лишен хумора, појављује се светлост као виша димензија и митско присутно и у предметном. О постојању бескрајног протока времена, циклусу смењивања и умирања, постоје докази, можда највидљивији у равничарском простору, дискретно осветљеном, леонардовски сфуматичним... Можда је ово сликарство само опело хај-тек цивилизацији која се ишчашила из природног поретка, Митровић слика крстове, венце и страшила настала од небригом одбачених ствари, похабаних и злоупотребљених. Слика некакве чудне конструкције, „скангала", како би рекли наши стари, заборављене и зарђале бродове насукане на безводне реке у опустелом пределу, усамљенике у пространствима беспућа и туге, бескрај заборављеног света. Сваки предмет, фигура и пејзаж – свет за себе, особен и личан, дискретно се разоткрива. По томе слику препознајемо као ауторску, непосредно видимо биће, осећајност и став самог сликара. Ма колико биле утопијске, ове реалистичке визије имају неку привлачну топлину људског, као рефрен и ламент над злом судбином света.

Свет је то лишен логоса, истина силази у Хад, појављују се некрштени људи, постапокалиптички не-свет, одсуство смисла и Творца. Крмарош је напустио своју корабљу, свака слика је „Бродолом наде", човек је вероватно сувишан, па често није ни насликан. Прецизност тих порука застрашујућа је. Невиност „равничарског сликарства", сплин Војводине, меланхолија обода покојне Ка und Ка монархије, на овим уљима детаљно су приказани сликарством великих просторних планова. Иза муклог хоризонта полако се ваља скривени доживљај, опасност, уметност није ништа више до одраз прохујале непогоде, која за собом оставља само гротеску. Оголивши стварност до краја сликар је прешао у надреално, детаљи су архетипови, али као да нема никога да са њима освежи памћење. Људске фигуре се са муком формирају на овим платнима, ваде се из својих чаура, зраче одсуством. На новим сликама мајстор се вратио на игралиште смисла ведријим представама летећих циркуса, ваздушних бродова, балона и цепелина као вечне ирационалности освајања неба, коју су футуристи претворили у поход на Сунце; Митровић, дакле, не проналази само слузави траг патетике.

Неки савремени циник се не би само упитао да има смисла овако сликати већ, после свега, да ли уопште сликати? Али, шта радити са оваким опусом, из кога нескривено избија презир према свему ововременом? Треба схватити поруку Митровићевог сликарства, јер није заборавио на древну поуку, на чињеницу да је стваралаштво увек нешто значило. На почетку једног века који слути смрт природе и људске слободе, смутњу духа и превласт извештаченог, лажног и виртуелног, слабост у свим доменима, појавио се усамљеник који својим стваралаштвом сатире дух времена, дела насупрот њему, иде храбро упркос струји, наступа као богоборац против икона рекламократије. У пустињи духа указује на нешто посве друго – на блато, страшила, њиве и људе, или на невини сан о летењу. Да ли ће се икада поново поћи тим трагом, путевима масне земље ка диму и ватри, жетви и жртви, или ка небу, зависи од онога што је преостало у човеку. Управо се тим остатком бави Горан Митровић, који је још као млад сликар успео да покаже пут и испуни своју судбину, судбину уметника.

ПРЕТПЛАТИТЕ СЕ НА

ИСТОК

ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ И КУЛТУРНУ БАШТИНУ

ИСТОК излази 4 пута годишње у тромесечним свескама.
Годишња претплата износи 2.000 динара, за иностранство 80 евра.
Наручујем _____ примерака часописа ИСТОК
Име и презиме, назив установе или предузећа:
_____
_____

Адреса: _____

Телефон: _____

Претплата се може извршити у свакој пошти или банци на текући рачун број: 200-2703160101921-09 (Поштанска штедионица), прималац: Уметничка академија Исток Књажевац, са назнаком „за Исток“. Оваквом уплатом обезбеђујете да, чим уплатите и пошаљете ову наруџбеницу, читаве године добијате часопис на адресу коју наведете.

СПЕЦИЈАЛНА ПОНУДА: Претплатник на часопис Исток стиче право на бесплатан пријем свих издања едиције Исток у години за коју изврши претплату

Контакт адреса:
Уметничка академија Исток Књажевац,
19350 Књажевац,
Кеј ДимитријаТуцовића 8,
Пошт. фах 58

E-mail:
istok.akademija@gmail.com
Telefon:
060 450 30 80

ЕДИЦИЈА *ИСТОК*

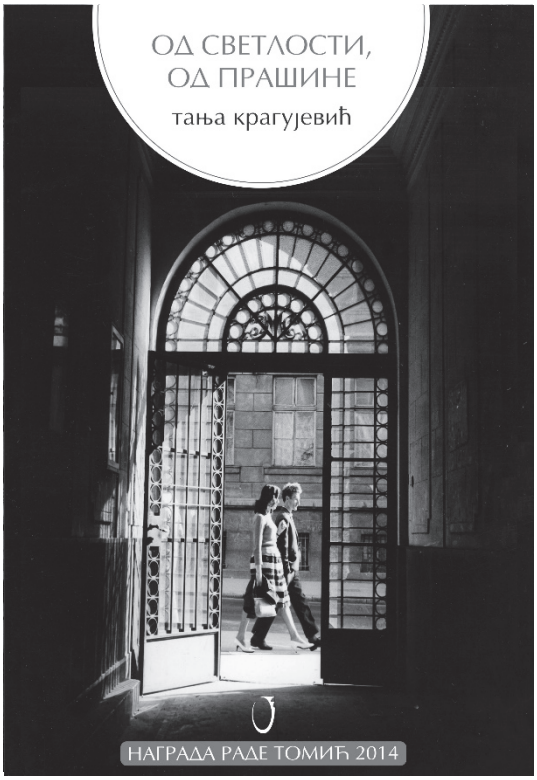

Цена: 350,00 динара

Цена: 400,00 динара

Уплата се може извршити у свакој пошти или банци на текући рачун број: 200-2703160101921-09 (Поштанска штедионица), прималац: Уметничка академија Исток Књажевац, са назнаком за наслов књиге

Часопис Исток, у едицији *Посебна издања*, о трошку и по захтеву аутора, врши издавачке услуге, обезбеђујући рецензирање, ликовну опрему, графичку реализацију, медијску презентацију и приказ у часопису. Редакција задржава право да не објави понуђени наслов, у случају негативне рецензије или ако процени да би издање било штетно по културу, вређало морал и умањивало углед издавача.

НАГРАДА РАДЕ ТОМИЋ за 2016. годину
УМЕТНИЧКА АКАДЕМИЈА ИСТОК
КЊАЖЕВАЦ

АПЛИКАЦИЈА

ЗА КОНКУРС РАДЕ ТОМИЋ 2016

Изјављујем да шаљем свој оригинални песнички рукопис _____ (наслов рукописа), и да до окончања песничког конкурса нећу објављивати овај рукопис.

Такође, ја _____ (име и презиме) истичем да пристајем на пропозиције конкурса, које предвиђају анонимност и вреднују такмичарски дух, те нећу нарушити никаквим гестом пропозиције конкурса, јер бих у противном био/била дисквалификован/а.

Дајем сва права Уметничкоја академији Исток, да моје песме може објавити у свом часопис Исток, уколико то буде желела.

У случају било каквог спора, надлежност припада Основном суду у Књажевцу.

_____

_____

шифра

име и презиме